

20
22

INTPOLSEC
INTERNATIONAL
SECURITY CONGRESS

**ULUSLARARASI GÜVENLİK
KONGRESİ**

**TAM METİN BİLDİRİ
KİTABI**

DERLEYENLER
Fikret Birdişi
Fatih Tekin

intpolsec
PUBLISHING

**intpolsec
publishing**

ULUSLARARASI POLİTİKA VE
GÜVENLİK ÇALIŞMALARI
DERNEĞİ YAYINLARI

INTPOLSEC PUBLISHİNG
YAYINEVİ SERTİFİKA NO:49567

İletişim

Yeni Hamam Mh. Hendek Sk.
Zafer İşhanı Battalgazi,
Malatya/Türkiye

info@intpolsec.org

www.intpolsec.org

INTPOLSEC Uluslararası Güvenlik Kongresi 2022

Tam Metin Bildiri Kitabı

Derleyenler: Fikret Birdişi-Fatih Tekin

ISBN 978-605-66906-4-8

1. BASKI, MALATYA, KASIM 2022

Names: Fikret Birdişi, Compiler/ Fatih Tekin,
Compiler.

Title: INTPOLSEC Uluslararası Güvenlik Kongresi
2022, Tam Metin Bildiri Kitabı/Derleyenler:
Fikret Birdişi, Fatih Tekin

Description: A Publish of Association of
International Politics and Security Studies, 2022

Series: INTPOLSEC Congress 2

Subject: Security Studies/ International
Politics/Foreign Policy

Clasification: LCC: AS, H

Yayına Hazırlayanlar:

F.Birdişi, F.Tekin

Kapak Tasarım: INTPOLSEC Publishing

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: INTPOLSEC
Publishing

Bu eserin yayın hakkı Uluslararası Politika ve Güvenlik Çalışmaları Derneği adına INTPOLSEC Publishing'e aittir. Bu eser 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine tabidir. Akademik amaçlı çoğaltılabilir, kullanılabilir. Ticari amaçla kullanılamaz satışı yapılamaz.

INTPOLSEC PUBLISHING
YAYINEVİ SERTİFİKA NO:49567

Yayın Editörü
Fikret Birdişli

Yardımcı Editör
Fatih Tekin

Yayın Kurulu

Bezen Balamir Coşkun
Helin Sarı Ertem
Cüneyt Özşahin
şerife Ö.Nesimioğlu
Arshi Khan

Adres:Yeni Hamam Mh.Hendek Sk.
Zafer İşhanı
Battalgazi,Malatya/Türkiye
www.intpolsec.org
info@intpolsec.org

INTPOLSEC
Publishing

INTPOLSEC

ULUSLARARASI GÜVENLİK KONGRESİ 2022

International Security Congress 2022

TAM METİN BİLDİRİ KİTABI
Proceeding Book

ISBN 978-605-66906-4-8

Derleyenler/Editors

Fikret Birdişli
Fatih Tekin

INTPOLSEC
Publishing

INTPOLSEC Annual International Security Congress is organized with funding raised by registration fees and the support of the following partners:

İnönü University Center for Strategic Researches (INUSAM)
International Journal of Politics and Security (IJPS)
İnönü University Scientific Research Support Unit (BAP)
İnönü University Department of Political Science and Int. Relations
Association of Diplomatic Researches (DARD)
GEOCASE Georgia
Municipality of Malatya
Municipality of Yeşilyurt
Helal Grup Gıda Int.Trade and Industry (İstanbul Piliç)

INTPOLSEC Uluslararası Güvenlik Kongresi, kayıt ücretlerinden sağlanan fon ve aşağıdaki ortakların desteği ile düzenlenmektedir:

İnönü Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (İNUSAM)
Uluslararası Politika ve Güvenlik Dergisi (IJPS)
İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Destek Birimi (BAP)
İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Diplomatik Araştırmalar Derneği (DARD)
GEOCASE Gürcistan
Malatya Büyükşehir Belediyesi
Yeşilyurt Belediyesi
Helal Grup Gıda Dış Ticaret ve Sanayi Tic. (İstanbul Piliç)

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMA
VE UYGULAMA MERKEZİ

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJELERİ BİRİMİ

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

MALATYA
YEŞİLYURT
BELEDİYESİ

Bu kongre ve çalışma İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (BAP) tarafından SED-2022-2934 kodlu proje ile desteklenmektedir.

INTPOLSEC

Annual

INTERNATIONAL SECURITY CONGRESS

2022

ORGANIZING COMMITTEE DÜZENLEME KURULU

Dr. Fikret Birdişli ,
Assoc.Prof. İnönü University/ TÜRKİYE
Dr. Arshi Khan,
Prof.Aligarh Muslim University, /INDIA
Dr. Bezen Belamir Coşkun,
Assoc.Prof. TED University/ TÜRKİYE
Dr. Levent Yiğittepe,
Assoc.Prof. K. Mehmet Bey Uni./
TÜRKİYE
Dr. şerife Özkan Nesimoğlu,
Assist.Prof. KTO Karatay Uni./
TÜRKİYE
Dr. Cüneyt Özşahin,
Assoc.Prof. N. Erbakan Uni./ TÜRKİYE
Dr. Murat Sezik
Assoc.Prof. İnönü University/ TÜRKİYE
Dr. Osman Ağır
Assoc.Prof. İnönü University/ TÜRKİYE
Dr. Federico Donelli,
Assoc.Prof. University of Genova,
Genova/ITALY
Dr. M. E. Erendor,
Assoc.Prof. Manas Uni. /KYRGYZSTAN
Dr. Raymond Kwun Sun Lau,
Assist.Prof. Hong Kong Baptist
University/CHINA
Ali ATILGAN,
İnönü University/ TÜRKİYE
Fatih TEKİN,
İnönü University/ TÜRKİYE
Aynur BAşURGAN,
İnönü University/ TÜRKİYE

SCIENTIFIC COMMITTEE BİLİM KURULU

Dr. Ersel AYDINLI
Prof. Bilkent University/TÜRKİYE
Dr. Nejat Doğan
Prof. Anadolu University/TÜRKİYE
Dr. Birgül Demirtaş
Prof. Türk-Alman
University/TÜRKİYE
Dr. Oya Dursun ÖZKANCA
Prof.Elizabethtown College/USA
Dr. Katerina Dolacura,
Assoc.Prof.The LSE /UK
Dr. Tarık Oğuzlu
Prof. İstanbul Aydın Uni./TÜRKİYE
Dr. Harun Arıkan,
Prof. Çukurova
University/TÜRKİYE
Dr. Barış Özdal
Prof. Bursa Uludağ
University/TÜRKİYE
Dr. Ragıp Kutay Karaca
Prof. İstanbul Aydın Uni./TÜRKİYE
Dr. Cengiz Dinç
Prof. Osmangazi Uni,
Eskişehir/TÜRKİYE
Dr. Hasret Çomak,
Prof. İstanbul Kent
University/TÜRKİYE
Dr. Yaşar Sarı,
Prof. Abant İzzet Baysal
Uni./TÜRKİYE
Dr.Murat Cemrek
Prof.Necmettin Erbakan
Uni/TÜRKİYE
Dr. Deine Abdelkadir,
Assoc.Prof. University of
Massachusetts Lowell,
Massachusetts/USA
Dr. Abdulfattah Mohammad,
Assoc.Prof.Ministry of State for
Foreign Affairs/QATAR
Dr. Hamid E. Ali,
Prof.The American University of
Cairo/EGYP

ADVISORY BOARD DANIşMA KURULU

Dr. A.Baharçıçek,
Prof. İnönü Uni/TÜRKİYE
Dr. Gökhan Tuncel,
Prof İnönü University/TÜRKİYE
Dr. Ahmet Karadağ,
Prof. İnönü University/TÜRKİYE
Dr. Selahattin Bakan
Prof. İnönü University/TÜRKİYE
Dr. Ayman Zain Hayajneh,
Prof.Yarmouk University/JORDAN
Dr. Buket Önal
Assoc.Prof. Kocaeli Uni. /TÜRKİYE
Dr. Akhtem Dzhelilov
Prof.Dr. Crimea Businnes Institue,
Simferefol/CRIMEA
Dr. Orhan Battur
Assoc.Prof.Dr. Necmettin Erbakan
University/TÜRKİYE
Dr. Altynbek Joldoshov,
Assoc. Prof.TÜRKİYE-Manas
University/KIRGHIZISTAN
Dr. Victor Kipiani,
Chairman of GEOCASE, Tbilisi/
GEORGIA
Dr.Murat Payam
Assoc.Prof. Adıyaman
University/TÜRKİYE
Dr.Gökhan Sarı
Assoc.Prof.Penta Group/TÜRKİYE
Dr. Debasish Nandy
Assoc.Prof. Kazi Nazrul University,
W.Bengal, INDIA
Dr. Yusuf Sayın
Assoc.Prof.Dr.Necmettin Erbakan
University/TÜRKİYE
Dr. Konstantinos Zarras,
Assist.Prof.University of
Macedonia/GREECE
Dr.Hüseyin Aras
Asist.Prof. Nevşehir Hacı Bektaş
University/TÜRKİYE
Dr.Masom Jan Masomy
Assist. Prof. Afghanistan Academy of
Science/AFGHANISTAN
Dr. Fatma Öztop
Asist.Prof. Kocaeli University
/TÜRKİYE
Dr. Serkan Gündoğdu
Assist.Prof. Munzur
University/TÜRKİYE

INTPOLSEC
Annual
INTERNATIONAL
SECURITY CONGRESS

2022

TAM METİNLER
PROCEEDING BOOK

DERLEYENLER/EDITORS
FİKRET BİRDİŞLİ
FATİH TEKİN

ISBN 978-605-66906-4-8
KASIM/NOV 2022

INTPOLSEC
Publishing

PROLOGUE

Today, the concept of security is faced with rapid change and challenges. Although it is defined as a global “crisis” by some analysts, this process may also produce opportunities that can pave the way for paradigmatic changes at the global and national levels. In particular, the post-pandemic discussions, the measures taken, and the nature of the pandemic required an interdisciplinary approach to security. also shapes it. Such developments lead to discussions in the field of security studies, as well as in international politics, in different dimensions. We have determined the main themes of this year's congress in a way that will deal with the developments that are closely related to the fields of international politics and security studies in the world and the scientific discussions carried out in parallel with these developments.

In this context, priority will be given to contributions focusing on the reflections of new phenomena such as infodemic in the post-truth era, pandemic, hybrid threats, blockchain, and Metaverse technologies in the field of international politics and security. In addition, we will also examine the traditional security and strategy approaches, the effects of which we still feel close, as we experienced in the most recent Russia-Ukraine crisis.

The INTPOLSEC International Security Congress will be held in Malatya on 5-6 September 2022. The convention is hosted by İnönü University and will consist of presentations by invited speakers, panels, and special sessions. Given the interdisciplinary nature of security and security studies, researchers, academicians, postgraduate and doctoral students from all fields of science are invited to our Security Academy. The congress will be held hybrid, taking into account the pandemic conditions.

ÖNSÖZ

Günümüzde güvenlik kavramı hızlı bir değişim ve meydan okuma ile karşı karşıyadır. Her ne kadar bazıları tarafından “kriz” olarak tanımlansa da bu süreç hem küresel düzeyde, hem de uluslar düzeyinde pragmatik değişimlerin önünü açabilecek fırsatlar da içermektedir. Özellikle pandemi sonrası yapılan tartışmalar, alınan tedbirler ve pandeminin doğası gereği güvenliğin disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması gereği ortaya çıkmıştır. Gelişen teknolojilerin güvenlik alanına yansımaları ve küresel boyuttaki iklim değişikliği, ekonomik krizler, siyasal değişimler ve göç gibi küresel boyutta yansımaları olan sorunlar güvenlik çalışmalarının odaklanması gereken sorunları da şekillendirmektedir. Bu tür gelişmeler, uluslararası siyasette olduğu gibi güvenlik çalışmaları alanında da tartışmaların farklı boyutlarda ele alınmasına yol açmaktadır. Biz de dünyadaki uluslararası siyaset ve güvenlik çalışmaları alanlarını yakından ilgilendiren gelişmeleri ve bu gelişmelere paralel olarak yürütülen bilimsel tartışmaları ele alacak şekilde bu yılki kongremizin ana temalarını belirledik.

Bu bağlamda, kongrede son dönemde tartışmaların odağına oturan hakikat sonrası çağda infodemi, pandemi, hibrit tehditler, block chain, metaverse gibi hayatımıza yeni giren olguların uluslararası siyaset ve güvenlik alanındaki yansımaları üzerine odaklanan katkılara öncelik verilecektir. Bununla birlikte, Rusya-Ukrayna krizinde deneyimlediğimiz gibi günümüzde hala etkilerini yakından hissettiğimiz geleneksel güvenlik ve strateji yaklaşımlarını da mercek altına alınmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Çin'in Enerji Güvenliğinde Kuşak ve Yol Girişiminin Önemi -----	1
<i>Ecem Güven, Zekeriya Akdağ</i>	
Siber İstihbarat-----	27
<i>Murat Yılmaz</i>	
Yeni Bir Güvenlik Fenomeni Olarak Siber Güvenlik-----	40
<i>Abdullah Çelik</i>	
Sürdürülebilir Kentlerde Akıllı Kamu Güvenliği Hizmetleri -----	64
<i>M.Murat Payam</i>	
Trans-Hümanizmin Millet Unsuru Üzerindeki Muhtemel Etkileri Hakkında Değerlendirme -----	81
<i>A. Alper Cömert</i>	
Yeni Milenyumda NATO'nun Değişen Tehdit Algısı: Terörizm, Rusya, Çin -----	93
<i>Mehmet Alkanalka</i>	
NATO'nun Güvenlik Anlayışındaki Üç Ana Dönüşüm Sürecinden Biri: 11 Eylül Sonrası Dönüşümü Afganistan Örneği -----	100
<i>Pınar Yurt</i>	
The Spatial Axis of Türkiye in Europe, and its Role in Being a Bridge on the Migration Road -----	126
<i>B.Ökten Sipahioğlu, Yusuf Sayın</i>	
Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Suriyeli Sığınmacıların Etkisi-----	133
<i>Büşra Süleymanoğlu</i>	
Türkiye's Energy Policy and European Energy Security on the Path to European Union Membership -----	155
<i>Ömer Kavrar, Yusuf Sayın</i>	
Arap Baharı Sonrası Dönemde Realist ve Liberal Perspektiften Ortadoğu Güvenliği- 167	
<i>Mehmet Alkış, M.Fatih Özkan</i>	
Blokchain Teknolojisi, Anarşi Sorunsalı ve Güvenlik -----	177
<i>Fikret Birdiqli, Nevzat Tetik</i>	

Uluslararası Alanda Kurallara Dayalı Düzen Arayışları: Quadrilateral Security Dialogue
Örneği 192

Melike Tekin

Coğrafi İstihbarat 217

Beytullah Sürücü

Arap Yarımadası Güvenlik Faaliyetlerinin Yapısal İncelemesi 233

Özdemir Akbal

KİTAP ÖZETİ

Bilimsel ve Teknik İstihbarat Analizi 240

Fethi Çiftçi

ÇİN'İN ENERJİ GÜVENLİĞİNDE KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİNİN ÖNEMİ

Ecem Güven*
Zekeriyya AKDAĞ**

Öz

1970'li yılların sonlarından itibaren, Dünya, Çin'in ekonomik yükselişine tanıklık etmektedir. Bu ekonomik büyümenin sürdürülebilir olması büyük ölçüde enerji arzının güvenliğine bağlıdır. Çin, 1990'lı yıllara kadar enerji kullanımı açısından kendi kendine yeten bir ülkeydi. Deng Xiaoping'in uygulamaya koyduğu reformlar sonucunda ülke ekonomisi büyük oranda dışa açılmış ve büyük bir gelişme göstermiştir. Ekonomik kalkınmaya paralel olarak enerji tüketimi de artmaya başlamıştır. Günümüzde en fazla enerji tüketen ülkeler arasında yer alan Çin, enerji ihtiyacının önemli bir kısmını dışarıdan temin etmektedir.

Çin enerji ithalatını Afrika Boynuzu ve Ortadoğu başta olmak üzere istikrarsızlık riski olan bölgelerden temin etmektedir. Bu bölgelerden temin ettiği enerjiyi ülkesine ulaştırmak için kullandığı yol ise Güney Çin Denizi üzerinde olan Malakka Boğazı'ndan geçmektedir. Bu boğaz ve deniz ise Çin için enerji arzı güvenliği sorunu yaratmaktadır. Çin'in enerji temin ettiği yollar hem istikrarsızlığa açıktır hem de maliyetlidir. Enerjiye bağımlılığı giderek artan Çin için enerji güvenliği dış politikasında önemli bir konudur. Çin enerji güvenliğini temin edebilmek için, uzun süreden beri, enerji arzını çeşitlendirme arayışında olmuştur. Yüzyıllar boyunca Doğu ve Batı arasında önemli bir yere sahip olan tarihi İpek Yolu, 2013 yılında tekrardan canlandırılmak için Kazakistan'da Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından duyurularak ilk adımı atılmıştır. Kuşak ve Yol Girişimi Çin'in enerji arzı güvenliği konusunda büyük potansiyeller barındırmaktadır. Kuşak ve Yol Projesi, alternatif kara ve deniz yolları oluşturarak enerji kaynaklarına hem makul fiyattan ulaşmasını sağlayacak olup hem de enerji taşımada güvenli bir yol oluşturacaktır. Bu şekilde, transfer yollarında karşılaşacağı herhangi bir riski en aza indirmiş olacaktır.

Projenin planlanan çerçevede gerçekleştirilmesi sonucunda Çin'in bölgesel işbirliğini ve güvenliğini artıracığı düşünülmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi'nin planlanan hedefine ulaşması durumunda Çin'in enerji kaynaklarını hem çeşitlendirmiş olacağı hem de enerji transfer yollarını güvence altına alabileceği sonucuna varılmaktadır. Çin, planlarının olumlu sonuçlanması durumunda küresel alanda enerjiyi kontrol eden bir ülke durumuna gelerek ekonomik gücünü daha da artıracığı öngörülmektedir.

Çin, Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde enerji temin yollarını güvence almayı hedeflemektedir. Bu çalışmada Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Çin'in enerji politikası incelenmektedir. Aynı zamanda Çin'in enerji tüketimi ve enerjiye bağımlılığı analiz edilmektedir. Çalışmada Çin'in enerji transfer yollarının Kuşak ve Yol Girişimi ile daha güvenli ve az maliyetli olacağı değerlendirilmektedir. Çalışma üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kuşak ve Yol Projesi incelenmiş olup, ikinci bölümde Çin'in enerji arzı incelenmiştir. Bu kapsamda enerjiye olan bağımlılığı ve kullanım oranları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Kuşak ve Yol Girişimi'nin enerji güvenliği açısından önemi değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Kuşak ve Yol Girişimi, Enerji, Çin, Ekonomi, Enerji arzı

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, ecem.guven@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3680-776>

** Dr. Öğretim Üyesi, İnönü Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, zekeriyya.akdag@inonu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0866-603>

THE IMPORTANCE OF BELT AND ROAD INITIATIVE IN CHINA'S ENERGY SECURITY

Abstract

Since the late 1970s, the world has been witnessing the economic rise of China. Sustainability of this economic growth largely depends on the security of energy supply. Until the 1990s, China was a self-sufficient country in terms of energy use. As a result of the reforms implemented by Deng Xiaoping, the country's economy was largely opened to the outside and showed a great development. In parallel with economic development, energy consumption has also started to increase. China, which is among the countries that consume the most energy today, outsources a significant part of its energy needs.

China supplies its energy imports from regions that are at risk of instability, especially the Horn of Africa and the Middle East. The way it uses to deliver the energy it obtains from these regions to its country passes through the Strait of Malacca on the South China Sea. This strait and sea creates an energy supply security problem for China. The ways in which China supplies energy are both prone to instability and costly. Energy security is an important issue in its foreign policy for China, which is increasingly dependent on energy. To ensure energy security, China has long sought to diversify its energy supply.

The historical Silk Road, which has had an important place between East and West for centuries, was announced by Chinese President Xi Jinping in Kazakhstan to be revived in 2013, and the first step was taken. The Belt and Road Initiative holds great potential for China's energy supply security. The Belt and Road Project will create alternative land and sea routes, and will provide access to energy resources at reasonable prices, and will also create a safe way for energy transportation. In this way, it will minimize any risk it will encounter on the transfer routes. As a result of the realization of the project within the planned framework, it is thought that China will increase regional cooperation and security. It is concluded that if the Belt and Road Initiative reaches its planned target, China will both diversify its energy resources and secure energy transfer routes. In case of positive results of Chinese plans, it is foreseen that it will become a country that controls energy in the global arena and increase its economic power even more.

Within the framework of the Belt and Road Initiative, China aims to secure energy supply routes. In this study, China's energy policy is examined within the scope of the Belt and Road Initiative. At the same time, China's energy consumption and dependence on energy are analyzed. In the study, it is evaluated that China's energy transfer routes will be safer and less costly with the Belt and Road Initiative. The study consists of three main parts. In the first part, the Belt and Road Project was examined, and in the second part, China's energy supply was examined. In this context, its dependence on energy and its usage rates are discussed. In the third part, the importance of the Belt and Road Initiative in terms of energy security will be evaluated.

Keywords: *Belt and Road Initiative, Energy, China, Economy, Energy supply*

GİRİŞ

İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu olarak duyurulan ve kısaca “Bir Kuşak Bir Yol” (OBOR) olarak adlandırılan girişim; tarihte Çin’den başlayıp Orta Asya ve Ortadoğu’dan geçerek Avrupa’ya uzanan tarihi İpek Yolu’ndan gelmektedir. Yüzyıllar boyunca Doğu ve Batı arasında önemli bir yere sahip olan tarihi İpek Yolu, 2013 yılında tekrardan canlandırılmak için Kazakistan’da Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından duyurularak ilk adımı atılmıştır.

Kuşak ve Yol Girişimi, planlanan güzergahlar içerisinde dünya nüfusunun yaklaşık %65'ini kapsamaktadır. Enerji tüketimi ve enerjiye olan ihtiyacı ise 1976 yılında Deng Xiaoping'in devletin yönetimine geçerek yaptığı ekonomik reformlar ile beraber ortaya çıkmıştır. Deng, ekonomik reformlar yaparak Çin'i kalkındırmaya çalışmıştır. Ekonomisini dışa açarak, ülkesi için avantajlı bir kalkınma sağlamıştır. Ekonomik kalkınması ile orantılı olarak enerji tüketimi ve yeni pazar ihtiyacı da aynı oranda artmaya başlamış olup bu ihtiyacı artarak hala devam etmektedir.

Enerji tüketiminde büyük oranda dışarıya bağımlı olan Çin, bağımlılığını ne kadar azaltmaya çalışmış olsa da 2019 yılında kömür kullanımı %56'larda, petrol kullanımı %26'larda, doğalgaz kullanımı ise %8'lerdedir. Enerjiye güvenli ve istikrarlı bir şekilde ulaşmak tüm devletler için önem arz ettiği gibi Çin için de önemli bir dış politika konusudur. 1980-2005 yılları arasında ekonomisini 6,5 kat oranında büyütürken Çin, enerji tüketimini de 3,4 kat oranında artırmıştır. 2009 yılında ise tükettiği enerji ile dünyada en fazla enerji tüketen bir ülke konumuna gelmiştir. Çin enerji ithalatını Afrika Boynuzu ve Ortadoğu başta olmak üzere istikrarsızlık riski olan bölgelerden temin etmektedir. Bu bölgelerden temin ettiği enerjiyi ülkesine ulaştırmak için kullandığı yol ise Güney Çin Denizi üzerinde olan Malakka Boğazı'dan geçmektedir. Bu boğaz ve deniz ise Çin için enerji arzı güvenliği sorunu yaratmaktadır.

Enerji transferinin kesintisiz bir şekilde yapılması ve enerjinin makul fiyattan alınarak erişilebilmesi Çin açısından önemli bir politika hedefidir. Bu noktada ekonomik kalkınmasına yardım edecek olan Kuşak ve Yol Projesi, alternatif kara ve deniz yolları oluşturarak enerji kaynaklarına hem makul fiyattan ulaşmasını sağlayacak olup hem de enerji taşımada güvenli bir yol oluşturacaktır. Bu şekilde, transfer yollarında karşılaşılabilecek herhangi bir riski en aza indirmiş olacaktır. Enerji güvenliğine bu denli önem vermesinin sebebi, son otuz yıl içindeki ekonomik büyümesi çoğunlukla ithal ettiği enerji üzerine kurulu olmasındandır.

Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'in enerji tedarik ettiği bölgeleri çeşitlendirmek ve daha çeşitli enerjiye ulaşması bakımından için önem arz etmektedir. Girişim çerçevesinde yapılan ve yapılması planlanan demiryolları, limanlar, alt yapı çalışmalarına yaptığı yatırımların büyük bir kısmı enerji yatırımları ile bağlantılıdır. Çin, bu girişimi ile sektörel alanda %38,6'lık oran ile en fazla enerji sektörüne yatırım yaptığı gözlemlenmektedir. Proje kapsamında karayolu, havayolu, demiryolu ve deniz boru hatları geçişleri inşa ederek enerji yollarını hem kısaltmayı hem de güvenilir bir yol güzergahı haline getirmeyi planlamaktadır.

Kuşak ve Yol Projesi kapsamında bahsedilen yollara ek olarak "Çin'in Arktik Politikası" bulunmaktadır. Bu politika, Kuşak ve Yol kapsamında olup Çin'in deniz nakil

yolunu ve enerji kaynaklarını çeşitlendirilmesi bakımından bir öneme sahip olduğu ifade edilmektedir.

Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi aracılığıyla birçok bölgeye ulaşmasıyla o bölgelerde önemli kaynak ve maden arama faaliyetlerinde yatırımlarda bulunmaktadır. Bu faaliyetleriyle Çin'in kaynak erişiminin daha kolaylaşması ön görülmektedir. Ayrıca enerji kaynağı temin ettiği ülkeler bu girişim sayesinde artarak çeşitlendirilmiş olacaktır. Bunların yanı sıra, Çin'in Malakka Boğazı üzerinden yaptığı enerji ticaretine alternatif olan daha güvenilir geçiş yolları oluşturulacak ve bu boğaza olan bağımlılığı azalmış olacaktır. Böylece ülkesinin enerji arzını güvence altına almış olacaktır.

Bu çalışmada, Çin'in enerji kullanımı, enerjiye olan bağımlılığı, enerji arzı ve enerji politika hedefleri incelenmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Çin'in enerji konusunda uygulamaya çalıştığı politikaların Çin'in enerji politikası ile ne kadar uyumlu olduğuna dair bir inceleme yapılmaya çalışılmaktadır. Çalışmada konu, üç başlık altında incelenmektedir. Birinci bölümde Kuşak ve Yol Projesi incelenmiş olup, ikinci bölümde Çin'in enerji arzı incelenmiştir. Bu kapsamda enerjiye olan bağımlılığı ve kullanım oranları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında planladığı enerji politikaları ele alınmıştır. Çalışma yapılırken, Çin'in Kuşak ve Yol Projesi resmi internet sayfasından, dünya geneli enerji kullanım raporlarından, literatürden ve Çin Enerji Bakanlığı'nın resmi sayfalarındaki verilerden faydalanılmıştır. Projenin planlanan çerçevede gerçekleştirilmesi sonucunda Çin'in bölgesel işbirliğini ve güvenliğini artıracakları düşünülmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi'nin planlanan hedefine ulaşması durumunda Çin'in enerji kaynaklarını hem çeşitlendirmiş olacağı hem de enerji transfer yollarını güvence altına alabileceği sonucuna varılmıştır. Çin planlarının olumlu sonuçlanması durumunda küresel alanda enerjiyi kontrol eden bir ülke durumuna gelerek ekonomik gücünü daha da artırması öngörülmektedir.

Kuşak ve Yol Projesi

“Bir Kuşak Bir Yol ” girişiminin fikri tarihte Çin'den başlayan, Orta Asya ve Ortadoğu'dan geçerek Avrupa'ya uzanan tarihi İpek Yolu'ndan gelmektedir.¹ Dünya tarihi incelendiğinde, farklı dini ve etnik grupların karşılıklı çıkar sağlamak için ekonomik, kültürel ve siyasi ilişki kurulduğu birçok örnek ile dolu olduğu görülmektedir. Bu ilişkilerin en yoğun

¹ Memet Tohti Atawulla, Çin: Ulusal Güvenlik Politikaları ve Küresel Rekabet Stratejileri, 1. B.s (İstanbul,2020): 140.

yaşandığı coğrafya ise İpek Yolu yani Avrasya bölgesidir². Yüzyıllar boyunca Doğu ve Batı arasında önemli bir yol olan İpek Yolu yeniden canlandırılmak üzere 1991 yıllarından itibaren adımlar atılmış ve birçok girişimde bulunulmuştur³. İpek Yolu’nu canlandırmak için ilk kez Soğuk Savaş döneminde Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu’nda Trans-Asya projesi dile getirilmiştir. Ancak dönemdeki iki blok (Doğu ve Batı Bloğu) arasında yaşanan gerilimli süreçten dolayı bu proje gerçekleştirilememiştir. 1999 yılında ise, Sovyetler Birliği’nin yıkılması ile Orta Asya ülkeleri bağımsızlığını kazanmıştır. ABD ise bölge ülkelerin pazar ekonomisini hızlandırmaya yönelmek için “Silk Road Strategy Act” Kanunu’nu çıkartmıştır. Ancak ABD’nin amacı, bölgeden Afganistan, Hindistan ve Pakistan üzerinden Hint Okyanusu’na ulaşmaktır. Ayrıca bölge ülkelerinin Rusya, Çin ve İran’a olan bağımlılığını azaltmayı amaçlamaktaydı. Ama bölgede böyle bir girişim yapabilmesi için trilyonlarca değerinde yatırım yapmak durumundaydı ve bunun için de yeterli finansmanı bulunmamaktaydı⁴. Çin tarafından hayata geçirilmesi ve birçok ülke tarafından ilgi gören Kuşak ve Yol Girişimi ise 2013 yılında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından dünyaya duyurulmuştur. Kuşak ve Yol Girişimi ile Çin, dünya pazarına açılmayı hedeflemektedir. Tüm zamanların en büyük alt yapı girişimlerinden olan Kuşak ve Yol, dünya nüfusunun yaklaşık %65’ini, Gayri Safi Yurtiçi Hasılası’ nın (GSYH) ise üçte birini kapsamaktadır. Girişim kapsamında, projeye katılan ülkeler arasında demiryolları, kara yolları, enerji boru hatları, iletişim ağları, deniz limanları gibi birçok altyapı tesisi oluşturmak hedeflenmektedir⁵.

Çin’in ekonomik olarak gelişmesi ve dünya pazarına açılması fikri yeni düşünmüş oldukları bir şey değildir. 1949 yılında Çin’de Komünist Parti ülkenin başına geçerek Çin’i reformlar ile kalkındırmayı hedeflemiştir. Ancak Mao Zedung yönetim döneminden sonra (1949-1976) gelişmemiş bir ülke durumundaydı. Mao, ülkenin gelişimi için birçok reform yapmasına rağmen ekonomik anlamda kapsamlı bir reform yapmamıştır. Çin’in gelişmemiş bir ülke konumundan çıkıp gelişme durumuna geçmesi Deng Xiaoping döneminde gerçekleşmiştir. Mao vefat ettiğinde, Çin’in ekonomik durumu çok kötüydü. Çin, Mao döneminde kapalı ekonomi konusu üzerine daha çok odaklanmıştı. Mao’dan sonra devlet liderliğine gelen Deng ise, Çin’i modernleştirmek için en doğru olan yolun ülke ekonomisini yeniden kurarak dünyadaki ekonomik sisteme ülkesini entegre etmek olduğunun farkına varmıştır. Bu noktada

² FilizKutluay ve ŞuraBahsi, “Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol”, *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences* 17, sy.4, (2019):619.

³ EsmeÖzdaşlı, “Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri”, *Turkish Studies* 10, sy. 14, (2015): 583.

⁴ Turhan, İ, Çin’in Enerji Güvenliği Politikası, 1.bs. (Ankara: Nobel,2020), 136.

⁵ Atawula, Çin: Ulusal Güvenlik Politikaları ve Küresel Rekabet Stratejileri, 141-142.

Deng, resmi olarak “reform ve dış dünyaya açılma” politikasını devreye sokmuştur⁶. Deng Xiaoping’in ülke ekonomisini dışa açma politikası ile birlikte geniş bir coğrafyadaki nüfusa ve doğal kaynaklara sahip olan Çin, bu avantajlarını kullanarak büyük bir kalkınma gerçekleştirmiştir⁷. Çin’in ekonomisi o günden bugüne giderek artan bir şekilde gelişme göstermiştir. Giderek artan bir şekilde sanayileşmesinin sonucunda kendisinin sahip olduğu doğal kaynaklar da kendisi için yetersiz gelmeye başlamıştır. Bu durum sonucunda ise yeni pazara, enerjiye ve hammaddeye ulaşma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Tam bu noktada Çin, ihtiyacı olan bu ürünleri taşıma ve ulaştırma maliyetlerinin fazla olması ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunların yanı sıra ülke dışından temin ettiği bu ürünlerin taşımacılığında güvenlik sorunu ile karşılaşmaktadır. Ürün taşımacılığının yanı sıra ekonomisini üzerine kurduğu enerjinin temininde de sürekli olması konusunda belli risklerle karşılaşmaktadır. Böylesi bir ortam yeni İpek Yolu Girişimi ortaya çıkarılmıştır.

Kuşak ve Yol Girişimi, 2013 yılında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından Kazakistan Üniversitesi ziyareti sırasında açıklanarak dünyanın her yerinde konuşulan bir proje haline gelmiştir⁸. 2013 yılında dile getirilen bu proje, “ Tek Yol, Tek Kuşak” sloganı ile ifade edilmiştir. Bu proje ile İpek Yolu üzerindeki ülkelerin birbirine bağlanması ve ekonomilerinin canlandırılmasının hedeflendiğine dair vurgu yapılmıştır. Xi Jinping, yaptığı konuşmada, İpek Yolu’nun 3 milyar nüfusu ile bölgede eşsiz bir pazar olduğunu ifade etmiştir. Çin kendisini merkeze aldığı bu proje ile yeni ekonomik atağını göstermiş olmaktadır. Pekin hükümeti, kendini merkeze aldığı bu proje ile küresel kriz nedeniyle ekonomisinde yaşadığı güçlükler karşısında kendi ekonomisine güç kazandırmayı amaçlamaktadır. Ekonomik büyümesine paralel olarak hammadde ihtiyacını ise kolay ve ucuz yollardan karşılamayı amaçlamaktadır⁹. 2013 yılında açıklanan bu proje 2016 yılına kadar Tek Kuşak Tek Yol olarak bilinmekteydi. 2015 yılında Kuşak ve Yol Girişimi’nin resmi taslağı, Çin Devlet izni ile ilgili bakanlıklarca yayımlandı¹⁰. Kuşak ve Yol Girişimi ile Çin, Asya, Afrika ve Avrupa arasında bağlantıyı artırarak uzun dönemli bir ekonomik gelişme, büyüme ile girişimin içine dahil olan ülkelere fayda sağlama niyetindedir. Kuşak ve Yol’un vizyon ve ilerleme hedef planına göre Asya, Avrupa ve Afrika’yı beş güzergah üzerinden bağlamaktır. Bunlar;

- a. Çin’i Orta Asya ve Rusya üzerinden Avrupa’ya bağlamak
- b. Çin’i Orta Asya ve Ortadoğu üzerinden Basra körfezi ve Akdeniz’e bağlamak

⁶ Atawula, Çin: Ulusal Güvenlik Politikaları ve Küresel Rekabet Stratejileri, 34-35.

⁷ Turan, Çin’in Enerji Güvenliği Politikası, 21.

⁸ Belt and Road Initiative, www.beltroad-initiative.com, (10.05.2020).

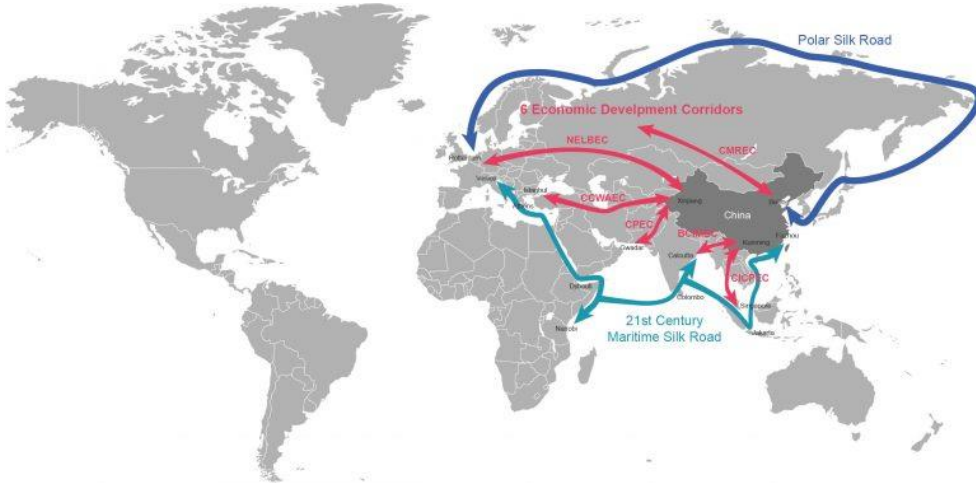
⁹ Özdaşlı, “Yeni İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri”, 385-387.

¹⁰ “Belt and Road Initiative”

- c. Çin ile Güneydoğu Asya, Güney Asya ve Hint Okyanusu'nu bir araya getirmek
- d. Çin'i Güney Çin Denizi ve Hint Okyanusu yoluyla Avrupa'ya bağlamak
- e. Çin'i Güney Çin Denizi yolu ile Güney Pasifik Okyanusu'na bağlamak¹¹.

Kuşak ve Yol küresel bir girişim olmanın yanı sıra gelişmekte olan pazarlardan oluşan bir bölge olan Asya, Doğu Avrupa, Doğu Afrika ve Orta Doğu'daki ülkelere odaklanma niyetindedir. Kuşak ve Yol Girişimi, iki yol güzergahı üzerine kurulmaktadır. Şekil 1'de planlanan yollar gösterilmiştir. Bunlardan ilki, karatabanlı olan İpek Yolu Ekonomik Kuşağı (İYEK), diğeri ise deniz yolu üzerinden yapılacak olan 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'dur. Ek olarak ayrıca Çin'in Arktik politikasında belirtilen Kuzey Deniz Yolu da vardır. Bu ise Kutup İpek Yolu'nu temsil etmektedir¹².

Şekil 1: Kuşak ve Yol Projesi Kapsamında Planlanan Yollar¹³

Şu an yaklaşık 70 ülkeyi, dört milyardan daha fazla insanı kapsayan ve dünya ekonomisinin yaklaşık %40'ını içeren bu girişim ile tarım, lojistik, turizm, teknoloji, enerji gibi birçok alana vurgu yapılmaktadır. Planlanan yollardan biri olan İpek Yolu Ekonomik Kuşağı, Çin ve Avrupa ülkelerini kara yolu ile bağlamak için başlatılmıştır. Ekonomik Kuşak ile Çin; Rusya, Kazakistan, Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan gibi birçok ülke arasına inşa edilecek olan demir yolu ve kara yolu aracılığı ile Avrupa'ya ulaşmayı planlamaktadır. İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ile daha az ulaşım maliyetleri ile üretilen malları tüketilen merkezlere ulaştırmak isteyen Çin için oldukça önem taşımaktadır. Altı ekonomik koridor üzerine girişim

¹¹ Zhao Hang, *Belt One Road: An Overview Of The Debate*, 1. bs (Singapore, ISEAS-Yusof Ishak Institute, 2016): 2-5.

¹² Belt and Road Initiative. (www.beltroad-initiative.com, 12.05.2020).

¹³ Belt and Road Initiative.

kendini göstermektedir. Bunlar; Pakistan-Çin, Türkiye-Çin-Orta Asya, Avrasya-Çin, Moğolistan-Çin-Rusya, Çin-Doğu Asya ve Hindistan-Çin gibi bölgelerden oluşmaktadır¹⁴

21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu ise Çin'i Asya, Afrika ve Avrupa'nın geri kalanı ile birleştirmeyi hedefleyen Kuşak ve Yol Girişimi'nin önemli bir diğer bileşenidir¹⁵. Çinli liderler dünyadaki ekonomik merkezleri bağlamak açısından "mavi ekonomik geçit" kurmak adına Deniz İpek Yolu Girişimi'ni planlamıştır. Çin'in yatırımları Hint-Pasifik bölgesinde aktif ve büyük liman yatırımlarında bulunmaktadır. Hint-Pasifik bölgesi küresel ticaretin merkezinde olan ve önümüzdeki yıllarda daha önemli yere sahip olacak bir bölgedir¹⁶.

Kutup İpek Yolu ilk olarak 2011'de Çin'in On İkinci Beş Yıllık Planı içerisine yer almıştır. 2018 yılında ise Çin'in Kuzey Politikası'nın yayımlanması ve Kutup İpek Yolu'nun, devlet başkanı Xi Jinping tarafından onaylanması üzerine Kuşak ve Yol Girişimi'nin bir parçası haline gelmiştir. Bu yol girişimi ile Kuzey Kutbu'ndaki kaynakların (petrol, mineral, cansız kaynaklar, temiz enerji kaynakları) araştırılması, kullanılması ve bölgede var olan tarım, ormancılık, balıkçılık gibi faaliyetlerinden çıkar elde etmeyi amaçlamaktadır. Enerji kaynaklarına güvenli bir şekilde ulaşmak ve onları temin etmek isteyen Çin, kutup bölgesinin çevresine az bir zarar ile ve bölgede bulunan ülkeler ile iyi geçinmesi sürdürülebilir hedefleri açısından önem taşımaktadır¹⁷. Kutup İpek Yolu Şekil 1'de görüldüğü üzere 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'dur.

Yukarıda bahsedilen kuşak yolları ile Çin, ekonomisini Doğu ve Afrika, Güney Asya, Avrupa ve Latin Amerika'ya eklemeyi hedeflemektedir. Girişim kapsamında Çin, 100. kuruluş yılı olan 2049 yılına kadar 65 ülkede dört trilyon dolarlık yatırım yapmayı hedeflemektedir. Çin, projesi ile kömür, güneş enerjisi, çelik gibi alanlarda kendisine yeni müşteri ve pazarlar ararken, ABD dolarına da olan bağımlılığını azaltmayı hedeflemektedir¹⁸.

Kuşak ve Yol Girişimi, ekonomik getirilerin yanı sıra Çin'in ihtiyacı olan hammadde ve enerji pazarına ulaşımı açısından da önemli bir girişimdir. Çin'in gelişen sanayisi ile beraber hammadde ihtiyacı artmaktadır. Ancak bu enerji pazarlarına ulaşırken kullanmakta olduğu yollarda güvenlik problemi karşılamaktadır. Çin'in ekonomisinin sürdürülebilir olması ve ekonomik büyümesi bakımından enerjinin önemli bir yerde olması Çin'i enerji politikaları

¹⁴ Deniz İstikbal, "Asya Yüzyılı: Kuşak ve Yol Girişimi", *SETA*, 2019, <https://www.setav.org/asya-yuzyili-kusak-ve-yol-girisimi> (12.05.2020).

¹⁵ Maritime Silk Road, *UNWTO*, <https://www.unwto.org/maritime-silk-road>, (10.05.2020)

¹⁶ Matthew Funaiole ve Jonathan Hillman, "China's Maritime Silk Road Initiative: Economic Drivers and Challenges", *China's Maritime Silk Road, Center for Strategic and International Studies*, 3, sy 1 (2018): 21.

¹⁷ Ahmet Çevik ve Tülin Durukan, "Çin'in Kuzey Kutbu'na Olan İlgi: Kutup İpek Yolu", *Akdeniz İİBF Dergisi*, 20, sy. 2 (2020): 260.

¹⁸ Barış Doster, "Çin'in Yükselişi ve Bir Kuşak Bir Yol Girişimi", *İran Araştırma Merkez, - Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*, (2018): 14.

geliştirmeye yöneltmiştir. Enerji ihtiyacını karşılarken hem daha az maliyetli hem de güvenli bir yoldan ulaşması Çin'in önemli dış politika amaçlarından biri olduğundan, Kuşak ve Yol Girişimi Çin dış politika amaçlarının uygulanabilirliği açısından önemli bir proje olmaktadır.

Enerji

Enerji, bir ülkenin kalkınma, refah, ekonomik ve sosyal gelişiminde temel ihtiyaçlardandır. İnsanlığın var oluşundan itibaren enerji, insanların ulaşımını, ısınmasını, aydınlanmasını sağlayan temel unsurdur. Sanayiden, ticarete, eğitimden sağlığa kadar birçok alanda kullanılan enerji toplumsal yaşantıda öneme sahiptir. Bu açıdan enerjiye kesintisiz ve güvenli bir şekilde ulaşmak, enerji kullanımında başka ülkeye bağlı kalmamak devletler için önemli bir politikadır.¹⁹

Uluslararası Enerji Ajansı'na göre, 2035 yılı itibari ile mevcut koşullarda enerji talebinin bugünkü seviyesine oranla %50 artacağı ön görülmektedir²⁰.

Enerji Güvenliği

Uluslararası Enerji Ajansı'nın yapmış olduğu tanıma göre; enerji güvenliği, kesintisiz ve makul bir fiyattan enerji kaynağına ulaşılmasıdır²¹.

Politika yapıcılar ve akademisyenler tarafından enerji güvenliği çok boyutlu bir anlam taşıyabilmektedir. Her ülke kendi açısından yaptığı enerji güvenliği tanımlarında farklı konular öne çıkmaktadır. Asya Pasifik Enerji Araştırmaları Merkezi, enerji güvenliğini dört ana başlık ile çözümlenmektedir: mevcudiyet (*availability*), ekonomiklik (*affordability*), erişebilirliklik (*accessibility*), kabul edilebilirlik (*acceptability*). Tüm bu tanımların İngilizce karşılıklarının "A" harfi başlaması nedeniyle "4A Yaklaşımı" olarak da bilinmektedir²².

Devletlerin ulusal güvenlikleri ile enerji güvenlikleri arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Enerji güvenliği kavramı, enerji üretim, dağıtım, alt yapılarına oluşabilecek terör saldırısı, yatırım eksikliğinden kaynaklanacak kesintilere, iç savaşlardan ambargolara kadar birçok bakımdan değerlendirilmesi gereken önemli bir kavramdır²³.

Çin'in Enerji Politikası

Sanayi Devrimi'nden bugüne kadar sürekli olarak değişen ve modernleşen dünyada, enerjinin önemi gittikçe artmaktadır. Günümüzde, enerjiden sağlanan kaynaklar, hayatın birçok alanında kullanılmakta ve neredeyse enerji kaynakları olmadan hareket etmek olanaksızdır.

¹⁹ What Is Energy?, U.S. Energy Information Administration, <https://www.eia.gov/energyexplained/what-is-energy/> (01.08.2022).

²⁰ World Energy Outlook 2012, IEA, Paris, <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2012>, (30.08.2022).

²¹ Energy Security, International Energy Agency: IEA, <https://www.iea.org/topics/energy-security>, (01.08.2022).

²² EmreHatipoğlu, "Enerji Güvenliği", *Güvenlik Yazıları*, 44, (2019): 1-2.

²³ CenKSevim, "Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği", *Journal of Yaşar University*, 26, sy. 7 (2012): 4385.

Devletler, tarihte olduğu gibi günümüzde de enerji kaynaklarına sahip olmak adına birbirleri ile mücadelelerini devam ettirmektedirler²⁴. Ülkelerin enerji üzerinden mücadele etmeleri, küreselleşmenin dünyada artan bir şekilde etkisinin hissedilmesi ile de bağlantılıdır. Küreselleşme, ülkelerin dünya ekonomisinde ayakta kalabilme yeteneği, sektörün rekabetçi yapısı ve küresel enerji politikasına uyum sağlayabilmesine bağlı olmasından kaynaklanan bir uluslararası rekabet ortamı yaratmaktadır. Küreselleşme bu yapısı ve özelliği ile de her alanda olduğu gibi enerji alanında da ülkeleri rekabete sokmaktadır. Ülkelerin kalkınması ile doğrudan etkili kaynak olan enerji, bir ülke için uluslararası sistemde ön planda olmasını sağlayan ekonomik kalkınması ve sürdürülebilirliği açısından ön plandadır. Dolayısıyla, enerji ve enerji kaynakları ile ilgili birçok şey ülkeler için önemli bir konudur²⁵. Enerji kullanımı, ekonominin kalkındırılması ve sürdürülmesi ise doğru orantılıdır.

Uluslararası alanda güçlü olabilmenin ana faktörlerinden biri ekonomik kalkınmadır. Ekonomik kalkınmanın ise sürdürülebilir olması için üretimin de artması gerekmektedir. Üretimin ve ekonomik kalkınmanın artması ile beraber aynı orantıda kullanımı artan kaynak ise enerjidir. 1976 dönemi öncesinde dünya ekonomisi çok merkezliydi ancak bu çok merkezli dünya Amerika, Avrupa ve Japonya'dan oluşmaktaydı. Ancak bu çok merkezli dünyaya farklı ülkeler de eklenmiştir. Bu ülkelerin başında Çin gelmektedir. 1976 yılında Çinli lider Mao Zedung'un ölümünden sonra başkan olan Deng Xioping'in uyguladığı politikalar sonucunda Çin küresel bir ekonomik güç olmayı başarmıştır²⁶.

Çin, 1949 yılından 1978 yılına kadar enerji kaynakları ile ilgili herhangi bir sorun yaşamayıp kendisine yeten bir ülke durumundaydı. Ancak 1978 yılından itibaren dışa açılan ekonomisi güçlenmeye başlamasıyla beraber bu güçlenme Çin'in ekonomisine olumlu yönde faydası görülmeye başlanmıştır. Bu gelişme ile aynı oranda enerji tüketimi de artmaya başlamakta olup hala da artış yönündeki devamlılığını sağlamaktadır. 1990 yılında %9'lük ekonomik büyümesi ile Çin, petrol, doğalgaz ve nükleer enerjiyi önemli bir oranda kullanır hale gelen ülke konumuna gelmiştir. 1995 yılında ise petrolün üretim ve tüketim oranının eşitlenmesi sonucunda Çin, petrol ithal eden bir ülke haline gelmiştir. Çin'in enerjiye 1978'lerde ve bugünlerde oldukça çok ihtiyaç duyması, Deng'in uygulamaya koymuş olduğu ekonomik politikanın sonucudur. Deng'in ekonomi anlayışı üç aşamadan oluşmaktaydı. Bunlardan ilki

²⁴ Timuçin Kodaman ve İsa B. Gonca, "Jeoekonomik Hayaller: Çin'in Yeni İpek Yolu Girişimi'nin Orta Asya'da Algısı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5, sy. 5 (2016):1253.

²⁵ Beril Tuğul, "İpek Yolu ve Enerji Yolları İlişkisi", *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 3, sy 1 (2018): 15.

²⁶ R. KutayKaraca, ""Çin'in Değişen Enerji Stratejisinin Dış Politikasına Etkileri" *Uluslararası İlişkiler*, 9, sy 33 (2012): 94.

ekonomisini güçlendirmek, ikincisi Asya’da bölgesel bir güç olmak, üçüncüsü ise ilk iki aşamayı daha ileriye götürerek küresel bir güç olmaktı. Böylece, Çin enerji arzına ve güvenliğine daha önem veren bir politika izlemeye başlamış olup bugüne kadar bu politikalarını devam ettirmiştir²⁷.

Çin’in ekonomide hızla büyüyen bir ülke olma konumunu devam ettirebilmesi için devamlı bir şekilde enerjisini sağlayabilmesi ve istikrarlı bir şekilde enerji politikalarını uygulaması gerekmektedir. 1980-2005 yılları arasında Çin ekonomisi 6,5 kat büyürken enerji tüketimi de 3,4 kat artmıştır²⁸. 2009 yılında büyüyen ekonomisi ile doğru orantılı olarak enerji tüketimi de daha fazla artmış olup, dünyada en fazla enerji tüketen bir ülke konumuna gelmiştir²⁹. Çin tek başına kendi enerji ihtiyacını karşılayamadığı için enerjiye sahip olan diğer ülkeler dikkatini çekmeye başlamıştır ve bu bölgelerden enerji ihtiyacını karşılamaya başlamıştır. Ancak bu noktada, ihtiyacı olan enerji kaynaklarının kesintisiz bir şekilde Çin’e ulaştırılması enerji güvenliği ile ilgili sorunları gündeme getirmektedir. Bu noktada ise enerji arzı güvenliği kavramı dikkat çekmektedir.

Enerji arzı güvenliğini, Ulusal Enerji Ajansı, enerji kaynaklarının satın alınabilecek bir fiyattan devamlı bir şekilde ulaşılabilir olması şeklinde tanımlamaktadır³⁰. Bu aşamada Kuşak ve Yol Girişimi enerji taşımada güvenli yol oluşturabilmesi adına Çin için ciddi bir öneme sahiptir. Karaca (2012: 99), enerji güvenliği ile ilgili başlıca 6 riskin bulunduğunu ifade etmektedir. Bunlardan ilki, enerji sağladığı deniz yollarının %80’inin Amerikan donanması tarafından kontrol ediliyor olmasıdır. İkincisi, enerji kaynağını çeşitlendirmek istemesi ve enerjiyi enerji kaynağından elde etme sıkıntısıdır. Üçüncüsü, enerji kaynaklarına sahip olan bölgelerin istikrarsızlığa açık olması ve olumsuz durumların enerji fiyatlarına etkisidir. Dördüncüsü, enerji kaynaklarının başka güçler tarafından yönlendirilme ihtimalinin olmasıdır. Beşincisi, küresel ısınma ve hava kirliliği gibi konulardan dolayı üzerinde oluşabilecek bir baskının olma ihtimalinin yüksek olmasıdır. Sonuncusu ise, Güney Çin Denizi’ndeki sorunların büyüme ihtimalinin var olmasıdır.

2007 yılında yayımlanan Beyaz Kitap³¹’ta enerji güvenliği ve enerjiye kesintisiz bir şekilde ulaşılabilirlik konusunda birkaç hususa değinilmiştir. Enerji güvenliği başlığı altında

²⁷ Denizİstikbal, “Rejimin Meşruiyeti ve Enerji Güvenliği: Çin Komünist Partisinin Enerji Politikaları” *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 3, sy.1 (2019): 52-53.

²⁸ MüslümeNarin, “Büyüyen Çin Ekonomisinde Artan Enerji Talebi ve Dünya Enerji Piyasasına Etkileri”, *Icanas*, sy. 38 (2006): 250-251.

²⁹ İstikbal, “Rejimin Meşruiyeti ve Enerji Güvenliği: Çin Komünist Partisinin Enerji Politikaları”, 53.

³⁰ “Energy Security”,

³¹ Çin Devlet Konseyi’nin devletin savunmasıyla alakalı periyodik şekilde yayımlanan kitaptır. Çin yönetiminin tutumlarına dair açıklamalarda bulunarak ulusal güvenlik anlayışlarına değinmektedirler (www.sputnik.com , 22.05.2020).

tehditlerle mücadele etmek, sürdürülebilir bir enerji ticareti için gereken alt yapı çalışmalarının yapılması, yeni doğalgaz ve petrol yataklarının tespit edilmesi için işbirliği yapılması konuları ele alınmıştır³². Bu açıdan ele alındığında, Çin'in, Beyaz Kitap ile dış politikasında enerjiye ve ulusal ekonomisine enerjinin akışı ve çok yönlü olmasına ne kadar önem verdiği görülmektedir. Enerjiye önem vermesinin yanı sıra, bu konu ile ilgili içeride birtakım politikalar yürütmüştür. Bunlardan biri 2010 yılında, enerji stratejilerini belirlenmesi ve gereken planların yapılması amacıyla Ulusal Enerji Ajansı'nın kurulmasıdır. 2016-2020 yılları arasını kapsayan On Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise enerji güvenliği konusunda belli hususlara değinilmiştir. Planın içeriğinde, enerjinin sürekli ve kesintisiz olması bakımından, doğalgaz boru hatlarının inşa edilmesi, gelişmekte olan enerji tedarikçisi ülkelere alt yapı ve teknik destek sağlanması, sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) depolama kapasitesinin artırılması olmak üzere birçok konuyu ön planda tutan bir yaklaşımı bulunmaktadır³³. 2021 Mart ayında yayımlanan, 2021-2025 yılını kapsayan On Dördüncü Kalkınma Planı hedeflerinin açıklanmasında ise enerji güvenliği hakkında açıklamalara ayrıca yer verilmiştir. Çin'in kömür arzını güvence altına almakla beraber ham petrol ve doğalgaz üretimini genişletecek ve güvenlik önlemlerini daha iyi bir duruma getirecek enerji stratejisi çağrısında bulunmuşlardır. Bunun yanı sıra Çin Hükümeti, enerji güvenliğinin desteklenmesi konusunun öncelikli hedeflerinden olduğunu belirtmiştir. Ulusal Geliştirme ve Reform Komisyon'u Başkanı He Lifeng, gazeteciler ile yaptığı konuşmada Çin'in enerji güvenliğini vurgulayarak, ilk kez yarım on yıllık planlarında enerji güvenliği ile ilgili hedeflerini belirlendiği konusuna vurgu yapmıştır³⁴.

Çin, enerji ithal eden bir ülke konumunda olmasından dolayı ithal etmiş olduğu önemli kaynaklardan olan petrol ve doğalgaz hammaddelerinin üreticisi olan ülkelere yönelik geliştireceği politikalara önem vermektedir. Bu politikalardan biri, Çin'in ucuz olan malları ile enerji bakımından zengin olan ülkelere satın alma gücü kazandırmaktır. Aynı zamanda bu ülkelere gümrüksüz mal satma imkanı da sağlamaya çalışmaktadır³⁵. Enerji bağımlısı olan bu ülke, diğer ülkeler ile yaptığı alışverişlerde bu şekilde politikalar yapmasının yanı sıra enerji ithalatı yaptığı ülkeleri de çeşitlendirmektedir. Çünkü enerji güvenliği açısından, tek bir alana bağlı kalması durumunda oluşabilecek bir tehlike ile karşı karşıya kalması sonucunda enerji ihtiyacının karşılanmasında çeşitli sorunlar ile karşılaşma ihtimali yüksek olacaktır. Bu bakımdan Çin yapacağı enerji politikalarının büyük bir kısmını enerji güvenliğine yönelik

³² Emine A. Alagöz, "Çin'in Enerji Güvenliğinin İran ile İlişkilerine Etkisi" *The Turkish Yearbook of International Relations*, sy. 47 (2016): 63.

³³ Emine A. Alagöz, "Çin'in Enerji Güvenliğinin İran ile İlişkilerine Etkisi", 63-64.

³⁴ Benjamin Cooper, "China's 14th Five-Year Plan (2021-2025) Report", Hill+Knowlton Strategies. Çin: 2021.

³⁵ Karaca, "Çin'in Değişen Enerji Stratejisinin Dış Politikasına Etkileri", 99.

yapmaktadır. Dış politikada daha akılcı adım atmak istediği için enerji güvenliği politikası kapsamında kendi öz kaynaklarını etkin bir şekilde kullanabilme politikası kendisi için önemli yere sahiptir. 1990'lı yıllarda enerji alanında net bir ithalatçı ülke konumuna dönüşen Çin, dış politikasında enerjiyi güvenlik konusu olarak ele almaya başlamış olup buna göre politikalar geliştirmektedir³⁶.

Ekonomisinin gelişmesi ve sürekli artan nüfusu ile birlikte Çin, BP 2020 Enerji Raporu'na göre 2019 yılında dünyanın en fazla enerji üreticisi ve tüketicisi olarak listenin ilk sırasında yerini almaktadır. Çin'in kömür enerjisine bağlı olarak elde ettiği enerji, Amerika'nın doğalgaz, petrol ve kömür üretiminden elde ettiği toplam miktardan daha büyük olduğu görülmektedir. Dünyada tüketilen enerjinin %17'si kömürden elde edilirken, Çin mevcut toplam enerji tüketiminin %50'sini kömürden elde etmektedir³⁷ Çin, kömür kullanımını 2020 yılında %58 oranının altına düşürmeyi hedeflemekteydi ve bu oranın 2020 yılına gelindiğinde %56'ya düştüğü görülmektedir. Ancak oldukça yüksek sayıda endüstri üretimini devam ettirdiğinden ve termik santral inşa etmesinden dolayı kömür tüketiminin yine de artarak devam ettiği görülmektedir. Çin Ulusal İstatistik Bürosu'nun yaptığı açıklamaya göre, ülke kömür tüketiminde 2020 yılında dört defa artış göstererek tüketim oranının %0,6 oranında büyüdüğünü belirtmiştir³⁸. Çin, 2020 yılında kömür kullanımını %58 altına her ne kadar düşürmüş olsa da, diğer enerji tüketimini petrol ve diğer sıvı kaynaklar oluşturmuştur. 2022 yılı kömür kullanımını %55 oranına düşürmüştür. Bunların yanı sıra, çevreye yüksek oranda karbondioksit yaymasından dolayı ve diğer ülkeler ve kurumlardan gelen baskılardan dolayı hükümet son yıllarda temiz yakıt tüketimine de yönelmiştir³⁹ Çin, kömürü en çok tüketen ülke olmanın yanı sıra petrolü de en çok tüketen ülke durumundadır. Dünyanın en büyük dördüncü üreticisi olmasına rağmen, sürekli artan endüstrisi ve büyük nüfusu ile beraber petrole bağımlı olan bir ülke durumuna gelmiştir. Petrol tüketiminin artışının beraberinde doğalgaz tüketimi de sürekli olarak artmaktadır. Ancak petrole oranla, tükettiği doğalgazın yarısından daha fazlasını kendisi ürettiği için doğalgaz tüketiminde ilk sıralarda yer almamaktadır⁴⁰. Enerji ithalatında,

³⁶ Turhan, Çin'in Enerji Güvenliği Politikası, 82.

³⁷ Statistical Review of World Energy 2020, BP, <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>, (02.05.2021).

³⁸ Çin'in Yıllık Kömür Tüketimi 2020'de %0.6 arttı, *Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı*, 2021, <https://ticaret.gov.tr/blog/sektor-haberleri/cinin-yillik-komur-tuketimi-2020de-0-6-artti>, (18.05.2021).

³⁹ Country Analysis Executive Summary: China, *US Energy Information Administration*, 2022, https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/China/china, (20.08.2022).

⁴⁰ Turhan, Çin'in Enerji Güvenliği Politikası, 87.

2019 yılında, Çin'in ham petrol ithalatı bir önceki seneye göre %9,5 oranında artarak rekor kırdığı Çin'in idari verilerinde yer almaktadır⁴¹.

Çin'in uluslararası ekonomideki konumunu koruyabilmesi için enerji talebini kesintisiz bir şekilde ve makul bir fiyattan alması gerekmektedir. Kömür tüketiminin fazla olmasından dolayı çevre kirliliğine sebep olmaktadır ve bu yüzden petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarına da yönünü çevirmiştir⁴². 2006 yılında sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) ithal etmeye başlamasından sonra LNG ithalat hacmi yılda %55 oranında artmıştır. İlk dönemlerde Avustralya'dan ithal ettiği bu ürün, daha sonra tedarikçilerin genişletilmesi sürecini beraberinde getirmiştir. Bu noktada, Endonezya, Katar ve Malezya'dan yapılan ithalat, 2010 yılına değin toplam ithalat oranının %10'unu oluşturmuştur. Çin'in dış politikası olarak benimsediği "Dışa Açılım" stratejisi ile Çin, doğalgaz ve petrol şirketleri ile anlaşmasını Avusturya'ya ek olarak Güneydoğu Asya, Ortadoğu dâhil olmak üzere LNG ihracat ettiği bölgeler ile anlaşmalar imzalamıştır⁴³. LNG ithal oranı her geçen yıl artmaktadır. LNG ithal ettiği ülkeleri ise ilk her geçen yıl çeşitlendirdiği dikkat çekmektedir.

Yukarıda bahsedildiği üzere Çin enerji tüketimi bakımından dünyada ilk sırada yer almaktadır. Enerji tüketimine bu kadar bağımlı olması ve çevresel baskılar sonucunda kömür dışında enerjiler de tüketmeye başlamıştır. Ancak bu enerjileri tek bir bölgeden değil birçok bölgeden temin etmeye çalıştığını görmekteyiz. Bu konu hakkında enerji akışını herhangi bir tehlikeye karşı korumaya çalıştığına dair bir yorum yapılabilmektedir. Şekil 2'de 2021 verilerine göre Çin'in tükettiği enerji miktar oranları görülmektedir.

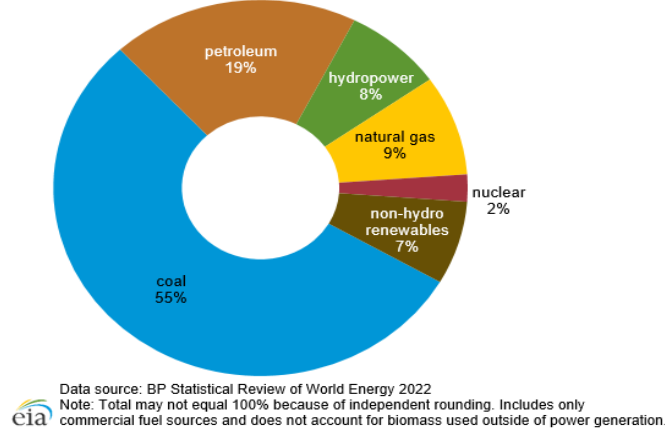
⁴¹ Çin Ham Petrol İthalatı Rekor Kırdı, *Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı*, 2020, <https://ticaret.gov.tr/blog/sektor-haberleri/cinin-ham-petrol-ithalati-rekor-kirdi>, (20.05.2020)

⁴² Alagöz, "Çin'in Enerji Güvenliğinin İran ile İlişkilerine Etkisi", 71.

⁴³ Ayşe Yıldız, "Enerji Bağımlılığı Özelinde Çin'in Ortadoğu ve Orta Asya Siyaseti", *İNSAMER*, 2020, https://insamer.com/tr/enerji-bagimliliği-ozelinde-cinin-ortadogu-ve-orta-asya-siyaseti_3574.html, (15.04.2020).

Şekil 2: Çin'in 2021 Yılında Tükettiği Toplam Enerji Tüketimi⁴⁴

Figure 1. Total primary energy consumption in China by fuel type, 2021

Şekil 2’de görüldüğü üzere Çin’in 2021 yılında en çok tükettiği enerji ürününün %55 oran ile hala kömür olduğu görülmektedir. Kömürden sonra ise sırasıyla petrol ve diğer sıvılar, hidroelektrik, doğalgaz, nükleer ve diğer yenilebilir enerji kaynaklarını tükettiği görülmektedir. Üretimin devamlılığı için enerjiye bağımlı olması ve kendi öz kaynaklarının üretim için yetersiz olması diğer ülkelerden enerji ithal etmeyi beraberinde getirmektedir. Ekonomisini güçlendirmesi ile enerji talebinin sürdürülebilir ve güvenilir bir şekilde karşılanması bakımından 2013 yılında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping’in Kazakistan Üniversitesi’nde duyurduğu ve ardından uygulamaya aldığı Kuşak ve Yol Girişimi, Çin politikasında önemli bir yere sahiptir.

Kuşak ve Yol Girişiminin Çin’in Enerji Politikasındaki Yeri

Çin’in son otuz yıldaki ekonomik büyümesi çoğunlukla ithal ettiği enerji kaynakları üzerine kuruludur. Ekonomik büyümesini sürdürebilmesi için de yabancı kaynakların düzenli bir şekilde Çin’e aktarılması gerekmektedir. Çin’in enerji ithal etmedeki sorunlarının başında enerji ithal ettiği yollardan güvenli bir şekilde temin edememek gelmektedir. Çin enerji ithalini çoğunlukla başta Afrika Boynuzu ve Ortadoğu olmak üzere dünyanın istikrarsız bölgeleri üzerinden gerçekleştirmektedir⁴⁵. Bu doğrultuda Kuşak ve Yol Girişimi, Çin açısından akıllıca bir plan olmaktadır. Çin’in enerji ithalinde kullandığı yollardan olan Güney Çin Denizi, Malakka Boğazı ve Hürmüz Boğazı, enerji güvenliği konusu açısından önemli yollardandır. Güney Çin Denizi, Çin ile ABD arasında güç mücadelesinin olduğu bir noktadır. Yüksek

⁴⁴ BP Statistical Review of World Energy 2022, U.S. Energy Information Administration, <https://www.eia.gov/international/analysis/country/CHN>, (20.08.2022).

⁴⁵ OsmanTekir ve NesrinDemir, “Ekonomik ve Siyasal Bir Araç Olarak Yeni İpek Yolu Projesinin Küresel Sistemlere Etkileri”, *Sosyoekonomi*, 26, sy. 38 (2018): 198.

miktardaki doğalgaz ve petrol rezervi olduğuna inanılan bu denize, Çin Filipinler, Malezya, Kamboçya, Filipinler, Tayvan, Vietnam'ın kıyısı bulunmaktadır. Bu önemli enerji rezervlerinin yanı sıra balıkçılık açısından bulunan zenginliği ve gemi taşımacılığı yapıldığı için önemli bir konumdur. Güney Çin Denizi, Malakka Boğazı aracılığıyla da dünya ticaretinin yaklaşık %40'ının geçiş noktasıdır⁴⁶.

Güney Çin Denizi, Güneydoğu Asya bölgesinin jeopolitik⁴⁷ gölü olmakla beraber birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Denizde bulunan enerji kaynakları, bölgede bulunan ülkeler arasında bir rekabet ortamı yaratmaktadır. Ayrıca, Doğu Asya'dan Ortadoğu'ya giden geçiş güzergâhıdır. Japonya, Tayvan ve Güney Kore'nin ham petrol ihtiyacının %80'i buradan geçen yol aracılığı ile sağlanmaktadır. Dolayısıyla Çin, bu denizi Çin'in güney kısmının güvenliği açısından doğal bir koruma alanı olarak görmektedir⁴⁸. Hint Okyanusu ile Büyük Okyanus arasında geçiş konumunda olan Malakka Boğazı, dünyanın önemli deniz ulaşım yollarından biridir. Boğaz, dünyanın en yoğun nüfuslu üç ülkesi olan Çin, Endonezya, Hindistan'ın yanı sıra, ticaret devi olan Japonya, Güney Kore ve Tayvan gibi ülkeleri de birbirine bağlamaktadır. Dünya ticaretinde önemli bir yerinin olmasının yanı sıra yüksek miktardaki enerjinin enerjiye bağımlı olan ülkelere aktarılmasında stratejik bir noktadadır⁴⁹. Boğazın dünya ticaretinde önemli bir yer olmasına ek olarak Çin için de önemli bir boğazdır. Bölgede enerji ithalatı açısından en yoğun olarak kullanılan yol, Malakka Boğazı'dır. 2016 yılı itibari ile Çin, petrol ithalatının %80'inden fazlasını Malakka Boğazı aracılığı ile temin etmektedir. Bu boğaz Çin'in petrol arzını kesebilecek çeşitli engellere yol açabilecek potansiyele sahiptir ve böylesi bir durumda Çin için ciddi bir enerji güvenliği sorunu ortaya çıkarmaktadır. Güney Çin Denizi'ni Hint Okyanusu'na bağlayan bu boğaza alternatif bir yol olmaması Çin açısından sorunu daha da büyük bir hale getirmektedir⁵⁰.

Çin'in güney batısında yer alan Myanmar, Çin için önemli bölgelerden biridir. Çünkü enerji kaynaklarının Çin'e ulaştırılabilmesi bakımından Malakka Boğazı'nı bypass edecek alternatif bir güzergah olarak sadece Myanmar toprakları kullanılabilir. Myanmar, ABD

⁴⁶ CemrePekcan, "Güney Çin Denizi Sorunu Çerçevesinde Çin-Hindistan İlişkileri", *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, sy. 1 (2016): 22-23.

⁴⁷ Devletlerin ulusal güçlerini ve dış politikadaki tavırlarını, ülkelerin coğrafi konumu ve fiziksel çevresi ile açıklamaya çalışan yaklaşımdır. Terim, daha çok devletlerarası ilişkileri açıklama ve uygulama konularına yönelik bir anlam taşıdığı görülmektedir (Sönmezoğlu, 2010:373).

⁴⁸Ali Engin Oba, "Geleceğin Güvenliği", *TASAM*, 2019, [https://tasam.org/trTR/Icerik/52508/gelecegin_guvenligi_ve_asya_\(01.05.2020\)](https://tasam.org/trTR/Icerik/52508/gelecegin_guvenligi_ve_asya_(01.05.2020)).

⁴⁹ GürayAlpar, "Güney Çin Denizinin Durumu, Bölge Ülkelerinin Tehdit Algılamaları ve İttifak Arayışları, *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, 2020, <https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/guney-cin-denizinin-durumu-bolge-ulkelerinin-tehdit-algilamaları-ve-ittifak-arayışları-kose-yazisi-17345>, (05.03.2021)

⁵⁰ PriyanshiChauhan, "Energy Dimension of Belt and Road Initiative", *Indian Journal of Asian Affairs*, 32, sy. 1, (2019): 123.

ve Çin açısından büyük önem taşımaktadır. Malakka Boğazı'nda bulunan korsanlık ve de oluşabilecek enerji akımının risklerinden dolayı enerji ithalatını çeşitlendirmektedir⁵¹. Çin, enerji ithalatını çeşitlendirme noktasında Ortadoğu enerji kaynaklarına da yönelerek onları ülkesine getirmeye çalışmaktadır. Çin'in enerji politikası, enerji talebi arttığı için ve Ortadoğu enerji kaynaklarına karşı oluşan bağımlılığı Malakka Boğazı'nda karşılaştığı kaygılar ile yönlendirilmektedir. Yalnız enerji arzını sağlamaya öncelik vermekle beraber enerji ithalat kaynaklarını çeşitlendirme ve enerji ticareti yapmak için yeni yollar bulma ihtiyacını kabullenmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi, ekonomik ve jeopolitik endişelerine cevaben Çin'in enerji güvenliğine katkıda bulunmaktadır⁵². Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Çin'in enerji güvenliği açısından jeopolitik ve jeostratejik bir diğer bölge ise Doğu Türkistan'dır. Orta Asya'dan Çin'e ulaşan doğalgaz ve petrol boru hatları bu bölge üzerinden geçerek Çin'e ulaşmaktadır. Kuşak ve Yol kapsamında Batı'ya açılan tren yolu ile Batı'ya gönderilecek malların transfer başlangıç noktasıdır. Bu açıdan enerji yatırımları ve transferinde Doğu Türkistan'ın önemli bir yeri bulunmaktadır⁵³. Bu bakımdan Sincan bölgesi Orta Asya'dan temin edilen enerji kaynakları için geçit noktasıdır.

Xian- Duisburg Yolu ve Orta Asya bölgesi Çin'in enerji temin edebileceği alternatif yollar arasında yerini almaktadır. Xian-Duisburg Yolu, Sican'dan başlayarak Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, İran ve Türkiye güzergahlarından geçmektedir. Bu yolları kullanarak Çin'de üretilen malların Avrupa'ya ulaştırılması ve Çin'in enerji arzını Çin'e taşıyacak önemli bir yoldur⁵⁴. Orta Asya bölgesi ise jeopolitik konumu ile KvY'nin kalbi konumundadır. Bölgede Çin'e sempati duyan Bangladeş, Pakistan, Myanmas, Laos ve Kamboçya gibi ülkelerin olması önem taşımaktadır. Deniz yolunda ise Cibuti, Gwadar Limanı, Sri Lanka'yı bağlayan Venedik-Şangay koridoru önemli deniz yollarındandır.

Çin enerji ihtiyacını karşılamak için tek bir ülke veya bölge ile değil çok fazla bölge ile işbirliği yapmaktadır. Şekil 2'de de görüldüğü üzere kömürden sonra en çok kullandığı enerjinin petrol olduğu bilinmektedir. Petrol ithalatı bakımından Çin'in çeşitli bölgelerden enerjiyi temin ettiği Şekil 3'te görülmektedir. Bunun sebebi enerji taşımacılığında enerji güvenliği ile ilgili karşılaşılabilecek herhangi bir tehlike karşısında yaşayacağı sorunu en aza indirmek diye açıklamak mümkündür. En fazla petrol ettiği ilk dört ülke olan Suudi Arabistan,

⁵¹ Osman Tekir, "Küresel Güç Mücadelesinde Enerji Faktörü", 1. Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, (2015): 382.

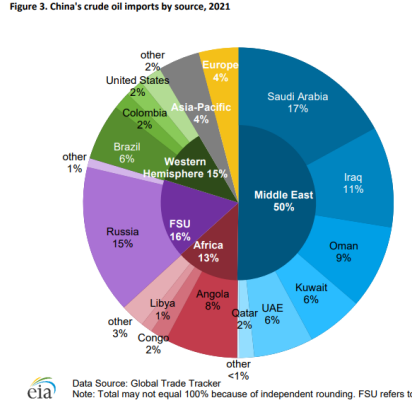
⁵² Priyanshi Chauhan, "Energy Dimension of Belt and Road Initiative", 123.

⁵³ Turhan, Çin'in Enerji Güvenliği Politikası, 45.

⁵⁴ Çin Avrupa Tren Hattı – Demir İpek Yolu, *İhracat.co*, 2021. <https://www.ihracat.co/2021/09/cin-avrupa-tren-hatti-demir-ipek-yolu.html> , (13.05.2020).

Rusya, Irak, Angola üç farklı kıtada yer almaktadır. Şekil 3'te görüldüğü üzere, Çin 2019 yılında petrol kaynaklarını temin ederken farklı bölgelerden temin etmeye çalışmıştır. En çok temin ettiği ülkelere bakılacak olursa hepsinin farklı bölgelerden edildi görülmektedir.

Şekil 3: Çin'in Petrol İthal Ettiği Ülkeler, 2021⁵⁵

Uzak alanlardan enerji ithal etmenin riskler taşıdığı farkında olan Çin, Avrasya bölgesindeki ülkelere çok daha fazla petrol ve doğalgaz ithal etmeyi planlamaktadır⁵⁶.

Çin'in enerji ticareti bakımından önemli ticari ortağı Orta Asya bölgesindeki ülkelere biri olan Özbekistan'dır. Haziran 2010'da Özbekistan, Çin'e on milyar metre küp doğalgaz satma kararı almıştır. Özbekistan, 2015 yılında ise Rusya ve Türkmenistan'ın ardından Avrasya bölgesinde en büyük doğalgaz üreticisi durumuna gelmesiyle beraber, Türkmenistan'dan Çin'e yapılan doğalgaz ithalatı için önemli bir geçiş noktası olmaktadır. Çin'in enerji güvenliği bakımından önemli diğer bir Orta Asya ülkesi ise Kazakistan'dır. Bu ülke, Orta Asya'dan Doğu-Batı Asya'ya ticaret akışının kontrol edilmesi bakımından stratejik bir öneme sahiptir⁵⁷. Kazakistan'ın stratejik konumu aracılığı ile Hazar Denizi bölgesinde var olan petrolün Çin'e aktarılması oldukça önemlidir. Bölgedeki bir diğer enerji bakımından önemli olan ülke ise Rusya'dır. Bölgede Çin ve Rusya arasında her ne kadar anlaşmazlıklar olsa da doğalgaz ve petrol ithalatı bakımından Çin için önemli bir yerdir. Doğalgaz ithalatı açısından, Orta Asya ülkeleri Sovyet zamanından kalan bağımlılığından dolayı doğalgaz boru hattı üzerinden yapılan taşımacılığını genelde Rusya üzerinden yapmaktadır ve bu Çin için olumsuz bir durumu oluşturmaktadır. Ancak her şeye rağmen Rusya, Çin'in en fazla enerji ihraç ettiği ülke olmaktadır. Çin, enerji ithalatında petrolün büyük bir çoğunluğunu Malakka Boğazı üzerinden

⁵⁵ China's Crude Oil Imports by Source, 2021, *U.S Energy Information Administration*, 2022, <https://www.eia.gov/international/analysis/country/CHN>, (12.5.2022).

⁵⁶ Turhan, Çin'in Enerji Güvenliği Politikası, 120.

⁵⁷ Yıldız, "Enerji Bağımlılığı Özeline Çin'in Ortadoğu ve Orta Asya Siyaseti,"

sağlandığı için, daha güvenilir bir yol olan Orta Asya ve Rusya ile enerji boru hatları aracılığı ile sürekliliği olan ve güvenilir bir yoldan enerji elde etmeyi amaçlamaktadır. Bunun üzerine 2004 yılında Çin tarafından Moskova'ya yapılan ziyaret ile Çin, Rusya'nın alt yapısının gelişimi için enerji sektörüne 2020 yılına kadar on iki milyon dolar yatırım yapacağını ifade etti. Ancak Gazprom ile anlaşmaya varmalarının ardından 2018 yılında Gazprom aracılığı ile otuz sekiz milyar metre küp doğalgaz ithal edileceği taahhüt edilmiştir. Ayrıca Rusya, kendi ülkesi için en büyük, dünya için ise ikinci büyük doğalgaz işletme alanını (*The Amur Gas Processing Plant*) inşa ederek Çin'e yalnızca doğalgaz değil bunun yanı sıra Çin'in finansı aracılığıyla gerçekleşen kargo ve tren taşımacılığı aracılığı ile birçok kimyasal ürün ihraç edecektir⁵⁸.

Çin, uluslararası sistemde ekonomik alandaki başat güç profilini sürdürmek ve artırmak istemektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere ekonominin büyümesi ve sürdürülmesi enerji kullanımındaki artışı da beraberinde getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında ise Çin'in enerji ithal eden ülkelerin başında geldiği ve bu enerjilere birçok noktadan eriştiği görülmektedir. 2019 yılı verilerine göre ham petrolü ithal ettiği ilk beş ülke; Suudi Arabistan, Rusya, Irak, Angola ve Brezilya'dır. Bu beş ülke, 2019 yılı için Çin'in toplam ham petrol ithalatının %59,3'ünü oluşturmaktadır⁵⁹. Ancak enerjiye ulaşım yollarının hem riskli hem de uzak yollar olmasından dolayı birtakım sorunlar yaşamakta veya risk tehlikesi ile karşı karşıya kalmakta. Bu noktada ise 2013 yılında ilan ettiği Kuşak ve Yol Projesi Çin için önemli bir adım olmaktadır. Kuşak ve Yol Girişimi, Çin için 3 önemli özellik arz etmektedir. Birincisi, ihtiyacı olan enerjiyi bu ağ sayesinde Çin'e hızlı bir şekilde temin edecektir. İkincisi, bu ağ üzerinden dünyaya üretim fazlasını hızlı bir şekilde dağıtabilecektir. Son olarak, kritik alanlara inşa edilen limanlar ile bölgeler üzerinde önemli avantaj elde edebilecektir⁶⁰. Proje, Çin'in ihracatını artıran bir girişim olmasının yanı sıra enerji ithalatındaki çeşitliliği hem artırmış olacak hem de ürünün daha hızlı bir şekilde Çin'e ulaşmasını sağlayacaktır.

Çin, tüketmiş olduğu enerjinin yaklaşık %70'ini ithal etmektedir. Bundan dolayı enerjiye bağımlı bir ülkedir ve buna bağlı olarak enerji ürünlerini ithal edebileceği farklı bölge ve güzergahlar aramaktadır. Bunların yanı sıra ise enerjiye aşırı bağımlı kalmamak için hem kendi kaynaklarını artırmaya çalışmakta hem de enerji kaynaklarına alternatif yollar için yatırım yapmaktadır. Alternatif enerji yolları ise iki şekilde açıklanabilir: Bir ülkeden alınan enerjiyi

⁵⁸ Turhan, Çin'in Enerji Güvenliği Politikası, 121-123.

⁵⁹DanielWorkman, "Top 15 Crude Oil Suppliers to China, Worlds Top Exports", 2020, <https://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china>, (10.08.2021).

⁶⁰ HüseyinKorkmaz, "Kuşak ve Yol Girişimi Bağlamında Çin'in Arktik Poliitikası", *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, 3, sy. 1, (2021): 245.

başka bir güzergâhtan almak ya da farklı bölgelerde yeni ülkelerden enerji ihraç etmektir. Ancak bu ikisi birbirinden ayrı düşünülmez çünkü yeni ülkeden alınan enerjinin de geçeceği güzergâh birbiri ile ilişkilidir. Çin'in alternatif yol arayışına girme başlıca nedenlerinden biri, enerji aldığı Ortadoğu ve Afrika gibi bölgelerin istikrarsız olması ve çatışma riski taşıyan bölgeler olmasından kaynaklanmaktadır (Turhan,2020:101-117). 2021 yılı Çin'in Enerji Raporu'na göre, 2019 yılında Çin yurtiçinde kendi öz kaynaklarını aramanın yanı sıra enerji ithalatını da artırmaya devam etmiştir. Özellikle, komşu ülkeleri ve Kuşak ve Yol güzergahı üzerindeki ülkeler arasında enerji ile ilgili alanda işbirliğini derinleştirmiştir⁶¹. Kuşak ve Yol Projesi, ekonomik potansiyele sahip bölge ülkelerini de hem de kendi kaynaklarının artık yetmemesinden dolayı kömürden sonra projeye dahil ederek genişlemek istemektedir. Enerji tedarik ettiği Orta Asya ve Ortadoğu'nun sahip olduğu enerji kaynakları bu proje aracılığı ile daha çeşitli ve daha fazla paylaşılabilecek hale gelecektir. Demiryolları, limanlar gibi ulaşım sektörüne yaptığı yatırımlar enerji yatırımları ile de bağlantılıdır. Girişimin sektörel bazda %38,6'lık oran ile en fazla enerji sektörüne yatırım yaptığı görülmektedir. Enerjiye bağlı ekonomik üretim yapan Çin için ise enerji yollarının korunması önem arz etmektedir⁶².

Pakistan'da Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında inşa edilen Gwader Limanı, Çin'in enerjiyi ithal edeceği yol üzerinde önemli bir yere sahiptir. Hürmüz Boğazı'na yakın olan bu liman ile Çin enerji ithalatında mesafeyi büyük ölçüde kısaltabilecek olmasıyla beraber Çin, Ortadoğu'daki varlığını da artıracaktır. Ortadoğu'dan ithal ettiği petrolü Çin, Basra Körfezi, Hürmüz Boğazı ve Malakka Boğazı üzerinden ülkesine ulaştırmaktadır⁶³. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile Çin'in batısında bulunan Sincan/Kaşgar'ı Gwadar Limanı'na bağlaması beklenmektedir. Liman, Basra Körfezi'ne yakın olmasıyla birlikte bu liman, Çin'in enerji kaynağının Malakka Boğazı'ndan geçmesi için ihtiyacı da ortadan kaldıracaktır⁶⁴. Ayrıca, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, Gwadar Limanı ile Malakka Boğazı ve Güney Çin Denizi'nden yolun geçmesi yerine Batı Asya'dan ithal edilen petrolün yeniden yönlendirilmesini sağlamaktadır. Benzer şekilde, daha önce var olan Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru ile iki önemli gaz üreten ülkeyi kapsamaktaydı. 2018 yılında

⁶¹ JihongWang ve DingduoChen, "Energy Laws and Regulations 2022 - China", *Global Legal Insights*, 2022, <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/energy-laws-and-regulations/china#chaptercontent5>, (28.05.2022).

⁶² AdemKılıç, "Batı'dan Doğu'ya Geçen 'Güç': Bir Kuşak Bir Yol – Modern İpek Yolu", *M5 Dergi*, 2021, <https://m5dergi.com/one-cikan/batidan-doguya-gecen-guc-bir-kusak-bir-yol-modern-ipek-yolu/>, (16.04.2022).

⁶³ SercanÇalışkan, "Çin'in enerji ithalatında can damarı: Hürmüz Boğazı", *Yeni Şafak*, 2020, <https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/cinin-enerji-ithalatinda-can-damari-hurmuz-bogazi-3525917>, (26.05.2020).

⁶⁴ Tekir ve Demir, "Ekonomik ve Siyasal Bir Araç Olarak Yeni İpek Yolu Projesinin Küresel Sisteme Etkileri", 200.

Çin, Myanmar ve Bangladeş Güç Entegrasyonu üzerinde anlaşarak Çin'e kısa vadede enerji aktarımı sağlanırken, uzun vadede ise Myanmar'ın enerji kaynakları bakımından zengin olması Bangladeş ve Çin'e kaynak aktarması beklenmektedir⁶⁵.

Kuşak ve Yol Projesi kapsamında, Çin, karayolu, havayolu, demiryolu, deniz ve boru hatları geçişleri ile enerji yollarını hem kısaltmayı, hem de daha güvenilir bir hale getirmeyi planlamaktadır. Projenin finansmanını birçok alt yapı ve banka kuruluşu ile sağlamasının yanı sıra, Enerji Kalkınma Fonunu oluşturarak fon sayesinde 20 milyar dolar yatırım çekeceği ön görülmektedir⁶⁶.

Kuşak ve Yol Girişimi, Çin ve Avrupa'yı Orta Asya üzerinden bir kara koridoru ile İpek Yolu Ekonomik Kuşağı, Barı Pasifik'i ise Akdeniz'e bağlayan Hint Okyanusu'nu geçecek 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu ise Güneydoğu Asya'yı, Güney Asya'yı, Orta Doğu ve Doğu Afrika'yı birbirine bağlaması beklenmektedir⁶⁷.

Girişim kapsamında planlanan diğer alternatif yol ise Arktik Bölgesi için planlanan yoldur. 2018 yılında ise Devlet Konseyi tarafından revize edilen Beyaz Kitap'ta (*White Paper*) ise Kuşak ve Yol Girişimi'ne "Çin Arktik Politikası" başlığı altında yayımlanmıştır. Arktik⁶⁸ boyunca Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında geliştireceği planların ana hatlarını çizmektedir. Bölge, Çin'in deniz nakil yolunu çeşitlendirmesi bakımından öneme sahip olmasıyla birlikte yakıt tasarrufu bakımından da önemli bir yerdir. Beyaz Kitap'ta Kutup İpek Yolu ile ilgili ekonomik alanda sağlanacak faydalara ve bunun hangi güzergahlarda olacağına dair bilgi verilmektedir. Kitap içeriğinde ayrıca bölgesel işbirliklerine önem verileceğine dair bilgilendirmeler de bulunmaktadır⁶⁹.

Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'in enerji güvenliğinin sağlanabilirliği açısından üç şekilde yardım edebildiği söylenebilir. Birincisi, Kuşak ve Yol'un Vizyonu ve Eylem Planı ile tutarlı olan kaynak arama ve madencilğe yatırımda bulunarak Çin'e kaynak erişimi sağlamaktır. İkincisi, kaynak ülkeler çeşitlendirilerek ve onlar ile arasında bağlantı yolları inşa etme; üçüncüsü, var olan enerji geçiş yollarına alternatif enerji yolları ticaret yolları oluşturarak Malakka Boğazı'na olan bağımlılığını azaltmaktır⁷⁰. Kuşak ve Yol Projesi'nin planlandığı gibi hayata geçirilmesi halinde, güzergâh üzerinde bulunan ülkeler arasında işbirliği ve diyaloglar gelişecektir. Güzergâh üzerinden stratejik olarak önemli olan petrol ve doğalgaza sahip olan

⁶⁵ Chauhan, "Energy Dimension of Belt and Road Initiative", 161.

⁶⁶ Gonca ve Kodaman, "Jeoekonomik Hayaller: Çin'in Yeni İpek Yolu Girişimi'nin Orta Asya'da Algısı", 1254.

⁶⁷ Chauhan, "Energy Dimension of Belt and Road Initiative", 123.

⁶⁸ Kuzey Kutup dairesinin üstünde yer alan bölgedir.

⁶⁹ Anıl Çağlar ve Ayça Eminoğlu, "Grand Strateji Olarak Kuşak ve Yol İnsiyatifinde Arktik: Kutup İpekyolu'nun Çin-Rusya Enerji İşbirliğindeki Rolü", *Akdeniz İİBF Dergisi 2019 Özel Sayısı*, (2019): 160-161.

⁷⁰ Chauhan, "Energy Dimension of Belt and Road Initiative", 129.

lkeler ile ilişkilerin gclendirilmesi hedeflenmektedir. Böylece güvenlik problemi yaşadığı enerji arzını da güvence altına almış olacaktır⁷¹. Dünyanın sanayisi olarak adlandırılan bu ülke için, ekonomik güvenlik ve bununla ilişkili olan enerji güvenliği birbirine bağlantılıdır. Enerji kullanımı çok olan bu ülke için enerji ithalatı ne kadar daha az maliyetli olursa onun için o kadar iyi olacaktır⁷². Kuşak ve Yol Projesi kapsamında, Çin'in ihtiyaı olan enerjiye çok çeşitli bölgelerden ulaşmanın yanı sıra inşa edilen yol güzergahları Çin'in kontrolünde olarak daha güvenli bir yer olacaktır. Enerji, her ülkenin dış politikasında öneme sahip olmasıyla beraber, Çin'in yükselen ekonomisi için daha önemli olduğu görülmektedir. Kaynak erişimi ve enerjiyi temin etme konusunda alternatif yollar oluşturması bakımından hem Çin ekonomisine hem de Çin'in enerjiyi güvenli temin etme konusunda önemli bir yere sahiptir.

SONUÇ

Kuşak ve Yol Projesi, Çin'in son yıllarda yapmış olduğu dünyaya açılma projelerindedir. Proje kapsamında birçok sektörü proje kapsamına alarak ulusal çıkarına çok yönde hizmet etmesi n görülmektedir. Çin'in 1976 yılı Deng Xiaoping'in yaptığı reformlar aracılığı ile ekonomik kalkınmasının gerçekleşmiştir. Bu kalkınma ile beraber enerji bakımında kendi kendine yeten bir ülke durumundan çıkarak 1978'lerden itibaren enerjiye bağımlı bir ülke haline gelmiştir. 1990 yılında ekonomik büyümesini gerçekleştirmesiyle beraber enerji tüketimindeki artış da beraberinde gözlemlenmiştir.

Çin enerji kaynağı olarak kendisinde de yeteri kadar bulunan kömürü ciddi oranda kullanmaktadır. Ancak hem temiz enerjiye geçiş bakımından petrol ve doğalgaza bağımlılığı da artmıştır. Petrol ve doğalgazı ithal ettiği ülkeler çok çeşitli bölgelerde bulunmaktadır. Ancak en yoğun alışveriş yaptığı bölgelerden olan Ortadoğu ve Afrika ile önemli işbirliği girişimlerinde bulunmaktadır. Ancak bu bölgelerin hem uzak hem de istikrarsızlığa açık olması enerji arzı güvenliği problemini ortaya çıkarmaktadır.

Ekonomik bir büyüme ile Dünya'da ilk sıralara yerleşme gayretinde bulunan Çin için, enerji oldukça önem kazanmaktadır. Öyle ki, ekonomik büyümesinin büyük bir oranı enerji üzerinden olan Çin için enerji transferinde çıkacak olan herhangi bir sorun kendisi için tehlike yaratacaktır. Bu açıdan enerji transfer yollarını daha güvenli hale getirmek, masrafları düşürmek ve enerji ithal ettiği bölgeleri daha fazla çeşitlendirmek adına Kuşak ve Yol Girişimi Çin'in önemli dış politikasının önemli bir parçasıdır.

⁷¹ Tuğul, "İpek Yolu ve Enerji Yolları İlişkisi", 19.

⁷² A.UmutGner, "Uluslararası İlişkilerde G Kavramı Ve Enerji Kaynaklarının Güce Etkisi" *İçinde Sosyal Bilimler Perspektifinden G*, (Ankara: Gazi Kitapevi, 2020), 187.

Kuşak ve Yol Projesi kapsamında yapılacak olan hem karayolu projeleri hem de deniz yolu projeleri ile enerji kaynağını hem artırmış olacak hem de daha az maliyet ile ülkesine taşınması öngörülmekte. Eğer Çin, bu girişiminde başarılı olursa, enerji transfer yolunda oluşabilecek riskleri en aza indirerek ekonomik kalkınmasında daha ileri sıçrayışlar yaşaması ön görülmektedir. Çin şu anki ekonomik büyümesini artırmaya devam ettirmesiyle enerjiye olan bağımlılığını daha fazla artması beklenmektedir. Dış politikasında ise enerjinin daha önemli bir hale gelmesi ön görülmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında yapmış olduğu %38,6'lık enerji sektörel yatırımının daha fazla olacağı ön görülmektedir. Girişim ile bölgesel entegrasyonunu artırmasıyla beraber bölgesel güvenliğini de kuvvetlendirmesi beklenmektedir. Çin, enerjisini sürdürülebilir bir şekilde temin etmesi sonucunda ekonomisini de doğrusal oranda artırarak küresel bazda hem enerjiye hakim olan hem de ekonomik alanda güçlü bir konuma sahip olacağı düşünülmektedir.

Ancak enerji temin yollarını her ne kadar çeşitlendirse de enerjiye bağımlı bir ülke konumundan geri duramayacaktır. Önümüzdeki yıllarda enerjiyi en çok kullanan ülkeler arasında yerini koruyacak olup enerji güvenliğine gündeminde sıkça yer vereceği ön görülmektedir.

KAYNAKÇA

- “Belt and Road Initiative”, *Belt and Road Initiative*, www.beltroad-initiative.com, (10.05.2020)
- Akçadağ Alagöz, Emine. “Çin’in Enerji Güvenliğinin İran ile İlişkilerine Etkisi” *The Turkish Yearbook of International Relations*, sy. 47 (2016): 58-78.
- Alpar, Güray. “Güney Çin Denizinin Durumu, Bölge Ülkelerinin Tehdit Algılamaları ve İttifak Arayışları, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2020, <https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/guney-cin-denizinin-durumu-bolge-ulkelerinin-tehdit-algilamaları-ve-ittifak-arayışları-köse-yazısı-17345> , (05.03.2021)
- Atawulla, Memet Tohti, Çin: Ulusal Güvenlik Politikaları ve Küresel Rekabet Stratejileri, 1. bs. İstanbul: Seçkin, 2020.
- BP Statistical Review of World Energy 2022, *U.S. Energy Information Administration*, <https://www.eia.gov/international/analysis/country/CHN>, (20.08.2022).
- Chauhan, Priyanshi. “Energy Dimension of Belt and Road Initiative”, *Indian Journal of Asian Affairs*, 32, sy. 1, (2019): 119-152.
- China’s Crude Oil Imports by Source, 2021, *U.S Energy Information Administration*, 2022, <https://www.eia.gov/international/analysis/country/CHN> , (12.5.2022).
- Cooper, Benjamin. “China’s 14th Five-Year Plan (2021-2025) Report”, Hill+Knowlton Strategies. Çin: 2021.
- Country Analysis Executive Summary: China, *US Energy Information Administration*, 2022, https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/China/china , (20.08.2022).
- Çağlar, Anıl ve Ayça Eminoğlu. “Grand Strateji Olarak Kuşak ve Yol İnsiyatifinde Arktik: Kutup İpekyolu’nun Çin-Rusya Enerji İşbirliğindeki Rolü”, *Akdeniz İİBF Dergisi 2019 Özel Sayısı*, (2019): 145-173.
- Çalışkan, Sercan. “Çin’in enerji ithalatında can damarı: Hürmüz Boğazı”, *Yeni Şafak*, 2020, <https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/cinin-enerji-ithalatında-can-damari-hurmuz-bogazi-3525917> , (26.05.2020).
- Çevik, Ahmet ve Tülin Durukan, “Çin’in Kuzey Kutbu’na Olan İlgisi: Kutup İpek Yolu”, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 20, sy. 2 (2020): 254-262.
- Çin Avrupa Tren Hattı – Demir İpek Yolu, *İhracat.co*, 2021. <https://www.ihracat.co/2021/09/cin-avrupa-tren-hatti-demir-ipek-yolu.html> , (13.05.2020).
- Çin Ham Petrol İthalatı Rekor Kırdı, *Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı*, 2020, <https://ticaret.gov.tr/blog/sector-haberleri/cinin-ham-petrol-ithalati-rekor-kirdi>, (20.05.2020).
- Çin’in Yıllık Kömür Tüketimi 2020’de %0.6 arttı, *Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı*, 2021, <https://ticaret.gov.tr/blog/sector-haberleri/cinin-yillik-komur-tuketimi-2020de-0-6-artti>, (18.05.2021).
- Çin’den yeni Beyaz Kitap: Yeni dönemde ulusal savunma, *Sputnik*, <https://tr.sputniknews.com/asya/201907241039750806-cinden-yeni-beyaz-kitap-yeni-donemde-ulusal-savunma/> , (15.05.2021).

- Doster, Barış. “Çin’in Yükselişi ve Bir Kuşak Bir Yol Girişimi”, *İran Araştırma Merkez,- Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*, (2018): 7-16.
- Energy Security, *International Energy Agency: IEA*, <https://www.iea.org/topics/energy-security>, (01.08.2022).
- Funaiole, Matthew ve Jonathan Hillman, “China’s Maritime Silk Road Initiative: Economic Drivers and Challenges”, *China’s Maritime Silk Road, Center for Strategic and International Studies*, 3, sy. 1, (2018): 20-25.
- Güner, Ahmet Umut. “Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı Ve Enerji Kaynaklarının Güce Etkisi” *İçinde Sosyal Bilimler Perspektifinden Güç*, 175-195. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Hatipoğlu, Emre. “Enerji Güvenliği”, *Güvenlik Yazıları*, 44, 2019: https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2019/12/EnerjiGuvenligi_EmreHatipoglu_v.1.pdf
- Hong, Zhao, *China’s One Belt One Road: An Overview Of The Debate*, 6. bs. Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute, (2016).
- İstikbal, Deniz. “Asya Yüzyılı: Kuşak ve Yol Girişimi”, *SETA*, 2019. <https://www.setav.org/asya-yuzyili-kusak-ve-yol-girisimi> (12.05.2020).
- Kılıç, Adem. “Batı’dan Doğu’ya Geçen ‘Güç’: Bir Kuşak Bir Yol – Modern İpek Yolu”, *M5 Dergi*, 2021, <https://m5dergi.com/one-cikan/batidan-doguya-gecen-guc-bir-kusak-bir-yol-modern-ipek-yolu/>, (16.04.2022).
- Kodaman, Timuçin ve İsa B. Gonca, “Jeoekonomik Hayaller: Çin’in Yeni İpek Yolu Girişimi’nin Orta Asya’da Algısı”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5, sy. 5 (2016): 1251-1261.
- Korkmaz, Hüseyin. “Kuşak ve Yol Girişimi Bağlamında Çin’in Arktik Politikasi”, *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, 3, sy. 1, (2021): 244-262.
- Maritime Silk Road, *UNWTO*, <https://www.unwto.org/maritime-silk-road>, (10.05.2020).
- Narin, Müslüme. “Büyüyen Çin Ekonomisinde Artan Enerji Talebi ve Dünya Enerji Piyasasına Etkileri”, *Icanas*, sy. 38 (2006): 10-15.
- Oba, Ali Engin. “Geleceğin Güvenliği”, *TASAM*, 2019, https://tasam.org/trTR/Icerik/52508/gelecegin_guvenligi_ve_asya_ (01.05.2020).
- Özdaşlı, Esmé. “Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri” *Turkish Studies* 10, sy. 14 (2015): 574-596).
- Pekcan, Cemre. “Güney Çin Denizi Sorunu Çerçevesinde Çin-Hindistan İlişkileri”, *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, sy. 1 (2016): 19-32.
- Sevim, Cenk. Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği”, *Journal of Yaşar University*, 26, sy.7 (2012): 4378-4391.
- Statistical Review of World Energy 2020, *BP*, <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>, (02.05.2021).
- Tekir, Osman ve Nesrin Demir, “Ekonomik ve Siyasal Bir Araç Olarak Yeni İpek Yolu Projesinin Küresele Sisteme Etkileri”, *Sosyoekonomi*, 26, sy. 38 (2018): 191-206.

- Tekir, Osman. “Küresel Güç Mücadelesinde Enerji Faktörü”, 1. Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, (2015): 374-388.
- Tuğul, Beril. “İpek Yolu ve Enerji Yolları İlişkisi” , *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 3,sy 1 (2018): 12-20.
- Turan, İshak, Çin’in Enerji Güvenliği Politikası, 1.bs. Ankara: Nobel, 2020.
- Tutar Kutluay, Filiz, Şura Bahsi Koçer, “Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi:Bi9r Kuşak Bir Yol”, *Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences* 5, sy. 17, (2019): 618-626.
- Wang, Jihong ve Chen Dingduo. “Energy Laws and Reulations 2022 - China”, *Global Legal Insights*, 2022, <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/energy-laws-and-regulations/china#chaptercontent5>, (28.05.2022).
- What Is Energy?, *U.S. Energy Information Administration*,<https://www.eia.gov/energyexplained/what-is-energy/> (01.08.2022).
- Workman, Daniel. “Top 15 Crude Oil Suppliers to China, Worlds Top Exports”, 2020, <https://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china>, (10.08.2021).
- World Energy Outlook 2012, IEA, Paris, <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2012>, (30.08.2022).
- Yıldız, Ayşe. “Enerji Bağımlılığı Özelinde Çin’in Ortadoğu ve Orta Asya Siyaseti”, *İNSAMER*, 2020, https://insamer.com/tr/enerji-bagimlilik-ozelinde-cinin-ortadogu-ve-orta-asya-siyaseti_3574.html, (15.04.2020).

SİBER İSTİHBARAT

Murat YILMAZ*

Öz

İstihbarat tarihsel süreç içerisinde olduğu gibi günümüzde de özellikle devletler açısından önemli bir kavramdır. Devletler güvenliklerini sağlamak adına konjonktürel olarak geniş bir bilgi ağına sahip olmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda devletler gerek iç politikalarında gerek dış politikalarında doğru kararlar almak ve isabetli politikalar yürütmek adına sahip oldukları güç unsurlarını kullanarak belirledikleri hedeflere ulaşmaya çalışmaktadır. Söz konusu hedeflere ulaşmak için kullanılan en önemli unsurlardan biri de istihbarattır. İstihbarat geniş bir disiplin olup kendi içerisinde; alanlarına ve yöntemlerine göre ayrılmaktadır. Söz konusu sınıflandırma içerisinde hayati öneme sahip olanlarından biri de siber istihbarattır. Siber istihbarat, istihbarat disiplini içerisinde hem alansal hem de yönetsel bir kavramdır. Bu kapsamda; çalışmanın konusu olan siber istihbarat kavramını daha iyi anlayabilmek adına öncelikle istihbaratın ne olduğuna dair bir değerlendirmede bulunulmuş, kişi veya kurumlar tarafından isteyerek ya da istemeyerek yanlış kullanılan kavramlara dikkat çekilmiştir. Çalışmanın amacı özellikle internet ağının yaygınlaşması ile büyük önem arz eden siber istihbaratın kavramsal bir değerlendirmesini yapmak ve istihbarat seksiyonunda kullanım alanı ve önemini ortaya koymaya çalışmaktır. Çalışmada betimsel analiz yöntemlerinden faydalanılmış, bu işin öncüsü olan kişi veya kuruluşların teoride ve pratikte yapmış oldukları değerlendirmeler doğrultusunda bir konsensüs oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, Siber İstihbarat, Siber Uzay, Siber Saldırı, Siber Güvenlik*

CYBER INTELLIGENCE

Abstract

Intelligence is an important concept especially in terms of states today as it has been in the historical process. States aim to have a broad information network cyclically in order to ensure their security. In this direction, states are trying to reach the goals they have determined by using the power elements they have in order to make the right decisions and carry out the right policies both in their domestic and foreign policies. One of the most important elements used to achieve these goals is intelligence. Intelligence is a broad discipline within itself; according to their fields and methods. One of the vitally important ones in this classification is cyber intelligence. Cyber intelligence is both a field and a methodological concept within the intelligence discipline. In this context; In order to better understand the concept of cyber intelligence, which is the subject of the study, an evaluation was made about what intelligence is, and attention was drawn to the concepts that were used intentionally or unintentionally by individuals or institutions. The aim of the study is to make a conceptual evaluation of cyber intelligence, which is of great importance especially with the spread of the internet network, and to try to reveal its use and importance in the intelligence section. In the study, descriptive analysis methods were used, and a consensus was tried to be formed in line with the theoretical and practical evaluations of the people or organizations that are the pioneers of this work.

Keywords: *Intelligence, Cyber Intelligence, Cyber Space, Cyber Attack, Cyber Security*

* Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, e-mail: murat.yilmaz.isg@gmail.com

GİRİŞ

İstihbarat insanlık tarihi boyunca var olan bir olgudur. Temeli güvenliğin sağlanması olan istihbarat tarihsel süreç içerisinde teknolojik gelişmelerin etkisiyle alanlarına ve yöntemlerine göre sınıflara ayrılarak gelişim göstermiş ve bir disiplin olarak insan hayatında yer edinmiştir. Eski zamanlarda genellikle askeri faaliyetlerde kullanımı yaygın olan istihbarat özellikle günümüzde küreselleşmenin etkisiyle çok yaygın bir hal aldığı söylenebilir. Zira artık askeri faaliyetlerde değil insanların günlük hayatlarında da sıkça kullandıkları bir kavram haline gelmiştir.

Bir disiplin olarak kabul edilen istihbaratın önemi yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu sebeple yaşanan olaylar ve insan hayatının standartlarını yükseltecek teknolojik gelişmelerin hız kazanması ile istihbaratta o ölçüde gelişim göstermiştir. Teknolojinin gelişimi ile beraber istihbarat ve casusluk (espionaj) faaliyetleri de sınır tanımayan bir noktaya gelmiştir. İstihbarat disiplini içerisinde hem bir alan hem de bir yöntem olarak yer alan siber istihbaratta yaşanan en önemli gelişmelerden biridir. Coğrafi keşiflerle birlikte tüm dünyanın birbirine yavaş yavaş entegre olduğu süreç sonrası insanlık tarihinde yaşanan en önemli gelişmelerden biri de akıllı makineler olarak adlandırılan bilgisayar teknolojisi ve bu bilgisayarları birbirlerine entegre eden internet ağıdır. Zaman ve mekân mefhumunu ortadan kaldıran bu teknoloji faydalı olduğu kadar bazı durumlarda geri dönüşü olmayan olumsuzluklara da sebebiyet verebilmektedir. Bu noktada oluşturulmuş yeni bu sanal dünyada da güvenliğin sağlanması için çeşitli önlemlerin alınmasına gereksinim duyulmaktadır. Siber istihbarat kavramı da bu gereksinimlerden ortaya çıkmıştır. İstihbarat disiplini içerisinde olduğu gibi siber istihbarat kavramı da kendi içerisinde birçok unsuru barındırmaktadır.

Siber istihbarat özellikle uluslararası sistemin ana aktörleri olan devletler tarafından da aktif bir şekilde faydalanılan bir yöntemdir. Geleneksel istihbarat yöntemlerine göre daha efektif ve maliyeti az olan siber istihbarat sanal uzayda güvenlik önlemlerinin zayıf olduğu hedeflerde çok kullanışlı ve risk oranının az olması sebebiyle devletler özelinde fazlaca tercih edilen bir seksiyon olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle de siber istihbaratın üzerinde durulması uluslararası sistemin analiz edilmesi ve yaşanan veya yaşanabilecek olayların kestiriminde kaynak niteliğindedir.

Çalışmanın kapsamı doğrultusunda; istihbarat ve alt disiplini olarak siber istihbarat kavramı irdelenmiş ve kavramsal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Ardından çalışmanın konusu olan siber istihbaratı ilgilendiren sanal dünyadaki kavramların doğru tanımlanması ve faaliyetlerine değinilmiştir. Çalışmanın amacı siber istihbarat konusunda kavramsal çerçeve

oluşturmak ve önemine dikkat çekmektir. Yöntem olarak geniş bir literatür ve arşiv taraması yapılmış; bu konuda uzman kişi ve kuruluşların yazılı ve görsel yayımları incelenmiştir.

İstihbarat Nedir?

İnsan bilinmeyeni sorgulamaya ve ulaşmaya eğilimli bir canlıdır. Güvenliğini sağlamak, çıkarlarını artırmak, bir adım önde olmak için gizli olan bilgiyi elde etmeye çalışmaktadır. Geçmiş zamanlardan beri yapılan bu faaliyet istihbarat olarak adlandırılmaktadır.

Muhtelif sözlüklerde içerik olarak aynı anlama gelen birçok tanımlaması bulunan istihbarata, bu konuda yetkin kişi ve kurumlar tarafından da kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Türk Dil Kurumu (TDK)'nin güncel Türkçe sözlüğünde istihbarat, “yeni öğrenilen bilgiler, haberler, duyular” veya “bilgi toplama, haber alma” olarak tanımlanmaktadır¹. Cambridge Dictionary'e göre; “başta düşman devletler olmak üzere diğer ülkelerin hükümetleri veya bu bilgileri toplayan ve işleyen bir grup insan hakkında gizli bilgiler” veya bu bilgileri toplayan kişi ve kurumları ifade eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır².

Yapılan çeşitli akademik çalışmalarda da istihbarat hakkında içerik yönünden aynı fakat farklı tanımlamaların olduğu görülmektedir. Gültekin Avcı; istihbaratın Arapça kökenli bir kelime olduğunu istihbar sözcüğünün çoğulunu ifade ettiğini belirtmektedir. Kelime manası itibarıyla da “haberler veya yeni öğrenilen bilgiler, haber alma” şeklinde tanımlamaktadır. Avcı, teknik olarak istihbaratı; “muhtelif imkân ve vasıtaları kullanarak herhangi bir konuda enformatik materyal temini ve temin edilen bilgilerin ham halden kurtarılarak işlenmesi, kıymetlendirilmesi ve yorumlanarak bunlardan bir netice çıkarılmasıyla ilgili faaliyeti” olarak değerlendirmekte ve istihbaratın insanın doğuştan gelen merak ve öğrenme arzusundan kaynaklandığını varsaymaktadır³.

Ümit Özdağ ise istihbaratı;

“İstihbarat ulaşılabilen bütün açık, yarı açık ve/veya gizli kaynaklardan her türlü aracın kullanılması sonucunda elde edilen her türlü veri, malumat ve bilginin ulusal genel veya ulusal özel plandaki politikaların gerçekleştirilmesi ve ulusal politikalara zarar verilmesinin engellenmesi amacı ile toplandıktan sonra önemine ve doğruluğuna göre sınıflandırılması, karşılaştırılması, analiz edilerek değerlendirilmesiyle ulaşılan bilgi”.
şeklinde tarif etmektedir⁴.

¹ TDK, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 05.06.2022)

² Cambridge Dictionary, (Cambridge Dictionary 2022) (Erişim tarihi: 05.06.2022)

³ Gültekin Avcı, *İstihbarat Teknikleri: Aktörleri - Örgütleri ve Açmazları*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2004: s. 5

⁴ Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, Ankara: Krypto, (2014): s. 31

Eski bir İngiliz istihbarat görevlisi ve akademisyen olan Micheal Herman ise istihbaratın geçmiş zamanlara dayandığını ve bu faaliyeti yürütenlerin ülke yönetimi başında olan kişilere sürekli olarak haber akışı sağlayan; kimi zaman tüccar kimi zaman zengin kişiler olabildiğini aktarmaktadır. Herman'ın yaptığı değerlendirmeler doğrultusunda istihbaratı; bir veya birçok bilgidен oluşan ve karar alıcılara en gerçek haliyle iletilen bilgi olarak tanımlamak mümkündür⁵.

Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT)'nin resmi web sitesinde yer alan “Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi” adlı eserde istihbaratın çoğu kaynakta “akıl, zekâ, malumat, anlayış, haber, bilgi, vukuf, işletilen haberler, muteber olan havadis, duyulan şeyler, toplanan haberler, alınan haberler, bilgi toplama, haber alma” olarak tarif edildiği fakat teknik olarak kullanılan istihbaratın farklı olduğu belirtilmektedir. Bu doğrultuda “istihbarat haberlerin (ham bilgilerin) işlenmesi (tasnif, kıymetlendirme, yorum) sonucu üretilen bir ürün ve bilgidir” şeklinde tanımlanmaktadır⁶. Bu açıklamadan yola çıkarak devletler özelinde gerçekleşen istihbarat faaliyetinin uygulanış ve kavramsal olarak farklılık gösterdiğini söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır. Bu noktada istihbaratın, casusluk ve espionaj gibi kavramlarla karıştırıldığı aslında birbirinden çok farklı kavramlar olduğu değerlendirilmektedir. İstihbarat, bir süreci ifade edebileceği gibi bir kurumu ürünü ve bilgiyi işaret ederken, casusluk ve espionaj açık istihbarat ile elde edilemeyen bilginin gizli ve örtülü bir şekilde elde edilmesi faaliyetini ifade etmektedir⁷. Örneğin; herhangi bir ülke veya gezi faaliyetinde bulunacak bir kişinin gerek yazılı gerekse görsel yayımlardan o yer hakkında edineceği bilgi de bir istihbarat faaliyeti olacaktır. Fakat casusluk ve espionaj faaliyetinde teknik olarak durum farklı bir hal almaktadır. Öncelikle bu faaliyette bulunacak tarafın bir devlet ve gizli servis olması gerekir. Ve yapılan istihbarat faaliyetinin gizli ve örtülü bir şekilde yapılması ve uygun bir prosesten geçirilmesi gerekmektedir. Bu süreç istihbarat çarkı olarak tanımlanmaktadır. İstihbarat çarkı, istihbaratın kesintisiz bir şekilde yürütüldüğü faaliyeti ifade eder. Milli Güvenlik Politikaları doğrultusunda istihbaratın ihtiyaca amade tespit edilmesi birinci safhayı oluşturmaktadır. İkinci safhada ihtiyaca özel konu hakkında haberin toplanması, üçüncü aşamada toplanan haber ve bilginin analiz edilerek değerlendirilmesi son olarak dördüncü safhada işlenmiş bilgilerin karar alıcılara politika yapım sürecinde katkı sunması için teslim edilmesi ile son bulmaktadır⁸.

⁵ Micheal Herman, *Intelligence Power in Peace and War*, Cambridge University Press, Cambridge, (1999): s. 10-28.

⁶ Erdal İter, Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi, (Ankara: MİT Basım Evi, 2002), <https://www.mit.gov.tr/giris.html> (Erişim Tarihi: 06.06.2022), s. 1

⁷ Muazzez Şenel ve Turhan Şenel, *İstihbarat ve Genel Güvenlik Konularımız*, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, (1997): s. 45

⁸ Erdal İter, a.g.e., s.1

İstihbarat disiplini kendi içerisinde alanlarına ve yöntemlerine göre sınıflara ayrılmaktadır. Bu sınıflandırma istihbaratın amacına göre hizmet etmesi ve konusunda uzmanlaşma noktasında hayati derecede öneme sahiptir. Bu doğrultuda alanlarına göre istihbarat⁹;

- a) Siyasi İstihbarat
- b) Askeri İstihbarat
- c) Ekonomik İstihbarat
- d) Sosyal İstihbarat
- e) Coğrafi İstihbarat
- f) Biyografik İstihbarat
- g) Ulaşım ve İletişim İstihbaratı
- h) Bilim ve Teknoloji İstihbaratı
- i) Siber İstihbarat

olarak dokuz ana gruba ayrılmaktadır.

Aynı şekilde istihbarat, toplama yöntemlerine göre de belli bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Sınıflandırmadaki amaç istihbarat faaliyeti sürecinde tespit edilen hedefe ait işlenecek bilgilerin toplanma yöntemlerini belirlemektir. İstihbarat toplama yöntemlerini de;

- i. HUMINT (İnsana dayalı İstihbarat)
- ii. TECHINT (Teknik İstihbarat)
- iii. SIGINT (Sinyal İstihbaratı)
- iv. IMINT (Uydu İstihbaratı)
- v. PHOTINT (Fotoğraf İstihbaratı)
- vi. COMINT (İletişim İstihbaratı)
- vii. TELINT (Uzaktan Erişim İstihbaratı)
- viii. ELINT (Elektronik İstihbarat)
- ix. OSINT (Açık Kaynak İstihbaratı)

olarak sınıflandırmak mümkündür¹⁰. Burada sayılmayan birçok istihbarat toplama yönteminin daha olduğunu belirtmek gerekir. Genel olarak İstihbarat toplama yöntemlerini humint (insana dayalı istihbarat) ve techint (teknik istihbarat) olarak sınıflandırmak yanlış bir ifade olmayacaktır. Yukarıda gösterilen diğer istihbarat yöntemlerinin teknik istihbarat çatısı altında toplandığını söyleyebiliriz. Elbette bu istihbarat yöntemleri de beşerî unsurları barındırması

⁹ Ümit Özdağ, a.g.e, s. 61

¹⁰ Stan A. Taylor, *The role of intelligence in national security. Contemporary security studies*, 2007, s. 304-305

sebebiyle humint (insana dayalı istihbarat) istihbaratı içinde de değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Zira bütün istihbarat yöntemleri birbiri ile ilintili bir yapıya sahiptir.

Görüldüğü üzere zamanla yaşanan teknolojik gelişmeler istihbarat disiplini de etkilemiş kendi içerisinde yeni alanların ve toplama yöntemlerinin gelişimini sağlamıştır. Bunlardan biri de çalışmanın konusu olan siber istihbarattır. Siber istihbarat hem bir alan hem de bir toplama yöntemi olarak istihbarat seksiyonun da yer almaktadır.

Siber İstihbarat

Toplumlar yaşamlarını sürdürmek için kendilerine alanlar belirlemektedir. İnsanlar, birbirleriyle somut olarak etkileşim içerisinde oldukları yeryüzü üzerinde yaşamlarını sürdürürler. Buna ek olarak 20. yüzyılın ortalarından itibaren yaşanan teknolojik gelişmeler sürdürülen bu yaşamsal alanı bilgisayar ve internet ağı aracılığıyla yavaş yavaş sanal bir dünyaya taşımıştır. İnsan hayatını kolaylaştırmanın yanında yaşam standardını yükselten bu gelişme beraberinde güvenlik sorunlarını da getirmiştir.

Casusluk/espionaj faaliyetleri önceleri askeri ve siyasi alanlarda kendini gösterirken teknolojiye yaşanan hızlı gelişme ile sanal dünya olarak adlandırılan siber uzaya taşındığı görülmektedir. Siber istihbarat kavramını anlayabilmek adına bu alanı ilgilendiren olgulara göz atmakta fayda vardır. Bu olgulardan birisi siber uzay (cyberspace)'dır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Genel Kurmay Başkanlığı siber uzayı; internet, telekomünikasyon ağları, bilgisayar sistemleri, gömülü işlemciler ve denetleyicilerden oluşan ve bunların tümünün birbirine bağlı olduğu bilgi teknolojileri ve yerleşik veri ağlarını içerisinde barındıran küresel bir etki alanı olarak tanımlamaktadır¹¹. Siber uzay, tanımından da anlaşılacağı üzere kişilerin ve devletlerin sahip olduğu gizli ve açık bilgileri barındıran bir dünyadır. Siber uzay, bu yönüyle siber alem, sanal alem, sanal ortam, siber dünya gibi kavramlarla da adlandırılabilir. Siber uzay sahip olduğu pratik yönüyle uluslararası sistemde de gün geçtikçe adından söz ettirmektedir. Günden güne bilişim hukukuna yönelik gelişmeler yaşanmakla beraber tüm dünyayı saran bu ağın olumlu özellikleri olduğu gibi olumsuz özellikleri de göz ardı edilemeyecek seviyededir. Bu ağ üzerinde belli seviyede teknik bilgiye ve yetiye sahip kişi ve kuruluşların dünyanın herhangi bir yerinde bu ağa dahil sistemlere saldırdığı ve hayati derecede öneme sahip bilgilere erişebildiği veya hedef sisteme zarar verebildiği bilinmektedir¹².

¹¹ William E. Gortney, *Department of Defense dictionary of military and associated terms*, Joint Chiefs Of Staff Washington, 2010, s. 58

¹² S. Atalay Keleştemur, "Siber İstihbaratın Kamu Güvenliği İçin Rolü ve Önemi." Yüksek Lisans Tezi, Gedik Üniversitesi, 2018, s. 66.

Siber uzay üzerinden yapılan her türlü saldırıya ise siber saldırı adı verilmektedir. Bu tür saldırılar siber uzay üzerinde bulunan verilere veya sistemlere yönelik olabilmektedir. Verilere yönelik yapılan siber saldırılar bilgi güvenliğini tehdit ederken sistemlere yönelik yapılan siber saldırılar bilgi güvenliğinin erişilebilirliğini tehdit etmektedir. Siber saldırılar, siber uzay üzerinde bulunan sosyal medya ağları üzerinde de görülmektedir. Sosyal medya ağları üzerinde yapılan bu saldırılar daha çok sosyal mühendisliği amaçlamaktadır. Hedef kişi, kurum veya devletin aleyhine olacak şekilde elde edilmiş gizli veya gerçekliği olmayan manipülatif bilgiler propaganda aracı olarak kullanılmakta ve hedef kitlenin istenilen doğrultuda hareket etmesi sağlanmaktadır¹³.

Siber istihbarat, istihbarat seksiyonunda çığır açmıştır. İstihbaratın gereksinimlerinden personel ve materyalleri mümkün mertebe azaltma özelliği ile bilgiye erişimin maliyetini düşürmüş, bilgi kaynağının artması; depolama ve analiz için istihbarat faaliyetlerinde bilgisayar teknolojilerini vazgeçilmez bir unsur haline getirmiştir. Aynı şekilde bilişim teknolojisinde yaşanan gelişme açık kaynakların artmasına dolayısıyla internet ağı üzerinde yer alan bilgisayar gereksinimin yüksek bağımlılığına sebep olmuştur. Bu gelişme doğrultusunda siber istihbaratın önemi de her geçen gün artmaktadır. Bu noktada devletlerin gizli istihbarat servisleri veya bu konuda yetkin bireyler sadece açık kaynakları değil ağ üzerinde bulunan veya bulunmayan hedef sistemlere gizli bir şekilde sızarak mahrem bilgileri toplamaya çalışmaktadır. İstihbaratın doğası gereği; devletlerin tehdit algıları doğrultusunda tehlikelerin bertaraf edilmesi amacıyla karar mekanizmasına nihai bilgi sunmak; hedefe yönelik manüpatif, spekülatif, propaganda ve psikolojik harp gibi gizli operasyon teknikleri ile olayları yönetmek, karşı tarafı veya muhtemel tehdit unsurlarının istihbarat faaliyetlerini önlemek olduğu düşünülürse; aynı olayların siber uzayda gerçekleşeceği ve yürütülen/yürütülecek faaliyetlerin de siber istihbarat olarak kavramsallaştırılabileceği değerlendirilmektedir¹⁴.

Keleştemur, siber istihbaratı, siber uzay üzerinden istihbarat oluşturma yöntemi olarak değerlendirmektedir. Siber istihbarat faaliyetlerinin hedef sistemlere erişim izni olmadan sızma şeklinde olabileceği gibi, açık kaynakların kullanımıyla da istihbarat faaliyetinin gerçekleştirilebileceğini dile getirmektedir. Ayrıca sosyal mühendislik, psikolojik harp ve diğer unsurların kullanımı ile de siber istihbarat faaliyetlerinin yapılabileceğini değerlendirmektedir. Devlet kurumlarının veri tabanlarındaki gizli bilgiler hacking yöntemleri kullanılarak ele geçirilebilmektedir. Bu noktada alınması gereken güvenlik önlemlerinin alınmaması veya zayıf

¹³ S. Atalay Keleştemur, a.g.e., s. 67.

¹⁴ Gökhan Bayraktar, "Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat", Güvenlik Stratejileri Dergisi 10(20), 119-147, s. 130

olması sebebiyle hedef ülkeden ihtiyaç duyulan bilgiler rıza dışı ele geçirilebilmekte ve istihbarat çarkı neticesinde karar alıcılara sunulmaktadır. Geleneksel istihbarat yöntemlerine nazaran daha hızlı ve risk oranı az olan siber istihbarat yöntemi maliyet yönünden de düşük olabilmektedir. Bu sebeple siber uzay üzerinde yer alan her türlü cihazın istihbaratın hedefinde olduğu değerlendirilmektedir¹⁵.

Siber istihbarat kişiler ve devletlerin çok önemli bilgilerini muhafaza etmek adına hayati derecede öneme sahiptir. Bu sebeple birçok ülkenin siber saldırılara karşı gelişmiş bir siber istihbarat alt yapısı oluşturduğu söylenebilir. Devletler bu noktada çok ciddi yatırımları gözden çıkarmaktadır. Bu doğrultuda devletler siber uzayda güvenliklerini sağlamaya çalışmaktadır. Siber güvenlik kavramı siber uzayda bulunan farklı aktörlerin güvenliklerini sağlamayı amaçlayan; araçlar, politikalar, güvenlik kavramları, güvenlik önlemleri, yönergeler, risk yönetimi yaklaşımları, eylemler, eğitim, en iyi uygulamalar, güvence ve teknolojilerin bütünü olarak tanımlanabilir¹⁶.

Siber istihbarat kendi içerisinde çeşitli yöntemleri ihtiva etmektedir. Yaygın olarak kullanılan siber istihbarat yöntemleri;

- a) Siber elektronik istihbaratı
- b) Siber açık kaynak istihbaratı
- c) Sosyal ağlara dayalı siber istihbarat şeklinde üç ana başlıkta sınıflandırılabilir¹⁷.

Siber Elektronik İstihbaratı

Siber Elektronik İstihbarat, sistem açıklarından faydalanan casus yazılımlar aracılığıyla kişilere veya kurumlara ait gizli bilgileri veya yapılan işlemleri hedef alınan tarafın rızası olmadan ele geçirmek ve bilgileri tarafın aleyhine, eylemi gerçekleştiren tarafın ise çıkarına olacak şekilde kullanmak şeklinde ifade edilebilir.

Amerikan Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) ABD merkezli Microsoft firması ile dünya çapında gerçekleşen bilgi akışını takibe alarak yazılımlar geliştirmiştir. ABD'nin hasmı olarak nitelendirilebilecek Rusya ve Çin gibi ülkeler Microsoft ürünlerinin kullanılmasında tereddüt yaşamışlardır. Karşı tarafın rızası olmadan bilgileri ele geçirmede kullanılan popüler yazılımlardan biri de PROMIS (Prosecutor's Management Information System)'tir. Uygulama alanı olarak ABD'li savcılar için hazırlandığı söylene de 1990 yılında CIA tarafından kullanıldığı da açıklanmıştır. Bu olaydan sonra Kanada, İsrail, İtalya, Hollanda gibi ülkelerin gizli servislerinin de programı kullandığı ortaya çıkmıştır. Programın amacı veri tabanlarında

¹⁵ S. Atalay Keleştemur, a.g.e., s. 76.

¹⁶ ITU, O. F. ITU-Tx. 1205. *Interfaces*, 10.20-X: 49, s. 2.

¹⁷ Gökhan Bayraktar, a.g.e., s. 131.

yer alan bilgileri toplamak ve birleştirmek yoluyla işe yarar veri elde etmektir. Çok fonksiyonlu bir yapıya sahip program; telefon şirketleri, bankalar, elektrik alt yapıları gibi sistemlere sızması gerekli bilgilerin toplanması noktasında yeterlidir. Program sayesinde nüfuz edilen sistemden bilgi toplamanın mümkün olduğu gibi bulunduğu sisteme maddi zarar verme özelliğine haiz bir yapıya da sahiptir. PROMIS programı adından da çokça söz ettirmiştir. Bunun sebebi Amerikan İstihbarat Servisi CIA tarafından kullanılmış olmasıdır¹⁸.

Özetle siber elektronik istihbarat siber uzayda bilişim teknolojilerinin el verdiği ölçüde üretilen casus yazılımlar aracılığıyla hedef sisteme sızarak ihtiyaç duyulan verilerin karşı tarafın rızası olmadan elde edilmesi hatta sisteme maddi kayıplı zarar verilmesi faaliyeti olarak değerlendirilebilir.

Siber Açık Kaynak İstihbaratı

Siber istihbarat toplama yöntemlerinden biri de siber açık kaynak istihbaratıdır. Bu istihbarat yöntemi kamuya açık bir şekilde yer alan bilgilerin (medya, hükümet bilgileri, bilimsel yayınlar, vb.) toplanması faaliyeti olarak tanımlanabilir¹⁹.

Bu istihbarat toplama yöntemi gizliliğin esas olmadığı, herkesin erişebileceği şekilde veri tabanında yer alan bilgilerin istihbarat çarkından geçirilmesi sonucu elde edilebilecek istihbarattır. Örneğin; önceleri gizli operasyonlarla elde edilmesi mümkün olan bir yere ve bir kişi veya kuruma ait fotoğraf, video gibi görsel materyallere bugün Google Earth gibi yazılım programları ile rahatlıkla erişilebilmektedir. Aynı şekilde güvenlik önlemleri gereği bir terör örgütünün eğitim ve tatbikatlarına ilişkin görsel materyallere erişim mümkün olabilmektedir²⁰.

Özellikle günümüzde istihbarat servislerinin medyayı kendi çıkarları doğrultusunda kullandığı bilinmektedir. Medyanın toplum üzerinde yaratmış olduğu algı göz önünde bulundurularak istihbarat örgütlerinin toplumu yönlendirmek için medyayı aktif bir şekilde kullandığı değerlendirilmektedir. Yeni medya araçlarıyla her türlü propaganda ve yönlendirme faaliyeti mümkün mertebe imkânlı hale gelmektedir. Buna karşın herhangi bir basın yayın kuruluşunun veya kişilerin sahip oldukları dizüstü bilgisayarları, cep telefonları veya tabletler gibi cihazlar ile almış oldukları görüntüleri internet ağı üzerinden istediği mecrada servis etmesi veya istediği yere anında göndermesi mümkündür. Bu tür durumlarda sansür uygulanması hem teknik hem de hukuksal olarak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu faaliyeti gerçekleştiren

¹⁸ Gökhan Bayraktar, a.g.e., s. 133

¹⁹ Stan A. Taylor, a.g.e., s. 305

²⁰ S. Atalay Keleştemur, a.g.e., s. 32-33.

bir terör örgütü de olabilmekte ve toplumu manipüle etmek adına siber istihbaratı bir propaganda aracı olarak kullanabilmektedir²¹.

Sosyal Ağlara Dayalı Siber İstihbarat

Sosyal mühendislik faaliyetlerinin yürütülmesi temelini oluşturan bir istihbarat türüdür. İnsanların zafiyetlerini hedef alarak; insan ve toplumun eğilimlerini yönetmeye ve sosyal mecralarında yer alan bilgilerine erişmeyi amaç edinmektedir. Sosyal ağlar aracılığıyla toplumsal hareketlerin körüklenmesi ve bilgi akışındaki pratiklikten faydalanmak suretiyle halk hareketlerinin oluşması sağlanabilmektedir. Bu özelliğiyle gizli servislerin hedef ülkede iç karışıklık çıkarma noktasında faydalanacağı bir istihbarat türü olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Örneğin; Ortadoğu coğrafyasında vuku bulan 2010 tarihli Arap Baharı fitilinin sosyal medya mecralarında ateşlendiği bilinmektedir²². Neticesinde birçok lider ve hükümet iktidarı cebren sona erdirilmiştir.

Sosyal ağlar; bilgiyi, kişileri, kurum ve kuruluşları gözetleme açısından da istihbarat unsurlarına önemli derecede avantajlar sağlamaktadır. Bu sebeple istihbarat faaliyetlerini pratik bir şekilde gerçekleştirmek isteyen devletlerin bilgiye kolay erişim, bilginin stratejik tasnifi ve sosyal mühendislik faaliyetlerinin aktif bir şekilde yürütülebilmesi adına blog ve arkadaşlık siteleri, siber uzay üzerinde bulunan sosyal ağları örtülü bir şekilde destekledikleri ve finanse ettikleri düşünülmektedir²³.

Sosyal ağlara dayalı siber istihbarat ile ihtiyaç duyulan bilgilere rahatlıkla erişilebilmekte ve sosyal mühendislik yöntemleri ile insan ve toplum pratik bir şekilde yönlendirilebilmektedir. Bu durumda aynı oranda gizli servislere veya çıkar elde etmeye çalışan kişi veya gruplara avantaj sağladığı değerlendirilmektedir. Aynı şekilde hakkında bilgi sahibi olunamayan kişi veya grupların sosyal ağlarda açık bir şekilde yer alan bilgileri doğrultusunda haklarında ve yapabilecekleri noktasında kestirimde bulunula bilinmektedir.

İstihbarata Karşı Koyma (İKK)

İstihbarat faaliyeti genel olarak toplama, örtülü operasyon, istihbarat analizi ve karşı istihbarat gibi bir dizi işlevden oluşan faaliyetler bütünü ifade etmektedir. Bu işlevler siber istihbarat içinde geçerli olan süreçlerdir²⁴.

İstihbarat seksiyonunda en önemli unsurlardan biri de istihbarata karşı koyma (İKK) sürecidir. İKK geleneksel istihbarat yöntemlerinde olduğu gibi siber istihbarat alanında da

²¹ Gökhan Bayraktar, a.g.e., s. 136-137.

²² A. Nusret Özalp, "Devletin Güvenlik Politikalarında Siber İstihbaratın Rolü ve Önemi". XIX. Akademik Bilişim Konferansı-Aksaray Üniversitesi, 2017.

²³ Gökhan Bayraktar, a.g.e., s. 137-138.

²⁴ Douglas R. Price, "A guide to cyber intelligence". J. US Intelligence. Studies, 21(1), 2014, s. 57.

üzerinde fazlasıyla durulması gereken bir faaliyettir. Devletler veya kişiler istihbarat sürecinde karşı taraftan ihtiyaç duyulan bilgileri toplamaya çalışırken kendi güvenliğini de maksimize etmek zorundadır. İstihbarat alanın da gerek rakiplerin veya muhtemel rakiplerin gerekse dostların; amaçları, planları, niyetleri, kapasiteleri hakkında bilgi sahibi olunması ne kadar önemli ise adı geçen bu taraflardan, sahip olunan bilginin muhafaza edilmesi de o denli önemlidir. Kısaca başka taraflardan istihbarat kapsamında bilgi toplanırken karşı tarafın da aynı eylemi gerçekleştirerek bilgi toplamasını engelleme faaliyeti *istihbarata karşı koyma* (İKK) olarak tanımlanabilir. Türkiye gizli servisi Milli İstihbarat Teşkilatı terminolojisinde İKK kavramı *kontrespiyonaj* olarak adlandırılmaktadır²⁵.

(ABD) Genel Kurmay Başkanlığı tarafından ise karşı istihbarat (counterintelligence), casusluk faaliyeti yürüten veya yürüttüğünden şüphelenilen bireyler, gruplar veya örgütlerin belirlenmesi, nüfuz edilmesi, manipülasyonu, aldatılması ve bastırılması yoluyla gerçekleştirmiş oldukları casusluk faaliyetlerini tespit etmek, etkisiz hale getirmek, kullanmak veya önlemek için tasarlanmış faaliyetler bütünü olarak ifade edilmektedir²⁶.

Açıklamalardan yola çıkarak; karşı istihbaratın tehditleri anlamaya odaklanılan ve onları engellemeye yönelik faaliyetler bütünü olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda karşı istihbarat; aktörlerin kimler olduğu, motivasyonları ve yöntemlerinin ne olduğu ve bu tehditlerle nasıl başa çıkılması gerektiğini ortaya koyan bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Karşı istihbarat ile yaşanabilecek olayların yaşanmadan ve tehditlerin nüfuz etmeden engellenmesi sağlanabilir. Bu açıdan karşı istihbarat, sorunlara reaktif değil proaktif önlemler almayı amaç edinmektedir. Günümüzde özellikle gizli servisler tarafından istihbarat kadar önemli olan karşı istihbarat faaliyetlerine önem verildiği söylenebilir. Devletler bu faaliyetler neticesinde her zaman bir adım önde yer alarak büyük bir avantaj elde edebilmektedir.

Siber uzay olarak tabir edilen internet ağı ve bilişim teknolojileri üzerinde de gerçekleştirilen her türlü istihbarat faaliyetine karşı alınan aksiyonlar siber istihbarata karşı koyma olarak adlandırılabilir. Bu tür istihbarat faaliyetlerini engellemek için konusunda uzman kişi ve kuruluşlar tarafından çeşitli önlemler alınmaktadır.

²⁵ Ümit Özdağ, a.g.e.,

²⁶ William E. Gortney, a.g.e., s. 58

SONUÇ

Siber istihbarat 20. yüzyılda bilişim ve ağ teknolojilerinin gelişimini yansıtarak istihbarat sekiyonunda da önemli bir yol kat etmiştir. İhtiyaca göre elde edilmeye çalışılan bilgilerin teknolojik gelişmeler doğrultusunda siber uzaya taşınması; gizli bilgilerin elde edilmesi, gizli eylemler ve karşı istihbaratın ekstradan farklı bir dünyaya kaymasını sağlamıştır. Bu noktada spesifik bir alan olan siber istihbarat gerek kişiler, gruplar gerekse gizli servislerin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Zaman ve mekân mefhumunu ortadan kaldıran bilişim ve ağ teknolojisinin hızlı ilerleyişi istihbarat alanının da önemli gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır. Siber istihbarat bu özelliği ile istihbarat faaliyeti esnasında yaşanabilecek riskleri azaltmış, maliyetleri de önemli ölçüde düşürmüştür. Elbette güvenlik konusunda da yeni tehdit algıları oluşmuş tarafına yapılacak tehdit oranları da bir o kadar artmıştır. Bu noktada da geleneksel istihbarata karşı koyma faaliyetinin siber istihbaratta sağlanması ihtiyacı doğmuştur. Devletler güvenliklerini sağlamak adına siber istihbarat faaliyetlerini aktif bir şekilde yürütmektedir ve yürütmelidir. Buna paralel devletler her geçen gün gelişen teknolojik gelişmelere ayak uydurmalıdır. Aynı şekilde bir alan ve yöntem olarak siber istihbarat disiplininin yaşanan teknolojik gelişmelerle doğru orantılı bir şekilde gelişme göstereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AVCI, Gültekin. *İstihbarat Teknikleri: Aktörleri - Örgütleri ve Açmazları*. İstanbul: Timaş yayınları, 2004.
- BAYRAKTAR, Gökhan. "Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat." *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2014: 119-147.
- CAMBRIDGE DICTIONARY, 2022.
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s/C3%B6z1%C3%BCK/> ingilizce/intelligence (erişildi: Haziran 05, 2022).
- GORTNEY, William E. *Department of Defense Dictionary of military and associated terms*. Washington: Joint Chiefs of Staff, 2010.
- HERMAN, Micheal. *Intelligence Power in Peace and War*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- İLTER, Erdal. *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*. ANKARA: MİT Basım Evi, 2002.
- ITU-T - TELECOMMUNICATION STANDARDIZATION SECTOR OF ITU. *ITU-T X.1205*. interfaces, 10(20-X), 49, 2008.
- KELEŞTEMUR, Sami Atalay. "Siber İstihbaratın Kamu Güvenliği İçin Rolü ve Önemi." *Yüksek Lisans Tezi*. Gedik Üniversitesi. İstanbul, 2018.

- ÖZALP, Ahmet Nusret. "Devletin Güvenlik Politikalarında Siber İstihbaratın Rolü ve Önemi." *Akademik Bilişim Konferansları*. 2017.
- ÖZDAĞ, Ümit. *İstihbarat Teorisi*. Ankara: Krypto, 2014.
- PRICE, Douglas R. "A Guide to Cyber Intelligence." *Journal of U.S. Intelligence Studies* , 2014: 55-60.
- ŞENEL, Muazzez, ve Turhan ŞENEL. *İstihbarat ve Genel Güvenlik Konularımız*. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, 1997.
- TAYLOR, Stan A. "The role of intelligence in national security." *Contemporary security studies* içinde, yazar Stan A. TAYLOR, 248-267. 2007.
- TÜRK DİL KURUMU (TDK). 2022. <https://sozluk.gov.tr/> (erişildi: Haziran 5, 2022).

YENİ BİR GÜVENLİK FENOMENİ OLARAK SİBER GÜVENLİK

Abdullah Çelik*

Öz

Soğuk Savaş yıllarında iki süper gücün karşı karşıya gelmesi güvenlik endişelerinin küresel boyutta bir derinlik kazanmasına yol açmıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği'nin karşılıklı güç mücadelesi nükleer silahlanmanın karşılıklı olarak tırmanması güvenlik kavramının askeri içeriğinin daha fazla önem kazanmasına neden olmuştur. Fakat Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından 1994'de yayımlanan BM'in İnsani Gelişme (Human Development Report) raporunda güvenliğin kapsamının genişletilmesi gerektiği konusunda görüşler yer almış ve bu kapsamda akademik alanda da güvenliğe realist yaklaşım daha çok eleştiriye tabi tutularak Kopenhag Ekolü, Paris Ekolü, Galler Ekolü, İngiliz Ekolü ve Konstruktivizm gibi eklektik çalışmalar güvenliğin kapsamını genişletmiştir. Fakat teknolojinin gelişmesiyle birlikte güvenlik kavramının içeriğinin genişlemeye devam ettiği ve bu kapsamda yeni kavramlara ihtiyaç duyulduğu çıkmıştır. Bu kapsamda İnternetin hayatımıza girmesi ve yaygınlaşması yeni ihtiyaçlarla birlikte riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu riskler internetin hayatın her alanına yayılması ve her türlü resmi&özel işlemlerin web tabanlı gerçekleştirilmeye başlanmasıyla daha da önem kazanarak bir üst boyuta yani güvenlik sorunları/tehditleri alanına taşınmıştır. Bu tehditlerin başında yer alan siber saldırıların giderek artmasıyla birlikte devletler ve uluslararası örgütlerde "siber güvenlik" kavramını güvenlik politikaları içerisinde yer almaya başlamıştır. Bununla birlikte siber güvenlik alanının henüz gelişen bir alan olması nedeniyle "siber güvenlik" kavramı henüz klasik tipolojiler içerisinde tam bir açıklıkla yerleştirilmemiştir. Bu kapsamda bu çalışma Siber Güvenlik alanının var olan güvenlik tipolojisi içinde eklektik bir epistemolojiye sahip olduğu ve güvenlik bürokrasisi içinde yer alacak bir teknik niteliği de beraberinde taşıdığı sayılına dayalıdır.

Bu çalışma betimsel araştırma yöntemlerine dayalı olarak gerçekleştirilmiş, literatürün taranması sonunda elde edilen bulgular niteliksel olarak sınıflandırıldıktan sonra uygun başlıklar altında açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siber Güvenlik, Siber Tehditler, Klasik Güvenlik Anlayışı, Siber Güvenlik Politikaları, Siber Saldırıları

CYBER SECURITY AS A NEW SECURITY PHENOMENA

Abstract

The confrontation of the two superpowers during the Cold War led to a deepening of security concerns on a global scale. The mutual power struggle of the United States (USA) and the Soviet Union, the mutual escalation of nuclear armament, has caused the military content of the security concept to gain more importance. However, in the UN's Human Development Report published in 1994 after the end of the Cold War, there were opinions on the need to broaden the scope of security, and in this context, the realistic approach to security in the academic field was subjected to more criticism, the Copenhagen School, Paris School. Eclectic studies such as the Welsh School, the English School, and Constructivism have broadened the scope of security. However, with the development of technology, it has emerged that the content of the concept of security continues to expand and new concepts are needed in this context. In this context, the penetration and spread of the Internet in our lives brings risks along with new needs. These risks have gained even more importance with the spread of the internet in all areas of life and the implementation of all kinds of official and private transactions on a web basis, and they have been moved to the next level, namely security problems/threats. With the increasing number of cyber attacks, which are at the forefront of these threats, the concept of "cyber security" has started to take place in the security policies of states and international organizations. However, since the field of cyber security

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-9029-0237, abduallah.celik@yahoo.com

is a developing field, the concept of "cyber security" has not yet been placed in classical typologies with full clarity. In this context, this study is based on the assumption that the Cyber Security field has an eclectic epistemology within the existing security typology, and that it carries with it a technical quality that will take place in the security bureaucracy.

This study was carried out based on descriptive research methods, and the findings obtained at the end of the literature review were explained under appropriate headings after they were classified qualitatively.

Keywords: Cyber Security, Cyber Threats, Classical Security Concept, Cyber Security Policies, Cyber Attacks

GİRİŞ

İnsanın yaşamını sürdürmesi, hayatta kalması için gerekli varoluşsal yani ihtiyaçları gibi güvenlikte insanın temel yaşam ihtiyaçlarından biri haline gelmiştir. Güvenlik kaygısını gidermek isterken aile, toplum, kabile, imparatorluk gibi örgütlenmelere başvurmuş ve bu süreç devlete kadar uzanmıştır.¹

Soğuk Savaş'ın başlarında devletlerin güvenliğe bakışında bir değişiklik yaşanmamıştır. Dönemin tehdit ve risk unsurları değerlendirildiğinde güvenliğin sadece askeri boyutuna önem verilmiştir. Fakat uluslararası ortamdaki gerilimin azalması ve dünyanın Soğuk Savaş'ın tehdit ve risklerinden arınması ile beraber savaş tehdidi önceki dönemlerle kıyaslandığında azalmış ve artık güvenliğe bakışın yalnızca askeri konuları içermemesi farklı alanlarında güvenlik olgusu içerisine dâhil edilmesi gerektiği belirtilmiştir.²

Soğuk Savaş sonrası dünyada birçok alanda değişiklik gerekirken bu alanlardan biri de güvenlik olmuştur. Çift kutuplu dünya düzeninin hasar almasıyla birlikte Birleşmiş Milletler güvenlik tanımını güncelleyerek yedi alt başlığa ayırmıştır.³

Yumuşama döneminde yine Kopenhag Okulu güvenliğin sadece askeri ve devlet merkezli olmaması gerektiğini savunarak güvenlik yaklaşımına eleştirel bir bakış getirmiştir. Realist Teori 'ye çeşitli eleştiriler getirerek çevre, göç, teknoloji gibi alanları da güvenliğin bir konusu olarak görmüşlerdir. Aynı dönem içerisinde Barry Buzan'ın "*Poeple, States and Fear*" (İnsanlar, Devletler ve Korku) adlı çalışmasında güvenliğe çevreyi de dâhil etmesi büyük bir etki yaratmıştır.⁴

Güvenlik olgusunun da dönemin şartlarına göre kapsamı genişletilmiş, yeni risk ve tehditlere karşı güncellemeler yapılmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde dünyada yine devletlerin

¹ Maslow, Abraham, "A Theory of Human Motivation", Psychological Review, Cilt: 50, Sayı: 4, ss.370- 396, 1943.

² Akgül-açıkmeşe, S. "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri". Uluslararası İlişkiler Dergisi 8 (2011): 55.

³ Birdişi, Fikret., "Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik", bs.1(Seçkin Yayınları, 2014), Ankara.

⁴ Ulman, Richard H. "Redefining security." *International security* 8.1 (1983): ss.142.

risk, tehdit ve çıkar anlayışlarında değişiklikler yaşandığı görülmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte ulusal ve uluslararası güvenlik için yeni risk ve tehditler ortaya çıkmıştır.

Barry Buzan (2009,s.54)'ın "*The Evolution of International Security Studies*" isimli kitabında belirttiği beş itici güçten biri olan teknolojik zorunluluk (the technological imperative) hem devletlerarası ilişkilerde hem de Uluslararası Güvenlik Çalışmalarında büyük etkiye sahip olabilmektedir. Teknolojinin Uluslararası Güvenlik Çalışmaları üzerinde bir etki yaratmak için askeri nitelikte olması gerekmemektedir.⁵

Teknolojinin gelişmesiyle beraber ortaya çıkan siber saha klasik güvenlik anlayışı içerisinde de değişiklik yapılmasını ve siber güvenlik olgusunun üzerine gidilmesini gerekli kılmaktadır. Henüz yeni bir alan olması sebebiyle klasik güvenlik anlayışında nereye konumlandırılacağı belirlenememiştir. Siber güvenlik olgusunun uluslararası ilişkilerin güvenlik alanına girmesiyle birlikte devletler için yeni risk ve tehdit unsurları oluşturmuştur. Bu risk ve tehditlerin neler olduğunun belirlenmesi ve bunlara karşı önceden alınacak siber güvenlik önlemleri devletlerin güvenlik zafiyetlerini en aza indirecektir. Son zamanlarda İsrail'in Orchard siber saldırısı, Estonya'ya yönelik DDoS siber saldırıları, İran'a yönelik Stuxnet siber saldırısı, Rusya'nın ABD seçimlerine siber müdahalesi vb. daha birçok saldırı hem siber güvenlik olgusunun önemini hem de ileride devletler için daha yıkıcı hasarlar bırakabilme potansiyelini göstermektedir.

Öncelikle çalışmada klasik güvenlik anlayışı ve güvenlik epistemolojisine yer verilmektedir Ardından siber güvenliğin yeni bir alan olması sebebiyle güvenlik içerisindeki yeri açıklanmaktadır. Son bölümde ise siber güvenliğin yönetimine yer verilerek sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra çalışma tamamlanmaktadır.

Klasik Güvenlik Anlayışı ve Güvenlik Epistemolojisi

Devletler güvenlik politikalarını belirlerken çeşitli anlayışları referans almaktadırlar. Devletler güvenliklerini sağlamak amacıyla öncelikle neyi koruduklarını bilmeleri gerekmektedir. Daha sonra korunan şeye karşı tehditlerin ve risklerin doğru belirlenmesi güvenliğin sağlanması açısından önem arz etmektedir. Bundan dolayı klasik güvenlik anlayışı ve güvenlik epistemolojisinin açıklanması önemli görülerek bu bölümde yer verilmiştir.

Güvenliğin Tanımı ve Kapsamı

Güvenli olma hali her birey, toplum, devlet için farklı algılanmaktadır. Bunun sebebi güvenlik olgusunun kapsamının ve sınırlarının tam olarak belirlenememiş olmasıdır. Uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olması ve her ulusun kendi kaderini tayin hakkına

⁵ Buzan, B., Lene, H., "The Evolution of International Security Studies", Cambridge University Press, 2009, s.128.

sahip olması güvenliği hem devletler hem de bireyler açısından daha önemli hale getirmektedir. Anarşik sistemde her devletin kendi çıkarını ön planda tutması ve buna bağlı olarak güçlenmesi, risk ve tehditleri de beraberinde getirmektedir. Uluslararası sistemde devletleri dizginleyebilecek mutlak bir uluslar üstü yapılanmanın olmayışı da güvenlik kavramının önemini arttırmaktadır.

Güvenlik sadece izlenilen bir politika veya soyut bir kavram değil bununla beraber bir histir. “İnsan kendini nasıl güvende hisseder veya hissetmeli?” ya da “Neyin güvenliğini sağlamak daha önemli ve önceliklidir?” şeklindeki sorular güvenliği tanımlamak için ilk olarak zihinde beliren sorulardır.⁶

Bir bütünün iki eşit parçaya ayrılması olarak incelendiğinde güvenlik kavramı doğru tanımlanması açısından “tehdit” kavramına da ihtiyaç duymaktadır. Tehdidi önlemek ve güvenliği sağlamak amacıyla ve onu eylemsel hale getirmek için “güç” gerekirken bu süreci somut ve meşru bir zemine oturtmayı sağlayacak “politikalar” gerekmektedir.⁷

Güvenlik içerisinde ulusal güvenlik, uluslararası güvenlik, birey güvenliği vb. şeklinde ayrılmakta ve her biri için tanım farklılaşmaktadır. Çünkü her yapının veya bireyin güvenlik anlayışı farklı olmakla birlikte güvenliğin sağlanması için saptanan potansiyel risk ve tehditlerde farklılık göstermektedir. Bu yüzden Arnold Wolfer’in ulusal güvenlik ile ilgili çalışmasında belirttiği gibi “güvenlik muğlak bir semboldür”.⁸

Genel kabul görmüş güvenlik anlayışında ise güvenlik kapsamı olarak başlıca beş farklı sektör öne çıkmaktadır. Bunlar kabaca açıklanacak olursa, askeri güvenlik; caydırıcılık, saldırı ve savunma noktasında etkili iken siyasi güvenlik; devletlerin toplumsal düzeninin istikrarlı kalmasını sağlamaktadır. Ekonomik güvenlik; halkın refahını sağlaması ve devleti oluşturan güç unsurlarının istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi için finans ve pazarlama alanlarını içermektedir. Toplumsal güvenlik; toplumu bir arada tutan dil, kültür vb. değerlerin korunmasını sağlamaktadır. Son olarak ise çevresel güvenlik sadece yerel değil doğayı ve gezegeni kapsayan insan yaşamının devamlılığı için gerekli unsurların korunmasını kapsamaktadır.⁹

⁶ Birdişli, F., “Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı 31, 2014, ss.157.

⁷ Birdişli, F., “Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik”, bs.1(*Seçkin Yayınları*, 2014), Ankara.

⁸ Wolfers, A. “National Security: As an Ambiguous Symbol”.bs.3 (*Academy of Political Science Publication*, 1952) *Political Science Quarterly*, ss.497.

⁹ Buzan, B., “İnsanlar, Devletler ve Korku”, 2. bs (Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2005) İstanbul, s.38.

Tehditler ve Çıkarlar

Devletler güvenlik stratejilerini belirlerken birçok değişkeni göz önünde bulundurlar. Böylelikle doğru güvenlik politikaları belirleyerek güvenlik zafiyetlerini en aza indirmeyi amaçlamaktadırlar. Doğru güvenlik politikalarının belirlenmesi içinse tehditlerin doğru saptanması önemlidir. Güvenlik ve tehdit birbirleri ile etkileşim içinde bulunan iki kavramdır. Tehdidin büyüklüğüne, süresine veya oluşturacağı etkiye göre gücün hangi noktaya verileceği belirlenmektedir. Bu nedenle devletin “güvenli” veya “güvensiz” olarak nitelendirilmesi tehditlerin varlığı veya yokluğu ile alakalıdır.

Soğuk Savaş boyunca uluslararası ortamda iki süper güç arasında yaşanan gerginlik savaş tehdidini beraberinde getirmiştir. Bu tehdidi ortadan kaldırmak için devletler çoğunlukla askeri alana yatırım yapmışlardır. Yakın bir örnek olarak 24 Şubat 2022 de Rusya’nın, sınır komşusu olan Ukrayna’nın NATO’ya girecek olmasını ulusal güvenliğine bir “tehdit” olarak algılaması Ukrayna’yı işgal etmesine neden olmuştur. Yani algılanan olgusal ya da algısal tehditler pratikte izlenecek güvenlik politikalarını doğrudan şekillendirmektedir.

Bir devletin güvenli olabilmesi için tehditlerden arınması gerekmektedir. Tehditlerin ve güvenlik zaafalarının varlığı güvensizlik ortamını oluşturan temel unsurların başında gelmektedir. Tehditler her ülke için farklılık göstermekle beraber askeri, ekonomik, toplumsal, ekolojik olarak kendini gösterir.¹⁰

Güvenlik açısından ikinci önemli olan kavram ise “çıkarlardır”. Genel anlamıyla elde edilmek istenen yarar, kazanç olarak tanımlanan çıkar kavramı, uluslararası ilişkilerde ulusal çıkar şekliyle kullanılmaktadır. Her devlet uluslararası sistemde çıkarlarını gücü doğrultusunda korumak istemektedir. İlk olarak 1930’lu yıllarda ortaya çıkan ulusal çıkar kavramı, ulusun çıkarlarını sağlamak amacıyla belirlenen dış politika ve ekonomik refah açısından temel oluştursa da sonradan sadece devlet içerisindeki bazı grupların maddi çıkarlarını korumaya yönelik bir söylem olduğu anlaşılmıştır.

Uluslararası sitemin anarşik bir yapıda olması ve kapsayıcı bir yönetimin eksikliği ülkeleri kendi çıkarlarını gerçekleştirmede daha istekli kılmaktadır. Devletler ise çıkarlarını elde etmek için elindeki araçları kullanarak birbirlerine müdahale etmektedir.¹¹

¹⁰ Buzan, B., “İnsanlar, Devletler ve Korku”, 2. bs (Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2005) İstanbul, s.104.

¹¹ Buzan, B., “İnsanlar, Devletler ve Korku”, s.130.

Güvenlik Teorileri ve Tipolojisi

İdealizm

Dünyanın bir gerçeği olarak savaş her zaman yıkıcı bir etkiye sahip olmuştur. Hiçbir devlet hem maddi hem de manevi olarak onarılması uzun yıllar alan savaşın bu yıkıcı etkisine maruz kalmak istememektedir. Fakat devletler ulusal çıkarlarına yönelik bir kazanım veya tehdit görmesi halinde ve yumuşak güç ile çözülemeyecek meseleler ile karşılaştıklarında savaş yolunu tercih etmektedirler.

Birinci Dünya Savaşı sonrası güç dengelerinde oluşan dengesizliğin getirmiş olduğu belirsizlik ortamı uluslararası güvenliği tehlikeye atmıştır. İdealizm devletlerarasında yaşanan anlaşmazlıkların ve çatışmaların etik değerler etrafında yeniden inşa edilebileceğini ortaya koyarak yapısal çözümler sunmuştur.¹²

İdealizm temelde insan doğasının iyi olduğunu ve onu savaşa iten nedenlerin sistemden kaynaklandığını ifade eder. Dolayısıyla savaş yerine barışı tercih eden İdealizm bunun hangi araçlarla nasıl gerçekleşebileceği konusunda fikirler verir. Demokratik yönetimler ve uluslararası örgütler üzerinden yapılan işbirliklerinin barışın sağlanmasında etkili olduğunu savunan İdealizm devleti ön planda tutmaktadır. Anlaşmazlıkların bir gerçek olduğunu fakat savaştan önce birçok çözüm yolu olduğunu vurgular.¹³

İdealizm normatif değerlerin önemli olduğunu savunarak savaşı değil barışı ön planda tutmaktadır. Barışın sağlanması için öncelikli olarak diplomasi yolunun kullanılması gerekir. Bunun dışında bireysel olarak değil kolektif olarak hareket edilmelidir.¹⁴

Realizm

Realizm için devletlerin güvenlik anlayışları güçleri ile paralel ilerlemektedir. Gücün en önemli unsuru ise askeri güçtür. Uluslararası ortamda askeri güç açısından kendini geliştirmiş devletler güvenliklerini de buna bağlı olarak daha iyi sağlarlar.¹⁵

İdealistlerin aksine insan doğası kötü ve bencildir. Uluslararası ortamda buna bağlı olarak sürekli güvenli olmayacaktır. Bu güvensizliğin yarattığı güvenlik zafiyetleri ise ancak bir üst otoritenin varlığıyla en aza indirilebilir.

¹² Gözen, R., (2019), "Uluslararası İlişkiler Teorileri", İletişim Yayınları, Baskı:2, İstanbul.

¹³ Kamacı, F. "Güvenlik Politikalarının Geleneksel İki Yüzü: Realizm Ve İdealizm". PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 7 (2021): 89.

¹⁴ Birdişi, F., "Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik", bs.1(Seçkin Yayınları, 2014), Ankara, ss.26.

¹⁵ Küçüksoğak, Ö., (2012), "Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması", *Turan Strateji Araştırmalar Merkezi (TURAN-SAM)*, Cilt:4, Sayı:14, ss.202-208.

Realizmin önde gelen isimlerinde Machiavelli devletlerin varlığını sürdürmesinin güç ile doğrudan bağlantılı olduğunu söyler. “Prens” kitabında belirttiği gibi Prens mevcut konumunu korumak ve sürdürmek istiyorsa yeri geldiğinde sert olmasını bilmeli ve bu seçeneği kullanmalıdır.

Günümüzde devletlerin güvenlik politikalarını belirlemede hala etkili olan realist anlayış özellikle Soğuk Savaş döneminde kendisini göstermiştir.

Realizm güvenliğe bakışında güç, güç dengesi ve caydırıcılığın önemini vurgulamaktadır. Soğuk Savaş döneminde iki büyük güç savaşın eşiğine gelmiştir. Dünya bu güç yarışında nükleer savaş tehlikesi yaşamıştır. Fakat iki devletinde birbirine karşı güçler dengesi bağlamında nükleer ve askeri güç bakımından kapasitelerini arttırması caydırıcılık oluşturarak nükleer enerjinin kullanımını engellemiştir.

Liberalizm

Fransızca kökenli olan “liberal” kelimesinden türeyen Liberalizm “köle olmayan, hürriyet sahibi vb. anlamlara gelmektedir. Liberal teori bireyleri güvence altına alma ve onların güvenli yaşamlarına yardımcı olma yeteneğiyle tanımlanan bir kurum olarak devlete önem vermiştir.

Liberalizm için devletler ortaya çıkmadan önce dünyada barış hâkimdi. Dünya devletlerin çıkması ve yeni uluslararası sistemin oluşmasıyla birlikte çatışma ortamına evrilmiştir. Çatışma ortamına evrilen dünya dinamik bir yapıya sahip olması nedeniyle barış eksenlide evrilebilir. Liberalizmin sembolü haline gelmiş olan John Locke devletin sınırsız bir güce sahip olmaması gerektiğini söyler. John Locke için devlet uluslararası sistemde ancak çıkabilecek anlaşmazlıklara karşı ceza verecek bir hakem konumunda olmalıdır. Devletin insanların doğuştan gelen haklarını koruması gerektiğini ifade eder.¹⁶

Bireysel ve ekonomik özgürlükleri savunan Liberalizm devletlerarasında oluşturulacak karşılıklı ekonomik bağımlılığın uluslararası barışı devamlı hale getireceğini söylemektedir. Bu bağımlılık olası bir anlaşmazlık durumunda devletleri direkt savaş seçeneğine itmeyerek önce başka çözüm yolları aramalarını sağlamaktadır. Günümüzde birçok devleti çatısı altında toplayarak uluslararası sistemde barışı sağlayan NATO, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı bu bağlamda kolektif güvenliği sağlamaktadır.

Marksizm

Siyaset felsefesi açısından Marksizm önemli bir yere sahiptir. Temelini Karl Marx’ın attığı Marksizm olayları sınıf bağlamında inceleyerek kapitalizme karşı çıkmaktadır.

¹⁶ Gözen, R., (2019), “Uluslararası İlişkiler Teorileri”, İletişim Yayınları, Baskı:2, İstanbul, ss.137.

Kapitalizme karşı çıkmasındaki asıl sebep ise böyle bir düzenin sınıf eşitsizliklerine, gelir adaletsizliğine, işçilerin sömürülmesine sebebiyet vermesidir.

Üretim araçlarına sahip olan sınıf toplumdaki ekonomik gücü elinde tutar. Ekonomik gücü elinde bulunduran kesim ise toplumun çıkarlarını değil kendi çıkarlarını düşünür. Bu durum ise ulusal güvenlik politikaları yapılırken belirlenen tehdit unsurlarının yanıltıcı olmasına yol açar. Yani kolektif olarak sağlanması gereken güvenlik anlayışı sadece belli bir sınıfın güvenliğini sağlayarak toplumun güvenliğini arka plana atar.

Marksizm bu bağlamda sınıfların ortadan kaldırılmasını ve üretim araçlarının sadece devlet tarafından işletilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Klasik Güvenliğin Koruma Alanları ve Araçları

Realizme göre güvensizlik ortamının sebebi uluslararası sistemin anarşik bir yapıda olmasıdır. Bu anarşik yapıyı oluşturan birimler ise devletlerdir. Ulusal çıkarların ön planda tutulduğu sistemde her devlet bir tehdit unsuru oluşturabilmektedir. Güvensizlik ortamında oluşan bu tehditleri caydırmanın bir aracı olarak güç kullanılmaktadır.

Güvenliğin korunması ve oluşabilecek tehdide karşı güç devletler tarafından kullanılmaktadır. Güç çok kapsamlı bir olgu olmasından dolayı yumuşak veya sert güç olarak pratikte kendini gösterebilir. Devletler tehdit unsurlarını yok etmek veya en aza indirmek için ekonomik yaptırımlara, askeri harekâtlara veya diplomasi aracına başvururlar. Amerika Birleşik Devletleri'nin nükleer kaygısından dolayı İran'a yönelik ambargo uygulaması, Rusya'nın Ukrayna'ya Avrupa'ya yaklaşmasından ötürü başlattığı askeri harekât gücün kullanımının pratikte ne şekilde ortaya çıkacağını göstermektedir.

Klasik güvenliğin koruma alanlarına bakıldığında ise devlet, ülke sınırları ve egemenlik olarak başlıca üç unsur öne çıkmaktadır. Bu bağlamda devletler ulusal güvenlik politikalarını şekillendirmekte ve eylem planları hazırlamaktadırlar. Aynı şekilde devletler bu unsurları dikkate alarak zaman zaman devletin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne tehdit oluşturabilecek unsurları belirleyerek müdahale etmektedirler.

Soğuk Savaşın bitmesiyle beraber huzursuzluk ortamı ortadan kalmış ve realist teorisinin güvenliğe sadece askeri kanattan bakması eleştirilmeye başlanmıştır. Realist teori devleti ana aktör olarak görmektedir ve bu bağlamda da ulusal çıkarlara vurgu yapmaktadır. Devleti güvenliğin ana aktörü olarak görmesi sebebiyle de güvenlik politikalarını devlet odaklı geliştirmiştir. Fakat Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte 1990'lı yıllara gelindiğinde güvenliğin kapsamının genişlemesi yönünde eleştiriler gelişmiştir. Bunlardan biri ise Konstrüktivist (inşacı) güvenlik yaklaşımıdır. Bu anlayışın temelini oluşturan Birleşmiş Milletler güvenliğinin

sadece askeri alanı kapsamaması gerektiğini savunurken güvenliğin sadece devlet odaklı değil insanı da kapsamaması gerektiğini savunmuştur.

Günümüzde ise teknolojinin gelişmesiyle birlikte yeni risk ve tehditler ortaya çıkmıştır. Yeni riskler ise klasik güvenliğin sorgulanmasına yol açmıştır. Klasik güvenlik gücün askeri kanadına vurgu yapıp devlet merkezli bir güvenliği savunurken, siber uzay gibi devletlerin müdahale yeteneklerinin oldukça kısıtlı olduğu sahalarda güvenlik zafiyetleri oluşmaktadır.¹⁷

Yeni Bir Güvenlik Fenomeni Olarak Siber Güvenlik

Siber güvenlik kavramı siber uzayın/alanın ortaya çıkmasıyla beraber Uluslararası İlişkilere konu olmuştur. Henüz yeni bir kavram olması sebebiyle güvenlik kavramı içerisindeki yeri netleşmemiştir. Bu sebeple çalışmamızın bu bölümünde siber güvenliğin önce tanımı ve kapsamı yapılacaktır. Daha sonra siber güvenliğin getirdiği tehditler ve çıkarılara değinilecektir. Son olarak ise siber güvenlik kavramının güvenlik tipolojisi içerisindeki yeri incelenecektir.

Siber Güvenliğin Tanımı ve Kapsamı

Siber güvenlik, Uluslararası İlişkiler alanında oldukça yeni bir konudur. Konu, küresel ağlarda yayılan yeni tehditlerin ve saldırıların muazzam hızı nedeniyle bir güvenlik meselesi haline gelmiştir. Siber güvenlik kavramının uluslararası ilişkiler alanında ne anlama geldiği henüz yeterince açık değildir. Bu yüzden siber güvenlik kavramı hemen hemen her araştırmacı ve devlet tarafından farklı tanımlanmaktadır.

Siber uzay kavramı hayatımıza yeni girmiş olmasına rağmen aslında günlük yaşantımızın vazgeçilmez bir parçası haline dönüşmüştür. İnternetin çıkması ve yaygınlaşmasıyla beraber önemi artan siber uzay internet ağları üzerinde yapılan işlemlerin dünyası olarak tanımlanabilir. İnternet sayesinde günümüzde haberleşme uluslararası bir boyuta taşınmıştır. İlk çıktığı zamanlarda sadece araştırmacıların kullandığı bir araç olurken günümüzde milyarlarca insanın kullandığı bir araca dönüşmüştür. Kullandığımız telefonları, bilgisayarları, modemleri ve daha birçok aleti birbirine bağlayan internet güvenli ve güvensiz milyarlarca insanı birbirine bağlamaktadır.

Bu derece kapsamlı olan internet beraberinde riskleri de getirmektedir. Örnek verecek olursak evimizin anahtarının güvenmediğimiz birinde olduğunu bilsek kendimizi güvende hisseder miydik? İşte tam bu noktada siber güvenlik kavramı karşımıza çıkmaktadır. Örnekteki evin evimizdeki internet olduğunu varsayarsak ve bu vesileyle aygıtlarımıza ulaşabilecek milyarlarca insanın olması siber uzayda güvenlik alınmasını gerekli kılmaktadır. Siber

¹⁷ Korhan, S. "Uluslararası İlişkilerde Siber Güvenlik: Caydırıcılık, Güç ve Diplomasi", Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.51, 2020, Ankara.

güvenliği daha önemli hale getiren bir diğer unsur ise gerçekleşen siber saldırıların kim tarafından ve nasıl gerçekleştiği konusunda belirsizlik olmasıdır.

İnternetin kullanım amacına baktığımızda temelde bilgi paylaşımı amaçlı olmuştur. Bundan dolayı çoğu kimse internet üzerinden bir saldırının veya güvensizlik ortamının oluşacağı fikrine uzaktı. Böylesi bir kanının oluşmasındaki bir diğer husus ise internetin eskiden belli başlı yerlerde olup toplumun tümüne yayılmamış olmasıydı.¹⁸

Siber uzaya hem saldırı hem de caydırıcılık yönünden bakıldığında devletlerin bu alana çok yabancı olduğu görülmektedir. Siber uzayda gerçekleşen saldırılara bakıldığında yapılan saldırıların bireysel olarak veya belli başlı hacker grupları tarafından yapıldığı gözlemlenmektedir. Burada üstünde durulması ve siber güvenliği devletler için daha önemli bir hale getiren durum ise yapılan saldırıların kim tarafından nasıl yapıldığının saptanmasının zorluğudur. Accenture 'nin yayınladığı rapora göre dünya genelinde 35 saniyede bir, yani günde 2244 siber saldırı gerçekleşmektedir. Bu rakamlar siber saldırıların oluşturabileceği hasarı bizlere göstererek siber güvenliğin her alan için hayati olduğunu göstermektedir.

Günümüzde bireylerin, uluslararası örgütlerin, devletlerin tümü siber uzayda yer almaktadır. Bu aktörlerin hepsi siber uzayda güvenli bir şekilde eylemlerini gerçekleştirme hakkına sahiptirler. Bu sebeple siber uzayda yer alan her aktörün haklarını ve çıkarlarını koruyacak kapsamlı bir çözüm geliştirmek gerekmektedir. Siber güvenliğin en önemli hedeflerinden biri bilginin korunmasını ve bütünlüğünü sağlamaktır.

Konvansiyonel silahlarla yapılan saldırıların kimin tarafından gerçekleştirildiği açıktır ve devletler bu saldırıların neticesinde meşru müdafaa hakkını kullanarak ya karşılığıyla ya da misliyle karşılık vererek güvenliklerini korumaktadırlar. Fakat siber saldırılar internet üzerinden olması sebebiyle saldırıda bulunan kişi veya gruplar kendilerini herhangi bir devlet üzerinde göstererek saldırıları gerçekleştirebilmektedirler. Saldırıların gerçekleşmesi içinse bir bilgisayar ve bilgisayara bağlı bir internetin bulunması yeterli olmaktadır. Siber saldırı maliyetlerinin bu kadar düşük olması ve neredeyse her bireyin kolayca gerçekleştirebilme potansiyeline sahip olması siber güvenlik kavramını daha önemli hale getiren bir diğer örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siber Güvenlikte Tehditler ve Çıkarlar

Ulusal veya uluslararası güvenlik tanımlanırken tehdit ve çıkarlarında beraberinde tanımlanması kavramların anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Siber güvenliğin

¹⁸ Kaya, M. N. Ö. V. A. "Siber Güvenliğin Milli Güvenlik Açısından Önemi ve Alınabilecek Tedbirler". Güvenlik Stratejileri Dergisi 9 (2013): ss.164.

anlaşılması ve ciddiyetinin kavranması açısından da siber tehditlerin ve siber çıkarların neler olduğuna değinmek gerekmektedir.

Önceki yüzyıllara bakıldığında belki de insanlığın hiç bu kadar teknolojiyle iç içe olduğu bir dönem yaşanmamıştır. Özellikle internetin çıkmasıyla beraber sadece internete değil onu kullanmak için cep telefonlarına, bilgisayarlara, tabletlere ve daha birçok alete bağımlı hale geldik. Hayatımızı daha konforlu bir hale getiren bu aletler aynı zamanda birçok riski de beraberinde getirmektedir. Bu sadece bireysel anlamda değil devlet bazında da büyük riskler oluşturmaktadır.

2016 yılında Rusya'nın Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçimlerine müdahalesi, 2007 yılında İsrail'in Orchard siber saldırısı, Estonya'ya yönelik DDoS saldırıları, İran'a yönelik Stuxnet saldırısı, Wikileaks belgeleri siber tehditlerin sadece birkaçını oluşturmakta ve bu işin ciddiyetini örnekleriyle göstermektedir.

Siber uzayda tek bir kurşun atmadan saldırılar internet aracılığıyla gerçekleştirilirken oluşturduğu hasar ise konvansiyonel saldırılardan büyük olabilmektedir. Günümüzde henüz askeri silahların caydırıcılığı kadar etkili olmasa da çok yeni olmasına rağmen zaman zaman maruz kalınan saldırılar gösteriyor ki çok geç olmadan devletlerin siber güvenliğin sağlanması açısından riskleri biran önce belirleyip ona göre yeni güvenlik politikaları geliştirmeleri gerekmektedir. Siber saldırılar klasik terör saldırılarından oldukça farklılık göstermektedir. Devletler için güvenlik zafiyeti oluşturan terör ile siber saldırıların kıyaslanması amacıyla yapılan karşılaştırma şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Tablo 1. Klasik Terör & Siber Terör¹⁹

	KLASİK TERÖR	SİBER TERÖR
Kullanılan Araç	Silah, bomba gibi araçlar	Çipler, bilgisayarlar üzerinde kullanılan zararlı yazılımlar.
Amaç	Toplumda huzursuzluk oluşturarak talep edileni almak için hükümetleri zorlamak.	Gerçekleştirilen eylemler ile hem topluma hem de devlete zarar verme, siyasi ve sosyal açıdan etkilemek.
Etki Alanı	Sadece saldırının yapıldığı bölge ile sınırlı kalmaktadır.	Hem ulusal hem de uluslararası boyutlarda etkili olmaktadır.
Karşılaşılan Risk	Fiili gerçekleştiren kişi veya grup hayati tehlike altında.	Hayati bir risk olmadan oldukça etkili saldırılar.
Denetim	Eylemin hangi grup tarafından yapıldığını tespit etmek ve eylemi ortadan kaldırmak mümkün.	Siber teröristlerin tespiti ve eylemi kim tarafından yapıldığını bulmak oldukça zor.

Yapılan saldırıların tümü internet üzerinden gerçekleştirilmektedir. Devletlerin ve bireylerin artık neredeyse tümünün internet üzerinden birçok işi gerçekleştirdiğini

¹⁹ Bayraktar, Gökhan, Siber Savaş ve Ulusal Güvenlik Stratejisi, Yenyüzyıl Yayınları, 2015, s.78.

düşündüğümüzde bu durum herkesi saldırıya açık hale getirmektedir. Bu saldırıların gerçekleşmesi ise solucanlar Truva Atları virüsler, fidye yazılımlar, casus yazılımlar, DDoS Saldırısı üzerinden gerçekleştirilmektedir. Saldırıları kendini kişisel bilgilerin çalınması, banka hesaplarının hacklenerek maddi zarara uğratılması, devletlerin bürokraside kullandığı e-devlet gibi sistemlerin çökertilmesi vb. şeklinde göstermektedir. Uluslararası para transferlerinin internet üzerinden gerçekleştirildiği düşünüldüğünde riskin boyutu daha da büyümektedir.

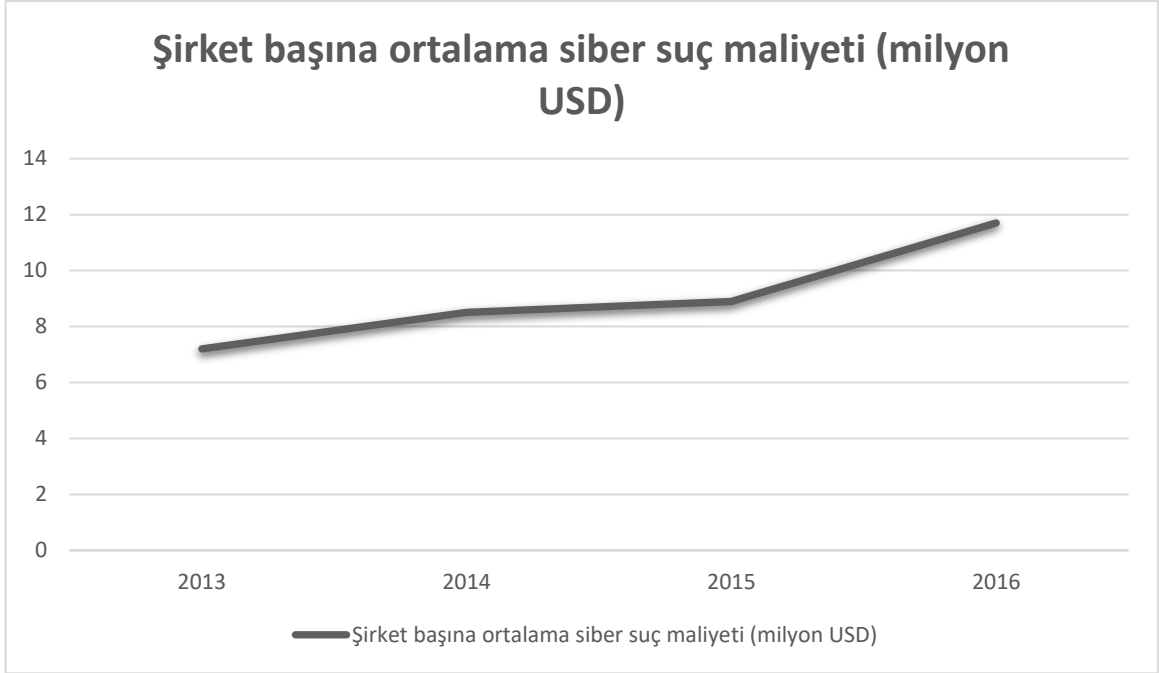
Soğuk Savaş sürecinde karşı karşıya gelen Sovyetler ve ABD arasında çeşitli gerilimler meydana gelmiştir. Moskova 1982 yılında Kanada'ya ait olan bir şirketten doğalgaz boru hatlarının kontrol edilmesini sağlayan bir yazılımı çalmaya başlamıştır. ABD bu eylemi durdurmak yerine çalınan yazılımların içerisine virüs yerleştirerek yazılımı bozmuş ve boru hatlarındaki akışı bozarak borunun patlamasına ve işlevselliğini yitirmesine sebebiyet vermiştir.

Siber tehditlerin ekonomi güvenliği üzerindeki etkileri yadsınamayacak derecededir. Bilgi teknolojileri küreselleşen dünyada yapılan ticaretlerin maliyetini düşürmesi sebebiyle hızla yayılmıştır. Ürünlerin dünyanın her noktasında pazarlanmasını, para transferlerinin rahatlıkla gerçekleştirilmesini ve düşük maliyetlerle reklamlarının yapılmasını sağlayan bilgi teknolojileri sistemi modern ekonominin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu durum ise ekonomi güvenliğinin siber saldırılara karşı tüm sektörleri güvenlik zafiyetine uğratma endişesi oluşturmaktadır.²⁰

2017 yılında gerçekleştirilen “Siber Suçların Maliyet Araştırması” adlı çalışma toplamda yedi ülke ve 254 şirketi kapsamaktadır. Yapılan maliyet araştırmasında şirket başına siber saldırıların ekonomik maliyeti hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamalar siber saldırı maliyetlerinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

²⁰ Akyazı, E., Dikmen, N.E. ve Kara, T. “Toplumsal ve Ekonomik Etkiler Bağlamında Bilişim Çağının Yeni Tehdidi: Siber Terör. Türkiye Bilişim Derneği, 2. İstanbul Bilişim Kongresi, 2008, s.33.

Grafik 1. Şirket Başına Ortalama Siber Suç Maliyeti

Kaynak: Accenture ve Ponemon Enstitüsü, “2017 Siber Suçların Maliyet Araştırması: Fark Yaratın Güvenlik Yatırımlarına İlişkin İçgörüler”.

Siber saldırılar askeri güvenliği de tehlikeye atmaktadır. 2009 yılında bilgisayar korsanları tarafından ABD Savunma Bakanlığı'nın sistemine sızılarak ABD için büyük önem arz eden F-35 savaş uçaklarının hassas bilgileri ele geçirilmiştir. Olayla ilgili Pentagon tarafından yapılan açıklamada ise korsanların ABD savunma sistemlerine girerek askeri anlamda son derece hayati bilgilerin ele geçirildiği doğrulanmıştır.²¹

Güvenlik bağlamında önemli kavramlardan biride caydırıcılıktır. Tehditlere karşı devletlerin caydırıcı olması çıkarlarını koruması açısından önemlidir. Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD ve SSCB'nin karşılıklı nükleer silah alanında güçlenmesi örneklerden biridir. Soğuk Savaş döneminde iki süper gücün yaşadığı bu güvenlik ikilemi kadar siber güvenlik bir güvenlik ikilemine sebebiyet vermeyebilir. Bunun sebebi nükleer güç yarışında olan devletler iken siber uzayda bu denklem değişmiş ve daha çok siviller etkili olmuştur. Fakat caydırıcılık bağlamında düşünüldüğünde güvenlik bağlamında devletlerin çıkarlarını koruması açısından siber güvenliğin sağlanması maliyeti çok daha düşük olması ve hiç küçümsenmeyecek kadar büyük zararlar verebilecek olması devletler için önemlidir.²²

²¹ Wall Street Journal, Cyberattacks, 17 Ocak 2011, <https://europe.wsj.com/cyberattacks>, (04 Haziran 2022).

²² Nye, Joseph S. "Nuclear lessons for cyber security?." *Strategic Studies Quarterly* 5.4 (2011): ss.27.

Teknolojinin gelişmesi ve siber dünyanın hayatımıza girmesiyle birlikte ulusal güvenlik bağlamında caydırıcılık kavramı siber alana aktarılmıştır. Fakat siber caydırıcılık, çok kutuplu ve asimetrik rakipler arasında gerçekleştiğinden dolayı siber güvenlik uzmanları tarafından caydırıcılık bağlamında alternatif bir güvenlik politikası olarak görülmemektedir.

Güvenlik Tipolojisi İçinde Siber Güvenliğin Yeri

Bir devleti güvenli olarak tanımlayabilmemiz için mevcut potansiyel risklere ve tehditlere karşı durabiliyor olması gerekmektedir. Güvenlik tipolojisi içerisinde nelerin olması gerektiğine dair Birleşmiş Milletler'in ve Kopenhag Okulunun görüşleri ön plana çıkmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde insanlar iki süper gücün birbirine karşı güvenlik ikilemi bağlamında nükleer silahlarını karşılıklı olarak arttırmasını tedirginlikle karşılayıp gündelik korkularına pek önem vermemiştir. Bu nedenle Soğuk Savaş döneminde güvenlik denildiğinde akla askeri güvenlikten başka bir şey gelmemekteydi. Fakat Birleşmiş Milletler (BM) 1994 yılında yayınladığı İnsani Kalkınma Raporunda güvenlik meselesinin sadece silahlara bağlı olmadığını belirterek insanın hayatıyla ilgili olduğunu vurgulamıştır. Bu yaklaşım temel alınarak BM tarafından güvenliğin tipolojisi yedi başlığa ayrılmıştır: Ekonomik Güvenlik, Sağlık Güvenliği, Gıda Güvenliği, Kişisel Güvenlik, Toplumsal Güvenlik, Çevresel Güvenlik, Politik Güvenlik. Yine BM tarafından yayımlanan güvenlik tipolojisinden farklı olarak Kopenhag Okulu da güvenliği Askeri Güvenlik, Ekonomik Güvenlik, Sosyal Güvenlik, Çevresel Güvenlik, Politik Güvenlik olmak üzere beş farklı sektöre ayırmıştır.²³

“Siber Güvenlikte Tehditler ve Çıkarlar” başlığı altında yer verilen siber saldırılar ulusal güvenliği tehdit etmektedir. Gerçekleştirilen saldırılar devlet güvenliğini tehdit etmektedir. BM'nin ve Kopenhag okulunun güvenlik tipolojisi incelendiğinde bu tipoloji arasında yer alan ve ulusal güvenlik açısından önemli görülen alanlar içerisinde siber güvenliğe yer verilmemiştir. Fakat siber saldırılar oluşturduğu etki bakımından devletlerin ulusal güvenliklerini ve uluslararası sistemdeki çıkarlarını tehlikeye atmaktadır.

Siber güvenlik ise henüz güvenlik tipolojisi içerisinde kendine yer bulamamaktadır. Güvenliği oluşturan sektörlerin potansiyel tehdit ve risklere göre belirlendiği düşünüldüğünde siber güvenliğinde bu tipoloji içerisinde yer alması gerekmektedir.

Uluslararası güvenlik örgütü olarak varlığını sürdüren NATO ilk olarak 2008'de Bükreş Zirvesinde Siber Savunma Politikasını uygulamaya koymuştur. Yine Avrupa Birliği'nin 2013 yılında Avrupa Birliği Siber Güvenlik Yasası olarak çıkardığı ve güvenli internet ortamını

²³ Birdişli, F., “Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik”, bs.1(Seçkin Yayınları, 2014), Ankara, ss.87.

sağlamayı amaçladığı yasalar siber güvenliğin güvenlik tipolojisi içerisinde yer alması gerektiğini göstermektedir (Kovacs, 2018, s.5).

Soğuk Savaş dönemi boyunca risklerin askeri bağlamda olması sebebiyle güvenlik önlemleri de bu yönde gelişmiştir. Askeri güvenliğe önem veren aktörler Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte güvenlik anlayışlarını da değiştirmişlerdir. Soğuk Savaş sonrası dönemde devletler artık başka bir devlete istediklerini yaptırabilmek için savaş yolunu değil savaş dışı yolları tercih etmeye başlamışlardır.²⁴

Savaş dışı yöntemlerden biri olan siber saldırılar ise devletler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Devletler için güvenlik riskleri ve tehditleri içeren siber uzay alanı ise siber güvenlik kavramını doğurmuştur. Fakat henüz güvenlik tipolojisi içerisinde kendine yer bulamamaktadır.

Güvenlik Teorileri ve Siber Güvenlik

Güvenlik teorileri güvenliğin sağlanması noktasında devletlerin nasıl hareket etmesi gerektiği hakkında fikirler vermişlerdir. Her biri ulusal ve uluslararası güvenliğin sağlanması açısından alternatifler sunmuştur. Günümüzde uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olması devletlerin güvenlik anlayışlarını da değiştirmektedir. Bu bağlamda ise devletler realist anlayışın ifade ettiği gibi güvenliklerini sağlamak için güçlerini arttırmaktadır.

Realizm için güç kavramı devletler için sürekli ve gerekli bir araçtır. Gücün dağılımı, caydırıcılığı gibi konular üzerinde duran realist anlayış bu kavramları stratejik güvenlik başlığı altında incelemiştir. Bu anlayış Soğuk Savaş yıllarında iki büyük gücün karşı karşıya gelmesi sonucu ortaya çıkmıştır.²⁵

Günümüzde ise teknolojinin hayatımıza girmesiyle birlikte güvenlik algısı değişmiştir. Siber saldırıların güvenlik zafiyeti oluşturması devletleri yeni güvenlik önlemleri almaya itmiştir. Siber güvenlik ise günümüzde henüz ciddi anlamda bir güç olarak veya caydırıcılık aracı olarak kullanılmamaktadır. Fakat çalışmamızda örneklerini verdiğimiz siber saldırılar tek kurşun atılmadan ciddi zararlar oluşturabilmektedir. Siber gücü yeni yeni gündemine alan devletler bu güce sahip olmak adına çeşitli politikalar izlemektedirler.

Zyang, henüz yeni olan siber güce sahip olmak için bir devletin yedi özelliğe sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunlar “internet ve bilgi teknolojisi yetenekleri, bilgi teknolojisi endüstri yetenekleri, internet pazarının yetenekleri, internet kültürü, internet

²⁴ Bilgin, P., Individual and Societal Dimensions of Security. *International Studies Review* (5) 2003, s.205.

²⁵ Birdişi, Fikret., “Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik”, bs.1(Seçkin Yayınları, 2014), Ankara.

diplomasisi / dış politika yetenekleri, siber askeri güç”, bir siber uzay stratejisine katılmaya ulusal ilgi olarak kategorilere ayrılmaktadır.

Diğer bir önemli kavram ise caydırıcılıktır stratejisidir. Devletler caydırıcılık için mümkün olan en az maliyetli ve aynı zamanda en etkili yöntemleri tercih etmektedirler. Bu bağlamda teknolojik altyapılarını geliştirerek savunma yeteneklerini artırmaya çalışmaktadırlar. Siber güvenliğin caydırıcılık alanına kaydırılması hakkında olumsuz yönde olanlarda vardır. Siber caydırıcılık, çok kutuplu bir yapıya sahip olmasının yanında asimetrik rakipler arasında gerçekleşmektedir. Bu sebeple de siber caydırıcılığın başarısız olması beklenmektedir. Sonuç devletlerin caydırıcılık stratejilerinin siber uzaya kaydırılması güvenlik politikaları açısından güvenilir olarak görülmemektedir.

Siber Güvenliğin Yönetimi

İnternetin çıkması ve yaygınlaşmasıyla beraber dünyada birçok değişiklik meydana gelmiştir. Bu değişiklikten devletler, şirketler, bireyler büyük ölçüde etkilenmektedir. İnternet ile beraber ortaya çıkan siber saldırılar güvenlik algısının değişmesine neden olmaktadır. Yeni güvenlik tehditleri klasik güvenlik anlayışında güncellemeler gerektirirken bu alanlara güvenlik politikaları, güvenlik önlemleri güvenlik bürokrasisi alanları da dâhil olmuştur. Sayılan alanların siber güvenlik ile ilişkisi ve bu bağlamda yapılan değişiklikler bu bölümde yer almaktadır.

Güvenlik Bürokrasisi ve Siber Güvenlik

Devletler güvenlik politikalarını hayata geçirebilmek için bürokrasiyi kullanmaktadırlar. Güvenlik bürokrasisini önemli kılan unsur ise hükümetler gibi devlet yönetimine ve güvenlik politikalarına etkisi olan yapılar zamanla değişse bile devletin çıkar ve tehditlerinin korunması açısından belirlenen güvenlik politikaları devam etmektedir. Bu bağlamda devletler içerisinde çeşitli yapılanmalara giderek güvenliği icra etmektedirler.

İlk olarak ABD tarafından oluşturulan kurumsal yapılar daha sonra diğer devletler tarafından da uygulanmaya başlanmıştır. Aynı zamanda uluslararası bir örgüt olan NATO’da bu kurumları bünyesinde oluşturmuştur. Bu doğrultuda ABD güvenlik politikalarının icrasını gerçekleştirebilmek adına Ulusal Güvenlik Politikası (National Security Policy) çatısı altında Ulusal Güvenlik Konseyi, Ulusal Güvenlik Danışmanı, Ulusal İstihbarat Topluluğu, İç Güvenlik Bakanlığı gibi kurumları hayata geçirmiştir.

Günümüzde ise güvenliğin kapsamının genişlemesi ile beraber güvenlik bürokrasisinde de değişiklikler yaşandığı görülmüştür. Bu bağlamda yine Türkiye’nin iç güvenliğini sağlayan İçişleri Bakanlığına bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü 2007 yılında siber saldırı şikâyetlerinin

artması üzerine Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığını hayata geçirerek siber saldırılara karşı güvenliği sağlayabilmek adına bir birim oluşturmuştur.²⁶

Bunun dışında önemli bir adım olarak ilk defa güvenliğin sağlanmasından sorumlu bir bakanlık siber güvenlik adıyla kuruldu. 03.06.2022 tarihinde Avusturalya iç işleri ve siber güvenlik bakanlığı olarak yeni bir bakanlığı hayata geçirdi (The Conservation).

Bazı devletler siber güvenlik ile alakalı bağımsız kurum ve kuruluşları oluştururken bazıları ise var olan kurumları bu doğrultuda görevlendirmektedirler. Örneğin Rusya, Rusya Federal Güvenlik Servisi (FSB), Federal Koruma Servisi (FSO), Teknik ve İhracat Kontrolü Federal Servisi (FSTEC), İçişleri Bakanlığı (MVD), Savunma Bakanlığı (MoD) gibi kurumlarını siber saldırıları engelleme ve onlarla mücadele etme noktasında görevlendirmiştir.²⁷

Güvenlik Politikaları ve Siber Güvenlik

Devletler ulusal ve uluslararası güvenliğin sağlanması amacıyla çeşitli politikalar üretmektedirler. Her ülkenin bulunduğu koşula göre izlediği politikalar değişmekle birlikte temel amaç tehditleri ve potansiyel riskleri en aza indirmektir. Bu bağlamda belirlenen politikalar yürürlüğe konularak uygulanmaktadır. Devletler dışında uluslararası sisteminde tehditlerden arınması gerekmektedir. Bu minvalde uluslararası örgütlerde güvenlik önlemleri olarak çeşitli politikalar izlemektedirler.

Soğuk Savaş dönemi boyunca iki süper güç arasında artan gerilim savaş çıkma ihtimalini artırarak devletlerin çeşitli güvenlik politikaları geliştirmelerini zorunlu kılmıştır. Savaş çıkma ihtimaline karşın devletler askeri güvenlik alanına yönelerek ekonomilerini daha çok askeri donanmalarını güçlendirmek için harcamışlardır. Fakat Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte devletlerin tehdit algıları değişmiştir. Teknolojinin gelişmesi ve internetin yaygınlaşmasıyla beraber siber saldırılar kendini göstermiştir. Devletlerin ve bireylerin bilgi iletişim teknolojileriyle iç içe geçmesi yeni güvenlik risklerini de ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda devletler ve uluslararası örgütler her geçen gün siber güvenlik politikaları geliştirmektedirler.

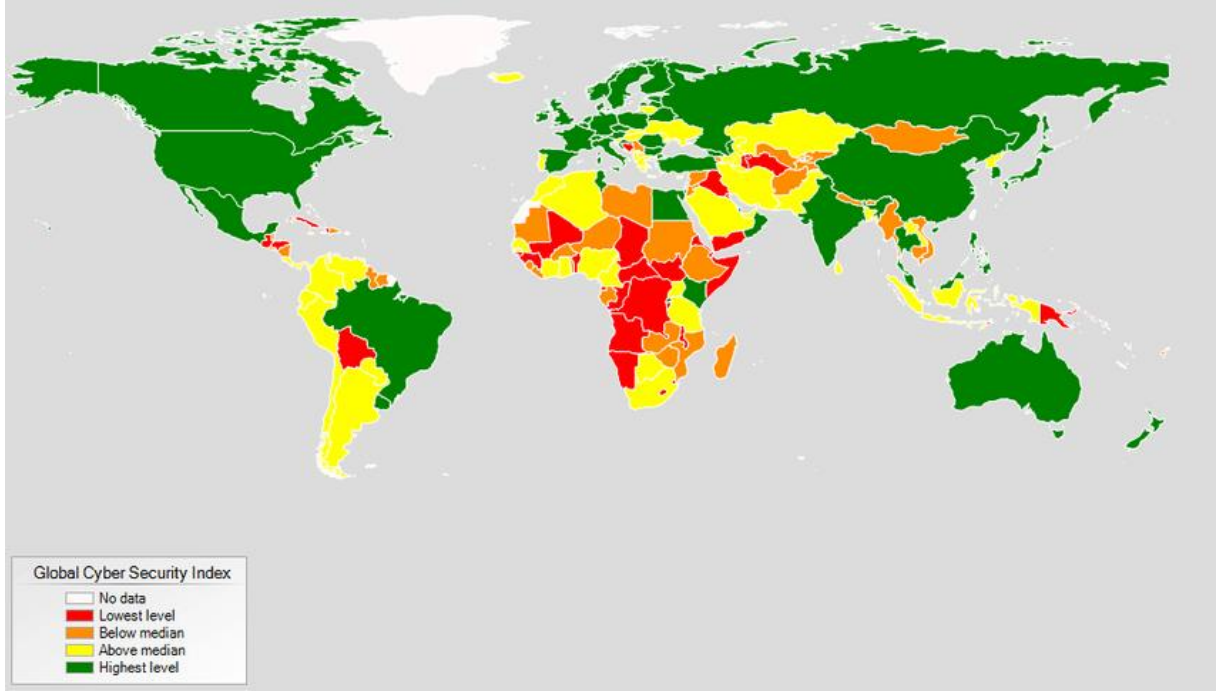
Aşağıda 2017 yılında BM çatısı altında yer alan ve bilgi iletişim teknolojileri alanından sorumlu bir örgüt vasfını taşıyan ITU (*International Telecommunication Union*) tarafından

²⁶ ALAÇ Ali Erkan Yönetimin geliştirilmesi: Türk Polis Teşkilatı'nın yapısal açıdan değerlendirmesine ilişkin bir yaklaşım. Polis Bilimleri Dergisi 15, no.1 (2013): 122.

²⁷ Hasan Acar vd., "Analysis of Russia's Cyber Security and Cyber Espionage Policies". *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi* (2020): 172.

yapılan “Küresel Siber Güvenlik Endeksi” adlı istatistik ile devletlerin olası bir siber saldırı halinde güvenlik önlemlerinin yeterliliği araştırılmıştır.

Şekil 1. Küresel Güvenlik Endeksi

Kaynak: ITU (2017)

ABD şüphesiz uluslararası sistem içerisinde hem askeri hem de ekonomik anlamda öne çıkan en önemli ülkelerden biridir. Bundan dolayı ABD'nin kendi ulusal güvenliği açısından izlediği politikalar sadece ABD'yi değil tüm dünyayı etkilemektedir. ABD özellikle 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesinden sonra ulusal güvenlik politikalarının kapsamını genişleterek siber güvenliğe de yer vermeye başlamıştır. 1995 yılında ise ABD olası bir siber savaşı komuta etmeleri amacıyla ilk subaylarını mezun etmiştir 2010 yılına gelindiğinde ise ABD Siber komutanlık kurarak olası siber saldırılara karşı ulusal güvenliğini korumak amacıyla ABD ordusu tam bir işlevsellik kazanmıştır.²⁸

Dünyada öne çıkan diğer önemli bir ülke olarak Rusya da siber güvenlik politikalarını geliştirmektedir. Sürecin devletten bağımsız bir şekilde kontrolsüz olarak yürümesini istemeyen Rusya, yerel yönetimler, özel şirketler ve eğitim kurumları üzerindeki kontrolünü arttırarak siber hâkimiyetini merkezileştirmek istemektedir. Bu bağlamda ise ulusal güvenlik açısından gerçekleştirdiği siber güvenlik politikalarının uygulanmasından sorumlu çeşitli kurumlara görevler vermiştir. Bu kurumlar ise şunlardır:

²⁸ Darıcı, A. B. "Demokrat Parti Hack Skandalı Bağlamında ABD ve RF'nin Siber Güvenlik Stratejilerinin Analizi". Ulusal Uluslararası Çalışmalar Dergisi 1 (2017): 1-24

- Rusya Federal Güvenlik Servisi (FSB),
- Federal Koruma Servisi (FSO),
- Teknik ve İhracat Kontrolü Federal Servisi (FSTEC),
- İçişleri Bakanlığı (MVD),
- Savunma Bakanlığı (MoD),
- Dış İstihbarat Direktörlüğü (GRU)²⁹

Rusya'nın 2011 yılında yayımladığı "Bilgi Çağında Rus Silahlı Kuvvetleri'nin Faaliyetlerine İlişkin Kavramsal Görüşler" belge "Rus Ordusu'nun ön siber savaş doktrini olarak görülmektedir. Belge ayrıca Rusya'nın askeri açıdan siber uzaydaki varlığının kanıtı olarak tanımlanmaktadır.³⁰

Alınan siber güvenlik politikaları bağlamında İngiltere'ye baktığımızda 2011 ile 2015 arasında çıkartılan ve temel siber güvenlik stratejilerinin belirlendiği "Birleşik Krallık Siber Güvenlik Stratejisi: Dijitalleşen Dünya'ya Birleşik Krallığı Taşımak ve Korumak" adında İngiltere'nin siber güvenliğini bir üst boyuta taşımak amacıyla bir strateji belgesi yayınlanmıştır. Hazırlanan strateji belgesinin amacı internetin daha güvenilir bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır.³¹

Devletler ulusal güvenlik kapsamından siber güvenlik politikaları izlerken uluslararası siteminde siber tehditlerden arınması amacıyla uluslararası örgütlerde siber güvenlik politikaları izlemektedir.

Birleşmiş Milletler siber saldırıları iki boyutta incelemektedir. Birinci boyut siber savaşa yönelik politik-askeri olurken ikinci boyut ise ekonomik anlamdaki siber saldırıların suç olarak sayılmasıdır. Politik-askeri siber saldırılar ile BM çatısı altında yer alan ITU, UNIDIR, CTITF Working Group sorumluyken, ekonomik siber suçlar ile ECOSOS, UNODC, UNICRI ilgilenmektedir. BM'nin bu politikasındaki temel amaç hükümetlerin başka ulusların bilgisayarlarına veya hassas bilgiler içeren aletlerine sızmasını önleyerek siber suçlarla mücadele etmektir. Bu mücadeleyi ise iki farklı alana bölerek genişletmiştir.³²

Bir güvenlik örgütü olan NATO yine siber güvenliği bir güvenlik tehdidi olarak görmektedir. Bu bağlamda güvenlik zafiyetini azaltabilmek için politikalar uygulamaktadır.

²⁹ Acar, Hasan. "Rusya'nın Siber Güvenlik Politikası", Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, s.97, 2020, Ankara.

³⁰ Darıcı, A. B. , Özdal, B. "Rusya Federasyonu'nun Siber Güvenlik Kapasitesini Oluşturan Enstrümanların Analizi". Bilig, 2017: 129.

³¹ Eren, M. "İngiltere'nin Siber Güvenlik Politikası", Yeni Küresel Tehdit Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.109-135, 2020, Ankara.

³² Maurer, Tim. "Cyber norm emergence at the United Nations." *An Analysis of the UN's Activities Regarding Cyber-security*. Cambridge, MA: Belfer Center for Science and International Affairs (2011): 16.

2016 yılı Varşova Zirvesi, NATO'nun siber güvenliğe bakışının anlaşılması açısından önemlidir. Zirvede NATO siber uzayın bir askeri operasyon sahası olduğunu belirtmiştir. NATO bu tutumuyla siber uzayda sadece savunmayı değil siber saldırı operasyonlarını da vurgulamıştır.³³

2018 Brüksel Zirvesi'nde NATO bir güvenlik örgütü olarak sadece karada, havada, denizde değil siber uzay sahasında da NATO'nun varlığının olacağına işaret etmiştir. Bu bağlamda aynı yıl Belçika'nın Mono şehrinde Siber Operasyon Merkezi kurmuştur.³⁴

Hem devletlerin hem de uluslararası örgütlerin önemseydiği bir konu olan siber saldırılar çeşitli politikalar izlenerek önlenmeye çalışılmaktadır. Siber saldırıların bireyler tarafından da gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda izlenen politikalar ilerleyen süreçte daha da geliştirilerek tüm ülkeleri kapsayacaktır.

Güvenlik Önlemleri ve Siber Güvenlik

Güvenlik önlemleri kapsamında uluslararası sözleşmeler ön plana çıkmaktadır. Uluslararası örgütlerin çatısı altında imzalanan sözleşmeler uluslararası sistemdeki oluşabilecek güvenlik eksiklerini gidermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler arasında imzalanan "Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi" siber güvenlik bağlamında alınan önlemlerden bir tanesidir. Bilgisayar suçlarının artmasıyla birlikte ilk olarak 1976 yılında Konsey tarafından Strasburg'da düzenlenen "Ekonomik Suçların Kriminolojik Yönü" adlı konferansta siber suçlara dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda oluşturulan Öneri (Recommendation (89) 9) 1989 yılında kabul edilmiştir. Kabul edilen öneri hassas bilgiler içeren bilgisayarlara zararlı yazılımlarla sızılması, yetkisiz erişim, dolandırıcılık gibi siber suç eylemlerini içermektedir. 1996 yılına gelindiğinde "Avrupa Suç Sorunları Komitesi" (CDPC), siber saldırıları engellemek ve mücadele etmek amacıyla komite kurmuştur. 19 Eylül 2001 tarihinde onaylanan Bakan Vekiller komitesi 23 Kasım 2001 yılında Budapeşte'de imzalanmak üzere üye devletlere sunulmuştur. Sadece 38 üyeyi kapsamayan ayrıca sözleşmenin oluşturulmasına katkı sunan Japonya, Kanada, Güney Afrika, ABD gibi devletleri de içeren 43 ülke tarafından sözleşme imzalanmıştır. Bir Avrupa Konseyi üyesi olan Türkiye ise sözleşmeyi imzalamamıştır.³⁵

Bir güvenlik örgütlenmesi olarak NATO da siber güvenlik için kolektif önlemlere yer vermektedir. 26 Nisan 2007 yılında Estonya'ya yönelik gerçekleştirilen siber saldırılar sonrası

³³ Bıçakcı, S. "NATO'nun Gelişen Tehdit Algısı: 21. Yüzyılda Siber Güvenlik". Uluslararası İlişkiler Dergisi 10 (2014): 122.

³⁴ Baykara, S., "NATO'nun Siber Güvenlik Politikası", Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.429, Ankara, 2020.

³⁵ Bayraktar, s.109.

harekete geçen örgüt olası siber saldırılara karşı hazırlıklı olmak amacıyla ortak bir savunma planı belirlemiştir. Bunun için ilk olarak Brüksel’de Siber Savunma Yönetimi Otoritesi kurmuştur. İkinci olarak ise NATO’nun siber suçlara karşı savunma kabiliyetinin artırılması amacıyla 2008’de Müşterek Siber Savunma Mükemmeliyet Merkezi’ni hayata geçirmiştir.³⁶

2016 yılına gelindiğinde ise NATO tarafından siber güvenliğe olan ilgi artmaktadır. NATO 2016 yılında gerçekleştirdiği Varşova Zirvesi’nde ilk defa siber uzayın bir askeri operasyon sahası olduğunu ifade etmiştir. Bu yorumu yapması üzerine NATO’nun siber uzayı sadece savunma alanı olarak değil gerektiğinde siber uzayın araçlarını saldırı şeklinde de kullanabileceği anlaşılmaktadır. Bu yorumun ardından NATO üye ülkeleri siber güvenliğe daha fazla önem göstermeye başlamıştır.³⁷

Siber saldırılara karşı her geçen gün kapasitesini arttıran NATO müttefiklerine siber saldırılarla mücadele etme noktasında yardım etmek için 7/24 hizmet sunmaktadır. Bu hizmet için özel olarak oluşturulan NATO Siber Hızlı Tepki timini olası siber saldırılara karşı önlem almak amacıyla kurmuştur.³⁸

BM ise siber suçlarla mücadele kapsamında birlik altında yer alan örgütlere sorumluluklar vermektedir. BM tarafından görevlendirilen Uluslararası Telekomünikasyon Birliği siber güvenliğinin sahadaki uygulamalarında en fazla sorumluluk sahibi olan kurumdur. Teknik standartların sınırlarını belirleyen kurum bilgi teknolojileri alanında özel olarak yetiştirilmiş personeller tarafından yürütülmektedir. Ayrıca “BİT Kullanımı Konusunda Mahremiyet ve Güvenlik Sağlamak” konulu C5 numaralı eylem planını uygulamakla görevlendirilmiştir.³⁹

Sadece uluslararası örgütlerin değil ona üye olan devletlerinde ulusal güvenliklerinde siber güvenliğe yer verilmektedir. Türkiye’nin 2013 yılında hayata geçirdiği “Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi (USOM) gerçekleştirilecek ulusal siber saldırılara karşı önlem alınması amacıyla kurulmuştur. Yine aynı yıl içerisinde 2013-2014 eylem planı içerisinde yer alan “Siber Olaylara Müdahale Ekipleri” (SOME) oluşturulmuştur.⁴⁰

³⁶ Polat, D. "Nato'nun Yeni Operasyon Alanı: Siber Uzay". *Güvenlik Bilimleri Dergisi Özel Sayı* (2020): 135.

³⁷ Polat, D. "Nato'nun Yeni Operasyon Alanı: Siber Uzay". *Güvenlik Bilimleri Dergisi Özel Sayı* (2020): 139.

³⁸ Baykara, S., “NATO’nun Siber Güvenlik Politikası”, Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.429, Ankara, 2020.

³⁹ Ebrem, İ. “Birleşmiş Milletler’in Siber Güvenlik Politikası”, Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.401-422, 2020, Ankara.

⁴⁰ Erendor, E. “Türkiye’nin Siber Güvenlik Politikası”, Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.301-328, 2020, Ankara.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Klasik güvenlik anlayışının ve yeni bir güvenlik fenomeni olarak tanımlanan siber güvenliğin işlendiği bu çalışmada siber güvenliğin içerdiği riskler ve tehditler değerlendirilerek güvenliğe farklı bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır.

Soğuk Savaş yıllarında güvenlik sadece askeri güvenlik olarak tanımlanmaktaydı. Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber realist teorisinin güvenlik anlayışına eleştirel yaklaşımlar hâkim olmuştur. Bu yaklaşımlar sayesinde devletlerin güvenlik anlayışları farklılaşmış ve kapsamaları genişlemiştir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber insan hayatı 21. yüzyılda önceki yıllarla kıyaslanmayacak kadar internet ile iç içe olmuştur. Bürokrasinin ve günlük yaşamın vazgeçilmezi haline gelen internet olası birçok saldırıya da kullanıcılara açık hale getirmiştir. Özellikle çalışmada örnekleri verilen siber saldırılar gösteriyor ki siber uzay sahasının devletler ve bireyler için ilerleyen yıllarda daha büyük hasarlar açabilme ihtimali yüksektir. Bu durum ise güvenlik politikaları belirlenirken siber güvenlik kavramının da dikkate alınmasını artık zorunlu kılmaktadır. NATO, BM, AB ve dünyanın önde gelen birçok devletinin bu bağlamda önlemler aldığı görülmektedir. Fakat bir güvenlik örgütlenmesi olan NATO'nun üye devletler arasında yaptığı NATO Anlaşması içerisinde 5. madde de yer alan üye devletlere karşı yapılan saldırıların tüm NATO üyesi devletlere karşı yapılmış olarak sayılması anlayışının siber saldırıları kapsayıp kapsamadığı hala belirsizliğini korumaktadır.

1982 yılında Rusya'nın Kanada'ya ait olan bir şirketten doğalgaz boru hatlarının kontrol edilmesini sağlayan hassas bilgileri siber casusluk ile çalması ve ardından ABD'nin buna karşılık doğalgaz borularında ki akışı sağlayan yazılıma virüs yerleştirerek boru hattının patlamasını sağlaması siber saldırıların ileride daha ciddi güvenlik tehlikelerine yol açacağını göstermektedir. Örnekler incelendiğinde klasik güvenlik anlayışı içerisinde güvenliği sağlamak amacıyla kullanılan güç kavramının yetersiz kaldığı görülmektedir. Klasik güvenliğin koruma alanları devlet, ülke sınırları ve devletin egemenliği olarak görülmektedir. Fakat siber uzay sahasının ortaya çıkmasıyla beraber saldırının şeklide değişmiştir. Artık devletlerin siber sınırlarını da koruması gerekmektedir.

Ulus-devletlerin klasik güvenlik anlayışlarının ve kısıtlamalarının geçersiz olduğu siber uzay sahasında saldırıların önlenmesi için devletlerin bu anlamda caydırıcı olmaları gerekmektedir. Siber uzayda caydırıcılığı sağlayabilmek için ise devletler ve uluslararası örgütler siber güç konusundaki yeteneklerini artırmalıdır.

Siber güvenliği önemli yapan bir diğer önemli husus ise siber saldırıların kim tarafından yapıldığının belirlenmesinin güç olmasıdır. Bir bilgisayar ve internet aracılığıyla

gerçekleştirilebilmektedir. Bu durum ise saldırının potansiyelini artırmakta ve saldırının tespit edilmesini zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak siber saldırılar yeni olması sebebiyle şuan için yıkıcı sonuçlar doğurmamaktadır. Fakat dijital çağın her geçen gün gelişmesi ve kapsamının genişlemesiyle beraber tehlike giderek büyümektedir. Devletlerin ve uluslararası örgütlerin bir an önce siber güvenlik politikalarını geliştirmeleri ve caydırıcılıklarını artırmaları gerekmektedir. Caydırıcılığın siber uzayda artırılması için siber güç parametrelerine sahip olunması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, H. ve Pekcandanoğlu, M.. "Analysis of Russia's Cyber Security and Cyber Espionage Policies". Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi, sy.3 (2020): 167-189.
- Akgül-açıkmeşe, S. "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri". Uluslararası İlişkiler Dergisi 8 (2011): 43-73
- Akyazı, E., Dikmen, N.E. ve Kara, T. "Toplumsal ve Ekonomik Etkiler Bağlamında Bilişim Çağının Yeni Tehdidi: Siber Terör. Türkiye Bilişim Derneği, 2. İstanbul Bilişim Kongresi, 2008, s.31-39.
- Alaç, Ali Erkan, (2013), "Yönetimin Geliştirilmesi: Türk Polis Teşkilatı'nın Yapısal Açından Değerlendirmesine İlişkin Bir Yaklaşım", *Polis Bilimleri Dergisi*, C: 15, S: 1, 2013, ss.109-137.
- Baykara, S., "NATO'nun Siber Güvenlik Politikası", Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.423-439, Ankara, 2020.
- Bayraktar, Gökhan, Siber Savaş ve Ulusal Güvenlik Stratejisi, Yeniüzyıl Yayınları, 2015.
- Bıçakçı S., (2014), "NATO'nun Gelişen Tehdit Algısı: 21. Yüzyılda Siber Güvenlik", Uluslararası İlişkiler, C. 10, s.40, ss.100-130.
- Bilgin, P., Individual and Societal Dimensions of Security. *International Studies Review* (5) 2003, s.203-222.
- Birdişli, Fikret., "Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı 31, 2014, ss.149-169.
- Birdişli, Fikret., "Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik", bs.1(Seçkin Yayınları, 2014), Ankara.
- Buzan, B., "İnsanlar, Devletler ve Korku", ,2. bs (Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2005) İstanbul.
- Buzan, B., Lene, H., "The Evolution of International Security Studies", Cambridge University Press, 2009.
- Darıcı, A.B., (2017), "Demokrat Parti Hack Skandalı Bağlamında ABD ve RF' nin Siber Güvenlik Stratejilerinin Analizi", *Journal of International Studies*, ss.1-24.

- Darıcı, A. B. , Özdal, B., (2017), "Rusya Federasyonu'nun Siber Güvenlik Kapasitesini Oluşturan Enstrümanların Analizi", Bilig Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:83, ss.121-146.
- Doğrul, M. (2011), "Siber Savaş: Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Etkileri ve Alınması Gereken Tedbirlerin İncelenmesi, İstanbul: HHA.
- Ebrem, İ. "Birleşmiş Milletler'in Siber Güvenlik Politikası", Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.401-422, 2020, Ankara.
- Eren, M. "İngiltere'nin Siber Güvenlik Politikası", Yeni Küresel Tehdit Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.109-135, 2020, Ankara.
- Erendor, E. "Türkiye'nin Siber Güvenlik Politikası", Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.301-328, 2020, Ankara.
- Gözen, R., (2019), "Uluslararası İlişkiler Teorileri", İletişim Yayınları, Baskı:2, İstanbul.
- Acar, Hasan. "Rusya'nın Siber Güvenlik Politikası", Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.87-107, 2020, Ankara.
- Kamacı, F., (2021), "Güvenlik Politikalarının Geleneksel Yüzü: Realizm ve İdealizm", Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, ss.85-95.
- Korhan, S. "Uluslararası İlişkilerde Siber Güvenlik: Caydırıcılık, Güç ve Diplomasi", Yeni Küresel Tehdit: Siber Saldırıları, Editör: Fulya Köksoy, 1. Basım, ss.51-67, 2020, Ankara.
- Küçüksoğak, Ö., (2012), "Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması", *Turan Strateji Araştırmalar Merkezi (TURAN-SAM)*, Cilt:4, Sayı:14, ss.202-208.
- Maslow, Abraham, "A Theory of Human Motivation", Psychological Review, Cilt: 50, Sayı: 4, ss.370- 396, 1943.
- Maurer, T., (2011), "Cyber Norm Emergence of the United Nations-An Analysis of the Activities At the UN Regarding Cyber –Security", Harvard Kennedy School.
- Nye, J., (2011), "Nuclear Lessons for Cyber Security", Strategic Studies Quarterly, ss.18-38.
- Obama, B. "International Strategy for Cyberspace", 2011, Obama White House Archives.
- Öğün, M. ve Kaya, A., (2013), "Siber Güvenliğin Milli Güvenlik Açısından Önemi ve Alınabilecek Tedbirler", Güvenlik Stratejileri, Cilt:9, Sayı:18, ss.145-181.
- Polat, D.Ş., (2020), "NATO'nun Yeni Operasyon Alanı Siber Uzay", Güvenlik Bilimleri Dergisi, UGK Özel Sayısı, ss.7-22.
- Şen, O, (2014), Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri, (Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Teorik Değerlendirmeler (der. Emre Çıtak, Osman Şen),Tarcan Matbaası, İstanbul.
- Ulman, R., (1983), "Redefining Security", International Security, Cilt: 8, Sayı:1, ss.129-153.
- Wall Street Journal, Cyberattacks, 17 Ocak 2011, <https://europe.wsj.com/cyberattacks>, (04 Haziran 2022).
- Wolfers, A. "National Security: As an Ambiguous Symbol".bs.3 (Academy of Political Science Publication, 1952) Political Science Quarterly, 481–502.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLERDE AKILLI KAMU GÜVENLİĞİ HİZMETLERİ

Mehmet Murat PAYAM*

Öz

Kentsel büyüme ve teknolojik gelişmeler, kentlerde kamu güvenliği kapsamında insanlara ve kurumlara birçok fayda sunmakla birlikte bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Kentsel zorluklar ve kentsel güvenlik sorunlarının üstesinden gelebilmek için, kamu kurum ve kuruluşlarının kent sakinlerine sürdürülebilir yaşam kalitesi noktasında daha iyi hizmet sunmaları ve kentlerde kamu güvenliğini etkin bir şekilde sağlamaları için gerçek zamanlı bilgileri kullanmaları ve bu kapsamda akıllı kent çözümleri üretmeleri çok önemlidir. Kentlerde sürdürülebilir yaşam kalitesi hedefine ulaşmada ileri ve yeni akıllı kent teknolojilerinin kullanımı bir zorunluluk haline gelmiştir. “Akıllı kent, artan kentleşme zorluklarının üstesinden gelmek için sürdürülebilir kalkınma uygulamalarını geliştirmek, dağıtmak ve teşvik etmek için ağırlıklı olarak Bilgi ve İletişim Teknolojilerinden (BİT) oluşan bir çerçevedir”. Kent sakinlerinin güvenliği ise, sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kentin olmazsa olmaz unsurlarından biri olup akıllı kentlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Kentte yaşam kalitesinin önemli bir bileşeni güvenlik olduğundan “her akıllı kentin aynı zamanda güvenli bir kent olması gerektiği” söylenebilir. Akıllı kentler için tasarlanan teknolojilerin, doğru bir şekilde kullanıldığında kamu güvenlik hizmetlerinin sunulmuş biçimini ve kolluk personelinin etkinliğini de etkileyebileceği açıktır. Dolayısıyla akıllı kent teknolojileri, kamu güvenlik hizmet ve uygulamalarında kolluk kuvvetleri için de çok önemli bir araçtır. Günümüzde güvenlik hizmet ve uygulamalarında, BİT’teki ilerlemelerden yararlanılmakta ve BİT insanların can güvenliğini sağlamadan, personel ve vatandaşları koruma, suçları çözme, trafik denetimine kadar polis çalışmalarının hemen hemen her alanında kullanılmaktadır. Dünyada kentleşme arttıkça kentlerin daha akıllı hale gelmesi ve kentler daha akıllı hale geldikçe, kamu güvenlik hizmetlerinin de daha akıllı olması kaçınılmazdır. Bu yüzden, kentsel güvenlik hizmetlerinde “kolluk kuvvetlerinin BİT kullanmasının, suçluların teknolojik gelişmişliğiyle mücadele etmek için gerekli olduğu” iddia edilmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada, “akıllı kent”, “akıllı sürdürülebilir kent” ve “akıllı güvenlik” kavramlarının işlevsel tanımları güvenlik açısından yapıldıktan sonra akıllı ve sürdürülebilir kentlerin önemli unsurlarına değinilmiştir. Daha sonra, akıllı güvenlik hizmetlerinin faydaları ile birlikte güvenlik perspektifinden akıllı bir kentin önemli bileşenlerinden bahsedilmiştir. Son olarak, geleceğin akıllı kentlerinde güvenlik hizmet ve uygulamalarında kolluk kuvvetleri tarafından kullanılacak akıllık güvenlik araçlarına yer verilmiştir. Bu çalışmanın, BİT yoluyla kentsel suçla mücadele etmek, kentsel suçu etkili ve verimli bir şekilde önlemek ve kent sakinlerinin yaşam kalitesini artırarak onlarda emniyet ve güvenlik hissi oluşturma hedefi bağlamında faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Güvenliği, Akıllı Kent, Sürdürülebilir Kent, Akıllı Güvenlik, Kolluk

* Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, mpayam@adiyaman.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5638-7414

GİRİŞ

Tarihte ilk kez dünya nüfusunun çoğunluğu, megalopolis diyebileceğinizden daha hızlı büyüyen kentlerde yaşamakta olup¹ 2050 yılına kadar dünya nüfusunun %68'inin kentsel alanlarda yaşayacağı tahmin edilmektedir². Kentsel büyüme ve teknolojik gelişmeler, kentlerde kamu güvenliği kapsamında insanlara ve kurumlara birçok fayda sunmakla birlikte bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kentsel yoğun nüfusla birlikte kentlerde suç ve güvenlik³ endişelerinde bir artış meydana geldiği söylenebilir. Bu bağlamda, kentleşme sonucu kentlerde yaşayan daha fazla insanla birlikte kamu güvenliğini sağlama, her zaman olduğundan daha fazla bir önem kazanmıştır. Bu açıdan düşünüldüğünde, aşırı kentleşmiş bir gelecekte kentler, sakinlerine en iyi yaşam kalitesini akıllı, sürdürülebilir ve güvenli kentler olarak sağlayabilir⁴. Nitekim akıllı kentlerle ilişkilendirilen çok geniş bir uygulama yelpazesi olmakla birlikte Green, akıllı kent uygulamalarının bir sınıflandırmasını, “akıllı”, “sürdürülebilir” ve “güvenli” olarak yaptıktan sonra, kent odaklı nesnelere interneti (IoT) uygulamalarını, akıllı yaşam, akıllı sürdürülebilirlik ve akıllı güvenlik olmak üzere üç geniş kategoride gruplandırmaktadır⁵.

Kentsel zorluklar ve güvenlik sorunlarıyla başa çıkabilmek adına, kurumların ve kentlerin, vatandaşlarına sürdürülebilir yaşam kalitesi noktasında daha iyi hizmet sunmaları ve kamu güvenliğini etkin bir şekilde sağlamaları için gerçek zamanlı bilgileri kullanmaları ve akıllı çözümler üretmeleri gerekmektedir. Bu bakımdan akıllı kent teknolojileri, sürdürülebilir yaşam kalitesi hedefine ulaşmada çok önemlidir. “Akıllı kent, artan kentleşme zorluklarının üstesinden gelmek için sürdürülebilir kalkınma uygulamalarını geliştirmek, dağıtmak ve teşvik etmek için ağırlıklı olarak Bilgi ve İletişim Teknolojilerinden (BİT) oluşan bir çerçevedir”⁶. Diğer bir anlatımla akıllı kent, bir kentin operasyonlarının ve temel işlevlerinin akıllı çözümler, yeni ve ileri BİT kullanımı ile desteklendiği durumu ifade etmektedir. Bu bağlamda, kentlerde artan güvenlik ihtiyacına dair bir çözümün, insan kaynakları ile birlikte yeni teknolojilerin etkin

¹ Liz Karagianis, “The Future is Cities”, MIT Spectrum, Winter 2014, <http://spectrum.mit.edu/winter-2014/the-future-is-cities/> (16.08.2022).

² United Nations, “News”, 2018, <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> (16.08.2022).

³ Bu bildiri de güvenlik, emniyet kavramının içeriğini de kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Nitekim literatürde de hem akıllı güvenlik (smart security) hem de akıllı emniyet (smart safety) terimleri kullanılmaktadır.

⁴ Diana Coll, “Creating Smart, Safe and Sustainable Cities”, Nokia, 2016:4, http://www.telebrasil.org.br/component/docman/doc_download/1572-creating-smart-safe-and-sustainable-cities?Itemid=12 (12.06.2019).

⁵ Jeremy Green, “The Smart City Playbook: Smart, Safe, Sustainable”, Machina Research Strategy Report, 2016.

⁶Thales Group, “Secure, Sustainable Smart Cities and the IoT”, <https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/iot/inspired/smart-cities> (20.08.2022).

kullanımı olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan, Birleşmiş Milletler (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden 11. hedef, kentleri kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir⁷ hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Kent sakinlerinin güvenliği, sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kentin olmazsa olmaz unsurlarından biri olup akıllı kentlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Güvenlik, kentte yaşam kalitesinin önemli bir bileşeni olduğundan her akıllı kentin aynı zamanda güvenli bir kent olması gerektiği⁸ söylenebilir. Akıllı bir kent, önce güvenli bir kent olmalıdır. Birçok akıllı kent projesi, refahı veya yaşam kalitesini artıracak olsa da, vatandaşların güvenliği herhangi bir kent projesinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır⁹. Diğer bir anlatımla, “akıllı kentler, akıllı kent ve kamu güvenliği girişimlerinin bütünleşmesi yoluyla da ‘Güvenli Kentler’ olabilir”¹⁰.

Daha etkili ve verimli bir kent yönetimi için veri oluşturma ve işleme kapsamında tasarlanan bir teknoloji aynı zamanda kentlerde kamu güvenliği açısından kolluk kuvvetleri için de önemli bir kaynak olacaktır. Akıllı kent teknolojilerinin, kamu güvenlik hizmetlerinin sunulmuş biçimini ve kolluk personelinin etkinliğini ve verimliliğini etkileyebileceği açıktır. Yapılan araştırmalarda da, kamu güvenliği açısından önemli fırsatlar sunan yeni teknolojilerin daha çok kullanılmasının, maliyetleri ve suçu azaltmada ve halkın güvenini artırmada kolluk kuvvetlerini daha etkili hale getirebileceği sonucuna ulaşılmıştır¹¹. Bu yüzden kamu güvenliğinin sağlanması, her kent yönetimi için önemli bir rol ve sorumluluktur. Bir araştırmaya katılan 136 kentin % 45’i, akıllı teknolojilerin kullanımıyla hafifletmeyi umdukları ana zorluklarından biri olarak kentlerde yüksek suç ve kamu güvenliğini görmektedir¹². Dolayısıyla, kentleşme zorluklarının üstesinden gelmek ve kentlerde kamu güvenliğini daha etkin bir şekilde sağlamak için akıllı kent teknolojileri ile akıllı çözümler geliştirmeye acil ihtiyaç duyulmaktadır. Yani ileri ve yeni teknolojiler, kentlerde kamu güvenliğine katkıda bulunabilecek çok önemli bir faktör haline gelmiştir.

⁷ <http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/amaclari/sehirleri-ve-yerlesim-yerlerini-kapsayici-guvenli-dayanikli-ve-surdurulebilir-hale-getirmek/> (19.09.2022).

⁸ Maroš Lacinák ve Jozef Ristvej, “Smart City, Safety and Security”, TRANSCOM 2017: International scientific conference on sustainable, modern and safe transport, Procedia Engineering, 192 (2017): 524.

⁹ Jacob Hochstetler vd., “An Optimal Police Patrol Planning Strategy for Smart City Safety”, IEEE 14th International Conference on Smart City, (2016): 1257-1263.

¹⁰ Preethi Pillaipakkam, “Smarter, Safer Cities: Improving Public Safety”, The Black & Veatch 2018 Strategic Directions: Smart Cities & Utilities Report, (Black & Veatch Corporation, 2017): 33-36.

¹¹ Greater London Authority, Smart Policing How the Metropolitan Police Service Can Make Better Use of Technology, 2013:6, London.

¹² ESI Thoughtlab, “Smarter Cities 2025: Building a Sustainable Business and Financing Plan”, An Interactive Thought Leadership Report, 2018:75, <https://econsultsolutions.com/wp-content/uploads/2018/11/ESI-ThoughtLab-Smarter-Cities-2025-ebook-FINAL.pdf> (11.06.2019).

Akıllı kentler, güvenlik hizmetlerinin verimlilik ve etkinliğini iyileştirmek için kamu güvenlik kurumlarını ve personelini BİT ile güçlendirmektedir. Dolayısıyla akıllı teknolojiler, kamu güvenlik hizmetlerinde kolluk kuvvetleri için de hayati bir kaynaktır. Günümüzde her türlü polislik, BİT'teki ilerlemelerden yararlanmakta ve BİT insanların can güvenliğini sağlamadan, personel ve vatandaşları koruma, suçları çözme, trafik denetimine kadar polis çalışmalarının hemen hemen her alanında kullanılmaktadır¹³. Yani, “suç kayıtlarından halkla iletişim kurulmasına kadar kolluk kuvvetlerinin sunduğu güvenlik hizmetleri günümüzde yoğun olarak BİT sistemlerine dayanmaktadır”¹⁴. Bu bağlamda, kentlerde fırsatları yakalamak ve sürdürülebilir refah inşa etmek için kentlerin “daha akıllı” olmaları gerekir¹⁵. Dünyada kentleşme arttıkça kentlerin daha akıllı hale gelmesi ve kentler daha akıllı hale geldikçe, kamu güvenlik hizmetlerinin de daha akıllı olması kaçınılmazdır. Bu yüzden, kentsel güvenlik hizmetlerinde “kolluk kuvvetlerinin BİT kullanmasının, suçluların teknolojik gelişmişliğiyle mücadele etmek için gerekli olduğu iddia edilmekte ve birçok polis teşkilatı artık kendilerinin ‘silahsız’ değil, ‘teknoloji dışı’ olduklarını¹⁶ düşünmektedir. Dolayısıyla kamu yöneticilerinin, kentlerde güvenli ortamları teşvik ederek kent sakinlerinin yaşam kalitesini iyileştirmek için akıllı kentlerin modern güvenlik ihtiyaçlarını değerlendirme ve öngörmede akıllı kamu güvenlik hizmetlerini hazırlama ve uygulamaya koyma zamanı gelmiştir. Kısaca, kentlerde güvenli teknolojiler kullanmak yoluyla kamu güvenliğini dönüştürmek gerekmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmada, “akıllı kent”, “akıllı sürdürülebilir kent” ve “akıllı güvenlik” kavramlarının işlevsel tanımları güvenlik açısından yapıldıktan sonra akıllı ve sürdürülebilir kentlerin önemli unsurlarına değinilmiştir. Daha sonra, akıllı güvenlik hizmetlerinin faydaları ile birlikte güvenlik perspektifinden akıllı bir kentin önemli bileşenlerinden bahsedilmiştir. Son olarak, geleceğin akıllı kentlerinde güvenlik hizmet ve uygulamalarında kolluk kuvvetleri tarafından kullanılacak akıllık güvenlik araçlarına yer verilmiştir. Bu çalışmanın, BİT yoluyla kentsel suçla mücadele etmek, kentsel suç etkili ve verimli bir şekilde önlemek ve kent sakinlerinin yaşam kalitesini arttırarak onlarda emniyet ve güvenlik hissi oluşturma hedefi bağlamında faydalı olacağı düşünülmektedir.

¹³ SeaSkate, Evolution and Development of Police Technology, (Washington: SeaSkate Inc., 1998).

¹⁴ London Authority, “Smart Policing”, 8.

¹⁵ Susanne Dirks and Mary Keeling, “A vision of smarter cities: How cities can lead the way into a prosperous and sustainable future”, IBM Global Business Services, (IBM Corporation, 2009):1.

¹⁶ Samuel Nunn, “Police Technology in Cities: Changes&Challenges”, Technology in Society 23 (2001):12.

Akıllı Kent

1994 yılında tanıtilen “akıllı kent” kavramının¹⁷ kökeni, 1960’larda “sibernetik olarak planlanmış kentler” olarak adlandırılan ve 1980’lerden itibaren kentsel gelişim planlarında, ağ bağlantılı veya hesaplanabilir kentler için önerilerde şekillenmiştir¹⁸. Literatür incelemesinde kent sakinlerinin yaşam kalitesini artırmanın bir yolu olarak akıllı kent kavramının farklı kişi ve sektörler tarafından yapılan çok çeşitli tanımlarının olduğu ve bu kavram üzerinde anlaşmaya varılmış tek bir tanımının olmadığı görülmektedir¹⁹. Genel olarak akıllı kent, “yaşanabilirlik, işlenebilirlik ve sürdürülebilirliği artırmak için bilgi ve iletişim teknolojilerini (BİT) kullanan bir kent”²⁰ olarak tanımlanmaktadır.

Avrupa Komisyonu’na göre akıllı kent, “dijital ve telekomünikasyon teknolojilerinin kullanımıyla geleneksel ağların ve hizmetlerin, kent sakinlerinin ve işletmelerinin yararı için daha verimli hale getirildiği bir yerdir”²¹. Bu tanımdan, akıllı kentlerin sürdürülebilir işleyiş ve imkânlar oluşturarak sakinlerinin yaşam kalitesini ve işletmelerin verimliliğini artırmayı hedeflediği söylenebilir. Accenture’a göre akıllı kentler, kentte sunulan hizmetlerin verimliliğini artırmak, herkes için yaşam kalitesini artırmak ve sakinler ve işletmeler için eşitlik ve refahı artırmak için bağlantılı teknoloji ve verileri kullanmaktadır²². Dolayısıyla, insan ve sosyal sermayeye, geleneksel altyapıya ve yıkıcı teknolojilere yapılan yatırımlar, katılımcı

¹⁷ Renata Dameri ve Annalisa Cocchia, “Smart City and Digital City: Twenty Years of Terminology Evolution”, X Conference of the Italian Chapter of AIS, ITAIS (2013): 4, Università Commerciale Luigi Bocconi, Milan.

¹⁸ Jennifer Gabrys, “Programming environments – environmentality and citizen sensing in the smart city”, in *A New Apparatus: Technology, Government, and the Resilient City*, edited by Bruce Braun and Stephanie Wakefield, Environment and Planning D: Society and Space 32, no. 1 (2014):3

¹⁹ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, “Akıllı Şehirler Beyaz Bülteni”, Ankara, 2017:9; Mattias Höjer ve Josefin Wangel, “Smart Sustainable Cities: Definition and Challenges”, in *ICT Innovations for Sustainability. Advances in Intelligent Systems and Computing 310. Advances in Intelligent 310*, Eds. Hilty, L.M., Aebischer, B, (Springer International Publishing 2014, in press); International Telecommunication Union (ITU), “Smart Sustainable Cities: An analysis of definitions”, ITU-T Focus Group on Smart Sustainable Cities, 2014, https://www.itu.int/en/ITU-T/focusgroups/ssc/Documents/Approved_Deliverables/TR-Definitions.docx

(20.06.2019); Dorel N. Manitiu ve Giulio Pedrini, “Smart and sustainable cities in the European Union. An ex ante assessment of environmental, social, and cultural domains, Working Paper Series, (SEEDS, 2015); Catriona Manville vd., “Mapping Smart Cities in the EU”, Directorate General for Internal Policies Policy Department A: Economic and Scientific Policy, (European Union, 2014); Paolo Neirrotti vd., “Current Trends in Smart City Initiatives: Some stylised facts”, *Cities*, 38 (2014):25-36.; Kaja Prislan ve Boštjan Slak, “Analysis of the Relationship Between Smart Cities, Policing and Criminal Investigation”, *VARSTVOSLOVJE, Journal of Criminal Justice and Security*, 20, 4 (2018): 389-413.

²⁰ Smart Cities Council, “Smart Cities Readiness Guide: The planning manual for building tomorrow’s cities today”, (Smart Cities Council, 2015):9, <https://www.smartcitiescouncil.com/resources/smart-cities-readiness-guide> (11.06.2019).

²¹ European Commission, “Smart Cities”, https://ec.europa.eu/info/es-regionu-ir-miestu-pletra/temos/miestai-ir-miestu-pletra/miestu-iniciatyvos/smart-cities_en (03.09.2022).

²² Accenture, “A resilient future for cities, How technology and co-creation can propel a better future for cities”, 2021:13, https://www.accenture.com/_acnmedia/PDF-151/Accenture-A-Resilient-Future-for-Cities.pdf (14.09.2022).

yönetişim yoluyla doğal kaynakların akıllıca yönetimiyle sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve yüksek yaşam kalitesini desteklediğinde bir kent ancak akıllıdır²³.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ise akıllı kent, “paydaşlar arası işbirliği ile hayata geçirilen, yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları kullanan, veri ve uzmanlığa dayalı olarak gerekçelendirilen ve gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan çözümler üreten daha yaşanabilir ve sürdürülebilir kent”²⁴ olarak tanımlanmıştır. Günümüzde yaygın olarak kullanılan fakat net ve tutarlı bir tanımı olmayan akıllı kent kavramı hakkında Avrupa Komisyonu tarafından da paylaşılan ortak bir anlayış, çeşitli teknolojilerin akıllı sürdürülebilir kentlerin amaç ve hedeflerine ulaşılması üzerinde bir etki oluşturarak akıllı kentlerde sürdürülebilirliğin sağlanmasına yardımcı olduğudur²⁵. Mevcut akıllı kent tartışmalarında iki ana yaklaşımın olduğu söylenebilir: BİT ve teknoloji odaklı yaklaşım ve insan odaklı yaklaşım²⁶. Diğer yandan, AB Ağ ve Bilgi Güvenliği Ajansı (ENISA) akıllı bir kenti, iki ortak bütünleyici unsurla tanımlar: (1) genel olarak BİT’in kapsamlı kullanımı veya özellikle kamu ihtiyaçlarını karşılamak için büyük veri analitiğinin uygulanması gibi akıllı kentleri karakterize eden temel süreçler ve (2) hareketliliği veya esnekliği geliştirmek veya çevresel zorlukları ele almak gibi bu süreçlere bağlı (bunların sağladığı) belirli odak alanları²⁷. Tüm bu açıklamalardan sonra, teknoloji (donanım ve yazılım altyapıları), insanlar (yaratıcılık, çeşitlilik ve eğitim) ve kurumlar (yönetim ve politika), akıllı bir kentin temel kavramsal bileşenleri²⁸ olarak sıralanabilir.

Artan kentleşme, artan stres, yetersiz altyapı, artan ekonomik rekabet, artan beklentiler, artan çevresel zorluklar, hızla gelişen teknoloji yetenekleri ve hızla düşen teknoloji maliyetleri, akıllı kentlerin itici güçleri²⁹ olarak sayılabilir. Aslında akıllı ve sürdürülebilir kentlerin ana itici güçlerinden en önemlisi, emniyet ve güveniktir. Nitekim emniyet ve güvenlik, tüm paydaşların

²³ Deloitte, “Smart Cities: How rapid advances in technology are reshaping our economy and society”, A Deloitte Point of View, Version 1.0, (Deloitte, The Netherlands 2015):14.

²⁴ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, “Akıllı Şehirler”, 9.

²⁵ European Commission, “Communication from the Commission. Smart Cities and Communities-European Innovation Partnership, Brussel, 2012, [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C\(2012\)4701&lang=tr](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C(2012)4701&lang=tr) (21.09.2022).

²⁶ Hannele Ahvenniemi vd., “What are the Differences Between Sustainable and Smart Cities?”, *Cities*, 60 (2017):236.

²⁷ Cédric Lévy-Bencheton ve Eleni Darra, “Cyber security for Smart Cities: Architecture Model for Public Transport, (European Union Agency for Network and Information Security, 2015):11, <https://www.enisa.europa.eu/publications/smart-cities-architecture-model>

²⁸ Taewoo Nam ve Theresa A. Pardo, “Conceptualizing Smart City with Dimensions of Technology, People, and Institutions”, in *The Proceedings of the 12th Annual International Conference on Digital Government Research* (College Park, MD.2011):282-291.

²⁹ Smart Cities Council, “Smart Cities Readiness Guide”.

(hükümet, vatandaşlar, işletmeler) akıllı kentler üzerinde anlaştığı beş faydadan ilkidir³⁰. Bu kapsamda, kamu güvenlik hizmetlerinde kolluk kuvvetleri tarafından da kullanılacak akıllı kent araçları ise genel olarak aşağıdaki gibi sıralanabilir: internet, mobil cihazlar, sosyal medya, büyük veri, bulut teknolojisi, 3 boyutlu (3D), teknolojiler, sürücüsüz araç, uçangöz, GSM teknolojileri, coğrafi bilgi sistemleri (CBS), merkezi denetleme kontrol ve veri toplama (SCADA), elektronik trafik denetleme ve yönetim sistemleri, yönetim bilgi sistemi, elektronik ödeme sistemleri³¹. Bu bilişim ve teknolojileri, kentsel hizmetlerin, özellikle kentsel güvenlik hizmetlerinin, kalitesini ve verimliliğini artırmak için kullanmak önemlidir. Polis Araştırma ve Geliştirme Bürosu'na göre, kamu hizmetleri açısından, akıllı kentin önemli unsurları aşağıdakileri içermektedir:

1. Kamu hizmetlerinin vatandaş dostu ve verimli sunumu
2. Kamu sorunlarının ve şikâyetlerin proaktif çözümü
3. Verimlilik, sağlamlık ve dirençlilik açısından kendini geliştiren süreçler ve sistemler
4. Vatandaşların günlük uğraşlarında asgari müdahale ve rahatsızlık
5. Diğer kentsel merkezler için liderlik rolü üstlenme hedefiyle yeni teknolojilere ve süreçlere yüksek düzeyde uyum sağlama³².

Diğer yandan akıllı kentlerin gelişmiş yaşanabilirlik, gelişmiş işlenebilirlik ve gelişmiş sürdürülebilirlik açısından da faydaları vardır³³. Akıllı uygulamalar, insanların yaşam kalitesini ve katılımını artırır, yeniliği ve sosyal ve ekonomik kalkınmayı destekler ve kentleri yaşamak, ziyaret etmek ve iş yapmak için daha çekici yerler haline getirir³⁴. Akıllı kentler ile sürdürülebilir kentlerin benzer hedefleri paylaştığı görülmektedir. Bu bağlamda, akıllı kentlerin genel amacı, “BİT yardımıyla sürdürülebilirliği geliştirmek olduğu için “akıllı kent” kavramı yerine, daha doğru bir kavram olarak ‘akıllı sürdürülebilir kent’ ifadesinin kullanılması”³⁵ önerilmektedir.

Akıllı Sürdürülebilir Kent

Kentlerde sürdürülebilirliğin sosyal, ekonomik, çevresel ve yönetim faktörlerine bağlı olduğu konusunda araştırmacıların hemfikir oldukları görülmektedir. Bu yüzden sürdürülebilir

³⁰ ESI Thoughtlab, “Smarter Cities 2025”, 89.

³¹ Oğuzhan Gürsoy, “Akıllı Kent Yaklaşımı ve Türkiye’deki Büyükşehirler için Uygulama İmkânları”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019.

³² Concept Note on Policing in Smart Cities, <https://bprd.nic.in/WriteReadData/CMS/Policing%20in%20Smart%20Cities.pdf> (24.06.2019).

³³ Smart Cities Council, “Smart Cities Readiness Guide”.

³⁴ Coll, “Creating Smart, Safe and Sustainable Cities”, 5.

³⁵ Ahvenniemi vd., “What are the Differences”, 234.

kentler, “sosyal, ekonomik, çevresel etkiler göz önünde bulundurularak planlanan ve yönetilen, mevcut nüfuslar için esnek bir yaşam alanı sağlayan, gelecek nesillerin de aynısını yaşama yeteneğinden ödün vermeden tasarlanan yerler”³⁶ olarak tanımlanabilir. Bu açıdan sürdürülebilir uygulamalar, kentsel operasyonların, yerel ticari faaliyetlerin ve insanların günlük yaşamlarının çevresel etkisini (enerji tüketimi ve karbon emisyonları dâhil) azaltır³⁷. Akıllı ve sürdürülebilir kentler, “katılımcı yönetim yoluyla, doğal kaynakların akıllıca yönetilmesi ile insan ve sosyal sermayeye ve geleneksel (ulaşım) ve modern (BİT) iletişim altyapısına yapılan yatırımların sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve yüksek yaşam kalitesini beslediği yerleşimler”³⁸ olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir anlatımla, akıllı sürdürülebilir bir kent, yönetim prensibi gereğince kent yönetimine sivil toplum ve özel sektörü dahil eder, her türlü kaynağı akıllıca yönetir, insan ve sosyal sermayeye yatırım yapar, ekonomik büyüme ve refahı arttıran geleneksel ve modern altyapılara sahiptir ve kent sakinleri için yüksek yaşam kalitesi sunmayı hedefler.

Akıllı sürdürülebilir kentler için literatürdeki birçok tanım arasında, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'nin (ITU) Akıllı Sürdürülebilir Şehirler (FG-SSC) Odak Grubu tarafından incelenen 116 tanımdan sonra önerilen kapsamlı tanım, ön plana çıkmaktadır. Bu grup sürdürülebilir akıllı kenti, “mevcut ve gelecek nesillerin ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerden ihtiyaçlarını karşılarken; yaşam kalitesini, kentsel operasyon ve hizmetlerin verimliliğini ve rekabet gücünü artırmak için bilgi ve iletişim teknolojilerini ve diğer araçları kullanan yenilikçi bir kent”³⁹ olarak tanımlamaktadır. Akıllı sürdürülebilir kent; mevcut sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılayan, diğer insanların veya gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden ve böylece yerel veya gezegensel çevresel sınırlamaları aşmayan ve bunun BİT tarafından desteklendiği bir kenttir⁴⁰.

Sürdürülebilir akıllı kentin üç temel özelliği vardır: sürdürülebilirlik (yani yönetim, kirlilik, iklim değişikliği, ekonomi vb.), yaşam kalitesi (yani finansal ve duygusal refah) ve zekâ ve akıllılık (yani ekonomik, sosyal ve çevresel standartların iyileştirilmesi)⁴¹. Akıllı sürdürülebilir kentler, Nesnelerin İnterneti (IoT), radyo frekansı tanımlaması (RFID) ve makineden makineye (M2M) dâhil olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerine büyük ölçüde

³⁶ ARCADIS, Citizen Centric Cities - The Sustainable Cities Index, (Arcadis, 2018):8.

³⁷ Coll, “Creating Smart, Safe and Sustainable Cities”, 7.

³⁸ Andrea Caragliu vd., “Smart Cities in Europe”, *Journal of Urban Technology*, 18, 2 (2011):65-82.

³⁹ ITU, “Smart Sustainable Cities”, 1.

⁴⁰ Höjer ve Wangel, “Smart Sustainable Cities”, 10.

⁴¹ ITU, “Smart Sustainable Cities”, 4.

bağımlıdır⁴². Bununla birlikte; 1) akıllı BİT kullanılarak kentler mutlaka sürdürülebilir hale getirilmez, 2) kentlerde BİT kullanılması sürdürülebilir kalkınmaya mutlaka katkıda bulunmaz, 3) akıllı BİT, sürdürülebilir kalkınma için endüstriler veya binalar gibi kentlerden başka ortamlarda kullanılabilir ve 4) akıllı sürdürülebilir kentler, kentleri daha sürdürülebilir kılmak için yalnızca akıllı BİT kullanıldığında var olur⁴³. Yani, BİT kullanılmadan da kentler sürdürülebilir hale getirilebilir ve BİT, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmadan kentlerde kullanılabilir. Ancak BİT, kentleri daha sürdürülebilir hale getirmek için kullanıldığında, akıllı sürdürülebilir bir kentten bahsedilebilir.

Akıllı sürdürülebilir bir kenti temsil eden 30 anahtar kelimedenden ikisi, emniyet ve güvenlik⁴⁴ olarak bulunmuştur. Bir kentin akıllı kent olarak tanımlanması için bazı alanlarda belirtilen akıllılık unsurlarını taşıması gerekmektedir. Bunlardan biri, kentte güvenliğin anlık gözleme ve değerlendirme imkânı sağlayan akıllı güvenlik sistemleri ile desteklenmesidir⁴⁵.

Akıllı Güvenlik ve Akıllı Güvenlik Hizmetleri

Akıllı kenti oluşturan temel bileşenler hakkında çok çeşitli sınıflandırmalar bulunmakla birlikte, Cohen'in "Akıllı Kentler Çarkı" genel kabul görmektedir. Avrupa Birliği (AB) tarafından da kabul edilen bu yaklaşıma göre akıllı kentler; akıllı yönetim, akıllı insan, akıllı mobilite, akıllı ekonomi, akıllı çevre ve akıllı yaşam olmak üzere 6 bileşenden oluşmaktadır. Kentlerde güvenlik konusu, BİT ile kent sakinlerinin yaşamlarının kolaylaştırıldığı ve onlara daha sağlıklı ve güvenilir bir ortam sağlandığı, akıllı yaşam bileşeninde genellikle ele alınmaktadır⁴⁶. Yani akıllı yaşam kategorisinde, ileri ve yeni teknolojiler kullanılarak kent sakinlerine sağlık, güvenlik ve kültür alanlarında gelişmiş çözümlerle iyileştirilmiş yaşam kalitesi sunmak hedeflenmektedir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından da 2019-2022 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında tanımlanan 17 bileşenden biri olan akıllı güvenlik, kentlerde suç karşı vatandaşları korumak ve kriz yönetimi sağlamak için tasarlanmış akıllı fiziksel güvenlik

⁴² International Telecommunication Union (ITU), "Master Plan for Smart Sustainable Cities", ITU-T Focus Group on Smart Sustainable Cities, 2015, https://www.itu.int/en/ITU-T/focusgroups/ssc/Documents/website/web-fg-ssc-0314-r5-ssc_framework.docx (20.06.2019).

⁴³ Höjer ve Wang, "Smart Sustainable Cities", 9-10.

⁴⁴ ITU, "Smart Sustainable Cities", 11.

⁴⁵ Y. Erdal Kayapınar, "Akıllı Şehirler ve Uygulama Örnekleri", Dosya: Akıllı Şehirler, *İTÜ Vakfı Dergisi*, 77(2017):15.

⁴⁶ Rudolf Giffinger vd., "Smart Cities: Ranking of European medium-sized cities", Final Report, Centre of Regional Science, Vienna UT, October 2007, http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf, (21.09.2022); ITU, "Smart Sustainable Cities".

teknolojilerini⁴⁷ ifade etmektedir. Akıllı sürdürülebilir kentler ve akıllı güvenlik hizmetleri bağlamında güvenli kent, “suç ve terör tehditlerini azaltmak, kent sakinlerinin sağlıklı bir çevrede yaşamasını ve sağlık hizmetlerine kolay erişimini sağlamak ve tehdit edici veya çıkabilecek acil durumlara hazır olma ve hızlı yanıt vermek için teknoloji ve doğal çevrenin bütünleşmesiyle güvenlik alanındaki süreçlerin etkinliğini artıran bir kent”⁴⁸ olarak tanımlanabilir.

Kentlerde akıllı emniyet/güvenlik denilince akla, suç, kaza, çevre kirliliği ve doğal afetler de dâhil olmak üzere olumsuz olayların risklerini ve etkilerini önlemeye veya en aza indirmeye yardımcı olmayı amaçlayan Nesnelere İnterneti (IoT) uygulamaları⁴⁹ gelmektedir. Bu bağlamda akıllı kamu güvenliği, “suçu önlemek, acil durumlara müdahale etmek ve kamu güvenliğini sağlamak için ileri teknoloji ve diğer yenilikçi çözümlerin kullanılması”⁵⁰ olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla bu güvenli uygulamalar, güvenlik bağlamında kentlerde olası olumsuz olayların risklerini ve etkilerini önleyerek veya en aza indirerek kent sakinlerinin yaşam kalitesini iyileştirir⁵¹. Kentsel hizmetlerin verimliliğine katkıda bulunan Akıllı sürdürülebilir kent hizmetlerinden biri olan akıllı güvenlik, kent sakinlerinin ihtiyaç duyduğu gerekli fiziksel emniyet ve güvenliği sağlar. Kentlerde BİT’in kullanımı, kent sakinlerinin güvenliğini artırmak için olayları çözme, suçlu tanımlama (sabıka kaydı) sağlama, tahmine dayalı analiz yapma ve suç örüntü tanımlama ihtiyacına cevap verir⁵². Akıllı polislik/güvenlik paradigmasının uygulanması, kolluk kuvvetlerinin stratejik, operasyonel ve taktik düzeylerde etkinliğini ve verimliliğini⁵³ artırır. Kentlerde akıllı güvenlik hizmetlerinin yaşanabilirlik, işlenebilirlik ve sürdürülebilirlik açısından faydaları aşağıdaki gibi özetlenebilir⁵⁴:

a. Yaşanabilirlik: Müdahale sürelerini azaltma - Daha fazla çözüm ve daha fazla önleme ile suç oranlarını düşürme - Daha hızlı tutuklama yapma - İnsanların daha güvende hissetmesini sağlama.

b. İşlenebilirlik: İşi ve yeteneği çekme - Azalan kazançları ve kayıp üretkenliği azaltma - Daha az iş kaynağının suç önlemeye gitmesini sağlama.

⁴⁷ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, “Akıllı Şehirler”, 10.

⁴⁸ Lacinák ve Ristvej, “Smart City”, 524.

⁴⁹ Green, “The Smart City Playbook”, 17.

⁵⁰ ESI Thoughtlab, “Smarter Cities 2025”, 60.

⁵¹ Coll, “Creating Smart, Safe and Sustainable Cities”, 6.

⁵² ITU, “Master Plan for Smart Sustainable Cities”, 13.

⁵³ Ramolobi L.G. Matlala, “Defining e-policing and smart policing for law enforcement agencies in Gauteng Province”, *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*, 3, 12 (2016):3058-3070.

⁵⁴ Smart Cities Council, “Smart Cities Readiness Guide”, 262.

c. Sürdürülebilirlik: Operasyonel tasarruflar oluşturma ve daha iyi kaynak dağıtımını sağlama - Suç önleme yoluyla ceza adaleti ve ıslah maliyetlerinden kaçınma - daha yüksek emlak değerleri oluşturma ve vergi gelirlerini artırma.

Kent sakinlerini ister doğal afetler ve kazalara⁵⁵ ister suç ve terörizme⁵⁶ karşı korumak olsun, kamu emniyeti ve güvenliği, kent yönetimleri için her şeyden önemli hale gelmiştir. Geleneksel sokak şiddetinden karmaşık mali suçlara, kimlik hırsızlıklarına veya veri ihlallerine kadar, suç senaryosu son derece dinamiktir ve ancak giderek karmaşıklaşan teknolojiler ve süreçlerle üstesinden gelinebilir⁵⁷. Kentlerin sakinleri için en önemli sorumluluklarından biri olan kamu güvenliği, vatandaşların emniyet ve güvenliğini sağlamak için BİT ile birlikte altyapı, kurumlar ve personeli de kapsamaktadır. Akıllı sürdürülebilir kentlerde kamu güvenliği, yerel kamu kuruluşlarının, kolluk kuvvetlerinin ve vatandaşların kendilerinin aktif katılımı yoluyla kent sakinlerini ve mallarını korumalarına yardımcı olacak gerçek zamanlı bilgi sağlamak için BİT kullanımını içerir⁵⁸. Kentlerde akıllı güvenlik kategorisine kalabalık yönetimi, kirlilik ve polen izleme ve bildirim uyarıları dâhildir. Kentlerde akıllı güvenlik uygulamaları olarak; akıllı bakım ve destekli yaşam, CCTV ve akıllı CCTV, olay algılama (silah sesi izleme), kalabalık izleme ve kontrol, uyarlanabilir aydınlatma, çevresel izleme, acil durum uyarıları ve bildirimleri, hastalık gözetimi ve salgın izleme, bina ve altyapı yapısal izleme, erişim kontrolü ve çevre gözetimi⁵⁹ vb. sayılabilir.

Kentlerde akıllı güvenlik/polislik, Toplum Destekli Polislik (TDP), Problem Odaklı Polislik (POP) ve suçu azaltmak ve önlemek için veriye dayalı polis yönetimi tekniği olan CompStat gibi stratejileri kapsadığı için hibrit bir güvenlik yaklaşımı olarak da görülmektedir. Bu bağlamda, “e-polislik ve akıllı polislik tanımlarının analizine dayanarak, akıllı polisliğin farklı polislik yaklaşımlarının, suçu önlemek ve kontrol etmek için BİT’in yanı sıra teknolojik yeniliklerin uygulanmasını içeren geniş bir kavram olduğu”⁶⁰ sonucuna varılabilir. Akıllı güvenlik, kolluk kuvvetlerinin etkinliğini ve verimliliğini artırmak için yeni ve ileri teknolojilerin kentsel güvenlik hizmetlerinde kullanılması anlamına gelir. Bu açıdan akıllı güvenlik, BİT yoluyla kentsel suçla mücadele etmek, kentsel suç etkili ve verimli bir şekilde

⁵⁵ Emniyeti ifade eder.

⁵⁶ Güvenliği ifade eder.

⁵⁷ ITU, “Master Plan for Smart Sustainable Cities”, 13.

⁵⁸ Accenture, Building and Managing an Intelligent City, 2011, <https://fm-house.com/wp-content/uploads/2015/01/Building-Managing-Intelligent-City.pdf> (19.06.201); Nam ve Pardo, “Conceptualizing Smart City”; Smart Cities Council, “Smart Cities Readiness Guide”.

⁵⁹ Green, “The Smart City Playbook”, 17-18.

⁶⁰ Matlala, “Defining e-Policing and Smart Policing”, 3062-3063.

önlemek ve kent sakinlerinin yaşam kalitesini arttırarak onlarda emniyet ve güvenlik hissi oluşturmak amacıyla tasarlanmalı ve kullanılmalıdır.

Bu bağlamda, tipik bir güvenli kent mimarisi; bir gözetleme sistemini (IP kameralar ve video analitiği), ağ bağlantısını, bir veri merkezini (bulut veya yerel), mobil cihazlar ve bir komuta merkezini içerebilir⁶¹. Bu kapsamda kentlerde kamu güvenliğinin daha etkin bir şekilde sağlanmasında aşağıdaki temel teknolojiler kullanılabilir: veri tabanları/dosya ve veri tabanlarının birleştirilmesi, kamera gözetimi/CCTV, parmak izleri, GPS/izleme sistemleri, algılama, şifreleme/veri kurtarma, DNA, biyometri, vatandaş katılım ağları, veri madenciliği/otomatik veri analizleri, vücut kamerası, ağ analizleri, profil oluşturma/hedef grup analizleri, sosyal medya, plaka tanıma, ses tanıma, poligraflar/yalan dedektörleri, gizlilik artırıcı teknolojiler, dronlar, yüz tanıma, sanal gerçeklik / sosyal medya, insansız hava araçları, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), Radyo Frekans Tanımlama (RFID)⁶². Kolluk kuvvetlerince kullanılan çeşitli teknoloji sistemleri, aşağıdaki gibi kategorilere ayrılabilir:

- a. Biyometri.
- b. İzleme
- c. Görüntüleme: insanların, yerlerin ve kanıtların resimleri
- d. İletişim: kurumlar arasındaki iletişim
- e. Karar desteği: karar vermeye yardımcı olabilecek sistemler
- f. Kayıt tutma: veri tabanlarının bakımı
- g. Silahlar: öldürücü ve öldürücü olmayan silahlar⁶³.

Fotonik, termal görüntüleme, yüz ve davranış tanıma sistemleri, uydu ile uzaktan izleme ve DNA testi ve retina taramaları gibi biyometrik sistemler polis teşkilatlarında yeni silahlar haline gelmiştir⁶⁴. Ayrıca, kentlerde kamu güvenliğini arttıracak en yaygın temel akıllı kent teknolojilerinden bazıları ve bunların etkin ve verimli güvenlik hizmetleri için olası kullanımları aşağıda özetlenmektedir:

- 4G / 5G ağları: Memur(lar), kontrol merkezleri, devriyeler vb. arasında iyileştirilmiş veri iletişimi.

⁶¹ Verizon, From Reactive to Proactive: Transforming public safety with safe cities technologies, White Paper (Verizon, 2019):2.

⁶² Bart Custers ve Bas Vergouw, "Promising Policing Technologies: Experiences, obstacles and police needs regarding law enforcement technologies", *Computer Law & Security Review*, 3, 1 (2015): 518-526.

⁶³ Nunn, "Police Technology", 13-14

⁶⁴ Nunn, "Police Technology", 11.

- Vücuda takılan kameralar ve cihazlar: Güvenlik hizmet ve uygulamalarında kolluğun kendi davranışlarını ve kişilerin davranışlarını etkileyerek sorumlu kılması, kanıtları fotoğraflaması veya görüşmeleri kaydetmesi.
- Gelişmiş CCTV: Belirli bir yer/olay/kishi(ler) için bilgi toplama ve inceleme ve işlenmiş suçları araştırma.
- Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS): Suç “sıcak noktalarının” haritalanması.
- Büyük Veri – Yapay Zekâ – Nesnelerin İnterneti: Suç analitiği, suçların nerede ve ne zaman gerçekleşebileceğini öngörmek için tahmine dayalı polislik araçları, suç haritalama, gerçek zamanlı yüz tanıma, plaka tarama, kitle kaynaklı uygulamalar için büyük veri ve yapay zekânın kullanımı.
- Ses sensörleri: Olayların daha hızlı algılanması ve daha hızlı polis müdahalesi, silah seslerinin algılanmasıyla kolluğa uyarı göndermesi.
- Akıllı kamu aydınlatma sistemi: Parlaklık seviyesini çeşitli durumlara uyarılama, suç önleme ve kişi güvenliğini etkileme ve yaya ve araçların yaklaşıp yaklaşmadığını gösterme,
- Akıllı şebekeler: Bazı şebekeler (trafikle ilgili), akıllı olmayan şebekelerden daha fazla güvenlik sağlar. Ör., Yapay Zeka kullanımı trafik akışını daha akıcı hale getirir.
- Sosyal medya izleme araçları vd. platformlar: Faaliyetlerin planlanması, toplumsal sorunların tespiti, halkla iletişim.
- İHA (Drones): Olayların, yerlerin ve kişilerin izlenmesi, arama ve kurtarma görevleri, rehine durumlarını görüntüleme, yangınları ve otomobil kazalarını izleme ve kaçan suçluları takip etme⁶⁵.

SONUÇ

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kentleşme ile birlikte sorunların artması ve kent sakinlerinin çeşitli risk ve tehditler altında olmasından dolayı kamu güvenliği, kentler için büyüyen bir sorundur. Bu bağlamda, daha güvenli kentlerin en önemli parçası teknolojidir. İleri ve yeni teknolojiler, kolluk kuvvetlerinin kentsel sorunlar ve suçla daha etkin mücadele etmeleri ve kentleri daha güvenli hale getirmeleri için yeni imkân ve fırsatlar sağlamaktadır. Dolayısıyla, “daha güvenli kent konseptinin dünya çapında daha popüler hale gelmesiyle birlikte, kent

⁶⁵ Deloitte, “Smart Cities”, 58; ESI Thoughtlab, “Smarter Cities 2025”; Prislán ve Slak, “Analysis of the Relationship between Smart Cities”.

güvenliğini güçlendirmek için yeni güvenlik çözümlerine daha fazla talep olacaktır. CCTV'lerden kriz yönetim merkezlerine kadar teknoloji, kolluk kuvvetleri, acil servisler ve yerel karar vericiler için beklenen ve beklenmeyen durumlara müdahalelerini optimize etmek için kilit bir kolaylaştırıcı görevi görecektir⁶⁶.

Akıllı kent çözümlerini uygulamaya istekli kentler, ülkeler ve topluluklar, planlama süreçlerine kamu güvenliği girişimlerini dâhil etmelidir⁶⁷. Akıllı kentin bir alt sistemi olan akıllı güvenliğin vizyonu, kentlerdeki ortak güvenlik sorunlarının ele alınmasına yardımcı olmak ve her şeyden önce kolluk kuvvetlerinin daha verimli çalışmasına katkıda bulunarak kent sakinlerinin emniyet ve güven içinde yaşam kalitelerini arttırmaktır. Bu kapsamda, kent sakinlerinin güvenliğini sağlamak devletin sorumluluğundadır ve en yüksek önceliklerinden biridir. Kentsel güvenlik hizmeti sunan kolluk kuvvetlerinin, çağın gerisinde kalmayıp en azından suçlularla aynı teknolojik standartlara sahip olmaları gerekir. “Önümüzdeki yüzyılda polis teknolojisinin gelişimi, kısmen suçluların teknoloji kullanımına ayak uydurmaya çalışmaya kilitlenecektir”⁶⁸. Yalnızca akıllı, güvenli ve sürdürülebilir kentlerin, üretken vatandaşların yanı sıra uluslararası yatırımcıları çekeceği unutulmamalıdır. Bu bakımdan kamu güvenliğinin sağlanmasında kentlerde BİT kullanımı, yalnızca suçun önlenmesi ve çözülmesinde değil, aynı zamanda insanların kendilerini güvende hissetmelerini sağlamada ve yaşam kalitesini iyileştirmede önemli görülmektedir. Bu yüzden kentlerde akıllı güvenlik hizmetlerinin, kentsel tüm politikalara ve kentsel alanlar için araştırmalara yansıtılarak akıllı sürdürülebilir kentlerin temel bir direği kabul edilmesi gerekmektedir.

⁶⁶ R. Nikolov vd., “Model For a Smart And Safe City”, Scientific Proceedings International Scientific Conference "High Technologies. Business. Society 2016", I (2016): 99-103.

⁶⁷ Pillaipakkam, “Smarter, Safer Cities”, 35.

⁶⁸ SeaSkate, “Evolution and Development of Police”, 91.

KAYNAKÇA

- Accenture. “A resilient future for cities, How technology and co-creation can propel a better future for cities”, 2021:13, https://www.accenture.com/_acnmedia/PDF-151/Accenture-A-Resilient-Future-for-Cities.pdf (14.09.2022).
- Accenture. Building and Managing an Intelligent City, 2011, <https://fm-house.com/wp-content/uploads/2015/01/Building-Managing-Intelligent-City.pdf> (19.06.201).
- Ahvenniemi, Hannele, Huovila, Aapo, Pinto-Seppä, Isabel ve Airaksinen, Miimu. “What are the Differences Between Sustainable and Smart Cities?”, *Cities*, 60 (2017):234-245.
- Arcadis. Citizen Centric Cities - The Sustainable Cities Index, (Arcadis, 2018).
- Caragliu, Andrea, Del Bo, Chiara ve Nijkamp, Peter. “Smart Cities in Europe”, *Journal of Urban Technology*, 18, 2 (2011):65-82.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. “Akıllı Şehirler Beyaz Bülteni”, Ankara, 2017.
- Coll, Diana. “Creating Smart, Safe and Sustainable Cities”, Nokia, 2016. http://www.telebrasil.org.br/component/docman/doc_download/1572-creating-smart-safe-and-sustainable-cities?Itemid= (12.06.2019).
- Concept Note on Policing in Smart Cities, <https://bprd.nic.in/WriteReadData/CMS/Policing%20in%20Smart%20Cities.pdf> (24.06.2019).
- Custers, Bart ve Vergouw, Bas. “Promising Policing Technologies: Experiences, obstacles and police needs regarding law enforcement technologies”, *Computer Law & Security Review*, 3, 1 (2015): 518-526.
- Dameri, Renata ve Cocchia, Annalisa. “Smart City and Digital City: Twenty Years of Terminology Evolution”, X Conference of the Italian Chapter of AIS, ITAIS (2013), Università Commerciale Luigi Bocconi, Milan.
- Deloitte. “Smart Cities: How rapid advances in technology are reshaping our economy and society”, A Deloitte Point of View, Version 1.0, (Deloitte, The Netherlands 2015).
- Dirks, Susanne ve Keeling, Mary. “A vision of smarter cities: How cities can lead the way into a prosperous and sustainable future”, IBM Global Business Services, (IBM Corporation, 2009).
- ESI Thoughtlab. “Smarter Cities 2025: Building a Sustainable Business and Financing Plan”, An Interactive Thought Leadership Report, 2018, https://econsultsolutions.com/wp-content/uploads/2018/11/ESI-ThoughtLab_Smarter-Cities-2025_ebook_FINAL.pdf (11.06.2019).
- European Commission. “Communication from the Commission. Smart Cities and Communities-European Innovation Partnership, Brussel, 2012, [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C\(2012\)4701&lang=tr](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C(2012)4701&lang=tr) (21.09.2022).
- European Commission. “Smart Cities”, https://ec.europa.eu/info/es-regionu-ir-miestu-pletra/temos/miestai-ir-miestu-pletra/miestu-iniciatyvos/smart-cities_en (03.09.2022).
- Gabrys, Jennifer. “Programming environments – environmentality and citizen sensing in the smart city”, in *A New Apparatus: Technology, Government, and the Resilient City*, edited

- by Bruce Braun and Stephanie Wakefield, *Environment and Planning D: Society and Space* 32, no. 1 (2014):1-48.
- Giffinger, Rudolf, Fertner, Christian, Kramar, Hans, Kalasek, Robert, Pichler-Milanovic, Nataša ve Meijers, Evert. “Smart Cities: Ranking of European medium-sized cities”, Final Report, Centre of Regional Science, Vienna UT, October 2007, http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf, (21.09.2022)
- Greater London Authority. *Smart Policing How the Metropolitan Police Service Can Make Better Use of Technology*, 2013, London.
- Green, Jeremy. “The Smart City Playbook: Smart, Safe, Sustainable”, Machina Research Strategy Report, 2016.
- Gürsoy, Oğuzhan. “Akıllı Kent Yaklaşımı ve Türkiye’deki Büyükşehirler için Uygulama İmkânları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019.
- Hochstetler, Jacob, Hochstetler, Lauren ve Fu, Song. “An Optimal Police Patrol Planning Strategy for Smart City Safety”, IEEE 14th International Conference on Smart City, (2016): 1257-1263.
- Höjer, Mattias ve Wangel, Josefin. “Smart Sustainable Cities: Definition and Challenges”, in *ICT Innovations for Sustainability. Advances in Intelligent Systems and Computing 310. Advances in Intelligent 310*, Eds. Hilty, L.M., Aebischer, B, (Springer International Publishing 2014, in press)
- <http://www.surdurulebilirlik.gov.tr/amaclari/sehirleri-ve-yerlesim-yerlerini-kapsayici-guvenli-dayanikli-ve-surdurulebilir-hale-getirmek/> (19.09.2022).
- International Telecommunication Union (ITU). “Master Plan for Smart Sustainable Cities”, ITU-T Focus Group on Smart Sustainable Cities, 2015, https://www.itu.int/en/ITU-T/focusgroups/ssc/Documents/website/web-fg-ssc-0314-r5-ssc_framework.docx (20.06.2019).
- International Telecommunication Union (ITU). “Smart Sustainable Cities: An analysis of definitions”, ITU-T Focus Group on Smart Sustainable Cities, 2014, https://www.itu.int/en/ITU-T/focusgroups/ssc/Documents/Approved_Deliverables/TR-Definitions.docx (20.06.2019)
- Karagianis, Liz. “The Future is Cities”, MIT Spectrum, Winter 2014, <http://spectrum.mit.edu/winter-2014/the-future-is-cities/> (16.08.2022).
- Kayapınar, Y. Erdal. “Akıllı Şehirler ve Uygulama Örnekleri”, Dosya: Akıllı Şehirler, *İTÜ Vakfı Dergisi*, 77(2017):14-19.
- Lacinák, Maroš ve Ristvej, Jozef. “Smart City, Safety and Security”, TRANSCOM 2017: International scientific conference on sustainable, modern and safe transport, *Procedia Engineering*, 192 (2017): 522-527.
- Lévy-Bencheton, Cédric ve Darra, Eleni. “Cyber security for Smart Cities: Architecture Model for Public Transport, (European Union Agency for Network and Information Security, 2015). <https://www.enisa.europa.eu/publications/smart-cities-architecture-model>
- Manitiu, Dorel N. ve Pedrini, Giulio. “Smart and sustainable cities in the European Union. An ex ante assessment of environmental, social, and cultural domains, Working Paper Series, (SEEDS, 2015).

- Manville, Catriona, Cochrane, Gavin, Cave, Jonathan, Millard, Jeremy, Pederson, J. Kevin vd. "Mapping Smart Cities in the EU", Directorate General for Internal Policies Policy Department A: Economic and Scientific Policy, (European Union, 2014).
- Matlala, Ramolobi L.G. "Defining e-policing and smart policing for law enforcement agencies in Gauteng Province", *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*, 3, 12 (2016):3058-3070.
- Nam, Taewoo ve Pardo, Theresa A. "Conceptualizing Smart City with Dimensions of Technology, People, and Institutions", in *The Proceedings of the 12th Annual International Conference on Digital Government Research* (College Park, MD.2011):282-291.
- Neirotti, Paolo, De Marco, Alberto, Cagliano, A. Corinna, Mangano, Giulio ve Scorrano, Francesco. "Current Trends in Smart City Initiatives: Some stylised facts", *Cities*, 38 (2014):25-36.
- Nikolov, R., Novakova, G. ve Shoikova, E. "Model for a Smart and Safe City", *Scientific Proceedings International Scientific Conference "High Technologies. Business. Society 2016"*, 1 (2016): 99-103.
- Nunn, Samuel. "Police Technology in Cities: Changes&Challenges", *Technology in Society* 23 (2001):11-27.
- Pillaipakkam, Preethi. "Smarter, Safer Cities: Improving Public Safety", *Black & Veatch 2018 Strategic Directions: Smart Cities & Utilities Report*, (Black & Veatch Corporation, 2017): 33-36.
- Prislan, Kaja ve Slak, Boštjan. "Analysis of the Relationship between Smart Cities, Policing and Criminal Investigation", *VARSTVOSLOVJE, Journal of Criminal Justice and Security*, 20, 4 (2018): 389-413.
- SeaSkate. *Evolution and Development of Police Technology*, (Washington: SeaSkate Inc., 1998).
- Smart Cities Council. "Smart Cities Readiness Guide: The planning manual for building tomorrow's cities today", (Smart Cities Council, 2015):9, <https://www.smartcitiescouncil.com/resources/smart-cities-readiness-guide> (11.06.2019).
- Thales Group. "Secure, Sustainable Smart Cities and the IoT", <https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/iot/inspired/smart-cities> (20.08.2022).
- United Nations (UN). "News", 2018, <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> (16.08.2022).
- Verizon. *From Reactive to Proactive: Transforming public safety with safe cities technologies*, White Paper (Verizon, 2019).

TRANS-HÜMANİZMİN MİLLET UNSURU ÜZERİNDEKİ MUHTEMEL ETKİLERİ HAKKINDA DEĞERLENDİRME

Ahmed Alper CÖMERT*

Öz

Teknolojik ilerlemenin de tesiriyle ortaya çıkan ve gelişen bir felsefi kavram olan trans-hümanizm, insanın temel özelliklerinin, erişebileceği potansiyele kıyasla yetersiz olduğu; yaşlılık, hastalık ve ölüm gibi durumlar karşısında kesin şekilde önleyici tedbirleri alamadığı düşüncesine dayanır ve bilimsel ve teknolojik imkanlardan faydalanmak suretiyle insan özelliklerinin geliştirilmesi, evrime fayda esasına dayalı olarak yön verilmesi gerektiğini savunur. Trans-hümanizm, insanın mevcut özelliklerinin tamamıyla muhafaza edilmesi gerektiği düşüncesini reddeder. Zira bu düşünceye göre insan, evrimsel süreç içerisinde her daim daha ileriye ve daha yetenekli olabileceği istikamette tekâmül etmelidir. Bu halde, insanın temel özelliklerinin değişim sürecine müdahil olunması ve hatta öncülük edilmesi gerektiği düşüncesi kabul edilir. Trans-hümanizm düşüncesinin kabulü halinde, devletin unsurları bakımından da birtakım değişiklikler söz konusu olabilir. Zira, insanın yapısal özelliklerinin değişimi ile birlikte milletlerarası ilişkilerin ve tüzel örgütlenmelerin de başkalaşma ihtiyacı hissetmesi olasıdır. Modern Devletin unsurları olan ülke, egemenlik ve millet kavramları üzerinde değerlendirme yapmak ve trans-hümanizmin olası etkilerini düşünmek gerekecektir. Trans-hümanizmin yön verdiği değişikliklerle birlikte, ulaşılması hedeflenen “post-human” in yapıtaş olacağı millet unsurunun mevcut kabullerle değerlendirilmesi yetersiz kalacaktır. İnsanın temel özelliklerinin değişmesiyle beraber, mevcut devlet yapısının ve insanların bir ülke üzerinde birlikte yaşama iradesinin de başkalaşması sonucuyla karşılaşılacaktır. Diğer bir ifadeyle, post-human niteliğine erişen insanın içinde bulunacağı fiziksel ortamın dönüşümü, ülke unsurunun kapsamının genişlemesine yol açacaktır. Millet unsuru ise, bedensel ve zihinsel yapısı dönüşen post-human’ın iradesi ve sahip olacağı imkanlar nispetinde değişecektir. İnsanların birlikte yaşama usullerinin mevcut düzen üzere devam etmesi beklenemez. Dijital sistemle doğrudan bağlantı kuran, teknolojik tekilliğe ulaşmaya doğru ilerleyen insanın dönüşümü, devletin tüm mevcudiyetiyle reforme olmasına yol açacaktır.

Anahtar Kavramlar: Trans-hümanizm, Devlet, Modern Devlet, Millet Unsuru, Post-human

ASSESSMENT ON THE POSSIBLE EFFECTS OF TRANS-HUMANISM ON THE NATIONAL ELEMENT

Abstract

Transhumanism, a philosophical concept that emerged and developed with the influence of technological progress, states that the basic characteristics of human beings are insufficient compared to the potential they can reach; It is based on the idea that it cannot take preventive measures against conditions such as old age, illness and death, and argues that human characteristics should be developed by making use of scientific and technological opportunities, and evolution should be guided on the basis of benefit. Transhumanism rejects the notion that human characteristics should be preserved completely. Because, according to this idea, a person should always evolve in the direction that he can be more advanced and more talented in the evolutionary process. In this case, it is accepted that the basic characteristics of human beings should be involved in the change process and even lead. If the idea of transhumanism is accepted, there may be some changes in terms of the elements of the state. Because, it is possible that international relations and legal organizations will also feel the need to change with the change in the structural characteristics of human beings. It will be necessary to evaluate the concepts of country, sovereignty and nation, which are the elements of the modern state, and to consider the possible effects of transhumanism. With the changes directed by transhumanism, it will be insufficient to evaluate the element of nation, which will be the building block of the “post-

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, ORCID: 0000-0001-6433-4761, alpercomert44@gmail.com

human” that is aimed to be achieved, with current acceptances. Along with the change in the basic characteristics of human beings, the existing state structure and the will of people to live together in a country will also result in a metamorphosis. In other words, the transformation of the physical environment in which the person who has reached the post-human nature will be in will lead to the expansion of the scope of the country element. The element of nation, on the other hand, will change in proportion to the will and possibilities of the post-human whose physical and mental structure is transformed. It cannot be expected that people's ways of living together will continue in the current order. The transformation of man, directly connected with the digital system, moving towards the attainment of technological singularity, will lead to the reformation of the state in its entirety.

Keywords: Transhumanism, State, Modern State, Nation Element, Post-human

GİRİŞ

Trans-hümanizm konusunun tarihsel süreçteki gelişimi ve günümüzdeki karşılığı izah edildi. Sonra modern devlet ve esasen millet unsuruna dair kısa açıklamalar yapılarak trans-hümanist metinlerde yer alan ve günümüzün millet unsuruna dair kabullerini dönüştürme iddiası taşıyan talepler incelendi. Son olarak, trans-hümanizmin insan, insan hakları ve ulus konuları üzerindeki yaklaşımları ve bunların millet unsuru üzerinde gerçekleştirebileceği muhtemel etkiler hakkında değerlendirmelerde bulunuldu ve sonuç izahatı yapılmak suretiyle çalışmanın sonuna gelindi. Bu çalışma, yerel literatürde gereken düzeyde incelenmeyen trans-hümanizm konusunu genel olarak açıklamak ve özellikle ulus devlet ve devletin millet unsuruna dair karşılaşılabilecek etki ve talepleri ele almak amacını taşımaktadır.

Trans-Hümanizm Nedir?

Trans-hümanizm, yaklaşık yüz senelik bir geçmişi olan ancak özellikle son yirmi senede daha sık başvurulan ve tartışılan bir kavramdır. Teknolojinin gelişimi ve bu gelişimdeki ivmenin artması, trans-hümanist fikirlerin yaygınlaşmasına vesile olmuştur. Bu durum, dünya üzerinde mevcut birçok konuya benzer şekilde, modern devlet ve devletin unsurlarını da etkilemektedir.

Trans-hümanizmin insana bakışı mevcut kabullerden farklıdır. Trans-hümanizme göre insan, insan öncesi varlıklar ile üstün insan arasında yaşayan bir geçiş formudur.¹ Trans-hümanizm, anlam olarak ilk kez J.B.S. Haldane'nin “Deadolus” (1924), Julian Huxley'in

¹ Halim Alperen Çıtak, “Transhümanizm Karşısında Bir Hukuk Devleti İdeali”, *İnsan Hakları Yıllığı* Cilt 38 (2020): 3; José Luis, Cordeiro, “The Boundaries of the Human: From Humanism to Transhumanism”, *The Transhumanism Handbook*, (Editor: Newton Lee), Springer, Cham (Switzerland) (2019): 69.

“Religion without Revelation” (1927) ve John D. Bernal’ın “The World, The Flesh and The Devil” (1929) adlı eserleri kapsamında yer almıştır.²

Trans-hümanizm kavramını kapsamlı bir şekilde anlayabilmek için, kavramın tarihçesini ele almak gerekir. Trans-hümanizm kavramının tarihte ilk defa Dante Aligheri’nin “İlahi Komedy” (1312) isimli eserinde ifade edildiği görülür. Bu eserde, insanoğlunun sınırlarını aşan insanı tanımlar şeklinde “*transumanare*” kavramı kullanılmıştır. Ancak bu eserdeki ifade, günümüzdeki trans-hümanist anlayışın aksine, dini ve ruhi bakımdan gelişmiş insanı ifade etmektedir. Sonraları, Richard Maurice Bucke, “Kozmik Bilinç” (1901) adlı eserinde, Dante’ye de atıfta bulunarak, insanoğlunun mevcut sınırlarını aşan bir bilinci ifade eder şekilde “*transhumanizing*”, “*transhumanized*”, ve “*transhumanization*” kavramlarını kullanmıştır. Takiben T.S. Elliot, “Kokteyl Partı” (1935) adlı eserinde, aydınlanma yaşayan insanı ifade etmek için “*transhumanized*” kavramına yer vermiştir. Bu eserlerde yer verilen ifadeler, trans-hümanizm kavramı ile teknoloji arasında bir ilişkinin varlığına vurgu yapmaz. Sonrasında, Julian Huxley tarafından yazılan “Yeni Şarap İçin Yeni Şişeler” (1957) isimli eserde trans-hümanizm, “*insanlığını sürdürürken insanlık doğasını geliştirmek için yeni olanaklar fark eden insan*” anlamını karşılar şeklinde kullanılmıştır. Bu kullanım, günümüz anlayışıyla trans-hümanizm kavramının ilk defa ifade edilişi olarak kabul edilir. 1972 senesinde, F.M. Esfendiary tarafından “*transhuman*” kavramı kullanılmıştır. 1990 senesinde Max More tarafından yayınlanan “Transhumanism: Toward a Futurist Philosophy” isimli denemede, trans-hümanizm kavramı, insanın teknoloji vasıtasıyla geliştirilmesi ve bu gelişimin insanın bilincinde meydana getirdiği yeni insanı hâl olarak tanımlanmıştır.³

Julian Huxley’in trans-hümanizm yaklaşımı, trans-hümanizmin modern anlayışı bakımından temel taşlardan biri kabul edilir. Bu yönüyle Huxley’in görüşleri büyük önem taşır. Huxley, trans-hümanizm kavramını, “*Transhümanizme inanyorum: Bir kere şunu içtenlikle söyleyebilecek yeterli insan var; insan türleri bizimkilerden farklı olarak, bizimkiler de Pekin*

² Mahir Fatih Ünal, “Dijitalleşmenin Transhümanizme Etkisi”, *ISHOPHOS*, Y.2, N.2 (Spring 2019): 29.

³ Muhammet Özdemir ve Nevin Başaran, “Transhümanizm, Posthümanizm ve İnsan Bilincinin Yeni Kapsamı”, *Journal of Islamic Research*, 32(1), (2021): 34; Richard Maurice Bucke, *Cosmic Consciousness*, Milton Keynes, Tennessee: White Crow Books (e-book), (2011): 25, 81, 83, 152, 163, 171; Max More, “The Philosophy of Transhumanism”, *Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future: The Transhumanism Reader*, ed: Max More-Natasha Vita-More, Sussex, Malden, Oxford: Wiley-Blackwell, John Wiley & Sons, Inc., Publications (e-book), (2013): 39-40; Andrew Pilsch, *Transhumanism: Evolutionary Futurism and the Human Technologies of Utopia*, Minneapolis, London: University of Minnesota Press, (2017): 39-40.

adamından farklı olarak yeni bir varoluş türünün eşiğinde olacak. En sonunda gerçek kaderini bilinçli bir şekilde yerine getirecek.” ifadeleriyle izah etmeye çalışmıştır.⁴

Trans-hümanizm kavramının farklı tanımları yapılmıştır. Trans-hümanizm; teknoloji vesilesiyle insanın zekâ, fiziki güç ve duyu yetilerinin geliştirilmesini savunan bir felsefi harekettir.⁵ İnsan vücuduna birtakım teknolojik araçların (human enhancement technologies) entegre edilmesini önemser ve biyolojik sınırların etkisiz hâle getirilmesini, insan ömrünün mevcut hâline kıyasla uzatılmasını ve hatta ölümsüzlüğe ulaşılmasını amaçlar.⁶ Trans-hümanist felsefe, insanı işlenmekte olan bir ürün-varlık olarak kabul eder ve insanlığın yön verilmek suretiyle yeniden işlenebilecek bir varlık olduğunu savunur. İnsanın hâlihazırdaki durumunun insan evriminin bir ara formu olduğunu ifade ederken; akıl, bilim ve teknolojinin öncülüğünde insanların şu anki durumdan çok daha ileri birtakım gelişmiş özelliklere sahip “post-human” lara dönüşümünü hedefler.⁷

Trans-hümanizm, insanın tabiatında ve hayat tarzında, çeşitli bilimsel ve teknolojik usullerle (nanoteknoloji, genetik, yapay zekâ, nörobilim) insan vücudunun “cyborg” hâline getirilmesi, insan bilincinin dijital bir teknolojik yapı içerisine aktarılması, insan genomunun değiştirilmesi gibi devrimsel dönüşümleri gerçekleştirmeyi amaçlar.⁸ Trans-hümanistler, insanın kendi yaşamını; kendi zihinsel ve bedensel şartlarını değiştirmek suretiyle yeniden şekillendirme hürriyetine sahip olduğunu iddia eder.⁹

Trans-hümanizm, insanın yaşlanmasını azaltmak veya tamamen engellemek ve insanın bilişsel, fiziki ve psikolojik donanımını geliştirmek maksadıyla çeşitli araçlar üretmek ve böylece insanın hayat şartlarını iyileştirmeyi hedefler.¹⁰

Trans-hümanizmin felsefi açıdan gerçek modern kaynağının Alman filozof Friedrich Nietzsche olduğu da ifade edilmektedir. Buna göre, Nietzsche’nin “üstinsan” kavramını kullanarak ve özellikle “Böyle Buyurdu Zerdüş” ve “Güç İstenci” adlı eserlerinde bilinç, ahlak ve irade hususları bakımından aşılması gereken mevcut insan davranışlarını ifade etmesi,

⁴ Julian Huxley, *New Bottles for New Wine*, Chatto and Windus Publishing, London, (1957): 17.

⁵ Jacob Shatzer, *Trans Humanism and the Image of God: Today’s Technology and the Future of Christian Discipleship*, Illinois: An Imprint of InterVasity Press, (2019): 40.

⁶ Sean A Hays, “Transhumanism”, *Encyclopædia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/transhumanism> (28.09.2022).

⁷ Nick Bostrom, “Transhumanist Values”, *Ethical Issues for the 21st Century*, ed. Frederick Adams, Philosophical Documentation Center Press, (2003): 4. <https://www.nickbostrom.com/ethics/values.pdf> (28.09.2022).

⁸ Max More, “Transhumanism: Towards a Futurist Philosophy”, *Extropy Magazine*, Volume 4, Number 1, (1990): 6-13. <https://web.archive.org/web/20051029125153/http://www.maxmore.com/transhum.htm> (28.09.2022).

⁹ Çıtak, 8.

¹⁰ Hüsnü Aydeniz, “Geleneksel Değerler Üzerinden Bir Transhümanizm Eleştirisi”, *İlted: İlahiyat Tetkikleri Dergisi / Journal Of İlahiyat Researches* 53 (Haziran / June 2020/1): 357.

günümüzün trans-hümanizm anlayışı açısından dikkate değerdir. Trans-hümanizmin, Nietzsche'nin felsefi görüşlerini takiben post-modern teoriler, sibernetik ve teknolojinin getirdiği yeniliklerin etkisiyle insanoğlunun ve hayatın yeniden irdelenmesi ve derinlikli bir şekilde anlaşılmasını benimsediği ifade edilmektedir.¹¹

Modern Devlet ve Millet Unsuru

Devlet, en temel şekilde, belirli bir toprak parçası (ülke) üzerinde meşru bir egemenlik kuran ve sürekliliği olan kurumlar aracılığıyla otoritesini muhafaza eden siyasi bir birlik olarak tanımlanabilir.¹² Devlet, bir güç odağı olarak, varlığını oluşturan unsurların devamlılığını sağlamalı ve bu şekilde meşruiyetini korumalıdır.

Devletin kabul edilen temel unsurları egemenlik, ülke ve millet unsurlarıdır. Çalışmamızın kapsam ve mahiyeti millet unsuru etrafında şekillendiğinden, bu unsura ağırlık vereceğiz.

Millet Unsuru

Millet, modern devletin unsurlarından biridir. Modern devletten önceki devlet yapılarında millet ve milliyetçilik kavramlarının yoğun şekilde kullanıldığı ve kabul gördüğünü söyleyemeyiz. Keza işbu kavramlar modern dönem terminolojisi dahilinde oluşmuştur.

İngilizce “nation” kelimesinden gelen ulus kavramı aynı zamanda köken olarak Latince “nasci” (doğmak) sözcüğüne dayanır. Bu suretle ulus sözcüğü, derinlikli ve hissi yoğunluğu olan kuvvetli bir aidiyeti ifade eder.¹³ İşbu aidiyet duygusuna dayalı olarak ortaya çıkan ulus kelimesi; etnik, lisan veya inanç ortaklığı, aynı ülke üzerinde kader birliği yapmak unsurlarını da karşılayan bir kavram olarak şekillenmiştir.¹⁴

Ulus kavramı farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Giddens'a göre ulus, “hem dahili devlet hem de diğer devletler tarafından tepkisel olarak gözetilen, üniter bir yönetime konu olan ve açıkça belirlenmiş bir bölge içerisinde var olan ortaklığı” ifade eder.¹⁵ Anderson ise ulusu, “Hayal edilmiş bir topluluktur — kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık için

¹¹ Yunus Tuncel, “Nietzsche”, *Post- and Transhumanism An Introduction*; ed: Robert Ranisch-Stefan Lorenz Sorgner, Frankfurt, Main: Peter Lang Edition, (2014): 83-98; Roberto Manzocco, *Transhumanism-Engineering the Human Condition: History, Philosophy and Current Status*, Chichester/UK, Cham/Switzerland: Springer, Published in Association with Praxis Publishing, (2019): 5.

¹² Andrew Heywood, *Siyasetin Temel Kavramları*, çev: Hayrettin Özler, (Adres Yayınları, 2012): 29.

¹³ Gianfranco Poggi, *Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, çev: Aysun Babacan, 3.Baskı (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul, 2011): 37.

¹⁴ Anthony D., Smith, *Milli Kimlik*, çev: Bahadır Sina Şener, 4. Baskı (İletişim Yayınları, İstanbul, 2007): 75.

¹⁵ Anthony Giddens, *Ulus Devlet ve Şiddet*, çev: Cumhuriyet Atay, 2. Baskı (Kalkedon Yayınları, 2008): 159.

olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir.” şeklinde tanımlar.¹⁶ Hobsbawm’a göre ulus, yakın döneme ait bir kavram olup, modern ulus devlet ile bağ kurabildiği düzeyde kabul görür, zira bu bağ kurulamazsa ulusun varlığını tartışmak anlamsızdır.¹⁷ Buna göre ulus kavramı, insanoğlunun tabii bir kabulü olmayıp, yakın sanayileşme döneminin bir ürünü ve ideolojiye dayanan suni bir icattır.

Günümüz kabulünde millet unsuru, devletin ve organize olmuş hayat düzeninin devamlılığının korunması için var olması elzem bir kurum hâline gelmiştir. Bu noktada, devlet kavramını millet unsurundan bağımsız düşünme imkânı kalmamıştır.

Trans-Hümanist İddia ve Taleplerin Millet Unsuruna Yansıması

Trans-hümanizmin, felsefi temelleri ve idealleri açısından değerlendirildiğinde, millet unsurunun temel yapıtaşı olan insanı esas aldığı ve tüm fikirsel tutarlılığını insanın dönüştürülmesi temeline dayandığı görülmektedir. Bu durumda, trans-hümanizmin insanı dönüştürmeye yönelik her kabulü, millet unsuruna ve modern devletin mevcut sistemine büyük oranda etki edecektir.

Trans-hümanist fikirleri toplu şekilde ifade etmesi yönünden, Amerika Birleşik Devletleri Transhümanist Partisi’nin ilan ettiği Transhümanist Haklar Bildirgesi¹⁸ ile Humanity+ isimli sivil toplum kuruluşunca hazırlanan Transhümanist Beyanname’de¹⁹ yer alan ifadeler örnek gösterilebilir.²⁰

Bilinçli Varlıklar ve Hukuk Düzeninde Kişi Olarak Tanınmaları

Trans-hümanistler, insan dışında diğer birtakım varlıkların hak süjesi veya kişi olarak tanınması ve bu tanıma işleminin hukuk düzenince meşru zemine oturtulması gerektiği görüşündedir. Transhümanist Haklar Bildirgesi’nde, ilgili konudaki açıklamalarda, kişi olarak insan kavramı yerine “bilinçli varlıklar” kavramının vurgulandığı görülmektedir. Bilinçli varlıklar; genetiği değiştirilmiş olanlar da dahil olmak üzere insanlar, cyborg’lar, dijital zekâlar, eskiden zeki olmamakla birlikte zihinsel bakımdan geliştirilmiş hayvanlar, bilinçli şekilde düşünme yeteneği kazanması için geliştirilmiş tüm yeni bitki ve hayvan türleri ve diğer ileri seviye bilinçli yaşam formları olarak sıralanmıştır. Ek olarak, tüm bilinçli varlıkların, her yerde

¹⁶ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, 6. Baskı, Metis Yayınları, (2011): 20.

¹⁷ E. J. Hobsbawm, *1870’ten Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: “Program, Mit, Gerçeklik”*, 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, (2010): 24.

¹⁸ Transhumanist Bill of Rights - Version 3.0. <https://transhumanist-party.org/tbr-3/> (28.09.2022).

¹⁹ Transhumanist Declaration. <https://humanityplus.org/philosophy/transhumanist-declaration/> (28.09.2022).

²⁰ Çıtak, 9.

hak süjesi veya kişi olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu durumda, insani haklar olan mülkiyet, vatandaşlık, seyahat özgürlüğü, düşünce özgürlüğü gibi hakların tüm bilinçli varlıklar bakımından kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır (madde 27).

Transhümanist Beyanname de benzer düşünceleri barındırmaktadır. Buna göre, insanlar, hayvanlar ve gelecekte tesis edilecek her türlü yapay zekâ, dönüştürülmüş yaşam formu veya bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin oluşturacağı diğer zekâlar olmak üzere tüm bilinçli varlıklar kapsam dahilinde kabul edilmiştir (madde 7).²¹

Yukarıda ifade edilen hususlar, modern devletin millet ve insan kabullerini temelden dönüştürecek mahiyettedir. Zira, hak süjesi veya kişi olarak kabul edilecek bir yapay zekânın veya bilinçli hâle gelecek şekilde geliştirilmiş bitki veya hayvanın, günümüz dünyasında insanlara tanınan ve ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemelerle koruma altına alınan haklara sahip olacağı düşünüldüğünde, tüm hak ve görev sistematığının yeniden düzenlenmesi gerekeceğini söylemek gerekir. Bir yapay zekânın vatandaş olması, demokratik seçimlerde oy kullanması ve hatta parlamentolarda temsil edilmesi veya temsilci olması ihtimalleri üzerine, yalnızca millet unsurunun değil devletin ve hukuk düzeninin birçok tarafının dönüşeceği görülmektedir.

Geçmişten günümüze, millet unsurunu oluşturan özne her zaman insan olmuştur. Bu minvalde, tüm sistem insan kavramı üzerine şekillenmiştir. Hatta uzun yıllardır hukuk düzenleri tarafından tesis edilen ve kabul gören tüzel kişiler dahi belirli hak sınırları dışına çıkamamıştır. Söylenbilir ki, insanın kendisine alternatif üretmek veya yapay birtakım kişilere insan seviyesinde eşit hak ve yetkiler vermek hususunda çekinceleri vardır. Bu durumda, transhümanist anlayışının savunduğu bilinçli varlıklar kavramı ve bu varlıkların hukuk düzeninde hak süjesi ve kişi olarak kabulünün kolaylıkla gerçekleşeceğini söylemek zordur.

Bilinçli varlıkların hak süjesi olarak kabul edilmesi talebi, karşılaşılabilecek muhtemel olumsuzlukların tespiti bakımından değerlendirilmelidir. İnsan tarafından tasarlanan ve idare edilen yapıların hukuk düzeni içerisinde insana eşit haklarla donatılması, toplumsal hayatın ve sosyolojik kabullerin köklü şekilde dönüşmesine muhtaçtır. Aksi durumda, sınırları bu denli zorlayan bir dönüşüm talebinin karşılık bulmasının mümkün olmayacağını ifade etmek gerekir.

²¹ Çıtak, 10.

Morfolojik Özgürlük

Morfolojik özgürlük, kişilik haklarının kapsamı dâhilinde görülür. Buna göre, kişinin vücudu üzerinde değiştirme, dönüştürme gibi tasarrufları özgürce gerçekleştirebilmesini ifade eder.²²

Transhümanist Haklar Bildirgesi'nde morfolojik özgürlüğün tanınması, “*Sentient entities agree to uphold morphological freedom—the right to do with one’s physical attributes or intelligence whatever one wants so long as it does not harm others.*” ifadeleriyle belirtilmiştir (madde 10). Buna göre, morfolojik özgürlük, başkalarına zarar vermedikçe, kişinin fiziksel özellikleri veya zekâsıyla istediğini yapma hakkıdır.

Trans-hümanistlerin morfolojik özgürlük anlayışına göre, hak süjesi ve kişi olarak tanınan her varlık; siberetik yapay organlar, biyo-mekatronik parçalar, genetik modifikasyonlar, sistemler, teknolojiler ile yaşam süresini uzatmak, hastalıkları ortadan kaldırmak ve tüm canlı yaşam formlarını iyileştirmek için geliştirmeler yaratma özgürlüğüne sahiptir. Tüm bu yaratma faaliyeti neticesinde ortaya çıkan varlıkların mülkiyet hukukuna tabi kılınmaz ve kişilik haklarına sahip olur (madde 8).

Morfolojik özgürlük, bir kişinin, mevcut tıbbi teknolojiye uygun olarak bilgilendirilerek, rızaya dayalı başvuru veya reddetme yoluyla kendi vücudunu kendi şartlarına göre sürdürme veya değiştirme konusunda önerilen bir medeni hakkını ifade eder.²³ Morfolojik özgürlük terimi, Max More’un 1993 tarihli ve “Technological Self-Transformation: Expanding Personal Extropy” isimli makalesinde, “*cerrahi, genetik mühendisliği, nanoteknoloji gibi teknolojiler aracılığıyla bedensel formu istediği gibi değiştirme yeteneği*” olarak tanımlanmıştır. Terim daha sonra bilim araştırmacısı ve fütürist Anders Sandberg tarafından “*kişinin kendi bedeni üzerindeki hakkının bir uzantısı, sadece kendine ait olma hakkının değil, aynı zamanda kişinin arzularına göre kendini değiştirme hakkının bir uzantısı*” şeklinde tanımlanmıştır.²⁴

Trans-hümanistler, morfolojik özgürlük anlayışı kapsamında görülen “iyileştirme” teknolojilerinin, insan hayatına yarar sağlaması bakımından önemli derecede potansiyele sahip olduğunu savunur. Bu suretle insanlığın ölümsüzlüğe, günümüz insanına göre çok daha ileri

²² Anders Sandberg, “Morphological Freedom - Why We Not Just Want It, but Need It”, *The Transhumanist Reader*, ed: Max More and Natasha-Vita More, Wiley-Blackwell, Chichester, (2013): 56.

²³ Nick Bostrom, “In Defense of Posthuman Dignity”, *Bioethics*, 19 (3), (2005): 202–214.

²⁴ , H. G. Bradshaw ve R. Ter Meulen, “A Transhumanist Fault Line Around Disability: Morphological Freedom and the Obligation to Enhance”, *Journal of Medicine and Philosophy*, 35 (6), (2010): 670–684.

düzyeyle bilişek becerilere ve yeni duyusal yeteneklere sahip bir “post-human” (insan sonrası) niteliği kazanabileceği ifade edilmektedir.²⁵

Üreme Özgürlüğü

Üreme özgürlüğü, trans-hümanistler bakımından önem arz eden bir konudur. Bu minvalde, çeşitli trans-hümanist metinlerde bu konuya yer verilmiştir.

Transhümanist Haklar Beyannamesi'nin 8'inci maddesinde üreme özgürlüğüne atıfta bulunularak, “*All sentient entities are entitled to reproductive freedom, including through novel means such as the creation of mind clones, monoparent children, or benevolent artificial general intelligence.*” ifadelerine yer verilmiştir. Buna göre, tüm bilinçli varlıklar; zihin klonları, tek ebeveynli çocuklar veya yardımcı yapay genel zekâ yaratılması gibi yeni araçlar da dahil olmak üzere üreme özgürlüğüne sahiptir.

Aynı maddenin devamında, evlilik ve aile kurma özgürlükleri de belirtilmiştir. Şöyle ki; ırk, din, milliyet veya köken sebebiyle herhangi bir sınırlama olmaksızın, tam yaş ve yetkinliğe sahip her bilinçli varlık evlenme ve bir aile kurma veya tek hane reisi olarak bir aile kurma hakkına sahiptir. Tüm bilinçli varlıklar; evlilikte, evlilik sırasında ve evliliğin sona ermesinde eşit hakları sahiptir. Yeni yollarla kurulan aileler de dahil olmak üzere tüm aileler, toplum ve devlet tarafından korunma hakkına sahiptir.

Trans-hümanistlerin üreme özgürlüğü anlayışı, insanlar arasında mevcut olan bir hakkın kapsamını genişletmeyi hedeflemektedir. Görülüyor ki, bilinçli varlıklar arasında sayılan bütün varlıklara gerek kendi türleri gerekse de diğer türler ile üreme, evlenme, aile kurma hakkı verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Örneğin, bir insanla dijital zekânın veya bilinçli düşünme yeteneği kazanması için geliştirilmiş bir bitkinin evlenmesi ve aile kurmasının hukuk düzeni içerisinde meşru sayılması gerektiği ifade edilmektedir.

Tüm bu talepler, mevcut insani değerlerin ve ilgili hukuki düzenlemelerin neredeyse tamamen dönüştürülmesi gerektiğini savunmaktadır. Zira bir dijital zekâ ile bir insanın evlenmesi ve aile kurmasının günümüz hukuk düzeni içerisinde yeri yoktur.

Farklı türler arasında evliliğin ve aile kurmanın hukuk düzenince korunması talebi, millet unsurunu doğrudan etkileyecektir. Zira trans-hümanist taleplerin kabul edilmesi durumunda hukuk devletinin unsuru olan millet, yalnızca insanlardan değil, yukarıda sayılan

²⁵ Ayhan Küngerü, “Transhümanizm ve Biyopolitika Bağlamında Değiştirilmiş Karbon Dizisi Örneği”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1 (Haziran 2022): 8; Bostrom, “In Defense of Posthuman Dignity”, 203.

bilinçli varlıkların tümünden oluşan bir yapıya dönüşecek ve toplumsal yapısı köklü olarak değişecektir. Ayrıca günümüz medeni hukuk anlayışında yeri olmayan birçok sorunun gündeme gelmesi ve hukuki zemine oturtulması gerekecek, böylelikle hukuk devletinin mevcut kabulleri devrimsel düzeyde dönüşecektir. Böyle iddia ve taleplerin insanlar ve hukuk düzenince kabul edilmesi zor görünmektedir.

SONUÇ

Trans-hümanizm, öncelikle insanı, insan hakları anlayışını ve dünyadaki mevcut kişilik kabullerini dönüştürme ve böylece meşru ulusal ve uluslararası hukuk kurallarının şekillenmesinde etkili olma gayreti içerisindedir. İnsanların bilimsel ve teknolojik gelişmeler yönünde geliştirilen araçlarla entegre edilmesi gerek bilişsel gerek de fiziksel niteliklerini değiştirme özgürlüğü elde etmesi gerektiği iddiasıyla, hayatın akışını bütünüyle farklı bir zemine getirmeyi amaçlamaktadır. Kimi söylem ve talepler insanlar için faydalı ve umut verici olarak kabul edilebilir; ancak trans-hümanizmin kapsamlı olarak savunduğu ve kurmak istediği düzende insanın hâlihazırda mevcut birtakım hak ve hürriyetlerinden mahrum kalacağı ihtimali de uzak değildir. İnsanın, esas hak süjesi olma vasfını henüz kapsamı ve mahiyeti ortaya konulamayan ve “bilinçli varlıklar” kavramı çerçevesinde sunulan birtakım varlıklarla paylaşması, bu varlıklarla eşit sayılmasına yönelik talepler endişe vericidir. İnsanlar arasında genel kabul gören ve hukuk devleti ilkesinin temelini oluşturan eşitlik prensibinin de sarsılmayacağını ifade etmek güçtür. Vücudu üzerinde çeşitli teknolojik araçlar eklemek suretiyle değişiklikler yapan insanların, bu tür bir dönüşümü reddeden insanlarla arasındaki güç dengesinin korunması mümkün olmayacaktır. Bu durum da aslında, morfolojik özgürlüğü reddeden insanların, toplumsal şartlar bakımından mahrumiyet yaşamalarına yol açacak ve “geliştirme” ve “iyileştirme” adı verilen ve insanın mevcut özelliklerini dönüştürmeyi vadeden teknolojik işlemlere rıza göstermek zorunda kalmalarına yol açacaktır. Özgürlükçü bir dille hak ve özgürlüklerin genişletilmesi olarak sunulan morfolojik özgürlük, bu özgürlüğü reddeden insanların hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması sonucunu doğuracaktır.

Trans-hümanizmin millet unsuruna bakışına dair değerlendirmeler yapılabilir. Keza, insanın bedensel yapısını birtakım teknolojik araçlar vasıtasıyla değiştirmesi ve bu değişimin sürekli hâle gelmesi, insan unsurunun temel yapısını ve toplumsal alandaki yerini büyük ölçüde değiştirecektir. İnsanların eşitlik anlayışı çerçevesindeki konumu ve ayrıca trans-hümanizmin hak süjesi olmasını talep ettiği diğer varlıklarla arasındaki nitelik farkının belirsizliği ve değişkenliği dikkate alındığında, toplum düzeninin ve yukarıda belirttiğimiz ulus kavramının kapsam ve mahiyetinin günümüz dünyasında olduğu gibi kabul edilmesi beklenemeyecektir.

Millet unsurunun omurgasını teşkil eden insan hakları düsturu ve ulus bilinci, trans-hümanist anlayış paralelinde gerçekleşecek bir morfolojik özgürlük tanınması söz konusu olursa gerek kavramsal gerekse de normatif olarak dönüşüme mecbur kalacaktır. Bu dönüşümün kendi içinde tutarlılığını muhafaza ederek sağlanması, modern devlet anlayışını da derinden etkileyecektir. Modern devletin insan hakları ve ulus devlet anlayışı çerçevesinde şekillenen ve egemenlik yetkilerini düzenleyen bakış açısı, şu anki görüş alanımızda belirsiz ve hayali görünen birtakım yenilikler karşı direnme veya bu yenilikleri sindirebileceği bir düzene yönelme arasında bir yol bulmaya çalışacaktır. Bu durum, demokratik ilke ve kabullere aykırı şekilde yönlendirilen bir dönüşüm sürecini zorunlu kılacaktır.

KAYNAKÇA

- Anderson, Benedict, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, 6. Baskı, Metis Yayınları, 2011.
- Aydeniz, Hüsnü, “Geleneksel Değerler Üzerinden Bir Transhümanizm Eleştirisi”, *İlted: İlahiyat Tetkikleri Dergisi / Journal Of İlahiyat Researches* 53 (Haziran / June 2020/1): 353-376.
- Bostrom, Nick, “In Defense of Posthuman Dignity”, *Bioethics*, 19 (3), (2005) 202–214.
- Bostrom, Nick, “Transhumanist Values”, *Ethical Issues for the 21st Century*, Editör: Frederick Adams, Philosophical Documentation Center Press, 2003. <https://www.nickbostrom.com/ethics/values.pdf> (28.09.2022).
- Bradshaw, H. G. ve Meulen, R. Ter, “A Transhumanist Fault Line Around Disability: Morphological Freedom and the Obligation to Enhance”, *Journal of Medicine and Philosophy*, 35 (6), (2010): 670–684.
- Bucke, Richard Maurice, *Cosmic Consciousness*, Milton Keynes, Tennessee: White Crow Books (e-book), 2011.
- Cordeiro, José Luis, “The Boundaries of the Human: From Humanism to Transhumanism”, *The Transhumanism Handbook*, (Editor: Newton Lee), Springer, Cham (Switzerland), 2019, 63-74.
- Çıtak, Halim Alperen, “Transhümanizm Karşısında Bir Hukuk Devleti İdeali”, *İnsan Hakları Yıllığı* Cilt 38, (2020): 1-40.
- Giddens, Anthony, *Ulus Devlet ve Şiddet*, Çeviren: Cumhur Atay, 2. Baskı, Kalkedon Yayınları, 2008.
- Hays, Sean A., “Transhumanism”, *Encyclopædia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/transhumanism> (28.09.2022).
- Heywood, Andrew, *Siyasetin Temel Kavramları*, Çeviren: Hayrettin Özler, Adres Yayınları, 2012, 29.
- Hobsbawm, E. J., *1870’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: “Program, Mit, Gerçeklik”*, 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.
- Huxley, Julian, *New Bottles for New Wine*, Chatto and Windus Publishing, London, 1957.

- Küngerü, Ayhan, “Transhümanizm ve Biyopolitika Bağlamında Değiştirilmiş Karbon Dizisi Örneği”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1 (Haziran 2022): 1-22.
- Manzocco, Roberto, *Transhumanism-Engineering the Human Condition: History, Philosophy and Current Status*, Chichester/UK, Cham/Switzerland: Springer, Published in Association with Praxis Publishing, 2019.
- More, Max, “The Philosophy of Transhumanism”, *Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future: The Transhumanism Reader*, Editör: Max More-Natasha Vita-More, Sussex, Malden, Oxford: Wiley-Blackwell, John Wiley & Sons, Inc., Publications (e-book), 2013: 258-267.
- More, Max, “Transhumanism: Towards a Futurist Philosophy”, *Extropy Magazine*, Volume 4, Number 1, 1990, 6-13, <https://web.archive.org/web/20051029125153/http://www.maxmore.com/transhum.htm> (28.09.2022).
- Özdemir, Muhammet ve Başaran, Nevin, “Transhümanizm, Posthümanizm ve İnsan Bilincinin Yeni Kapsamı”, *Journal of Islamic Research*, 32(1), (2021): 30-51.
- Pilsch, Andrew, *Transhumanism: Evolutionary Futurism and the Human Technologies of Utopia*, Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 2017.
- Poggi, Gianfranco, *Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, Çeviren: Aysun Babacan, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Sandberg, Anders, “Morphological Freedom - Why We Not Just Want It, but Need It”, *The Transhumanist Reader*, Editör: Max More and Natasha-Vita More), Wiley-Blackwell, Chichester, 2013, 56-64.
- Shatzer, Jacob, *Trans Humanism and the Image of God: Today's Technology and the Future of Christian Discipleship*, Illinois: An Imprint of InterVasity Press, 2019.
- Smith, Anthony D., *Milli Kimlik*, Çeviren: Bahadır Sina Şener, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- Transhumanist Bill of Rights - Version 3.0, <https://transhumanist-party.org/tbr-3/> (28.09.2022).
- Transhumanist Declaration, <https://humanityplus.org/philosophy/transhumanist-declaration/> (28.09.2022).
- Tuncel, Yunus, “Nietzsche”, *Post- and Transhumanism An Introduction*, Editör: Robert Ranisch-Stefan Lorenz Sorgner, Frankfurt, Main: Peter Lang Edition, 2014, 83-98.
- Ünal, Mahir Fatih, “Dijitalleşmenin Transhümanizme Etkisi”, *ISHOPHOS*, Y.2, N.2 (Spring 2019): 19-39.

YENİ MİLENYUMDA NATO’NUN DEĞİŞEN TEHDİT ALGISI: TERÖRİZM, RUSYA, ÇİN

Mehmet ALKANALKA*

GİRİŞ

11 Eylül terör saldırıları sonrasında, terörizm tehditi algısı yeni milenyumun güvenlik belgelerine ve NATO deklarasyonlarına hâkim olmuştur. Rusya Federasyonu’nun, değişen güç dengesi nedeniyle NATO tarafından 2010’lu yıllara kadar tehdit olarak görülmediği, uluslararası liberal-kapitalist sisteme hem terörizmle mücadele gibi güvenlik alanında hem de ekonomik olarak karşılıklı bağımlılık ile ortak olarak dâhil edilmeye çalışıldığı ve fakat 2008 yılındaki NATO Bükreş Zirvesinden başlayarak Ukrayna ve Gürcistan konusundaki hassasiyetlerinin göz ardı edildiğini ifade edebiliriz. Rusya’nın Kırım’ı işgali sonrası NATO belgelerinde geçmişteki geleneksel devlet tehdit algısına bir dönüş olduğu görülmekte, Çin ve Rusya gibi rakip ulus devletlerden açıkça bahsedilmektedir. Bu bağlamda, klasik büyük güç rekabeti anlayışına kavramsal bir dönüş olduğu sonucuna varılmaktadır. NATO’nun Değişen Tehdit Algısı hakkında bilimsel bir değerlendirme yapmak için süreç analizi yapılması daha aydınlatıcı olacaktır. Bu amaç doğrultusunda, bildiriye 21’nci yüzyıldaki sekiz adet (2002¹,2004²,2008³,2010⁴,2014⁵,2018⁶,2021⁷,2022⁸) NATO Zirvesi Deklarasyonları nitel tehdit tanımı üzerinden içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma söylemlerden ziyade yazılı olarak NATO’nun ortak deklarasyonlarının değişen güvenlik ortamına göre tehdit algısının da değiştiğini ve ABD’nin bu konudaki başat etkisini göstermesi bakımından uluslararası literature katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Dönemin Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin 1994 yılındaki konuşmasında Soğuk Savaş döneminin bitmesine rağmen, ‘Soğuk Barış’ döneminin aşılamadığından belirterek;

* Mehmetalkanalka@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-2311-935X

¹ “Prague Summit Declaration”, NATO, 2002, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?selectedLocale=en (29.03.2022).

² “Istanbul Summit Communiqué”, NATO, 2004, <https://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm> (29.03.2022).

³ “Bucharest Summit Declaration”, NATO, 2008, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm (29.03.2022).

⁴ “Lisbon Summit Declaration”, NATO, 2010, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm (29.03.2022).

⁵ “Wales Summit Declaration”, NATO, 2014, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (29.03.2022).

⁶ “Brussels Summit Declaration”, NATO, 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (29.03.2022).

⁷ “Brussels Summit Communiqué”, NATO, 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (29.03.2022).

⁸ “Madrid Summit Declaration”, NATO, 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=en (22.07.2022).

NATO'nun genişlemesinin ülkesinde Rusya'ya karşı ihanet olarak algılanabileceğini belirtmiştir.⁹ Rusya Devlet Başkanı olarak Putin 2005 yılında halka yapmış olduğu bir konuşmada Sovyetler Birliği'nin dağılmasının yüzyılın en büyük jeopolitik felaketi olduğunu açıklamıştır.¹⁰ Putin 2007 yılındaki Münih Güvenlik Konferansı'nda Çin ve Hindistan'ın birleştirilmiş gayri safi milli hasıllarının ABD'yi geçtiğini ifade ederek tek kutuplu bir dünyanın zorluğuna dikkat çekmiştir.¹¹ Putin, 2014 yılında yaptığı bir konuşmada ise, soğuk savaşın bitmesine rağmen açık ve şeffaf mutabakatlarla yazılı bir barış anlaşmasının imzalanmadığını ve bunun da Soğuk Savaş galiplerinin kendi ihtiyaç ve menfaatlerine göre tek taraflı hareketlerinin ters sonuçlar doğuracağını açıklamıştır.¹²

11 Eylül terör saldırısından sonra başta ABD olmak üzere, hazırlanan milli güvenlik strateji belgelerinde asıl tehdit olarak terörizm gösterilirken, Batı ile ideolojik farklılıkların olduğu Çin ve eski hasım Rusya Federasyonu hem güvenlik hem de ekonomik işbirliğine gidildiği ve bunda dönemin ABD Başkanlarının etkisi olduğu görülmektedir. Trump'ın ABD Başkanı olması ile '*Önce Amerika-America first*' kapsamında ABD'nin Çin ve Rusya'yı ana tehdit olarak tanımladığı ifade edilebilir. Bu tehdit değişim NATO Deklarasyonlarına da yansımıştır. Rusya'nın 2022 yılındaki Ukrayna'ya taarruzu sonucu ise, söz konusu tehdit ifadeleri 2022 NATO Deklarasyonunda da belirtilmiştir.

Teorik Çerçeve

Tehditler, jeopolitik betimlemeler, askeri gücün kullanılması gibi kavramlar uluslararası ilişkiler teorilerinden realizmi davet eden terimlerdir. Realizmin önemli isimlerinden Carr, uluslararası ilişkilerin temel konusunun barışçıl değişimi oluşturan şartları temin etmek olarak açıklamıştır.¹³ Gilpin ise, bazılarının barışçıl ekonomik işbirliklerinin büyük savaşların olma ihtimalini azalttığına inandığından bahsetmektedir.¹⁴ Realizmin önemli teorisyenlerinden Kenneth Watz 'güç dengesi' kavramı üzerinde durmuştur.¹⁵ Prof. Stephen Walt, uluslararası

⁹ "NATO Expansion: Budapest Blow 1994" National Security Archive, 2021, [https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/russia-programs/2021-11-24/nato-expansion-budapest-blow-1994_\(01.03.2022\)](https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/russia-programs/2021-11-24/nato-expansion-budapest-blow-1994_(01.03.2022)).

¹⁰ "Putin: Soviet Collapse a 'Genuine Tragedy'", NBC News, 2005, [https://www.nbcnews.com/id/wbna7632057\(23.03.2022\)](https://www.nbcnews.com/id/wbna7632057(23.03.2022)).

¹¹ "A Speech Delivered at the MSC 2007 by the President Vladimir Putin", Munich Security Conference, 2007, [https://is.muni.cz/th/xlghl/DP_Fillinger_Speeches.pdf_\(01.04.2022\)](https://is.muni.cz/th/xlghl/DP_Fillinger_Speeches.pdf_(01.04.2022)).

¹² Vladimir Putin, "Meeting of the Valdai International Discussion Club," Valdai International Discussion Club, 2014, [http://en.kremlin.ru/events/president/news/46860_\(11.04.2022\)](http://en.kremlin.ru/events/president/news/46860_(11.04.2022)).

¹³ Edward H. Carr, *International Relations Between The Two World Wars 1919-1939*, (Londra: Palgrave Macmillan, 1947).

¹⁴ Robert Gilpin, "Introduction", *War and Change in World Politics*, Ed. Robert Gilpin, (Cambridge: Cambridge University Press, 1981).

¹⁵ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics Reading*, (Mass: Addison-Wesley Pub. Co.,1979).

ilişkiler literatürüne ‘tehdit dengesi’ kavramını getirmiştir.¹⁶ Walt’a göre ittifaklar güç dengesinden ziyade tehdit dengesine göre oluşturulur, tehditler ise coğrafi yakınlık, ofansif kabiliyetler, güç ve algılanan niyetlerin fonksiyonundan oluşmaktadır.¹⁷ Uluslararası ana aktör devletlerin değişmediği ve dolayısıyla coğrafi yakınlığın sabit kaldığı, güç ile ofansif kabiliyetlerden ziyade, Çin ve Rusya’nın agresif politikaları nedeniyle algılanan niyetlerin değişmesi nedeniyle NATO’nun tehdit algısının değiştiği değerlendirilmektedir.

Söz konusu analiz, stratejinin temel üç ögesi olan kuvvet, zaman ve mekân unsurları üzerinden değerlendirilmiştir. İncelenen dokümanlarda zamana göre tehdit algısının değiştiği, yeni katılımlarla NATO’nun kuvvetini artırmayı hedeflediği ve de Çin’den bahsedilmesi suretiyle mekân boyutunun da bütün dünya olarak evrildiğini söyleyebiliriz. Böylece tehdit algısı küreselleşmiş ve Soğuk Savaş dönemi tehdit tanımlamalarından ayrılmıştır.

NATO Zirveleri Deklarasyonları

21’nci yüzyıldaki sekiz adet NATO Deklarasyonu belirtilen teori çerçevesinde analiz edilmiştir. Soğuk Savaş sonrası oluşan geçici barış zamanında Rusya bir tehdit olarak görülmemiştir.

11 Eylül terör saldırıları sonrasında, terörizm tehditi algısı yeni milenyumun güvenlik belgelerine ve NATO deklarasyonlarına hâkim olmuştur. Rusya’nın 2010’lu yıllara kadar NATO tarafından tehdit olarak görülmediği tespit edilmiştir. 2002, 2004, 2008 yılları arasındaki deklarasyonlar 10 sayfa civarındadır. Rusya’nın Gürcistan müdahalesi sonrası Lizbon’daki deklarasyonu bile 13 sayfadır. Ancak, Ukrayna’daki Kırım’ın ilhakı Rusya tarafından ilhakı sonrası metinlerin uzunluğu 20li sayfalara ulaşmıştır. Ukrayna, NATO’nun genişlemesinin kilit taşı ülkesi olmuştur.

¹⁶ Stephen M. Walt, “The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, Cilt 35, Sayı 2, (1991).

¹⁷ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances*, 1st edition, (New York: Cornell University Press, 1987).

Tablo 1: NATO Deklarasyonları

Yıl	2002 ¹⁸	2004 ¹⁹	2008 ²⁰	2010 ²¹	2014 ²²	2018 ²³	2021 ²⁴	2022 ²⁵
Şehir	Prague	Istanbul	Bucharest	Lisbon	Wales	Brussels	Brussels	Madrid
Sayfa sayısı	7	11	12	13	23	23	25	5

2002 yılındaki deklarasyonda NATO ve Rusya'nın eşit ortaklar olarak terörizmle mücadele başta olmak üzere birçok güvenlik alanında barışçıl ve bölünmemiş bir Avrupa kimliğine atıf yapılarak çalışacağı belirtilmiştir. Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik bütünleşmesi yolundaki kararlılığını not ettikleri de ifade edilmiştir.

2004 yılındaki İstanbul Summit Declaration Article 3'de 2002 yılındaki NATO'nun çabalarının herhangi bir ülke veya organizasyon tarafından tehdit olarak görülmemesi ifadesi tekrar belirtilmiştir. Article 42'de Türkiye'de yapılan İstanbul Zirvesinde Karadeniz'in önemine açıkça atıf yapılması dikkat çekicidir.

2008 yılındaki Bükreş Zirvesi Ukrayna ve Gürcistan ile Rusya açısından dönüm noktası niteliğinde olmuştur, Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliği için Avrupa-Atlantik isteklerinin memnuniyetle karşılandığı ifade edilmiştir. NATO ile Rusya ortaklığının Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği için stratejik önemi olduğu da ifade edilmiştir.

2010 yılındaki Lisbon Summit Declaration Article 29'da Karadeniz'in önemine atıf yapılmıştır. Deklarasyonda Rusya ile işbirliğinin stratejik önemine atıf yapılırken, Gürcistan'ın NATO üyeliğinin desteklendiği, istikrarlı ve demokratik bir Ukrayna'nın ise Avrupa-Atlantik güvenliği için önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir.

2013 yılındaki Ukrayna'da yaşananlar ve sonucunda Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile NATO Rusya ilişkileri ve sonraki yıllardaki NATO Deklarasyonlarındaki Rusya ile ilgili ifadeler farklı

¹⁸ "Prague Summit Declaration."

¹⁹ "Istanbul Summit Communiqué."

²⁰ "Bucharest Summit Declaration."

²¹ "Lisbon Summit Declaration."

²² "Wales Summit Declaration."

²³ "Brussels Summit Declaration."

²⁴ "Brussels Summit Communiqué."

²⁵ "Madrid Summit Declaration."

şekilde yer almıştır. 2014 yılındaki deklarasyonda Rusya'nın uluslararası hukuka aykırı olarak başta Ukrayna'daki askeri faaliyetleri ile Kırım'ı ilhakı olmak üzere eleştirilmiş ve Rusya'nın askeri güçlerini geri çekmesi belirtilmiştir. Article 5'de NATO sınırlarındaki değişen güvenlik yapısını karşılamak için gerekli önlemlerin alınacağı ve de Rusya'dan kaynaklanan meydan okumalara da cevap verileceği belirtilmiştir.

2018 yılındaki Brussels Summit Declaration'ın öncekilerden en büyük farkı ilk defa Rusya'nın saldırgan tavırlarına ve NATO ittifakına tehdit olduğuna vurgu yapmasıdır. Article 2'de Rusya'nın saldırgan eylemlerinin NATO'ya bir meydan okuma olduğu ve Avrupa-Atlantik güvenliğini "undermine" ettiği belirtilmektedir. Karadeniz'in güvenliği konusu ile Gürcistan ve Ukrayna ile Karadeniz'in güvenliğinde ortak hareket etmeye atf yapılmıştır. Aslında bu NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan genişlemesinin bir çeşit 'containment policy' olduğunu açıkça göstermektedir. Deklarasyonda Rusya'nın Ukrayna'dan çekilmediği müddetçe ilişkileri normale dönemeyeceği ifade edilmiştir. Rusya'nın Ukrayna ile birlikte hibrid faaliyetler ile birçok illegal faaliyeti somut örneklerle birer birer belirtilmiştir.

2021 yılındaki Brussels Summit Communique ise öncekilerden farklı olarak Çin'e karşı NATO'nun ortak hareket etmesi gerektiğine atf yapmaktadır.

2022 yılındaki Madrid Declaration'da Rusya en büyük tehdit olarak ifade edilmiş, terörizmin tehdit olduğu belirtilmiştir. Çin ile ilişkiler ise 'Stratejik rekabet-*Strategic Competition*' olarak betimlenmiştir.

SONUÇ

Soğuk Savaş sonrası 'Beyaz Barış' döneminde Rusya ve Çin birer tehdit olarak görülmemiştir. 11 Eylül terör saldırısından sonra başta ABD olmak üzere, hazırlanan milli güvenlik strateji belgelerinde asıl tehdit olarak terörizm gösterilirken, Batı ile ideolojik farklılıkların olduğu Çin ve eski hasım Rusya Federasyonu hem güvenlik hem de ekonomik işbirliğine gidildiği, ancak bu stratejinin istenen sonuca ulaşmadığı tespit edilmiştir. 2008 yılındaki NATO Bükreş Zirvesinde Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya üyeliklerine sıcak bakıldığının açıklanmasından sonra ilişkiler gerginleşmiştir. Ukrayna, NATO'nun genişlemesinin kilit taşı ülkesi olmuş ve özellikle Rusya'nın Kırım'ı tek taraflı ilhakı ile NATO Rusya'ya yaklaşımını değiştirmiştir. Çin'in 2021 ve 2022 yıllarında NATO'nun deklarasyonlarında açıkça ifade edilmesinden de NATO'nun ilgi alanının Avrupa'nın bölgesel güvenliğinden ziyade global alana taşındığını stratejik bir gelişme olarak ifade edebiliriz.

2010’lu yıllara kadar tehdit olarak görülmeyen Rusya’nın, hassasiyetlerinin de göz ardı edilmesi sonucu yeniden sert güç unsurlarına başvurarak 2022 yılında Ukrayna’ya karşı askerî bir harekât başlatmıştır. Söz konusu harekâtın da tıpkı 2008 Gürcistan Savaşı, 2014 Kırım Krizi gibi sınırlı bir yapıda gerçekleştiğini/gerçekleşeceğini topyekün bir Ukrayna işgaline dönüşmeyeceğini değerlendirmek mümkündür.

Çin’in 2021 ve 2022 yıllarında NATO’nun deklarasyonlarında açıkça ifade edilmesinden de NATO’nun ilgi alanının Avrupa’nın bölgesel güvenliğinden ziyade global alana taşındığını önemli bir stratejik bir dönüm noktası olarak ifade edebiliriz. ABD’nin terörle mücadele harekâtına sınırlı ölçüde destek veren diğer NATO müttefiklerinin, ABD’nin Çin dış politikasında ne kadar etkin olabilecekleri bundan sonraki çalışmalarda incelenmesi gereken önemli bir çalışma alanı olarak durmaktadır.

KAYNAKÇA

- “A Speech Delivered at the MSC 2007 by the President Vladimir Putin”, Munich Security Conference, 2007,
- “Brussels Summit Declaration”, NATO, 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (29.03.2022).
- “Brussels Summit Communiqué”, NATO, 2021, “Bucharest Summit Declaration”, NATO, 2008, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm (29.03.2022).
- Carr, Edward H. International Relations Between The Two World Wars 1919-1939, Londra: Palgrave Macmillan, 1947.
- Gilpin, Robert. Introduction, War and Change in World Politics, Ed. Robert Gilpin, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- “Istanbul Summit Communiqué”, NATO, 2004,
- “Lisbon Summit Declaration”, NATO, 2010, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm (29.03.2022).
- “Madrid Summit Declaration”, NATO, 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=en (22.07.2022).
- “NATO Expansion: Budapest Blow 1994” National Security Archive, 2021,
- “Prague Summit Declaration”, NATO, 2002, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?selectedLocale=en (29.03.2022).
- “Putin: Soviet Collapse a ‘Genuine Tragedy’”, NBC News, 2005,
- “Wales Summit Declaration”, NATO, 2014, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (29.03.2022).

Walt, Stephen M. *The Origins of Alliances*, 1st edition, New York: Cornell University Press, 1987.

Walt, Stephen M. "The Renaissance of Security Studies", *International Studies Quarterly*, Cilt 35, Sayı 2, 1991.

Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics* Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co., 1979.

Vladimir Putin, "Meeting of the Valdai International Discussion Club," Valdai International Discussion Club, 2014,

[https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/russia-programs/2021-11-24/nato-expansion-budapest-blow-1994_\(01.03.2022\)](https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/russia-programs/2021-11-24/nato-expansion-budapest-blow-1994_(01.03.2022)).

[https://www.nbcnews.com/id/wbna7632057_\(23.03.2022\)](https://www.nbcnews.com/id/wbna7632057_(23.03.2022)).

[https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm_\(29.03.2022\)](https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm_(29.03.2022)).

[https://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm_\(29.03.2022\)](https://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm_(29.03.2022)).

[https://is.muni.cz/th/xlghl/DP_Fillinger_Speeches.pdf_\(01.04.2022\)](https://is.muni.cz/th/xlghl/DP_Fillinger_Speeches.pdf_(01.04.2022)).

[http://en.kremlin.ru/events/president/news/46860_\(11.04.2022\)](http://en.kremlin.ru/events/president/news/46860_(11.04.2022)).

NATO'NUN GÜVENLİK ANLAYIŞINDAKİ ÜÇ ANA DÖNÜŞÜM SÜRECİNDEN BİRİ: 11 EYLÜL SONRASI DÖNÜŞÜMÜ AFGANİSTAN ÖRNEĞİ

Pınar Yurt*

Öz

Uluslararası sistemde barışı ve güvenliği tehdit eden olayların yaşanması, devletlerin bu durumun üstesinden gelemeyecek hale gelmesi huzur ve güvenliğin tesisinde bazı örgütlerin varlığını zorunlu kılmaktadır. 1949'da kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO/North Atlantic Treaty Organization) 2. Dünya Savaşı sonrası devletlerin dışardan gelebilecek tehditlere karşı Batı Blokunun savunma taahhüdü olarak kurgulanmıştır. Askeri bir ittifak olan NATO üç ana dönüşüm süreci yaşamıştır. Soğuk Savaş öncesi müttefik devletlerin topraklarını koruma amacına hizmet ederken, Soğuk Savaş sonrasında Batılı ülkelerin perspektifinden 'küresel barışın sağlanması' rolünü üstlenmiştir. Üçüncü dönüşüm süreci ise 11 Eylül saldırıları sonrası gerçekleşen dönüşümdür. NATO ittifakı, farklı dönem ve ihtiyaçlar çerçevesinde sürekli stratejiler geliştirip ilk defa Asya'da/Afganistan'da görev almıştır. NATO'nun üçüncü dönüşümü, 1999 Stratejik Konseptin kabulü sonrası ilk büyük değişimin yaşandığını gözler önüne sermektedir. Bu çalışmada NATO'nun güvenlik anlayışındaki dönüşüm Afganistan üzerinden ele alınırken aynı zamanda medyanın olaya bakışının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. 11 Eylül 2001 sonrası neden NATO'nun güvenlik anlayışında dönüşüm yaşanmıştır? Afganistan müdahalesini meşru hale getiren ABD nasıl diğer devletleri yanına çekmiştir? Yaşanan dönüşüm sürecinin NATO örgüt yapılanmasına olumlu olumsuz etkileri nelerdir? Varoluş amacını tamamlayan NATO'nun neden görevi sonlanmamıştır? NATO'nun 2001 yılı sonrası güvenlik anlayışı değişimi yerli, yabancı gazeteler, kitaplar, akademik yayınlar, sosyal medya ve resmî web sayfaları üzerinden ele alınacaktır. İlk olarak NATO'nun oluşum süreci ve yapılanması daha sonra 11 Eylül saldırıları sonrası Afganistan müdahalesi ve son olarak da süreç sonrası yaşanan NATO güvenlik anlayışındaki dönüşüm ele alınacaktır. Yaşanan dönüşümün medya kaynakları üzerinde yoğunlaşması farklı bakış açılarının değerlendirilmesi noktasında önemlidir. Literatüre yaşanan üçüncü dönüşüm sürecinin anlaşılması bağlamında katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, NATO, Afganistan, Dönüşüm, İşgal

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-posta:pinaryurt13@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1087-484x

ONE OF THE THREE MAIN TRANSFORMATION PHASES OF THE NATO'S SECURITY CONCEPT: POST 9/11 TRANSFORMATION – AFGHANISTAN CASE

Abstract

The events threatening peace and security at the international system and progressive incompatibility of the states to overcome this process makes the existence of some organizations mandatory for maintaining peace and security. NATO-North Atlantic Treaty Organization has been formed in 1949, after the WWII as the security warranty of the Western Bloc, for the member states against the potential external threats. NATO, a military union, has experienced three transformation phases. While NATO served as a protection to preserve the lands of the allies at pre-cold war period, it played the role of global peacekeeper from the perspective of western states. The third transformation phase is the post 9/11 period, after the terrorist attacks in the U.S. on 11th of September, 2001. The U.S. initiated “Enduring Freedom” operation in Afghanistan to overthrow Taliban after these attacks. NATO has been effective to form the process as a military alliance. NATO experienced a continuous transformation and reform to cope with the rapidly changing international system. Progressively developing security strategies in the context of different periods and needs, the alliance has operated in Asia-Afghanistan for the first time since its establishment. Transformation in NATO’s security perception points out the first major change after adopting Strategic Concept of 1999. This study considers the transformation of NATO’s security concept over Afghanistan case, as well as evaluating media’s perspective on the issue. Why a transformation took place in the NATO’s security concept after 9/11 events? How U.S. allied other states in legitimatizing Afghanistan operation? What were positive and negative effects of the transformation process on NATO’s organizational structure? Why NATO continues to exist even after fulfilling its purpose? NATO’s security concept transformation after 2001 will be analyzed over local, foreign newspapers, books, academic publications, social media, and official webpages. The questions will be NATO’s formation and structuring, then Afghanistan intervention after 9/11, and finally post-Afghanistan transformation of NATO’s security concept. Consolidation of the transformation in media sources is crucial in understanding different perspectives. This study will contribute to literature by helping to understand the third transformation phase.

Keywords: Security, NATO, Afghanistan, Transformation, Occupation

GİRİŞ

4 Nisan 1949 yılında 12 üye devletin dışişleri bakanları tarafından “Washington DC'deki Departman Oditoryumu'nda” Kuzey Atlantik Antlaşması/ diğer adıyla Washington Antlaşması imzalanmıştır. Anlaşma tarafı devletler gönüllü bir şekilde askeri faaliyetlerde ve siyasi istişareler de bulunmayı taahhüt etmektedirler.¹ Merkezi Belçika'nın başkenti Brüksel olan "North Atlantic Treaty Organization" (Kuzey Atlantik Pakı Teşkilatı) şekliyle ifade edilen NATO örgütünün yani Batı İttifakının esas hedefi tüm üye ülkelerin ortak bir savunma taahhüdü kurgusudur. Milli çıkarlara sahip devletler birleşerek ortak hareket etmektedirler ve günümüzde ittifakın üye sayısı 30'a çıkmıştır.² Soğuk Savaş yıllarında hayati öneme sahip olan NATO, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Sovyet tehdidinin ortadan kalkması ittifaka artık ihtiyaç kalmadığı fikrini ortaya çıkarmıştır. Çünkü uluslararası sistemde hem barış hem de istikrar ortamının hâkim olacağı düşüncesi ifade edilmiştir. Ortaya çıkan yeni ortam ittifakı dönüşüme itmiştir.³ Askeri bir ittifak olan NATO üç ana dönüşüm süreci geçirmiştir. Soğuk Savaş yılları öncesi üye devletlerin topraklarına yönelik saldırıları önleme amacına hizmet etmekteyken Soğuk Savaş yılları sonrası Batı devletlerinin perspektifinden değerlendirildiğinde ‘küresel barışın sağlanması’ görevini üstlenmiştir. Son olarak da 11 Eylül 2001 sonrası yaşanan ana dönüşüm sürecidir.

NATO ittifakı içerisinde ortaya çıkan dönüşümün en net örneği 11 Eylül saldırıları ardından “alan dışı” nosyonun ortaya çıkmasıyla kendini göstermiştir. Nosyonun ortaya çıkması sonrası ittifak üye devletler dışındaki diğer uluslararası devlet ve kuruluşlarla da temaslar kurmaya başlamıştır.⁴ NATO İttifakının Mukabele Gücü/NATO Response Force kriz durumlarında hızlı cevap verebilme ve özel güç unsurlarına sahip uluslararası bir oluşumdur. 11 Eylül saldırıları sonrası 2002’de Çekya’nın başkentinde gerçekleşen Prag Zirvesi kararı ile kurulmuştur. “NATO Mukabele Gücü (NRF), İttifak’ın ihtiyaç duyduğu her yerde hızla konuşlandırabileceği kara, hava, deniz ve özel harekât kuvvetleri (SOF-Special Operation Forces) bileşenlerinden oluşan, oldukça hazır ve teknolojik olarak gelişmiş çok uluslu bir güçtür. Operasyonel rolüne ek olarak, NMG eğitim ve öğretimde daha fazla iş birliği, artan

¹ “Member Countries”, NATO, 04 Ekim 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm (11.10.2022).

² “NATO Kuruluş Amacı Nedir, Görevleri Neler? NATO'ya Bağlı Olan Kaç Ülke Bulunur?”, Sabah, 04 Nisan 2022, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/04/04/nato-kurulus-amaci-nedir-natoya-bagli-olan-kac-ulke-bulunur-k1> (11.10.2022).

³ Murat Gül, “Kuruluşundan 21. Yüzyıla: 1990’larda NATO’da Devamlılık ve Dönüşüm”, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt 10, Sayı 1, Yıl 2015, (247-265), S. 247.

⁴ Tarık Oğuzlu, “NATO’nun Dönüşümü ve Geleceği”, 2012, Ortadoğu Analiz, Cilt 4, Sayı 40, S. 13.

tatbikatlar, afet yardımı için destek ve teknolojinin daha iyi kullanılması için kullanılabilir.” 40 bin kadar asker görev yapmaktadır. Genel komutası görevini Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanı/SACEUR tarafından üstlenilmektedir. Taarruz kabiliyeti yüksek ve elastik yapıyı bünyesinde barındıran birlik güvenlik krizlerine karşı 365 gün/ 7gün 24 saat göreve hazır bulundurulmaktadır ve 11 Eylül saldırıları sonrası Asya’da/Afganistan’da görev almıştır.⁵

Sovyetlerin çöküşünün ardından tüm sistem dengeleri değişmiş ve bu doğrultuda uluslararası alanda örgütler görevlerini tekrar anlamlandırma prosesine gitmiştir. Sovyet tehdidi Soğuk Savaş süresince devam etmiştir. Berlin duvarının yıkılışından sonra tehdiye karşı oluşturulan muharebe ordularının yapacakları merak uyandırmıştır. Bu bağlamda devletlerin hem emniyet hem de savunma müdafaa siyasasında değişimler yaşanmıştır. Yaşanan değişimlerin etkisi Batı ittifakına yansiyarak dönüşümün başlangıcı olmuştur.⁶Uluslararası sistemde barış ve güvenliğin tesisinde NATO ittifakının önemli derecede katkısı bulunmaktadır. İttifak kendini demokratik değerleri destekleyerek anlaşmazlıkların çözümünde barışçıl yolların kullanılmasına kendisini adanmış durumdadır. Fakat diplomatik gayretlerin başarısızlıkla sonuçlanması durumunda tek başına kriz yönetme operasyonu kapasitesine sahiptir. Bunun yanı sıra diğer devletler ve kuruluşlarla iş birliği sağlayarak üzerine düşecek bir görevi yerine getirebilecek askeri kapasiteye de sahiptir.⁷

Ülkelerin tarihi süreçte yaşadığı algılama ve deneyimleri kendilerine kimlik nosyonunu yüklemiştir. Sosyal inşacılık kuramı çıkar ile kimliğin içerisinde ortaya çıkan bağın devletler davranışlarını etkileyeceği savunulmuştur. Milletlerarası barışa yıkıcı etkide bulunan 11 Eylül terör saldırıları ardından Batı uygarlık kıymetlerinin (eşitlik, anayasa ve demokrasi) toplumsal inşacılık şümülünde/kapsamında bilhassa teröre aracı olan devletlere aktarılması gerekliliğini öne çıkaran mütalaalar baskın hale gelmiştir. Batı kimliğinin esas değerleri ışığında “Büyük Ortadoğu Projesi” (BOP) ismiyle Ortadoğu coğrafyasına yönelik yeni bir yapılandırma gayreti gösterildiği ortadadır. El Kaide yapılan 11 Eylül terör eylemi sonrası düşman olarak ilan edilerek Ortadoğu ile Orta Asya’nın terör eylemlerinin kaynağı olduğu ifade edilmiştir. Afganistan El Kaide terör örgüt yapılanmasının mevzilendiği yer olarak gösterilmiştir. Amerika’nın Afganistan’a müdahalesini meşru hale getiren müdafaa girişimi şeklinde kabul edilmiştir. Fakat mevzubahis güç kullanılması El Kaide müdahalesiyle sınırlandırılmamış, Irak

⁵ Savunma Sanayi org, “Rusya, NATO Mukabele Gücünün Aktif Hâle Gelmesini Sağladı”, 2022, <https://www.savunmasanayi.org/rusya-nato-mukabele-gucunun-aktif-hale-gelmesini-sagladı/> (12.10.2022).

⁶ Öner Akgül, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO–AB İlişkilerinde Rekabet–İş birliği Analizi ve Türkiye Faktörü”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, 2008. S. 118.

⁷ “Operations and missions: past and present”, 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm (09.10.2022).

devletine bile ulaşmıştır. Ağustos 2003 yılında NATO, BM “20 Aralık 2001 tarih ve 1386 sayılı kararıyla” ile Afganistan topraklarında konuşlandırılan Uluslararası Güvenlik Yardımı Gücünü /ISAF revize ederek misyonunun önemli noktada komutasını, koordinasyon ile kontrolünü vazife edinmiştir. 11 Eylül saldırıları ardından NATO Afganistan devleti misyonu yanında bunun dışındaki müdahalelerinde terör destekçisi devletlerde Batılı değerlerini yerleştirme ve bu kimlik altında birleştirilmesi yani “biz” duygusu toplumsal inşacılık teorisi tarafından desteklenmektedir.⁸

NATO güvenlik anlayışında neden ana dönüşümü süreci yaşandığı, Amerika’nın NATO ittifakını yanına alarak Afganistan operasyonu gerçekleştirdiği, müdahalenin nasıl meşru hale getirildiği, NATO örgütüne olumlu olumsuz etkileri ve neden NATO’nun görevinin sona ermediği üzerinde durulmuştur. Çalışmanın medya kaynakları üzerinde yoğunlaşması farklı görüşlerin değerlendirilmesi bağlamında önemlidir. NATO’nun güvenlik anlayışında yaşanan üç ana dönüşüm sürecinden biri olan 11 Eylül 2001 terör saldırısı savunma literatüründe terörle mücadele kapsamında kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. Küresel alanda güvenlik endişelerini artırmış ve İslamofobi yani İslam Coğrafyasına yabancı düşmanlığı ortaya çıkarmıştır. ABD ‘ye yönelik terör saldırıları sonrası yaşanan dönüşümün anlaşılması noktasında literatüre katkı sağlayacaktır. ABD’nin dış politikasının ana eksenini teröre karşı savaş stratejisine dönmüştür. NATO ittifakının kuruluş amacı sona ermesine rağmen varlığını devam ettirmesi ve dönüşüme iten neden uluslararası sistemden kaynaklanmaktadır. Yaşanan dönüşüm ittifakın varlığını devam ettirmesine imkân sağlamaktadır. Çağın şartlarına uyum sağlayan NATO dönüşüm süreçleri geçirerek varlığını devam ettirecektir.

NATO Örgüt Yapılanması ve 2001 Sonrası 3. Dönüşüm Süreci

NATO örgütü, kuruluşundan günümüze üç ana dönüşüm süreci yaşamıştır. Bu süreçlerden üçüncüsü olan 11 Eylül’de Amerika’ya yapılan terör eylemleri sonrası gerçekleşen dönüşüm süreci Afganistan örneği üzerinden ele alınacaktır.

11 Eylül 2001 Sonrası Neden NATO Güvenlik Anlayışında Dönüşüm Yaşanmıştır

Uluslararası sistemde dengesiz bir güç karşısına çıktığında devletler kendi güçlerini artırma çabası içine girer ve uluslararası güç dengesi amacıyla diğer devletlerle ittifak içinde

⁸ Güngör Şahin, “Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz”, Savunma Bilimleri Dergisi The Journal of Defense Sciences Kasım 2017, Cilt 16, Sayı 2, ISSN (Basılı): 1303-6831 ISSN (Online): 2148-1776, S. 66.

bulunurlar.⁹ Bu amacı gerçekleştirmek gayesiyle İkinci Dünya Savaşından hemen sonra ABD önderliğinde NATO örgütü 1949 yılında kurulmuştur. NATO'nun yalnızca örgüt düzenlemelerinin çıktısı olmayan askeri örgütlenme şekli İttifakın hem dönüşüm hem de evrilmesinde temel aktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.¹⁰ NATO ittifakı Vaşington Anlaşması gereği asli sorumlulukları yanında hürriyet ile emniyeti hem askeri hem de siyasi yollarla koruma altına alınmıştır. Bu anlaşma gereği 5. Maddeye bağlı şekillenen; “NATO bir saldırı veya saldırı tehdidinde karşı üyelerini savunma ve bu amaçla, bir üyesine yapılacak saldırının tüm üyelerine yapılmış varsayılacağı” ilkesine dayanmaktadır. Askeri alan yanında siyasal alanda da tesanüt ile ahenk içinde bulunmaktadır. Esas emniyetle ilgili yaşanan sıkıntılarda üye devletler diğer müttefik devletlerin tek başına bırakılmayacağı garantisini vermektedir.¹¹ İttifak Sovyetler Birliği'nin emniyet tehditlerine yönelik caydırıcılığın ön planda tutularak komünizm tehdidinin ortadan kaldırılmasına hizmet etmektedir. NATO'nun varoluş sebebi Soğuk Savaş döneminde Sovyetlerin tehdidinde karşı Batı Avrupa'daki devletlerin güvenliğini sağlamaktı. Süreçte örgütün Avrupa kıtasında bulunan askeri gücü ABD'nin baskın aktör rolünü de güçlendirerek meşru hale getirmiştir. 1955 yılında Almanya'nın NATO üyeliğinden sonra ise Varşova Paktı kurulmuştur.¹² 1954 senesinde Batı/Almanya'nın NATO'ya katılmasını Batı blokundaki büyümeyi izlemiş ve yaşanan olay Sovyetlerde büyük endişe yaratmıştır. Moskova idaresi NATO'ya karşı eşdeğer bir yapılanma çabası içine girmiştir. Bulgaristan, Polonya, Doğu Almanya, Çekoslovakya, Arnavutluk, Romanya ve Macaristan ülkelerinin birleşiminden “Varşova Paktı” oluşumu ortaya çıkmıştır. NATO ittifakını dengeleme gayesinde olan Moskova yönetimi, (Doğu Almanya, Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Romanya) "Varşova Paktı" bünyesinde birleştirmiştir. Varşova Paktı kuruluşunda itibaren dağıldığı 1991 yılına kadar Batı dünyası karşısında ehemmiyetli bir kuvvet olarak kendini göstermiştir. Soğuk Savaş yıllarında savunma amaçlı kurulan iki örgütte caydırıcılık sebebiyle silahlanma yarışı içerisinde bulunmuştur.¹³

NATO örgütü Soğuk Savaşın yaşandığı dönemde kurulmuş ve uluslararası konjonktür farklılaşmasına rağmen varlığını günümüzde de devam ettirmektedir. Güvenlik anlayışında

⁹ Kenneth N. Waltz, “NATO expansion: A realist's view.” <https://doi.org/10.1080/13523260008404253> 2007, S. 23-38.

¹⁰ Ali Bilgin Varlık, “NATO's Military Structure: Change and Continuity”, İstanbul Arel Üniversitesi, Gazi Akademik Bakış, Yaz 2020, Cilt 13, Sayı 26, S. 131.

¹¹ Fahrettin Altun, 2022 Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, “Stratejik İttifakın Güçlü Üyesi Türkiye”, Ön Söz, 2. Baskı, İstanbul, S. 8.

¹² Tarık Oğuzlu, “Nato- Rusya ilişkileri”, Güvenlik Yazıları, <https://trguvenlikportali.com/guvenlik-yazilari/> 2016, S. 1.

¹³ Selen Temizer, “Sovyetlerin NATO'ya karşı Varşova Paktı'nda topladığı tüm ülkeler şimdi İttifak'ın üyesi”, Anadolu Ajansı, 7 Temmuz 2022.

yaşadığı dönüşüm süreçleri konumunun korunmasını sağlamıştır. Yaşanan dönüşüm yok olmasını engelleyerek genişlemesinde katkısı bulunmaktadır.¹⁴ 1990'lı yıllarda NATO benimsemiş olduğu politikalar çerçevesinde, ülkelerin sorunlarına yönelik geliştirdiği davranış ve tutumlar yanında iş birliğinin vurgulanması mutlak çıkarlar odağında gerekli olan kuramsal yaklaşımı sağlamamıştır. Aynı dönemde “eleştirel uluslararası ilişkiler kuramları” içinde konumlandırılan ve devletler arasında ilişkilerin toplumsal etkileşimini gözler önüne seren inşacılık kuramı değişik bir kuramsal bakış açısı ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası NATO dönüşüm stratejileri inşacılık kuramıyla birlikte anlaşılmaktadır. NATO ittifakı ortaklığa dayalı güvenlik anlayışı ve genişleme prosesi gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda inşacılık kuramı “ortak, paylaşılan anlam, norm ve değerler geliştirerek maddi gücün bu çerçevede anlamlandırılması; sosyal etkileşim yoluyla bu değerlerin yaygınlaşması” düşüncesiyle anlaşılabilirliği ortaya çıkmıştır. Bu noktada kuramın başarılı olabilmesi uygun şartların varlığına bağlı bulunmaktadır.¹⁵

11 Eylül 2002'de gerçekleşen terör saldırıları dönüşüm yaşayan uluslararası alanda emniyet problemleri ile uluslararası siyaset alanında ehemmiyetli bir dönüm noktası şeklinde değerlendirilmiştir. Yaşanan süreç El Kaide terör örgütünü uluslararası alanda ön plana çıkarmasının yanı sıra Afganistan'da terörle mücadelenin merkezi konumu haline gelmiştir. NATO örgütü kendini bu prosese uyarlayıp uyum sağlama süreci içinde bulunurken bu olay yaşanmıştır.¹⁶ 11 Eylül 2001' de Amerika'ya tarihinde görülmemiş en kanlı eylem gerçekleştirilmiştir. İnsanlık tarihimizin en kanlı terör saldırısı olarak nitelendirilen eylem kayıt altına alınmıştır. Binlerce insanın hayatını kaybettiği saldırıları El Kaide'nin örgüt lideri Usame Bin Ladin tarafından üstlenilmiştir. Bu dönem uluslararası hukuk, devlet dışındaki silaha sahip aktörler ile bunların yetenek ve imkanları, askeri öğretiler ve terörle mücadele amacı noktasında savunma literatüründe kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. Amerika New York'ta bulunan “İkiz Kuleler” 11 Eylül 2001 tarihi sabah saatlerinde terör saldırılarına maruz kalmıştır. Washington, Boston ve Newark'tan havalanan ve Los Angeles'la San Francisco'ya doğru yol alan 4 yolcu uçağı kaçırılmıştır. Amerika Airlines'a bağlı Los Angeles'a gitmekte olan yolcu uçağı bölge saatiyle 08.46'da ikiz kulelerin önce kuzey tarafındaki binasına daha sonra ise

¹⁴ Hasan Deniz Pekşen, “NATO'nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği”. Güvenlik Stratejileri, 2012, URL:<https://dergipark.org.tr/en/pub/guvenlikstrj/issue/17089/17881> (08.08.2022).

¹⁵ Adem Çakır, “NATO Dönüşüm Politikalarının İnşacı Yaklaşımla İncelenmesi”, 2021, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt 17, Sayı 38, S. 289.

¹⁶ Haldun Yalçınkaya ve Dilaver Arıkan Açar, “NATO Peacekeeping in Afghanistan: Expanding the Role to Counterinsurgency or Limiting it to Security Assistance”, Defence Against Terrorism Review, Cilt 2, No. 2, Fall 2009, S. 59.

United Airlines'a bağılı diğere uçak 17 dakika geçtikten sonra güney tarafındaki kuleye çarpmıştır. Canlı yayında gerçekleşen saldırıları ABD ve tüm dünya izlemiş Manhattan Adasını toz bulutları kaplamıştır. Dört uçaktan bir diğeri Amerika Savunma Bakanlığının Pentagon binasına çarpmıştır. Son uçağı ise F-16'lar Pensilvanya kırsalında düşürmüştür. Saldırı sonrası uçakları kaçırarak Washington, New York ile Pensilvanya'da 19 saldırırganın içinde bulunmadığı 2 bin 977 insan yaşamını yitirmiştir. Yapılan saldırılarda 25.000'in üzerinde insan yaralanmıştır.¹⁷

Enternasyonal/Uluslararası sistemin ortaya çıkardığı güvenlik endişeleri aktör ülkelerin savunma ihtiyaçlarında da değışime sebep olmuştur. Yaşanan güvenlik endişesi ülkeleri yeni stratejiler arayışına ve güvenlik bağlamında kendilerini güncellemelerine sebep olmuştur. Bu noktada NATO bu güncellemeleri değışik zaman dilimlerinde savunma ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirmiştir. Dönemin şartlarına göre kendini geliştiren NATO üç ana dönüşüm süreci yaşamıştır. Bunlar Soğuk Savaşın yaşandığı periyot, Soğuk Savaş ardından yaşanan periyot ve son olarak da 11 Eylül 2001 Afganistan işğali sonrası yaşanan dönüşümdür. Soğuk Savaşın yaşandığı periyot stratejisi caydırıcılığın ön planda olduğu nükleer silah stratejileri olurken, Soğuk Savaşın ardından yaşanan periyotta uluslararası terörizmin odak noktasında olduğu ve "siber dünyada savaş" tartışmalarının yaşandığı bir ortam ortaya çıkarmıştır. NATO ittifakı 70 senelik tarihinde ortamının ihtiyaç ve koşullarına göre kendini yenileyerek esnek yapısıyla başarı göstermiştir.¹⁸

2000'li yıllarda uluslararası alanda bir yeni bir dönüşüm yaşanmış NATO örgütü terörle mücadele ederek bu dönüşüme paralel bir seyir izlemiştir. 3. Dönüşüm olarak ele alınan süreçte 11 Eylül'de El Kaide Terör örgütü Amerika'ya terör saldırısı düzenlenmiştir. Saldırı sonrası uluslararası sistemin esas etkinlik alanı terör/terörizme karşı mücadeleye dönüşmüş ve tabiri caizse terör çağının başlatmıştır. ABD'nin dış politik ana eksenini George W. Bush idaresi "Teröre karşı savaş" stratejisine dönüştürmüştür.¹⁹ ABD'nin en uzun süren savaşı olarak nitelendirilen ve 20 yıl devam eden savaşı Devlet Başkanı Bush "terörizmle savaş" ifadeleriyle start vermiştir. El Kaide örgüt lideri Ladin'e yoğunlaşarak Bush, Taliban'ı "topraklarında

¹⁷ "11 Eylül saldırıları nasıl oldu, saldırı sonrası neler yaşandı?" Euronews, 11 Eylül 2021, <https://tr.euronews.com/2021/09/11/11-eylul-sald-r-lar-nas-l-oldu-sald-r-sonras-neler-yasandi> (17.08.2022).

¹⁸ Fulya Aksu Ereker, "NATO'nun Güvenlik Anlayışı ve Stratejik Konseptleri", Güvenlik Yazıları Serisi, No.23, Ekim 2019, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/NATOStratejikKonseptleri_FulyaAksuEreker_v.1.pdf DOI:10.13140/RG.2.2.12855.47527, (29.08.2022).

¹⁹ Muharrem Ekşi, "Dönüşerek Varlığını Devam Ettirmeye Çalışan NATO'nun 2000'lerdeki Yeni Rolü: DEAŞ/Terörizmle Mücadele" 2017, <https://www.ankasam.org/donuserek-varligini-devam-ettirmeye-calisan-natonun-2000lerdeki-yeni-rolu-deas-terorizmle-mucadele/> (15.08.2022).

saklanan tüm El Kaide liderlerini ABD yetkililerine teslim etmeye" veya kaderine ortak olmaya davet etmiştir. 18 Eylül 2001 tarihinde Bush tarafından ABD'ye yapılan 11 Eylül saldırıları sorumlularına yönelik güç kullanımını müsaade eden ve ortaklaşa alınan karar kanun haline getirilmiştir. Alınan bu karar sonrasında ilk olarak Afganistan müdahalesi başlangıç olmak üzere birçok noktada terörle mücadele kapsamında alınan önlemlerin kanuni gerekçesi olmuştur. Bush 'un "Terörizmle savaş" tabiri ABD'nin 20 yıl süren müdahalesinin de sebebi olarak değerlendirilmektedir.²⁰

Meşru müdafaa/Savunma, devletlerin başka devletler tarafından gerçekleştirilecek eylemlere karşı kendini savunma amaçlı orantılı başvurabilecekleri hak olarak ifade edilmektedir. BM Sözleşmesi ile "Saldırının Tanımına İlişkin Karar" gereği bu şekilde değerlendirilmektedir. Günümüzde gerçekleşen terör saldırıları ardından eylemi yapana savunma hakkı gereği kuvvet kullanılmasını içermektedir. Bilhassa Amerika'ya gerçekleşen 11 Eylül terör saldırıları sonrası Afganistan'a yani El Kaide örgütüne yönelik gerçekleşen operasyonlar önemli örneklerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu müdahale tartışma konusu haline gelse de neredeyse devletlerin tamamı bu müdahalede ABD'nin yanında olmuş ve kuvvet kullanımını onaylamıştır. Olay sonrası terörle mücadele önem kazanmış ve hala kuvvet kullanımını tartışmalı konulardan biridir. Bu noktada devlet dışı aktörlerin varlığı durumunda bu hakkın kullanımının imkansızlığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle çok güçlü, ağır ve yaygın etkiye sahip kitle imha silahlarını bünyesinde barındıran terör örgütleri karşısında BM Sözleşmesinde (Md. 51) kuvvet kullanım hakkına müsaade edilmediğinde ülkelerin kendilerini nasıl koruyacakları belirsizliğini korumaktadır. Fakat uluslararası alanda ortaya çıkabilecek böyle bir durumda Güvenlik Konseyi kararı bu şekilde gerçekleşen eylemlere yönelik kuvvet kullanım hakkını mümkün kılmaktadır. Böyle bir kararın alınıp alınmaması durumunda nasıl bir sonucun ortaya çıkacağı belirsizdir.²¹

2000'li yıllarda uluslararası sistemde yaşanan dönüşüm ile NATO ittifakının teröre karşı mücadele veren bir örgüte dönüşmesi aynı yönde gelişme göstermiştir. 11 Eylül El Kaide terör örgütünün Amerika saldırıları ardından Uluslararası sistemde temel dinamik olarak değerlendirilen terör nosyonu terörle mücadeleye evrilmeye başlamış ve yaşanan süreç terör

²⁰ Saadet Firdevs Aparı, "ABD'nin en uzun savaşı: Afganistan'da 20 yıl", Anadolu Ajansı, 31.08.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-en-uzun-savasi-afganistanda-20-yil/2351523> (28.09.2022).

²¹ Hatice Türkay, "Uluslararası Hukukta Terör Eylemlerine Karşı Kuvvet Kullanımı", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl 9, Sayı 18, Aralık 2021, S. 330-361.

dönemini başlatmıştır.²² Gerçekleşen terör eylemi sonrası ABD önderliğinde çok sayıda ülke güvenlik temini gerekçesi ile hem ülke içi hem de ülke dışında düşmanlarına savaş açmıştır. Bu noktada temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirilmiştir. Terör saldırıları ardından 1 ay bile dolmadan 7 Ekim 2001’de uluslararası terör destekçisi oldu iddia edilen Afganistan bombalanmıştır. Aynı yıl 6 Aralık’ta ittifak kuvvetlerinin saldırılarına direnemeyen Taliban önderi Molla Ömer tarafından örgüt kalesi olarak nitelendirilen ve kendilerinde bulunan Kandahar adındaki son şehri de müttefik kuvvetlerinde bırakmıştır. Yaşanan olaylar Taliban rejiminin fiilen sonlanmasına sebep olmuştur ve dünya kamuoyunda başarısız devlet/failed state kavramını ortaya çıkarmıştır. Uzun yıllar devam eden iç çatışmalar ve savaş altyapılarının ortadan kalkmasına ülkenin zor koşullar yaşamasına sebep olmuştur.²³

Afganistan Müdahalesini Meşru Hale Getiren ABD Nasıl Diğer Devletleri Yanına Çekmiştir

Uluslararası sistemde güvenliği tehdit olaylar sonrası gerçekleşen operasyonlar irdelendiğinde NATO üyesi olmayan devletlerin de bu ittifaka önemli katkıları olduğu görülmektedir. Ayrıca sağlanan iş birliği, yetenekleri ile tecrübeleri ışığında bazı değişimleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Hem askeri görev hem de harekatlara karşı NATO üyesi olmadığı halde ittifaka sağladığı destek küresel bağlamda emniyete karşı ortaya çıkan zorluk ve risklerin paylaşılmasında mühim bir araçtır. Stratejik, taktiksel ve operatif açıdan faaliyetlere NATO üyesi olan ve olmayan devletler hem kuvvet desteği sağlamakta hem de yüksek oranlarda yatırım yapmaktadırlar. Bilhassa Afganistan müdahalesinde üye olmayan devletler NATO’nun ortaklık yapılanmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu katkılar programın temelde yapı taşı olurken aynı zamanda geleceğinin değerlendirilmesine sebep olmaktadır. İş birliği içinde çalışabilme kapasitesi, planlama kabiliyetleri ve alınan dersleri bu kapsamda değerlendirilebilir.²⁴ NATO Anlaşması gereği ülkelerden birine yönelik yapılacak bir saldırının tüm üye devletlere yöneltmiş bir saldırı olarak değerlendirilmesi 5. Madde gereğidir. Madde içeriği şu şekilde:

“Taraflar, Kuzey Amerika’da veya Avrupa’da kendilerinden birine ya da daha fazlasına yöneltilecek silahlı bir saldırının, hepsine yönelmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer

²² Ankasam, “Dönüşerek Varlığını Devam Ettirmeye Çalışan NATO’nun 2000’lerdeki Yeni Rolü: DEAS/Terörizmle Mücadele” 2017, https://www.ankasam.org/donuserek-varligini-devam-ettirmeye-calisan-natonun-2000lerdeki-yeni-rolu-deas-terorizmle-mucadele/_07.09.2022.

²³ Akın Kiren, “Afganistan’ın Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye’nin Rolü (2001-2011)”, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi 2012). S. 233.

²⁴ Haluk C. Çetinkaya, “NATO Ortaklıklar Programının Bölgesel, Küresel Güvenliğe Etkileri ve Geleceği” (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi 2020). S. 127.

böyle bir saldırı olursa, BM Yasası'nın 51'inci Maddesi'nde tanınan bireysel ya da kollektif öz savunma hakkını kullanarak her birinin, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile uyum içinde, silahlı güç kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak, saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.”²⁵

11 Eylül saldırıları sonrası gerçekleşen Afganistan işgali yaşanan olayların bir sonucu niteliğindedir. Günümüzde dahi yapılan müdahalenin meşruiyeti sorgulanmaktadır. Şekli anlamda bakıldığında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararlarının hem Amerika'ya hem de müttefik devletlere sağladığı meşruiyet göz önündedir. Meşru müdafaa/ Savunma ilkesi özünde bazı unsurlarda problemler görülebilmektedir. Amerika savunma hakkını gerekçe göstererek terörle mücadele kapsamında Afganistan'a askeri operasyon gerçekleştirerek Taliban idaresini ortadan kaldırmıştır. Ülkede “yeniden inşa” sürecinin Taliban iktidarını uzaklaştırdığı fakat operasyonu meşru hale getiren terör problemini ortadan kaldırmadığı görülmüştür. Duruma kaynak oluşturan farklı sebeplerin varlığı görülmektedir. Birincisi ülkedeki istikrarsızlık ile iç aktörlerin uzlaşamaması, İkincisiyse tam olarak güvenlik ortamı yaratılmadan uluslararası dayanağın çekilmiş olmasına rağmen Amerika'nın ülkeyi hala etkisi altında tutmasıdır. Bilhassa işgalin üzerinden geçen zamanın ardından Amerika'nın başka girişimleri görülerek asıl niyeti sorgulanmaktadır.²⁶

BM Güvenlik Konseyi mensupları terör eylemlerinin her şekil ve oluşumunun sulh ile emniyete karşı önemli tehditlerden biri olduğunu, yapılan eylemin kim tarafından ve ne zaman işlendiğine bakılmaksızın haksız bir suç olarak değerlendirmiştir. Değerlendirmede hiçbir sebebin ve yakınmanın suçsuz insanların ölümünde haklılık payı olmadığını dile getirmiştir. Terör eylemlerinin sadece kolluk kuvvetleri, askeri güç yanında istihbarat müdahaleleriyle ortadan kaldırılamayacağı geniş ve devam ettirilebilir bir yaklaşımla yenilebileceği vurgulanmıştır. Terörün yaygınlaşması ve tehdidin engellenmesi tecriti, bozulması ile etkisinin ortadan kaldırılması ve sebep olan şartların değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte tüm

²⁵ “NATO Anlaşması 5. Madde ne diyor”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/nato-antlasmasi-5-madde-ne-diyor-39069858> 26 Mart 1999, (11.10.2022).

²⁶ Gül Seda Acet, Fazlı Doğan, 11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İş Birliğine, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social Economic Research) ISSN: 2148 – 3043, Nisan 2017, Cilt: 17, Sayı: 33, S.70.

ülkeler, alakalı bölgesel ve uluslararası kuruluşlar ile sivil halkın faal şekilde dahil olması ve iş birliği içinde bulunması gerekmektedir.²⁷ 20 yıl kadar bir süredir NATO müttefiki devletler ile diğer ortak devletler, BM Güvenlik Konseyi yetkisi kapsamında bulunan askeri kuvvetler Afganistan’da konuşlandırılmıştır. NATO müttefik devletlerinin Afganistan’a girmesi 11 Eylül terör eylemleri sonrası gerçekleşmiştir. Sebep Afganistan’ın yeniden uluslararası alanda terör örgütlerinin güvenlik sığınağı olmasını engellemek NATO müttefik devletlerine gelebilecek terör saldırılarını engellemektir. Görülüyor ki son 20 yıllık süreçte hiçbir müttefik ülkesine Afganistan tarafından terör saldırısı gerçekleştirilmemiştir. Müttefik devletler 2001 yılında girmiş ve 2003 yılından sonra NATO, Afganistan yönetiminin hem ordu kapasitesini artıracak hem de ülke çapında yetki kullanımını kolaylaştıracak ortamın yaratılmasını hedefleyen BM’nin yönlendirdiği ISAF önderliğini yapmıştır. ISAF’ın görevi uluslararası alanda terörle mücadelede dahil olmak üzere 2014 Aralık ayında Afganistan Ulusal Savunma ile Müdafaa Kuvvetlerinin bölgenin tamamında bütün görevleri üstlenmesi ile sona ermiştir. NATO 2015 Ocak ayında Afganistan müdafaa kuvvetleri ile kurumları terör mücadelesi, ülke güvenliği bağlamında öneri, eğitim ve yardım amaçlı RMS (Karar Destek Misyonu) başlatmıştır. 2021 Ağustos ayında ise RMS güçlerinin geri çekilmesinin bitmesi sonrası misyonu aynı yılın Eylül ayı gibi sona ermiştir. Var olan şartlar altında ittifak Afganistan bölgesine yönelik tüm desteklerini askıya almıştır. Gelecek zaman diliminde de Afganistan yönetiminin uluslararası alandaki yükümlülüklerine uyması gerekmektedir. Bu kapsamda başta kadın hakları olmak üzere çocuklar ile azınlıklarda dahil olmak üzere bütün bireylerin haklarını korumalıdır. Ayrıca hukukun üstünlüğünün savunulması, insani erişimin engellenmemesi yanı sıra Afganistan topraklarını teröristlerin güvenli liman olarak kullanmasını engellemesi önem arz etmektedir. 2021 Aralık ayında NATO örgütü Dışişleri Bakanları tarafından bu ülkedeki angajman kurallarından çıkarılan dersler tartışılmış sonrasında ehemmiyetli sonuç ve öneriler temel hatları ile kapsamlı bir şekilde hem siyasal hem de askeri bir değerlendirmenin gözden geçirilmesine sebep olmuştur.²⁸

²⁷ “Security Council Press Statement Marking The Ten-Year Anniversary Of September 11, 2001” Unama, United Nations Assistance Mission in Afghanistan, <https://unama.unmissions.org/security-council-press-statement-marking-ten-year-anniversary-september-11-2001> (28.09.2022).

²⁸ “NATO ve Afganistan”, NATO, 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm (28.09.2022).

Yaşanan Dönüşüm Sürecinin NATO Örgüt Yapılanmasına Olumlu Olumsuz Etkileri Nelerdir

11 Eylül 2001 saldırıları Amerika'nın güvenlik politikalarında da farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Bu noktada “asimetrik savaş” nosyonunun kabulü değişikliğin kanıtı niteliğindedir.²⁹ Amerika ile Avrupa arasında müdafaaya kaynakların ayrılması ile yüklerin paylaşımı sürekli olarak mühim bir sorun teşkil etmiştir. Yaşanan güncel iktisadi ve mali krizler sorunun daha da ağırlaşmasına sebep olmuştur. Yapılan dönüşümlerin sürekliliği için kaynak bulunması zor olacaktır. Avrupalı bağlaşıklık devletlerin kendilerine ait askeri kuvvetleri oluşacak yeni ortama göre yenilenmesi gecikecektir. Bilhassa bu gecikme smart defence/akıl savunma ile ikmal/intikal yeteneklerinin gelişimi noktasındadır. Ortaya çıkan vaziyet Atlantik'in iki yakasında yük paylaşımında dengesizliğe sebebiyet verecektir. Bu bağlamda üzerinde önemle durulması gereken konu eskiden yapılan insani müdahalelerde BMGK kararları gereği NATO ittifakının gerçekleştirdiği askeri (hava-deniz kuvvetleri) operasyon ile kanlı eylemlerin durdurulması ve anlaşma yolunu açma noktasında başarılı olmuştur. ABD'de El Kaide terör örgütü tarafından İkiz Kulelerin vurulması, Avrupa Müslüman göçmen sayısındaki artış ve göç ile terör olarak ifade edilen iki modern gözdağı gibi durumları Batılıların kafasında Müslümanlıkla özdeşleştirmiştir.³⁰ NATO ittifakı 19 Kasım 2010'da gerçekleştirilen Lizbon Zirvesinde yeniden bir “Stratejik Konsept” belirlemiştir. Ümitli bir beklenti içinde olunan bu nosyonla NATO'nun belirsizlik rolünün sona erdirilmesi amaçlanmış fakat Afganistan bağlamında yeteri kadar başarı sağlanamamıştır.³¹ Afganistan'ın misyonuna bakıldığında NATO ittifakı bağlamında üye devletlerin yeterli askeri olanak ve yeteneklere sahip olmaması hem risklerin hem de görevlerin adil dağıtılması noktasında problemlere sebep olmuştur. Öte yandan misyon ittifak devletler arasında askeri asimetriler yanında siyasi asimetrileri ve misyonun gerekliliği vurgulanmaktadır. Başarı noktasında amaca ulaşmak için ihtiyaç durulan araçlar konusu müttefiklerin içerisinde fikir ayrılıklarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Misyon NATO'yu gelecek dönem ortaya çıkacak sorunların çözümünde ve başarı göstermesine katkı sağlayacak değişikliklere yöneltmiştir. Önemli olarak değerlendirilen bu değişim ortak ve müttefiklerin askeri becerileriyle ilgilidir. Afganistan'da birçok ülke kayba uğramış olsa da ISAF misyon olarak Soğuk Savaş'ın mirası güçlerini alanı dışındaki operasyonlarda hazır bulunmasına sebep olmuştur. ISAF misyonu devletlerin uzun yıllar sonra yaptıkları ilk savaş

²⁹ Derya Gonca Peksarı, “NATO'nun Değişen Konsepti”, (Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi). s. 207.

³⁰ Ali L. Karaosmanoğlu, “NATO'nun Dönüşümü”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 10, Sayı 40 (Kış 2014), s. 33-36.

³¹ Trine Flockhart, “After the Strategic Concept Towards a NATO version 3.0, DIIS (Danish Institute for International Studies) Yayınları, 2011, No 06, s. 5.

tecrübesi olarak değerlendirilmektedir.³² 11 Eylül saldırıları sonrası George Bush yönetiminin “önleyici savaş doktrini” ışığında gerçekleştirdiği tek taraflı hareket NATO ittifak mensupları içerisinde çatlaklar ortaya çıkarmıştır. Daha sonrasında ise telafisi zor bir sürecin başlamasına neden olmuştur. İttifak mensupları arasında ortaya çıkan riskler yanında politik ortamdaki değişimde yeni arayışlar içerisine girilmesine sebep olmuştur. Yeni görev tanımı, gerçekleştirilecek operasyonlar alan dışı olduğunda ortaya çıkacak yetkileri ile sorumlulukların sınırı belirleyecektir. Kurumsal olacak dönüşümün kolektif müdafaa maksadı mı taşıyacağı yoksa kolektif güvenlik amacına mı hizmet edeceği bağlamında ittifak içerisinde farklı görüşler ortaya çıkmıştır.³³

Varoluş Amacını Tamamlayan NATO’nun Neden Görevi Sonlanmamıştır

NATO geçmişten günümüze uluslararası alanda her daim büyük öneme sahip olmuştur. Soğuk Savaş ardından güvenlik algısında değişim yaşanmıştır. Misyonunu tam olarak yerine getirdiği şeklindeki ifadeler kullanılmış olsa bile şu an örgüt müdafaa mekanizması pozisyonunu devam ettirmektedir. NATO ittifakı yalnızca Doğu/Sovyet/Komünist/Kızıl tehditlerine ve belli bir bölgede güvenliğin tesisi amaçlı kurulmamıştır. İttifak pozitivist veya emniyet bakış açısıyla çizilen bilginin kaynağı açısından sıradan kolektif bir savunma/emniyet ya da askeri anlaşma olmamaktadır. Soğuk Savaş ardından NATO ittifakı bir genişleme ve derinleşme sürecine girmiş ve bu şekilde varlığını koruyabilmiştir. Bu noktada “içsel uyum süreci” şeklinde ifade edilen proste kurumsal reformları hayata geçirerek, sadece güvenlik kimlikleri ortaya çıkarmamış aynı zamanda bunun dışındaki kimlikleri de ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda da AB müktesebatı gibi olan “Üyelik Eylem Planı” programlarını geliştirme yolunu seçmiştir. Buna paralel NATO/BM münasebetleri, NATO/Rusya, BİO ve Akdeniz Diyalogu benzeri programlar aracılığıyla “dışsal uyum sürecini” hayata aktarmıştır. Benimsenen Stratejik Konseptler ışığında İttifak önce demokrasi ve sonrasında insan hakları ile ekonomik iş birliği konularını daha çok vurgulanmış ve atıfta bulunulmuştur.³⁴ İttifak stratejisi Stratejik Konseptle belirlenmektedir. Konseptte NATO ittifakının yerleşmiş amaç ve yapısı ile esas güvenlik görev ve değişen koşullarda ortaya çıkan güçlükler ve fırsatları içine almaktadır. İttifak’ın güvenliğe yönelik bakış açısını ile hem siyasal hem de adaptasyonuna kılavuzluk

³² Michael Rühle, “On yıl sonra NATO: ders alıyoruz”, Nato, 2011, <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2011/09/02/on-yil-sonra-nato-ders-aliyoruz/index.html> (18.08.2022).

³³ Seda Gözde Tokatlı, “NATO’nun Sistem İçerisindeki Dönüşümü ve Geleceği”, (Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2022). S. 81-82.

³⁴ Erdem Özlük ve Duygu Özlük, “NATO’yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri”, The Journal of Selcuk University Social Sciences Institute, 2014, Sayı 31, 01.02.2014, S. 209- 225.

etmektedir. Rehberliği sonradan ortaya çıkabilecek zorluk ve tehditlere karşı hazırlı olmasına kaynak sağlayacaktır.³⁵

1991'in güncel hali 1999 ve 2010 yılları arası uygulanan Stratejik Konsept özellikle ittifakın "özgürlük, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü" konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu ortak değerler üzerinden de savunma/güvenlik yapısı tanımlamasında bu nosyonların kullanılması dikkatleri üzerine çekmektedir. Uluslararası sistemde NATO sosyalleşme süreçlerinin en mühim örneklerinden biridir. Yaklaşımlar değerlendirildiğinde Pozitivistler anomali şeklinde değerlendirirse de raison d'etre/amaç ortadan kalkmıştır. Fakat ittifak uluslararası barış ve güvenlik dışı liberal demokrasi, serbest piyasa vb. kullanarak kendine meşruiyet kaynakları ortaya çıkararak varlığını sürdürmeye çalışmaktadır.³⁶ 2. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da kendini gösteren hem askeri hem de siyasi alandaki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tehditlerine karşı farklı davranışlar ortaya atılmıştır. NATO kuruluşu öncesi Truman ile Marshall yardımlarını alan Batı Avrupalı ülkeler yardımları yetersiz kalması karşısında NATO'nun kurulmasına karar vermişlerdir. Batının savunma taahhüdü olarak kurgulanan NATO, Avrupa Atlantik'ini SSCB'nin tehditlerine karşı savunmayı maddi olanaklarını ve yeteneklerini artırarak hem demokratik hem de hukuki bir toplum yaratılması amaçlanmıştır. Bu amaçlara ulaşmak isteyen NATO temel stratejisini geliştirerek uygulamaya koymuştur.³⁷

Soğuk Savaşın ardından NATO gündeminden dönüşüm hiç düşmemiştir. Sovyetler Birliği gözdağının süreç içerisinde yok olması örgütü dağıtma veyahut örgütten ayrılma fikri yerine varlığını meşru hale getiren görev ile işler arama çabası içinde olmasına sebep olmuştur. Savunma gayesinde olan askeri anlaşmanın devamlılığı örgütün dönüşümüne bağlanmaktadır. Kuruluşu hem barış hem de savaşta sorunsuz çalışabilen bir alt yapı, kumanda sistemi yanında önemli prosedür ve standartlar oluşturmuştur. Bu sistemden vazgeçilmesi yapılan birikim ve yatırımın gözden çıkarılması çok zordur. 1990'lı yıllarda örgüt üyeleri ayrılma amacı taşımamış hatta Varşova Paktının üyeleri de örgüt içinde yer alma gayesinde olmuştur. NATO ise hem varlığını devam ettirmiş hem de geniş bir alanda nüfuzunu artırmıştır. Sovyetlerin hakimiyetinden kurtulan Doğu Avrupa devletleri NATO'yu güvenlik şemsiyesi olarak görmeye

³⁵North Atlantic Strategic Organization (2021), "Strategic Concepts", https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm#:~:text=The%20current%20Strategic%20Concept (07.10.2022).

³⁶ Erdem Özlük ve Duygu Özlük, "NATO'yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri", s. 209-225.

³⁷ İbrahim Emre Tezcan, "21. Yüzyılda NATO" (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi 2012). s. 1-2.

başlamıştır. Sovyet tehdidinin olmaması *kolektif emniyet* amacını arka plana itmiştir. 1990'da Yugoslavya dağılmış NATO vazife alanı büyümüştür. Birleşmiş Milletlerin (BM) Anayasasında *kolektif emniyet* vazifesini yerine getirecek tek uluslararası örgüttür. NATO Soğuk Savaş dönemi askeri güç kullanmayı tercih etmemiş bu gücü ilk defa Kosova ve Bosna Savaşlarında kullanmıştır. 20. Yy.'ın sonuna gelinirken NATO'nun *kolektif emniyet* görevi sona ermiştir. Bu durum "NATO'nun geleceği" münakaşasını alevlendirmiş, 11 Eylül terör eylemleri sonrası örgüt ve anlaşmanın askeri kabiliyeti yenilenen bir mana kazanmıştır. NATO'nun kuruluşunda günümüze 5'inci madde ilk defa devreye girmiştir. Büyük güç Amerika dayanışma istencini meydana çıkarmıştır. Afganistan işgal sürecinde Amerika'nın NATO ittifakına gereksinimi olmamış operasyon için doğuya kaydırılan AWACS uçakları değil NATO'ya ait AWACS uçakları Amerika hava sahası kontrolünü üstlenmiştir.³⁸

ABD terör saldırısına ilk karşılığı ülkeye girmekle göstermiştir. George W. Bush'un ülkenin Başkanı olduğu dönemde ABD Taliban'dan El Kaide önderi Usame Bin Ladin'i iade talebinde bulunmuştur. Bu talep Taliban yönetimi tarafından reddedilince Afganistan 7 Ekim 2001 tarihinde işgal edilmiştir. Taliban idaresi devrilip yerine Batı'nın desteklediği Hamit Karzai iktidar olmuştur. Amerika'nın terörün üssü olmaması gerekçesiyle müdahale geçen seneler zarfında IŞİD militanları barınağı 'güvenli liman' olmuştur.³⁹ 11 Eylül'de gerçekleşen terör saldırıları ardından NATO gündeminde Afganistan ve törerle mücadele noktasında güvenlik üst sıralara yükselmiş ve yeni bir yapılanmaya sebep olmuştur. Kuruluşundan bu yana tek yüksek komutanlığı olan SACEUR/Supreme Allied Commander Europe: Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanlığı bulunmaktaydı. 2003 yılında ise ACT/Allied Command Transformation: NATO Müttefik Transformasyon Komutanlığı adında ikinci komutanlık "Norfolk Virjinya'da" harekete geçmiştir. Vazifesi ittifakın devamlılık gösteren stratejik dönüşümün zihni alt yapı ortaya çıkarmaktır. Küreselleşmeden kaynaklanan hem karmaşık hem de hızlı değişim gösteren güvenlik ortamına uyum sağlamak düşünce alanında da hazır olmayı zaruri kılmaktadır. Dönüşüm içinde olan NATO kimlik arayışı içindedir. Takip edilen süreçte Amerika Afganistan operasyonu sonrası 2004 yılında ülkenin yeniden inşası görevi NATO'da heyecan uyandırmıştır. Üstlenilen görevin örgütün istikbalini belirleyeceği üzerinde

³⁸ Serhat Güvenç, "Serhat Güvenç yazdı: NATO bir kez daha dönüşürken", Medyascope. <https://medyascope.tv/2022/06/05/serhat-guvenc-yazdi-nato-bir-kez-daha-donusurken/> (15.08.2022).

³⁹ "11 Eylül saldırıları nasıl oldu, saldırı sonrası neler yaşandı?" Euronews, 2021, <https://tr.euronews.com/2021/09/11/11-eylul-sald-r-lar-nas-l-oldu-sald-r-sonras-neler-yasand#:~:text=Newark%2C%20Boston%20ve%20Washington'dan,in%20kuzey%20y%C3%B6n%C3%BCnde ki%20binas%C4%B1na%20C3%A7arpt%C4%B1.>

durulmuştur.⁴⁰ NATO ittifakının varlığını devam ettirmesi yalnızca devamlılığın marjinal maliyetleri ve yeni örgüt ortaya çıkarmanın ağır basmasından kaynaklanmamaktadır. Transatlantik boyunca ortak kader birliği ile devletlerin güven duygusunun yeniden tesis edilmesinin de mümkün olmasıyla ilgilidir.⁴¹ Önde gelen NATO örgüt üyeleri geliştirdikleri emniyet ile savunma stratejileri doğrultusunda millileşme süreçleri yaşamışlardır. Yaşanan süreç bir taraftan NATO'nun geleceğini tehdit ederken diğer taraftan paradoksal olarak neden hayatta kalmasının çok önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. İttifakın varlığı ile Avrupa kurumsal varlığı önemli yol katetmesine katkı sağlayan AB'nin bütünleşme prosesi uzun dönemli barış ve istikrarın garantörü olarak kendini göstermiştir. Bu bağlamda örgütlerin olmadığı ya da gücünü kaybettiği düşünüldüğünde Avrupa kıtasının hem reelpolitik hem de milliyetçi savunma anlayışlarında yeniden bir güçlenme ortamı ortaya çıkacaktır.⁴²

NATO Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm: Medya Kaynaklarının Olaya Bakışı

Soğuk Savaş sırasında NATO 'normalini' konvansiyonel alanla ilgili tehditlere karşı hazırlık ve nükleer alandaki caydırıcı durum teşkil etmiştir. Bu dönemde yaşanacak bir nükleer savaşın galibi olmayacağını tahmin ederek caydırıcılıkla önlem alınmaya çalışılmıştır. NATO hem silahsızlanma hem de silahların kontrolünü sağlayarak güveni artıran önlemler almıştır. NATO Soğuk Savaş sonrası dönemde ise Sovyetler Birliğinin çökmesi ardından yaşanabilecek olası krizleri engellemek amacıyla hizmet etmiştir. Küresel ölçekli krizlerin bölgesel seviyeye indirilmesi ve yeni tip yaşanabilecek savaşlardan izole olması ön planda olmuştur. BM Örgütünün yetersizliğinin ortaya çıktığı noktada askeri, siyasi ve insani eylemler ortadan kaldırılmıştır. Fakat Bosna, Azerbaycan, Çeçenistan ve Ruanda'da yaşanan acılar engellenememiştir. Bu noktada NATO'nun belirsizlik olarak ifade edilen tehdidi sorumluluğunu aşarak karşılık vermesi misyon tanımını ortaya çıkarmıştır. Çatışan tarafların uzlaşısı BM kararları bağlamında barışa destek misyonları ise somut alan göreviydi. 11 Eylül saldırıları sonrası ortaya çıkan yeni süreçte ise NATO ilk kez herkesçe bilinen 5. Maddeyi hayata geçirmiştir. Küresel alandaki terörizme savaş açan Amerika barış destek operasyonlarıyla yeni normalini idame ettirmeye başlamıştır. Afganistan müdahalesi, asimetri, korsanlığa karşı mücadele, yumuşak yanı sıra hibrit gözdağı ve sürrealizme benzeyen yeni nesil savaş senaryoları NATO'nun dönüşüm aşamasında kendini aşmasına sebep olmuştur. Siber tehditler, göçler ve doğal afetler ortaya çıkardığı sonuçlar ittifakı yeni konsept arayışları içine

⁴⁰ Serhat Güvenç, "Serhat Güvenç yazdı: NATO bir kez daha dönüşürken".

⁴¹ Helene Sjusren, "On the Identity of NATO", International Affairs, Cilt 80, Sayı 4, 2004, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346-2004.00411.x> s. 687-703. (23.08.2022).

⁴² Tarık Oğuzlu, "NATO'nun dönüşümü ve geleceği", Ortadoğu Analiz, cilt:4. Sayı:40, 2012, s. 18.

sokmuştur. NATO yeni meydana gelen ve askeri kaynaklarıyla üstesinden gelemeyeceği post modern gözdağlarına hazırlıklı olmalıdır. Afganistan’da yaşanan başarısızlık ile Amerika Trump idaresi ve Fransa başkanı Macron arasında yaşanan zıtlasma NATO’yu zorlamıştır. Fakat Rusya’nın Ukrayna işgali sonrası iki ülke arasındaki savaş NATO’nun “fabrika ayarlarına” dönmesine sebep olmuştur. Yaşanan gelişmeler NATO’nun üye devletler için önemini ve gerekliliğini ortaya koymuştur. Yeni süreçte son 30 yılda yaşanan dönüşümle Soğuk Savaş döneminin eylem ve kavramlarının tekrar gözden geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Hem Rusya’nın var olan potansiyeli hem de Çin benzeri rakiplerin güçlenmesi NATO’nun daha genişlemesini ve yeniden yapılanmasını zorunlu kılmaktadır. Ortaya çıkan sonuçta NATO’nun sadece askeri bir yapılanma olmadığı aynı zamanda ekonomik ve siyasi alanlarda da koordineli yeni bir anlayış benimsemesi gerekmektedir. Yeni normalinde tehditlere karşı uzun dönem angajmanı gerekliliği, kapsamlı sivil yetenek programı ve NATO ittifakı tüm devletlerinin NATO’yu bir platform şeklinde algılaması önemlidir. Bu bağlamda AB ile NATO ilişkilerinin daha bağlı Türkiye’nin de ötelenilmeden kabullenilmesi zorunlu olmaktadır. Yeni normalde AB ile NATO’nun Türkiye’nin izole edilmediği, sorgulanmadığı ön plana çıkarılması gereken bir konumda olması vurgulanmıştır.⁴³ John Biden ulusa hitaben gerçekleştirdiği konuşmasında Afganistan’la çatışmanın 20 yıl sürdüğünü savaşın bitmesi gerektiğini savunduğunu ve artık savaşın bittiğini ifade etmiştir. Tüm devletlerin yeniden ulus inşasını kendilerinin gerçekleştirmesi gerektiğini vurgulamıştır. 11 Eylül saldırıları sonrası Amerika’nın yönetimine engel olduğu Taliban şimdilerde ülkenin kontrolünü ele geçirmiştir.⁴⁴ NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg Afganistan’dan çekilmenin “koordineli bir şekilde” NATO üye devletlerinin alacağı karar olacağını ifade etmiştir. 2021 yılında bölgeden çekilmesinin Afganistan hükümeti ile Taliban hükümetinin barış görüşmelerine bağlı olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵ Stoltenberg, Afganistan’da yaşananları öğrenilmesi gereken zor dersleri olduğunu vurgulamıştır. Afganistan güvenlik kuvvetlerinin çok kısa bir sürede büyük bir trajedi yaşadığını vurgulamıştır. Askerlerin hem profesyonel hem de cesur olduğunu fakat asıl sorunun devlet önderinden kaynaklandığı ve lojistik eksikliğin olduğu üzerinde durulmuştur.⁴⁶

⁴³Murat Aslan, “NATO’nun yine ve yeniden dönüşümü”, Sabah, 2022, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/murat-aslan/2022/04/02/natonun-yine-ve-yeniden-donusumu> (03.09.2022).

⁴⁴ Amanda Macias, “Biden says the era of U.S. nation building is over as he marks the end of the Afghanistan war”, CNBC, 2021, <https://www.cnbc.com/2021/08/31/biden-addresses-the-end-of-the-us-war-in-afghanistan.html> (04.09.2022).

⁴⁵“NATO’s Stoltenberg: Afghanistan troop withdrawal must be coordinated”, BBC News, 2020, <https://www.bbc.com/news/av/world-55135616> (04.09.2022).

⁴⁶ “Afganistan: NATO için çıkarılması gereken zor dersler, diyor Stoltenberg”, BBC News, 2021, <https://www.bbc.com/news/av/world-asia-58255406> (24.09.22).

Galler Ekolü düşünürlerinin çözümlemeye çalıştıkları özgürlük, hegemonya ve ötekileştirme nosyonları üzerinden güvenliği tanımlamaktadır. İçerisinde hiyerarşik gücün ön plana çıktığı ve aslında güvenliğinde güvensizlik yarattığını ifade etmektedir. Bu noktada uluslararası sistem sosyal hayatı ve insanları gelebilecek her türlü tehlikeye karşı koruduğu sürece anlamlı olacaktır. Bilhassa 11 Eylül terör eylemleri ardından Doğu/ İslam coğrafyası hem hiyerarşik açıdan Batı'nın altında hem de düşmanı şeklinde konumlandırılmıştır. Ortaya çıkan yabancı düşmanlığı küresel terörü artırırken yanı zamanda İslam korkusunu (İslamofobi) ön plana çıkarmıştır. Batı'nın altında kendine yer bulan Doğu'nun, Batı düşmanlığı artışa geçmiştir. Ortaya çıkan eşitsizlik dış politik araç olarak şiddete hız kazandırmış ve iki taraftan da düşmanlığı artırmıştır. Küresel alanda güvenlik sorunları ortaya çıkaran 11 Eylül saldırılarının ardından derinleşmiştir. Sorunun inşa boyutu görmezden gelinmiş ve kalıcı çözüm üretilememiştir. Ortaya çıkan indirgemeci yaklaşım sonrası güvenlik probleminin bazı yanları gizli kalmıştır. Gizli kalan yanları kadınlara, yoksul ve güçsüzlere karşı şiddet, baskı, birey hak ihlalleri, azınlıkların baskılanması vb. Bu sebepten güvenlik sadece klasik düşünceyle ele alınmamalı bunu yanında özgürlük, normatif açıdan da değerlendirilmelidir. Soğuk Savaş bitiminde tırmanışa geçen emniyet sorunları yanında küresel teröre çözüm bulunabilir. Bu bağlamda halklar arasında hiçbir hiyerarşi gözetilmeden eşit, iletişimin ön planda olduğu önyargısız bir ilişki yürütülmelidir.⁴⁷

NATO'nun "Madrid Zirvesinde" ele alınan kararlar kapsamında Ukrayna'ya yapılan Rus işgaline karşı "temelden bir dönüşümü" hayata geçirme çabası içindedir. Yaşanan yeni dönemi NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, "NATO liderleri, yeni güvenlik tehdidi karşısında, savunmamızın ve caydırıcılığımızın temelden değişimi üzerinde uzlaştı" ifadeleriyle duyurmuştur. Ele alınan yeni stratejik çerçeve ile Rusya'yı ittifak devletleri doğrudan bir tehdit olarak değerlendirirken, Amerika'nın da Avrupa'da bulunan asker gücünün artırılması hedeflenmektedir. Kalıcı askeri bir üssün Polonya'da kurulacağı İspanya'da ise ABD savaş gemilerinin bulundurulacağı dile getirilmiştir.⁴⁸ Günümüzde NATO'nun yaşadığı dönüşümün etkisi İsveç ve Finlandiya gibi devletlerde NATO oluşumu çatısı altında yer alma isteği oluşturmuştur. Ukrayna işgali sonrası Rusya bu devletler tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. NATO yapılanması içinde yer almayı hedefleyen iki devletin terör örgütü yapılanmasına destek verdiği gerekçesiyle üyeliğine Türkiye tarafından karşı çıkılmıştır. Süreç

⁴⁷ Fikret Birdişi, "Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü", Güvenlik Stratejileri, Sayı 20, 2010, S. 251-252.

⁴⁸ "NATO'da Soğuk Savaş sonrası en büyük yeniden yapılanma: Rusya 'doğrudan tehdit', ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığı güçlendirilecek", BBC News, 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61990426> (02.09.2022).

güncelliğini korumakta ve önümüzdeki dönemde de devam edecektir.⁴⁹ Gerçekleşen NATO zirvesinin ardından sunulan ortak bildiri: NATO İttifakının yaşadığı dönüşümün, ortaya çıkan çok daha büyük bir tehlike arz eden “stratejik gerçeklik” sebebinden kaynaklı ivme kazanacağı vurgusu yapılmıştır.⁵⁰ 30 Haziran 2022 Madrid’de gerçekleşen NATO zirvesinde basında büyük ilgi yarattı. Müdafaa amacına hizmet eden ittifakın ortaya çıkardığı “yeni stratejik konsepti” gereği Rusya artık ortak olarak görülmeyip ortak tehdit şeklinde değerlendirilmektedir. İttifakın kuzey yönlü bir genişleme, büyük miktarla da paraların silahlanmaya ayrılması ile örgütün doğu kanadına güç kazandırılması amaçlanmıştır. NATO’ya yönelik yeni bir canlandırma hareketi ortaya çıkmıştır.⁵¹

SONUÇ

NATO güvenlik anlayışında yaşanan üç ana dönüşüm süreçlerinden biri de 11 Eylül terör eylemleri sonrası dönüşümdür. ABD’ye gerçekleştirilen terör eylemleri ardından NATO güvenliği dönüşüme uğramıştır. Afganistan El Kaide terör örgütü önderi Usame Bin Ladin’in üstlendiği saldırılarda Amerika’da çok sayıda insan yaşamını yitirmiştir. Yaşanan dönem uluslararası hukuk, devlet dışı aktörelere ve bunlara ait imkân ve yetenekler, askeri öğretiler yanında terörle mücadele amacı bağlamında savunma literatüründe kırılma noktası olarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu süreçte Batı ittifakı NATO’nun da desteğini alan ABD Afganistan’a Taliban’ı devirme amaçla Enduring Freedom adında bir operasyon gerçekleştirmiştir. Operasyonun devam ettiği 20 yıllık bir süre zarfında NATO örgütü ABD yanında görev almıştır. Çağın şartları gereği gerçekleşen terör olayları sonrası ülkelerin küresel alanda güvenlik endişelerini ortaya çıkmıştır. NATO görev alanını genişletmiştir. NATO ilk defa Asya’da/Afganistan’da görev almıştır. İslam coğrafyasına karşı yabancı düşmanlığı artmış ve İslamofobi ortaya çıkmıştır. 1999 Stratejik Konsept kabulü sonrası ilk büyük değişimin yaşandığını gözler önüne sermektedir. Amerika’nın dış politik ana eksenini teröre karşı savaş olmuştur. Saldırı sonrası ABD’nin yaşadığı güvenlik kaygı onu Afganistan’a müdahale etmeye zorlamıştır. ABD terör saldırılarını gerekçe göstererek operasyonu meşru hale getirmiş ve diğer müttefik devletleri yanına çekmiştir. Normal şartlarda kuruluş amacı tamamlanmasına rağmen

⁴⁹ Pınar Yurt ve Büşra Süleymanoğlu, “PKK Terör Örgütünün İsveç Yapılanması: NATO Üyelik Süreci Üzerinden Bir Değerlendirme”, 2022, <https://www.teram.org/Icerik/pkk-teror-orgutunun-isvec-yapilanmasi-nato-uyelik-sureci-uzerinden-bir-degerlendirme-216> (02.09.2022).

⁵⁰ Independent Türkçe, “NATO zirvesi sonrası ortak bildiri: İttifakın dönüşümünün, daha tehlikeli bir stratejik gerçeklik nedeniyle hızlandırılacağı vurgulandı”, <https://www.indyurk.com/node/488981/d%C3%BCnya/nato-zirvesi-sonras%C4%B1-ortak-bildiri-i%C3%87ttifak%C4%B1n-d%C3%B6n%C5%9F%C3%BCm%C3%BCn-daha-tehlikeli-bir> (15.10.2022).

⁵¹ Euro topics, “NATO zirvesi: Büyük değişiklikler ve yapılacak işler”, 2022, <https://www.eurotopics.net/tr/283864/nato-zirvesi-bueyuek-degisiklikler-ve-yapilacak-isler> (05.10.2022).

NATO ittifakının görevinin sonlanmaması kuruluşundan günümüze varlığını sürdürmesi çağın şartlarına ayak uydurmasından kaynaklanmaktadır. Dönüşüm süreci yaşaması konumunu korumasına katkı sağlamıştır. Amerikan dış politika ana eksenini “teröre karşı savaş” strateji oluşturmuştur. Savunmaya kaynak ayrılması Avrupa ve Amerika arasında yüklerin paylaşılması noktasında sorun teşkil etmiştir. Yaşanan mali ve iktisadi krizler sorunu ağırlaştırmıştır. Süreklilik kazanan dönüşümler sonrası NATO örgütü kendine kaynak bulmakta zorlanmıştır. 11 Eylül saldırıları sonrası ortaya çıkan yeni süreçte NATO ittifakı ilk kez herkesin bildiği 5. Maddeyi hayata geçirmiştir. Küresel alanda teröre savaş açmış ve yeni normal idame ettirmiştir. Afganistan operasyonu, korsanlıkla mücadele, siber tehditler, göçler, doğal afetler, asimetri, hibrit gözdağı, sürrealizmi andıran yeni nesil savaş senaryoları dönüş aşamasın da olan NATO’nun kendini aşmasına sebep olmuştur. Elde edilen bulgular sonrası NATO ittifakı hep yeni arayışlar içine girmiştir. NATO’yu dönüşüme iten uluslararası sistem gereğidir. NATO’nun geçirdiği dönüşüm süreçleri varlığını korumasına katkı sağladığı aşıkardır. 2021 yılında Afganistan çekilmiş ve idareyi Taliban’a bırakmıştır.

EXTENDED SUMMARY

The events threatening peace and security at the international system and progressive incompatibility of the states to overcome this process makes the existence of some organizations mandatory for maintaining peace and security. NATO-North Atlantic Treaty Organization has been formed in 1949, after the WWII as the security warranty of the Western Bloc, for the member states against the potential external threats. NATO, a military union, has experienced three transformation phases. While NATO served as a protection to preserve the lands of the allies at pre-cold war period, it played the role of global peacekeeper from the perspective of western states. The third transformation phase is the post 9/11 period, after the terrorist attacks in the U.S. on 11th of September, 2001. The U.S. initiated “Enduring Freedom” operation in Afghanistan to overthrow Taliban after these attacks. NATO has been effective to form the process as a military alliance. NATO experienced a continuous transformation and reform to cope with the rapidly changing international system. Progressively developing security strategies in the context of different periods and needs, the alliance has operated in Asia-Afghanistan for the first time since its establishment. Transformation in NATO’s security perception points out the first major change after adopting Strategic Concept of 1999. NATO is still operational even its mission is complete after demise of Warsaw Treaty. Inadequacy of EU as defence organization and UN brought up the need for a NATO’s security shield. NATO alliance took its role within the Afghanistan operations after the terrorist attacks against U.S. During this period, a reform took place in military structure which focused to create a new security field for the organization. Some actions were taken to improve the defence conditions and develop defence capabilities at this stage. NATO Response Force and Allied Command Transformation were established within this perspective. 9/11 events should be considered as a milestone in international law, non-state actors and their capabilities, military doctrine and anti-terrorism literature. NATO has put Article 5 into application for the first time. Attacks revealed hostility towards Islamic influence zone and Islamophobia. Sweden’s and Finland’s struggle to become NATO members after invasion of Ukraine by Russia, shows the importance of transformation. These countries neighboring Russia try to find shelter under NATO shield with security concerns. At this point, Turkey’s security concerns procrastinate acceptance of these two states to NATO. Fulfilling the security concerns will change the course of membership process. This study considers the transformation of NATO’s security concept over Afghanistan case, as well as evaluating media’s perspective on the issue. Why a transformation took place in the NATO’s security concept after 9/11 events? How U.S. allied other states in legitimizing Afghanistan operation? What were positive and negative effects of the transformation process

on NATO's organizational structure? Why NATO continues to exist even after fulfilling its purpose? NATO's security concept transformation after 2001 will be analyzed over local, foreign newspapers, books, academic publications, social media, and official webpages. The questions will be NATO's formation and structuring, then Afghanistan intervention after 9/11, and finally post-Afghanistan transformation of NATO's security concept. Consolidation of the transformation in media sources is crucial in understanding different perspectives. This study will contribute to literature by helping to understand the third transformation phase.

KAYNAKÇA

- Acet, Gül Seda ve Doğan, Fazlı. "11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İş Birliğine", Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social Economic Research) ISSN: 2148 – 3043, Nisan 2017, Cilt: 17, Sayı: 33, S.70.
- "Afganistan: NATO için çıkarılması gereken zor dersler, diyor Stoltenberg", BBC News, 2021, <https://www.bbc.com/news/av/world-asia-58255406> (24.09.2022).
- Akgül, Öner. "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkilerinde Rekabet-İş birliği Analizi ve Türkiye Faktörü", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, 2008. S. 118.
- Aktaş, Metin. "NATO Müttefik Dönüşüm Komutanı (SACT) Orgeneral Philippe Lavigne Ankara'da" 2022, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/nato-muttefik-donusum-komutani-sact-orgeneral-philippe-lavigne-ankarada/146> (02.09.2022).
- Altun, Fahrettin. 2022 Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, "Stratejik İttifakın Güçlü Üyesi Türkiye", Ön Söz, 2. Baskı, İstanbul, S. 8.
- Ankasam, "Dönüşerek Varlığını Devam Ettirmeye Çalışan NATO'nun 2000'lerdeki Yeni Rolü: DEAŞ/Terörizmle Mücadele", 2017, <https://www.ankasam.org/donuserek-varligini-devam-ettirmeye-calisan-natonun-2000lerdeki-yeni-rolu-deas-terorizmle-mucadele/> (07.09.2022).
- Aparı, Saadet Firdevs. "ABD'nin en uzun savaşı: Afganistan'da 20 yıl" 31.08.2021. Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-en-uzun-savasi-afganistanda-20-yil/2351523> (28.09.2022).
- Aslan, Murat. "NATO'nun yine ve yeniden dönüşümü", Sabah, 2022, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/murat-aslan/2022/04/02/natonun-yine-ve-yeniden-donusumu> (03.09.2022).
- Birdişli, Fikret. "Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü", Güvenlik Stratejileri, sayı:20, 2010, S. 251-252.
- Çakır, Adem. "NATO Dönüşüm Politikalarının İnşacı Yaklaşımla İncelenmesi", 2021, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Volume 17, Issue 38, 07.07.2021. S. 289- 334.

- Çetinkaya, Haluk C. “NATO Ortaklıklar Programının Bölgesel, Küresel Güvenliğe Etkileri ve Geleceği, Doktora Tezi, 2020, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S. 127.
- Ekşi, Muharrem. “Dönüşerek Varlığını Devam Ettirmeye Çalışan NATO’nun 2000’lerdeki Yeni Rolü: DEAŞ/Terörizmle Mücadele” 2017. <https://www.ankasam.org/donuserek-varligini-devam-ettirmeye-calisan-natonun-2000lerdeki-yeni-rolu-deas-terorizmle-mucadele/> (15.08.2022).
- Ereker, Fulya Aksu. “NATO’nun Güvenlik Anlayışı ve Stratejik Konseptleri”, Güvenlik Yazıları Serisi, No.23, Ekim 2019. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/NATOSTratejikKonseptleri_FulyaAksuEreker_v.1.pdf. DOI: 10.13140/RG.2.2.12855.47527, (29.08.2022).
- Euro topics, “NATO zirvesi: Büyük değişiklikler ve yapılacak işler” , 2022, <https://www.eurotopics.net/tr/283864/nato-zirvesi-bueyuek-degisiklikler-ve-yapilacak-isler> (05.10.2022).
- Flockhart, Trine. “After the Strategic Concept Towards a NATO version 3.0, DIIS (Danish Institute for International Studies) Yayınları, 2011, No 06, S. 5.
- Gül, Murat. “Kuruluşundan 21. Yüzyıla: 1990’larda NATO’da Devamlılık ve Dönüşüm”, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2015 (247-265), S. 247.
- Güzel, Ali Onur. “NATO’nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları” 2009 (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Önsöz
- Güvenç, Serhat. “Serhat Güvenç yazdı: NATO bir kez daha dönüşürken”. Medyascope. <https://medyascope.tv/2022/06/05/serhat-guvenç-yazdi-nato-bir-kez-daha-donusurken/> . (15.08.2022).
- Independent Türkçe, “NATO zirvesi sonrası ortak bildiri: İttifakın dönüşümünün, daha tehlikeli bir stratejik gerçeklik nedeniyle hızlandırılacağı vurgulandı”, <https://www.indyurk.com/node/488981/d%C3%BCnya/nato-zirvesi-sonras%C4%B1-ortak-bildiri-i%CC%87ttifak%C4%B1n-d%C3%B6n%C5%9F%C3%BCm%C3%BCn-daha-tehlikeli-bir> (15.10.2022).
- Karaosmanoğlu, Ali L. “NATO’nun Dönüşümü”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 10, Sayı 40 (Kış 2014), S. 33-36.
- Kiren, Akın. “Afganistan’ın Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye’nin Rolü (2001-2011)”, Yüksek Lisans Tezi, 2012, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S. 233.
- Macias, Amanda. “Biden says the era of U.S. nation building is over as he marks the end of the Afghanistan war”, 2021, CNBC, <https://www.cnn.com/2021/08/31/biden-addresses-the-end-of-the-us-war-in-afghanistan.html> (04.09.2022).
- “Member Countries”, NATO, 04 Ekim 2022 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm (11.10.2022).
- “NATO Kuruluş Amacı Nedir, Görevleri Neler? NATO'ya Bağlı Olan Kaç Ülke Bulunur?”, Sabah, 04 Nisan 2022, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/04/04/nato-kurulus-amaci-nedir-natoya-bagli-olan-kac-ulke-bulunur-k1> (11.10.2022).

- “NATO'da Soğuk Savaş sonrası en büyük yeniden yapılanma: Rusya 'doğrudan tehdit', ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığı güçlendirilecek”, BBC News, 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61990426> (02.09.2022).
- “Nato's Stoltenberg: Afghanistan troop withdrawal must be coordinated”, BBC News, 2020, <https://www.bbc.com/news/av/world-55135616> (04.09.2022).
- “NATO ve Afganistan”, 2022, NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm (28.09.2022).
- “NATO Anlaşması 5. Madde ne diyor”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/nato-antlasmasi-5-madde-ne-diyor-39069858>, 26 Mart 1999. (11.10.2022).
- North Atlantic Strategic Organization (2021), “Strategic Concepts”, Erişim Tarihi: 07.10.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm#:~:text=The%20current%20Strategic%20Concept (07.10.2022).
- Oğuzlu, Tarık. “Nato- Rusya ilişkileri”. Güvenlik Yazıları. 2016. (<https://trguvenlikportali.com/guvenlik-yazilari/>. s.1. (08.08.2022).
- Oğuzlu, Tarık. “NATO’nun dönüşümü ve geleceği”, Ortadoğu Analiz, cilt:4. Sayı:40, 2012, S. 18.
- “Operations and missions: past and present”, 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm (09.10.2022).
- Özlük, Erdem ve Duygu. “NATO’yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri”, The Journal of Selcuk University Social Sciences Institute, 2014, Volume, Issue 31, 01.02.2014, S. 209-225.
- Peksarı, Derya Gonca. “NATO’nun Değişen Konsepti”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, S. 207.
- Pekşen, Hasan Deniz. “NATO’nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği”. Güvenlik Stratejileri. 2012. URL:<https://dergipark.org.tr/en/pub/guvenlikstrjtj/issue/17089/17881> (08.08.2022).
- Rühle, Michael. “On yıl sonra NATO: ders alıyoruz”, Nato, 2011, <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2011/09/02/on-yil-sonra-nato-ders-aliyoruz/index.html> (18.08.2022).
- Savunma Sanayi ogr, “Rusya, NATO Mukabele Gücünün Aktif Hâle Gelmesini Sağladı”. 2022, <https://www.savunmasanayi.org/rusya-nato-mukabele-gucunun-aktif-hale-gelmesini-sagladı/> (12.10.2022).
- “Security Council Press Statement Marking The Ten-Year Anniversary Of September 11, 2001” Unama, United Nations Assistance Mission in Afghanistan, <https://unama.unmissions.org/security-council-press-statement-marking-ten-year-anniversary-september-11-2001>, (28.09.2022).
- Sjursen, Helene. “On the Identity of NATO”, International Affairs, cilt 80, Sayı 4, 2004, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346-2004.00411.x>, S. 687-703. (23.08.2022).
- Şahin, Güngör. “Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz”, Savunma Bilimleri Dergisi The Journal of Defense Sciences Kasım 2017, Cilt 16, Sayı 2, ISSN (Basılı): 1303-6831 ISSN (Online): 2148-1776, S. 66. (17.08.2022).

- Temizer, Selen. “Sovyetlerin NATO'ya karşı Varşova Paktı'nda topladığı tüm ülkeler şimdi İttifak'ın üyesi”, Anadolu Ajansı, 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sovyetlerin-natoya-karsi-varsova-paktinda-topladigi-tum-ulkeler-simdi-ittifakin-uyesi/2632009> (02.09.2022).
- Tezcan, İbrahim Emre. “21. Yüzyılda NATO” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2012). S. 1-2.
- Tokatlı, Seda Gözde. “NATO'nun Sistem İçerisindeki Dönüşümü ve Geleceği”, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2022, s. 81-82.
- Türkey, Hatice. “Uluslararası Hukukta Terör Eylemlerine Karşı Kuvvet Kullanımı”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl 9, Sayı 18, Aralık 2021, S. 330-361
- Varlık, Ali Bilgin. “NATO's Military Structure: Change and Continuity”, İstanbul Arel Üniversitesi, Gazi Akademik Bakış, Yaz 2020, Cilt 13, Sayı 26, S. 131.
- Yalçınkaya, Haldun ve Açar, Dilaver Arıkan. “NATO Peacekeeping in Afghanistan: Expanding the Role to Counterinsurgency or Limiting it to Security Assistance”, Defence Against Terrorism Review, vol. 2, No. 2, Fall 2009, S. 59.
- Yurt, Pınar ve Süleymanoğlu, Büşra. “PKK Terör Örgütünün İsveç Yapılanması: NATO Üyelik Süreci Üzerinden Bir Değerlendirme”, 2022, <https://www.teram.org/icerik/pkk-teror-orgutunun-isvec-yapilanmasi-nato-uyelik-sureci-uzerinden-bir-degerlendirme-216> (02.09.2022).
- Waltz, Kenneth N. “NATO expansion: A realist's view.” <https://doi.org/10.1080/135232600084042532007>. (23.08.2022).
- “11 Eylül saldırıları nasıl oldu, saldırı sonrası neler yaşandı?” Euronews, 11 Eylül 2021. [https://tr.euronews.com/2021/09/11/11-eylul-sald-r-lar-nas-l-oldu-sald-r-sonras-neler-yasandi,\(17.08.2022\)](https://tr.euronews.com/2021/09/11/11-eylul-sald-r-lar-nas-l-oldu-sald-r-sonras-neler-yasandi,(17.08.2022)).

THE SPATIAL AXIS OF TÜRKİYE IN EUROPE AND ITS ROLE IN BEING A BRIDGE ON THE MIGRATION ROAD

Buket ÖKTEN SİPAHİOĞLU*
Yusuf SAYIN**

Abstract

'Spatial turn' is a phrase indicative of the increasing propensity of historians, beginning in the 1990s, to pay attention to the spatial dimension in studying the past and, consequently, forge even closer connections with specialists in geohistory and cultural geography (Zeller, 2004). This paper establishes a research agenda by addressing the following question: how is this spatial turn shapes the understanding of Turkey in Europe- especially regarding the fact of millions of Turkish descent migrants living in Europe? Furthermore, the aforementioned research agenda seeks the answer to this question: as a part of Europe, will Turkey ever succeed in -Europeanization and Westernization- harmonizing its culture with Europe? In this context, the benefits (or disadvantages) of the migration agreement signed between Turkey and the EU in 2016 and related discussions are also discussed.

Keywords: Cultural Geography, Europe, Geohistory, Migration, Spatial Turn, Turkey.

AVRUPA'DA TÜRKİYE'NİN MEKÂNSAL EKSENİ VE GÖÇ YOLU ÜZERİNDE KÖPRÜ OLMASINDAKİ ROLÜ

Özet

Mekânsal dönüş', 1990'lardan başlayarak tarihçilerin geçmişi incelerken uzamsal boyuta dikkat etme ve dolayısıyla jeotarih ve kültürel coğrafya uzmanlarıyla daha da yakın ilişkiler kurma eğiliminin arttığı bir göstergesidir (Zeller, 2004). Bu makale, şu soruyu ele alarak bir araştırma gündemi oluşturuyor: Bu mekânsal dönüş, özellikle Avrupa'da yaşayan milyonlarca Türk kökenli göçmen olgusuyla ilgili olarak, Avrupa'daki Türkiye anlayışını nasıl şekillendiriyor? Ayrıca, söz konusu araştırma gündemi şu sorunun yanıtını aramaktadır: Türkiye, Avrupa'nın bir parçası olarak, kültürünü Avrupa'yla uyumlu hale getirerek -Avrupalılaştırma ve Batılılaşmayı- başarabilecek mi? Bu minvalde çalışmada, Türkiye-AB arasında 2016 yılında imzalanan göç anlaşmasının getirileri (veya götürüleri) ve ilgili tartışmalar da ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, Göç, Jeotarih, Kültürel Coğrafya, Mekansal Dönüş, Türkiye

* Dr. Lecturer, European Research Center (ATAUM) of Ankara University, okten@ankara.edu.tr, ORCID: 000-0003-3815-6732

** Assoc. Prof. Dr., Necmettin Erbakan University, Faculty of Political Sciences, Political Science and International Relations, ysayin@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4246-9416

Introduction

For scholars and scientists that focus mainly on international relations who study Turkey; political results of the geographical location of Turkey have been one of the most popular subjects. Turkey is geographically, politically, and officially part of the two continents, Europe and Asia (Eurasia). Although a large part of Turkey is within the borders of Asia; still 23.764 km² (total area is 783.562 km²) area is located in Europe; thereupon it is like a big intercontinental ‘bridge’ between the Asian and European continents. This case of being a bridge of Turkey appear also in many fields like economy, politics, geography, population, etc. This makes Turkey a great route for migrants and asylum seekers that aim to reach Europe, a significant number of migrants settle in Turkey, and this has become an important issue for EU-Turkey relations as well as international relations in recent times.

Moreover, Turkey has a substantial population in Europe most of which migrated in the 1960s under the framework of bilateral labor agreements. Considering these facts; the study plans critically to analyze the results of the geographical location of Turkey by centering “migration”- both from Turkey to Europe and from Asia to Turkey acting as a transit country for the migrants that target Europe. Despite the fact that Turkey is officially a part of ‘Europe’ and it has cultural, economic, and social ties with Europe, the Westernization and Europeanization of Turkey have been discussed for years. Yet, there are very few studies that handle the Turkey-Europe and migration issues with the concept ‘of Spatial turn’. This study wishes to fill the gap in the literature and shed light on the imprint on the understanding of the connection between geography and migration politics under the framework of the studies of spatial turn, migration, political history, etc.

Topic: This paper aims at contributing to the literature by directing our understanding of the spatial axis of Turkey in Europe and its critical role in ongoing migration flows between Turkey and Europe. In addition, the millions of Turkish descent migrants living within the European Union borders and their current cultural classification are one of the key points of the study.

Paradigm: The current understanding of the geographical role of Turkey in Europe covers the fact that only a small part of Turkey is officially located in Europe. In addition, there is a diminished interest in the studies on European Union in Turkey because of the standstill in Turkey and EU membership negotiations. Under the framework, the study will glance at the future relationship between Turkey and the European Union.

Gap: The paper aims to fill the gap in understanding the geographical location of Turkey in Europe by evaluating the subject with the term ‘spatial turn’. The literature on Turkey and Europe lacks connecting spatial turn in especially the studies related to Turkey. Furthermore, the spatial axis of Turkey in Europe not only has been shaping our understanding of the Europeanisation and Westernization of Turkey but also how this axis continues to affect the relationship between Turkey-Europe in the future.

Research: The study consists of four parts. Firstly; Introduction specifies the aim of the study, and previous studies about the subject and elaborates on the following parts of the study. The second part deals with the geography of Turkey- highlighting the historical aspects and connecting them to today- and how Europe and Turkey are related especially the migration issue. The third part becomes the argumentative part, evaluating Turkey in the axis of spatial turn (which links geography to history); the background of the term by associating it with Turkey’s immigration history. The fourth part, finally, summarizes all the discussions and makes a general assessment.

Proposition: Understanding the recent migration flows stands as a big problem in front of experts, academics, politicians, etc. This study is offered to develop a good understanding of migration and also that going cooperation with Turkey on migration can solve and help the main problems of the European Union which arise from (legal or illegal) migration flows. After that, establishing the relationship between Turkey and Europe will be an easier element.

Migration and Spatial Turn

Geography is closely linked to several fields like history, political science, and international relations. Torre cites Cosgrave (2004) that to understand the success of the “spatial turn,” Cosgrove considers the concept of landscape essential since it links geography to history tightly. In his view, the concept of landscape is a “direct expression of modernization.” It is the result of the social and spatial process that modified the older, continental concept of *Landschaft* (Torre, 2018: 4).

Place is an important concept in human geography. The place category is one of the most problematic divisions in classical cosmology. It is part of the tripartite division of cosmology, which includes Earth in relation to other planets, Earth as a whole, and regional geography. Türkiye has crucial importance regarding its place on Earth and this makes Türkiye an important actor in international relations and politics. Türkiye, being on the migration intersection for immigrants, has been both affected and also affected by this transformation with

the experienced migratory movements. The largest migration wave consisted of refugees fleeing the Syrian civil war. As a neighboring country, they sought asylum in Türkiye, and many of them also aim to reach European countries. This big migration flow created a new ‘migration diplomacy’ between the EU and Türkiye

The phenomenon of migration is not purely the process of displacement between spaces, that is, the movement of the population. Migration is a geographical place as well as the replacement process; with its economic, political, cultural, and social dimensions. It is a population movement that causes significant changes in the structure. In this context, there is a serious problem in the social and spatial structure. Immigrants are not only physically with the migration movement. Not only their assets but also the socio-cultural effects of the settlement they come from, they move to the new settlement where they migrate and create cultural interaction. Migration helps to establish contact between culturally and geographically disconnected people and leads to communication. Migrations, as the strongest element of social changes, have different physical structures, religions, and cultures. It brings communities with different languages to each other, allowing these communities to live together. It also prepares the environment for them to interact with each other.

EU And Turkey: Migration Relationship

As stated earlier in the article, Turkey holds a strategic geographical location for immigrants originating from Asia and Africa aiming to reach Europe. Although the aforementioned immigrants most of the time aim to reach Europe, sometimes their desired arriving country is Turkey. The most important and recent example of this fact is the Syrian mass migration to Turkey. Since the Syrian Civil War started in 2015, Turkey has faced a massive migration flow of people fleeing the war. In the Delegation of Turkey to the European Union’s official website, it is stated that:

“As a major first reception and transit country for migrants and given its geographic position, Turkey is the main partner of the EU in the management of migratory flows. The EU will continue to engage with Turkey to jointly meet these challenges. In this context, the EU stands ready to increase cooperation with Turkey, including in the area of border management and in the fight against smuggling and trafficking of human beings, but also in supporting Turkey to shoulder the burden of the unprecedented refugee crisis that has affected it most. A milestone in the cooperation between Turkey and the EU is the signing of the readmission agreement, which entered into force with respect to Turkish nationals on 1 October 2014. The visa liberalization dialogue with Turkey was launched at the same time with a "Roadmap on Visa Exemption” (avrupa.info.tr, 2022).

Since Türkiye and the EU are strategic partners in immigration, it is crucial to highlight the Immigration Agreement between the EU and Turkey which has signed in 2016. With the Syrian civil war, Turkey-EU relations began to sit on a very different axis seen. The refugee problem, which was not felt by the EU until the summer months of 2015, first emerged in North Africa. With the closure of the refugee route to EU countries such as Italy and Malta, and then to Africa, the Aegean. With the presence of hundreds of thousands of refugees crossing its islands to Greece, EU member states started to worry. With the public pressure created by the refugee crisis in EU countries and especially the far-right populism and with the wishes of many EU member states such as Germany and the Netherlands where Islamophobia is increasingly felt. The Turkey-EU Refugee Consensus was implemented on 18 March 2016. Although this consensus is defined as an 'Agreement' in the literature, it is actually not a legal agreement it is rather a 'consensus'. Therefore, the text of the agreement is almost like a press release. It was published by the European Union Commission and has not gone through other legal processes. The text is called a "statement" by the Commission. Moreover, in the discussions held in EU circles, this agreement does not actually represent the EU, but rather the EU Presidency under the leadership of Germany. It was designed together with the Netherlands and finalized as a result of high-level negotiations with Turkey (Kaya, 2022 p.6).

The "18 March Consensus" has completed its sixth year. Within the scope of the agreement, the EU would provide 6 billion euros of financial aid to Turkey on the condition that it keeps irregular migrants who want to go to Europe via Greece in the country. The EU's promises included accelerating Turkey's membership in the union, updating the Customs Union, and introducing visa exemption. However, the parties accuse each other of not fulfilling the requirements of the agreement signed after the EU countries do not want immigrants in their territories. While Turkey says that what was promised to it has not been fulfilled, the European Union criticizes Turkey for not facilitating the return of asylum seekers who crossed from Greece to Turkey and argues that it does not provide the necessary information on whether the aid provided has reached its destination (gocarastirmalaridernegi.org). Turkey hopes to renew the consensus soon since it has spent much more money than it has taken from the EU.

Conclusion

Türkiye has been the scene of mass migrations throughout history since the Ottoman Empire. It has started to meet migrants since the disintegration period of the state. Migration in the first years of the Republic was seen as the locomotive of development and many immigrants received state support. Most of those who came during the Republican period found

employment opportunities in Turkey and they affected the country's economy with their production and consumption habits. When we look at the periods in which the immigrants came, the compelling effects on the country's economy are seen. Because every new immigrant mass has required investments and services for them.

Türkiye is both an immigrant-receiving and sending country. After the first years of the republic, in the 1960s, many people migrated to Europe upon request to fill the labor shortage after World War II. These people who were thought to return soon became permanent. They are now mostly citizens and counted as millions. Türkiye and the EU countries have relations not only that Türkiye acts as a transit country but also there is a subsequent Turkish population in the EU countries.

Over the years, it has been observed that immigration has continued to diversify in fields such as education, health, and trade. Changes in the international conjuncture directly affect Turkey's migration policy. The occupation of Afghanistan by Russia, the Iranian revolution, and Saddam's activities. The disintegration process of Yugoslavia, and the Arab Spring accelerated the migration to Turkey. Having witnessed the forced migration of millions of people since the 1980s Turkey has started to host a permanent immigrant population. Immigrants in the past and the country, which is considered a transition area, due to economic and political instability. Europe is the final desired arrival point for immigrants originating from Asian and Arab countries. These migration movements transformed both Türkiye and its foreign relations with Europe which immigrants aim to reach as the final destination. Turkey and the EU have signed a 'consensus' which is mostly called an 'agreement' in the literature but is not legally an agreement. This consensus has completed its 6th year as of 2022, but could not reach its aim of fulfilling Türkiye's wishes about sharing the burden of the migrants. Rather, it is widely discussed recently that the EU aims to keep Türkiye as a 'safe place for the refugees and asylum seekers to protect its place as a fortress Europe'.

References

- Beşinci Yılında Avrupa Birliği-Türkiye Mutabakatı Genel Çerçeve, <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/calismalar/arastirmalar/ab-tr-mutabakatinin-5-yili/197-5-yilinda-avrupa-birligi-turkiye-mutabakati> (Accessed 4.10.2022).
- Denis Cosgrove, 2004, "Landscape and Landschaft" Bulletin of the GHI 35, 57–71.
- EU and Turkey Managing Migration Together, <https://www.avrupa.info.tr/en/eu-and-turkey-managing-migration-together-42> (Accessed 3.10.2022).
- Kaya, A. (2022). AB-Türkiye Mülteci Mutabakatı:Tampon Ülke?, TÜSİAD Küresel Siyaset Forumu Makale Dizisi-2, <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10937-tusi-ad-kuresel-siyaset-forumu-makale-dizisi-no-2-ab-turkiye-multeci-mutabakati-tampon-ulke> (Accessed 3.10.2022).
- Roberta Cevasco, 2004, "Multiple Use of Treeland in the Northern Apennines during the Post-Medieval Period." In *Ligurian Landscapes*, op. cit., 155–78.
- Torre, A. (2008), A "Spatial Turn" in History? Landscapes, Visions, Resources Angelo Torre in *Annales. Histoire, Sciences Sociales* Volume 63, Issue 5, pp. 1127-1144.
- Withers, Charles W.T. (2009) Place and the "Spatial Turn" in *Geography and in History Journal of the History of Ideas*, Vol. 70, No. 4, pp. 637- 658.

TÜRKİYE’NİN ULUSAL GÜVENLİĞİNE SURIYELİ SİĞİNMACILARIN ETKİSİ

Büşra Süleymanoğlu*

Öz

2011 yılı itibariyle Ortadoğu coğrafyasını saran Arap Baharı'nın son durağı olan Suriye'de yaşanan ayaklanmaların Suriye yönetimi tarafından sert bir şekilde bastırılmaya çalışılması krizin bir iç savaşa dönüşmesine neden olmuştur. Fakat bu iç savaşın sonuçlarından en çok etkilenen ülkelerden biri bugün dünyada en çok Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye olmuştur. Kitlel insan hareketliliğine maruz kalan Türkiye izlediği Açık Kapı politikası ile birlikte milyonlarca Suriyeli sığınmacıya kucak açmıştır. Krizin derinleşerek savaşa dönüşmesi Türkiye'nin kısa vadede oluşturduğu politikaların sonuçsuz kalmasına neden olmuştur. Yeni politikalar geliştirmek ve göç konusunda yaşanan hukuki ve kurumsal boşluğu doldurmak adına çalışmalar yapılmıştır. Hukuki ve kurumsal anlamda boşluklar doldurulmaya çalışılsa da Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu güvenlik riskleri ile karşı karşıya kalınmıştır. Krizin ilk yıllarında izlenen Açık Kapı politikası gereği sınıra gelen her Suriyelinin kabul edilmesi zamanla oluşacak güvenlik risklerini artırırken Türkiye'yi 2015 sonrası daha güvenli Açık Kapı politikası izlemeye itmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada Suriye iç savaşı ve bundan kaynaklı sığınmacı sorununun zamanla nasıl güvenlik meselesi haline geldiği incelenecektir. Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu güvenlik riskleri ulusal güvenlik boyutunda değerlendirilecektir. Çalışmada Türkiye'nin göç politikasına ve 2011 yılı itibariyle Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar ile ilgili geliştirdiği politikalarından bahsedilecektir. Güncel veriler kullanılarak Suriyeli sığınmacıların bugünkü durumu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Güvenlik, Türkiye, Sığınmacı, Suriye

THE IMPACT OF SYRIAN ASYLUM SEEKERS ON TURKEY'S NATIONAL SECURITY

Abstract

Since 2011, the Syrian government tried to suppress the rebels in Syria, which was the last stop of the Arab Spring that surrounded the Middle East geography, and caused the crisis to turn into a civil war. However, one of the countries most affected by the consequences of this civil war has been Turkey, which keeps the largest number of Syrian refugees in the world today. Turkey, which has been exposed to human mobility, has hosted millions of Syrian refugees with its "Open Door" policy. Crisis getting deeper and turning it into a war caused the short-term policies of Turkey to be ineffective. There has been much effort to develop new policies and fill the legal and institutional gap on migration.. Although legal and institutional gaps were tried to be filled, security risks created by Syrian refugees were faced. As the "Open Door" policy followed in the first years of the crisis, the acceptance of every Syrian who came to the border increased the security risks that would occur over time, and forced Turkey to follow a more secure "Open Door" policy after 2015. Therefore in this study, how the Syrian civil war and the resulting refugee problem have become a security issue over time will be examined. The security risks posed by Syrian refugees will be evaluated in terms of national security. In the study, Turkey's

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, E-posta:busra.slymnolu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3236-0193

immigration policy and the policies developed by Turkey regarding Syrian refugees since 2011 will be mentioned. The current situation of Syrian refugees will be evaluated by using up-to-date data.

Keywords: Migration, Security, Turkey, Asylum Seekers, Syria

Giriş

Soğuk Savaş öncesi uluslararası sistemin yapısına uygun bir şekilde devlet ve askeri odaklı tanımlanan güvenlik kavramı Soğuk Savaş sonrası değişen yapının etkisiyle geleneksel güvenlik yaklaşımlarının dışında da tanımlanmaya başlanmıştır.¹ Devlet güvenliği halen önemini korurken bunun yanı sıra insan, çevre, terör, göç gibi birçok kavram genişleyen güvenlik tanımında yerini almıştır.² İkinci Dünya savaşı sonrası artan iç savaşlar ve bunun en büyük sonuçlarından biri olan insan hareketlilikleri bütün dünyanın neredeyse tecrübe edindiği iyi ya da kötü yönettiği bir süreç olmuştur. İç savaştan dolayı ülkelerini herhangi bir nedenden ötürü terk etmek zorunda kalan yüzlerce, binlerce hatta milyonlarca insana ev sahipliği yapmaya başlayan devletler bu durumun insani boyutunun yanı sıra güvenlik boyutuna daha çok dikkat çekmiştir. Çünkü yaşanan toplumsal uyumsuzluk, ekonomik ve politik sorunlar, sağlık, ulusal güvenliği tehdit eden unsurların varlığı gibi birçok neden kendi vatandaşının güvenliğini 'ötekilerin' güvenliğinden daha üstün görmeye itmiştir. İç çatışmaların yaşandığı bölgelere yakın olan ülkeler bu durumun sonuçlarından en çok etkilenen ülkeler haline gelmektedir.

2011 yılında halk ayaklanmalarıyla başlayan Arap Baharı'nın etkisi birçok ülkede iç savaşa neden olmuştur. Kiminde iktidarlar değişmiş kiminde iktidarlar daha da güç kazanmıştır. Suriye de Arap Baharı'nın rüzgârından etkilenmiştir. Fakat Suriye bir girdabın içine girmiş ve halen akıbetinin ne olacağını belli olmadığı bir iç savaşa sahne olmaktadır. Suriye iç savaşından en çok etkilenen ülke ise bugün 3 milyon 656 bin 157 kişiye ev sahipliği yapan Türkiye olmuştur. Suriye'deki iç savaşın ilk yılından beri 'açık kapı politikası' izleyerek Türkiye sınırına gelen herkese uygulanmıştır. İç savaşın ilk yıllarında yaşanan insan hakları ihlallerine karşı hem devlet hem de toplumsal olarak Suriyeli sığınmacılara hoşgörüyle davranılmıştır. Fakat savaşın beklenenin aksine uzun sürmesi Suriyeli sığınmacıların da misafirliğini uzatmıştır. Bu süreçte sığınmacı sayısı artmaya devam etmiştir. Hazırlıksız yakalanan bu sürecin ilk yılları hem iki toplum açısından hem de devletin politika üretmesi

¹ Bülent Sarper Ağır, "Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11, sy 22 (2015): 97-131.

² Doğan Şafak Polat, "Küreselleşme, Ulus-Devlet Egemenliği ve Ulusal Güvenlik", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22, sy.2, (2020), 491-503.

açısından sancılı geçmiştir. Suriyeli sığınmacıların yerel halk ile birlikte yaşamaya başlaması bazı sorunları görünür hale getirmiştir. “Suriyelilerin neden olabileceği güvenlik riskleri; ulusal boyutta yaşanan riskler ve terör, toplumsal uyumsuzluğun neden olduğu riskler, asayiş suçları ve suç korkusu, kayıp nesil tehlikesi, sınır ihlalleri ve insan ticareti, sağlık nedeniyle doğan güvenlik riskleri³ olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmada yer verilen araştırmalarda da görüleceği üzere toplumun bir kısmı Suriyeli sığınmacıları bir güvenlik tehdidi olarak algılamakta, yerel halk kendini güvende hissetmemekte, Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle birlikte suçlarda artış olduğunu düşünmektedirler. Türkiye’nin ulusal güvenliğini tehdit eden 2011-2017 yılları arasında yaşanan terör saldırıları yüzlerce Türk vatandaşının hayatını kaybetmesine neden oldu. Saldırıların bazı faillerinin Suriye kökenli olması ve Suriye’de güçlenen terör örgütü mensupları olması ise yerel halkın sığınmacı algısını olumsuz etkilemiştir. Yine 2011 yılı itibarıyla kaçak göçmen sayısında artış yaşanmış ve bu verilerde uyruk dağılımına göre Suriyeliler ikinci sırada yer almaktadır. Bu kişilerin kim olduğuna dair bilgilerin olmaması ve kayıt dışı olması güvenliği etkilemektedir. Suriye’ye düzenlenen operasyonlar sonucu gelen şehit haberlerinin ise genç Suriyeli erkeklere karşı öfkeye neden oldu. Bunun gibi birçok sebep Suriyeli sığınmacılara karşı olumsuz algının oluşmasına neden oldu. Ne yazık ki bu olumsuz algı sadece düşünce olarak kalmadı. İki toplum arasında şiddete varan eylemlerin doğmasına neden oldu. Bu eylemlerde iki taraftan insanlar hayatını kaybetti. Suriyeli birinin suça karışması kısa sürede toplumsal tepkiye neden olmaktadır. Kahramanmaraş, Gaziantep, İstanbul/Esenyurt olaylarında olduğu gibi Ankara/Altındağ’da Suriyelilere ait yerlerin tahrip edilmesi, linç girişimleri olayların boyutunun artırdığını göstermektedir.

Bu çalışmada Suriye iç savaşı ve dolayısıyla iç savaştan kaynaklı Suriyeli sığınmacıların oluşturabileceği ulusal güvenliği tehdit eden riskler üzerinde durulmuştur. Bu risklerin ne olduğu, toplumun bu riskleri nasıl algıladığı ve nasıl tepki verdiği incelenmiştir. Toplumdaki bu güvenlik tehditlerinin neden olduğu ve sonuçları ortaya konmuştur. İlgili kurumlarda veri paylaşımı yapılmısa da yapılan açıklamalarda değinilen Suriyeli sığınmacılara ait suç oranlarının toplam suç oranlarının yüzde 1,3’ünü oluşturmaktadır. Bu oran ne kadar az olduğu iddia edilse de küçümsenmemesi gerekmektedir. Suça karışan Suriyelilerin ise cezalandırılmadan ülkelerine kaçma olasılıkları unutulmamalıdır. Yerel halkın adaletin sağlanmadığına dair düşüncesi cezaları kendilerinin vermesine neden olabilir. Kamp dışında olan Suriyeli sığınmacıların şehirlerden uzak yerlerde, işsizlik, eğitimsizlik gibi zor şartlar

³ Mithat Arman Karasu, “Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Kentlerde Neden Oldukları Güvenlik Riskleri”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 36, sy 2 (2018): 51-74.

altında yaşamlarını devam ettirmeye çalışmaları suç örgütlerince kullanılmalarına neden olabilir. Toplumdan dışlanma ise Suriyeli sığınmacıların kendi aralarında ‘çeteleşme’ sorununu doğurabilir. Bu durum toplumdaki uyum sürecini doğrudan etkileyebilir. Suriyeli sığınmacıların nüfusa oranla yoğun bulunduğu illerde etnik yapıda değişime neden olabilir. Dolayısıyla bu güvenlik risklerinin toplumun Suriyeli sığınmacılara yönelik sığınmacı karşıtlığı ve ötekileştirmeyi arttırdığı bir gerçektir. Suriyeli sığınmacıların ulusal güvenliği tehdit ettiği genellemesi yapmanın yanlış olacağı fakat yerel halkın azımsanmayacak kısmı bu yönde düşüncelere sahiptir. Bu yüzden yönetim, oluşan bu algıları ve nedenlerini göz ardı etmemeli, doğru değerlendirme yapılmalı ve yerel halkın olumsuz algısını değiştirecek etkili uyum sürecini başlatmalıdır. Özellikle toplumda kutuplaşmayı tetikleyecek siyasi oluşumlara ve söylemlere izin verilmemelidir. Bu önlemler alınmadığı sürece tepkilerin toplumsal bir boyut kazanarak çatışma, kutuplaşma, nefret söylemleri ile bir kaosa dönüşebilir.

Türkiye’nin Göç Politikası

Kuruluşundan itibaren kaynak ülke olarak bilinen Türkiye farklı coğrafyalardan çeşitli sebeplerden dolayı ülkesini terk etmiş sayısız kişiye ev sahipliği yapmıştır. Jeopolitik konumu nedeniyle yalnızca düzensiz göç ile karşı karşıya kalmayan Türkiye tampon bölge haline gelirken, üçüncü bir ülkeye gitmeyi düşünenlerin hedefi haline gelmiştir. Bu anlamda hukuksal gereklilikleri yerine getirmek adına uluslararası sözleşmelere taraf olurken kendi iç hukukunda da düzenlemeye gitmiştir. Fakat bu çalışmaların yetersiz olduğu Suriye iç savaşından kaynaklı sığınmacı sorunu ile ortaya çıkacaktır. 2011 yılı itibariyle Türkiye’nin yaşadığı yoğun insan hareketliliği nedeniyle hukuksal boşlukları dolduracak yeni yasalara ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye’nin göç mevzuatı 1934 tarihli 2510 sayılı İskan Kanunu, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, 1994 tarihli Türkiye’ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanan Usul ve Esas Hakkında Yönetmelik ve Suriyeli sığınmacıların etkisiyle oluşturulan 11 Nisan 2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde temel olarak şekillenmiştir. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme’ de mülteci,

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan,

oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi”⁴ olarak tanımlanmaktadır.

1994 Yönetmeliğinde ise sığınmacı,

“ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı”⁵ olarak tanımlanmıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesi’nde iki kısıtlama yer almaktaydı. Bunlar mülteci tanımı ile ilgili getirilen coğrafi ve zaman sınırlamasıydı. Türkiye, Bakanlar Kurulu'nun 1 Temmuz 1968 tarihli kararı ile 1967 Protokolüne katılmıştır fakat 1967 Protokolü ile coğrafya ve zaman kısıtlaması ortadan kaldırılmış olsa da Türkiye coğrafi sınırlamasını sürdürmeyi tercih etmiştir. Böylelikle “Avrupa ülkeleri dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanınmamakta, Sözleşme hükümlerine göre mülteci statüsü taşıyan kişiler sığınmacı olarak tanımlanmakta ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilene dek kendilerine geçici koruma sağlanmaktadır.”⁶ 2011 yılı itibariyle hazırlıksız yakalandığı insan hareketliliği ile karşı karşıya kalan Türkiye, bu konuda eksikliklerini görmüş hukuki ve kurumsal boşluğu doldurmak adına adım atmıştır. Bu çerçevede 11 Nisan 2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu oluşturulmuştur. Kanun’da verilen tanımlamalara göre Suriyeliler mülteci olarak kabul edilmemiştir. Türkiye coğrafi sınırlamayı devam ettirmiştir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91.inci maddesine dayanılarak hazırlanan 6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 2014 yılında yürürlüğe girmiştir.⁷ Yönetmelik ile Türkiye’deki Suriyelilere geçici koruma sağlanarak ‘geçici koruma altındaki sığınmacılar’ olarak kabul edilmiştir. Böylece kavramsal ve hukuksal olarak sığınmacıların statüsü netleşmiştir. Bu çerçevede kurumsal anlamda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Göç idaresi kurulmuş, Emniyet Genel Müdürlüğü’nün elinde bulunan göç işleri sivil bir kurum olan Göç İdaresi Müdürlüğüne devredilmiştir.⁸

⁴ “1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme”, 2022, <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (20.09.2022).

⁵ “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, 1994 , <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/14/09/1994>

⁶ “T.C. Dışişleri Bakanlığı - Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Nezdinde Daimi Temsilciliği - Bilgi Notları”, 2022, <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353727>. (20.09.2022)

⁷ “Geçici Koruma Yönetmeliği”, 2014, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.05.2014>.

⁸ Bedrettin Kesgin, “Geçicilikten Kalıcılığa Suriyeli Göçmenler Ve Uyum Sorunu”, *Anasay* 6, sy.19 (2022): 29-49.

Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Durumu

İlk Suriyeli Kafilesi Türkiye’ye 29 Nisan 2011 tarihinde gelmiştir. İnsani bir krizle karşı karşıya kaldığını düşünen Türkiye bu tarihten itibaren açık kapı politikası izlemeye başlamıştır. Krizin kısa süreceğine dair düşüncelerin var olması politikalarında kısa vadeli olmasına neden olmuştur. Krizin iç savaşa dönüşmesi beklenenin aksi olduğunu göstermiş, Türkiye’yi daha temkinli olmaya sevk etmiştir. Son verilere göre Türkiye’de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsündeki Suriyeli sığınmacı sayısı 15 Eylül 2022 tarihi itibarıyla 3 milyon 656 bin 157 kişi olmuştur.⁹ Adana, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Osmaniye illerinde oluşturulan 7 geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sığınmacı sayısı ise 48 bin 128 kişidir.¹⁰ Bir önceki aya göre bu sayıda düşüş yaşanmıştır. Suriyeli sığınmacıların kamplarda yaşamlarını devam ettirmeme isteği her geçen gün artmaktadır. Görüldüğü üzere Suriyeli Sığınmacıların yalnızca az bir kısmı kamplarda yaşarken çoğunlukta kalan Suriyeli sığınmacılar ise farklı şehirlerde yaşamlarını sürdürmektedir. İkamet izni ile Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı 107.057’dir.¹¹ En çok Suriyeli sığınmacıya misafirlik yapan iller ise İstanbul’da 551.569, Gaziantep’te 465.929, Şanlıurfa’da 383.566, Hatay’da 369.029 kişi yer alırken Suriyelilerin yerli nüfusa oranla en yoğun olduğu şehirler ise Kilis ve Hatay olarak ortaya çıkmaktadır.¹² 2014-2022 yılları arasında üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilen Suriyeli sayısı 19.628, birebir formülü kapsamında Türkiye’den çıkış yapan Suriyeli sayısı ise 34.843’tür.¹³ Yayımlanan verilere göre Suriyeli nüfusunun çoğunluğu 0-4 yaş ile 25-29 yaş aralığı oluştururken toplam nüfusa göre erkek nüfusunun fazlalığı dikkat çekmektedir.¹⁴ 19 Ağustos 2022 Nüfus ve Vatandaşlık İşleri tarafından yapılan açıklamada 211 bin 908 Suriyeliye Türk vatandaşlığı verildiği açıklanmıştır.¹⁵ Bunun yanı sıra katıldığı bir canlı yayında İçişleri Bakanı vatandaşlık verilen Suriyeli sığınmacıların 120 bininin oy kullanabileceğini söylemiştir.¹⁶ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 31 Mart 2019 tarihinde yapılan açıklamada Türkiye’de

⁹ “Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (15.09.2022).

¹⁰ “Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (15.09.2022).

¹¹ “İkamet İzinleri”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (15.09.2022).

¹² “Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (15.09.2022).

¹³ “Üçüncü Ülkelere Yerleştirilen Suriyeli Sayısı”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (15.09.2022).

¹⁴ “Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (15.09.2022).

¹⁵ “Türkiye’deki Suriyeli Sayısı”, Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2022, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (22.08.2022).

¹⁶ “Vatandaşlık verilen kaç Suriyeli oy kullanabilecek? Bakan Soylu açıkladı”, Sözcü, 18 Ağustos 2022.

çalışma izni verilen Suriyeli sığınmacı sayısı 31 bin 185 kişi olduğu belirtildi.¹⁷ İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun 10 Temmuz 2022 tarihinde yaptığı bir açıklamada Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısının 700 bin civarında olduğunu belirtmiştir.¹⁸ Suç verilerine dair ilgili kurumlar tarafından bilgi sahibi olmak neredeyse imkânsız. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu bir açıklamasında 2016'dan bugüne kadar 19 bin 336 Suriyelinin asayiş sorunları nedeniyle sınır dışı edildiğini paylaştı.¹⁹ 17 Şubat 2022'de Medya Temsilcileri Göç Buluşması'nda açıklamalarda bulunan İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, 2020'de Türkiye'deki Suriyelilerin kendi nüfusları içinde suça karışma oranının %1,1, 2021'de %1,3 olduğunu, 3 milyon 700 bin Suriyeliden 2020'de 37 bin 418, 2021'de 50 bin 231'inin suça karıştığına dair bilgiler paylaştı.²⁰

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü ise 2020 yılında açık kaynaklardan elde ettikleri bilgilere göre Suriyelilerin 255 olaya karıştığını belirtmektedir.²¹ Terör örgütleriyle ilişkisi olduğu gerekçesiyle yakalanan Suriyelilerin %34,3'ü, terör örgütlerinin ekonomik yardım sağlayan narkotik, kaçakçılık ve insan kaçakçılığı ile beraber % 46,97'ye çıkmakta, kendi aralarında ve yerel halk ile giriştikleri kavgalara karışma oranı ise %15,7 olarak verilmiştir.²² 2012-2020 yılları arasında Suriyeli sığınmacıların dahil oldukları suçların toplamıyla ilgili haberler toparlandığında hazırladıkları verilere göre “ilk sırada %19,7 (153) ile yaralama-kavga, %14,8 (115) terör, %13,8 (107) kaçakçılık, %10,8 (84) hırsızlık-gasp, %10,3 (80) narkotik, %9,1 (71) cinayet, %9,1 (71) dolandırıcılık, %7,6 (59) taciz-tecavüz ve %4,8 (37) ile diğer suçlar”²³ yer almaktadır.

Algılananın Ötesinde Gerçek Bir Tehdit Mi?

Ortadoğu'da meydana gelen olayların etkisinden kurtulamayan Türkiye son olarak Arap Baharı'nın sonuçlarından en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Arap Baharı'nın kasırgasına kapılan son ülke Suriye olurken Suriye'de başlayan çatışmaların büyüerek iç savaşa dönüşmesi 2011 yılı itibarıyla Türkiye'yi etkileyecek Suriyeli sığınmacı sorununun başlangıcı olmuştur. Halkın taleplerine karşı sert tutum sergileyen Suriye yönetimi milyonlarca Suriyeli vatandaşın ülkesini terk etmesine neden oldu. Yerinden edilen insanların milyonları bulması, savaşın süresinin uzaması ve akıbetinin ne olacağının belirsizliği ile Suriyeli

¹⁷ Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.

¹⁸ “Süleyman Soylu, Türkiye'de doğan Suriyeli sayısını açıkladı”, Ensonhaber, 2022, <https://www.ensonhaber.com/politika/suleyman-soylu-turkiyede-dogan-suriyeli-sayisini-acikladi> (10.07.2022).

¹⁹ “Bakan Soylu açıkladı... 2016'dan bugüne 19 bin Suriyeli sınır dışı edildi”, Cumhuriyet, 14 Nisan 2022.

²⁰ “Bakan Tehlikeyi Açıkladı: 8 Milyon Bekliyor”, Oda Tv, 2022, <https://www.odatv4.com/guncel/bakan-tehlikeyi-acikladi-8-milyon-bekliyor-230059> (17.02.2022).

²¹ “Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Suç İstatistikleri”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2021, <https://21yhte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/gecici-koruma-altindaki-suriyelilerin-suc-i-statistikleri> (15.03.2021).

²² “Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Suç İstatistikleri”.

²³ “Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Suç İstatistikleri”.

sığınmacıların misafirliğinin kalıcı hale gelmesi bu sorunu bölgesel bir sorun haline getirmiştir. Coğrafi konumu nedeniyle tercih edilen ve Avrupa'ya açılan bir kapı olarak görülen Türkiye krizin ilk yıllarında bu durumun daha çok insani boyutuyla ilgilenmiştir. Böylelikle izlediği açık kapı politikası ile Türkiye'ye gelen herkesin kabul edilmesi Türkiye'nin krizin başında göç konusunu güvenlik dışı tutarak insani değerlerle yaklaştığını göstermektedir.²⁴ Fakat güvenlik zafiyetlerine neden olacak bir şekilde denetimsiz geçişlerin sağlanması ileride oluşacak güvenlik risklerinin temelini oluşturmuştur. Sığınmacı sayısının artması, kontrolün zorlaşması, ortaya çıkan sorunların çoğalması, kaçakçılık, yaşanan terör olayları, toplumsal ve siyasi tepkiler, ulusal güvenliği doğrudan tehdit eden unsurların varlığı Türkiye'nin göç sorununu güvenlik meselesi haline geldiğini kabul etmesine neden olmuştur. Algılanan bu tehditlere karşı önlem alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda ulusal güvenliği tehdit eden ya da edebilecek durumları en aza indirebilmek için sınır güvenliğini artırmak, kaçak göçmen girişini kontrol altına almak, gelenlerin kim olduğunu bilmek adına kayıt altına almak, kimlik verilmesi ve suç işleyenlerin sınır dışı edilmesi başlıca önlemler arasında yer almaktadır. Kamplarda, Suriyeli sığınmacıların hem kampta hem de dışarıda neden olabilecekleri sorunlara karşı sıkı önlemler alındığını söylemek mümkündür. Devlet açısından algılanan bu güvenlik tehditleri toplum tarafından daha kısa zamanda oluşmuştur. Bunun nedeni ise böyle bir insan hareketliliğine hazır olmayan toplumun kısa bir aralıkta çok sayıda Suriyelinin Türkiye'ye gelmiş olması karşısında yaşanan sosyal uyumsuzluk neden olmuştur. Aynı şekilde yaşanan insan hareketliliğini yönetme konusunda yetersiz kalan siyasi yönetimin de eksiklikleri iki toplum arasında oluşan çatlağı büyütülmüştür.

Suriye iç savaşıyla birlikte kaçak göçmen girişinde hızlı bir artış yaşanmıştır. Özellikle bu sayı 2015 sonrası katlanarak artmıştır.²⁵ Bu sayıların artışında Suriye iç savaşından kaynaklı oluşan sınır güvenliğinin geçirgenliği olmuştur. Suriye iç savaşı yalnızca Türkiye'nin ulusal güvenliğini sığınmacılar konusunda değil savaşın yarattığı otorite boşluğunun bir sonucu olarak sınır güvenliğini muğlaklaştırması da bir tehdit oluşturmaktadır. Buna paralel olarak göçmen kaçakçılığında da aynı hızda artış yaşanmıştır.²⁶ Yayınlanan verilerde ilk on uyuğa göre yakalanan düzensiz göçmenler arasında Suriyeliler ikinci sırada yer almaktadır.²⁷ Kayıt altında

²⁴ K. Dicle Bayır ve Fuat Aksu, "Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine: Türkiye'de Suriyeli Sığınmacılar Olgusu", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 8 sy. 2 (2022): 324-356.

²⁵ "Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı", Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (22.09.2022).

²⁶ "Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı", Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (22.09.2022).

²⁷ "Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyuğu)", Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (22.09.2022).

bulunan Suriyeli sığınmacılar dışında ülkeye kaçak giriş yapan Suriyelilerin varlığı da kaygı uyandırmaktadır. Kayıt altına alınan Suriyeli sığınmacıların kontrol edilebilmesi kaçak giriş yapanlara göre daha kolay olabilmektedir. Fakat kaçak giriş yapanların kim olduğu, niyetinin ne olduğu bilinmemektedir. Bu bilinmezlik birçok tehlikeye kapı aralamaktadır. Çeşitli sorun ve öngörülemeyen tehlikeleri de beraberinde getiren sığınmacılar yerel halkın yaşamlarında olumsuz etkiler yaratmıştır. Suriyeli sığınmacıların ülkeye plansız ve denetimsiz girişi hemen hemen her alanda olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Ekonomik, sosyal, sağlık, siyasi, güvenlik gibi birçok alanı kapsamaktadır. Her ne kadar krizin ilk dönemlerinde Suriyeli sığınmacılar hoşgörüyü karşılanmış ve ‘din kardeşliği’ altında halka benimsetilmeye çalışılmışsa da bu durum zamanla tersine dönmüş ve güvenliği tehdit eden unsur olarak algılanmıştır. Suriyeli sığınmacılar geldikleri ülkede yaşamlarını devam ettirebilmek için o ülkenin birçok kaynağına ihtiyaç duymakta, farklı alt kimliklere sahip olmaları yerel halkın kültürel ve ahlaki değerleriyle çatışabilmekte, hastalık taşıyabilmektedir.²⁸ Yaşanabilecek bu olası tehditler sığınmacılara yönelik algı ve davranışları etkileyebilmektedir.²⁹ Yerel halkın Suriyeli sığınmacıları suç ve terör ile ilişkilendirmesi dolayısıyla sığınmacıların ‘toplumsal düzene, barışa ve güvenliğe’ tehdit olarak algılanmasına neden olmaktadır.³⁰

Suriye iç savaşından kaçmalarından kısa bir süre sonra toplumda yarattıkları kimi sorunlar gerginliği tırmandırmıştır. Suriyeliler için kabul edilen misafir olgusu Suriye iç savaşının gün geçtikçe belirsizleşmesiyle birlikte Suriyelilerin kalıcılığına dönüşmüştür. Uzun süren misafirlikten zaten hoşnut olmayan yerel halkın bu kalıcılığa karşı hem Suriyeli sığınmacılara hem de siyasi kesime tepkisi gün geçtikçe artmıştır. Bu durumu daha görünür hale getiren ise Suriyeli sığınmacıların kamp dışında yerel halk ile birlikte yaşamaya başlaması olmuştur. Kontrolsüz bir şekilde şehirlerde yaşamaya başlayan Suriyeli sığınmacılar ile Türk vatandaşları arasındaki ilişki zamanla şiddete varan eylemlere dönüşmeye başlamıştır. Belirtmek gerekir ki bu tehdit algısı ve şiddete varan olaylar her ne kadar Suriyeli sığınmacıların yoğun olduğu sınır illerinde daha fazla meydan gelse de Suriyeli sığınmacılarla birebir iletişimleri olmasa dahi gelişen olayların ön yargıya neden olması ve Suriyeli sığınmacıların siyasi bir malzeme haline gelmesi negatif algı yaratarak ülkenin geneli için bir tehdit oluşturmaktadır. Bu olumsuz algı zaman zaman Suriyeli sığınmacılar ile yerel halk arasında çıkan tartışmaların ölüm ve yaralanma ile sonuçlanmasına neden olmaktadır. İki toplum

²⁸ Hatice Ekici, “Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler Ve Çözüm Önerileri”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2019.

²⁹ Ekici “Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler Ve Çözüm Önerileri” 701.

³⁰ Ekici “Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler Ve Çözüm Önerileri” 709.

arasındaki bu gerginlik Suriyeli sığınmacıların entegre olmasını engellerken kendi aralarında örgütlenmeyi ve yerel halktan soyutlanmayı ortaya çıkarmaktadır. Bu durum düşmanca duyguların oluşmasına neden olabilmektedir.³¹ Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların kampta sahip oldukları eğitim, sağlık, iş, güvenlik gibi olanakların çoğuna tek başına çözüm üretmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum Suriyeli sığınmacıların hayatlarını devam ettirmek için daha zor şartlarda çalışmalarına ve bu tür temel ihtiyaçlardan yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların eğitim gibi en temel gereksinimden mahrum kalmaları onları daha şiddete eğilimli, illegal yolları tercih eden duruma getirmektedir. Suriyeli sığınmacıların şehir yaşamından uzak yerlerde yaşamaları ise bu olasılığı artırmaktadır. Suça karışan kişilerin kayıt altında dahi olsa suç işledikten sonra ülkesine kaçması bu kişileri cezalandırılmaktan kurtarmaktadır.³² Gaziantep'te yaşanan olay³³ ise bunun bir örneği olurken suçluların cezalandırılmaması toplumda hoşnutsuzluk oluşturmaktadır. Bu durum her iki toplum içinde çatışmayı olası kılmaktadır. Yerel halk ise kendisiyle etnik ve dini anlamda aynı olan Suriyeli sığınmacılara daha ılımlı yaklaşırken bunların dışında kalan yani farklı olanları ötekileştirmektedir.³⁴ Diğer toplumsal tepkilerin nedenlerine bakıldığında ise Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle birlikte düşük ücretlere razı gelerek çalışmaları ve bazı fırsatçı ev sahiplerinin yüksek kira fiyatlarını da kabul eden Suriyeli sığınmacılardan dolayı kira bedellerini artırması yerel halk arasında rahatsız edici karşılanmaktadır.³⁵ Bunun nedeni olarak ise Suriyeli sığınmacılar görünmektedir. Ekonomik sorunların artmasıyla birlikte daha görünür hale gelmeye başlayan bir başka sorun ise Suriyelilerin ücretsiz olarak yararlandığı bazı hizmetlerdir. Bundan dolayıdır ki yerel halk kendini ikinci sınıf vatandaş olarak görmektedir. Her ne kadar tarihi bir bağ var olsa da sosyal yaşamdaki farklılıkların da toplumsal uyumsuzluğa etkisi göz ardı edilmemelidir. Yalnızca bu yaşananlar değil siyasi söylemlerde toplumdaki bu olumsuz algıyı pekiştirmektedir. Örneğin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun Suriyeli sığınmacıların suç oranlarının gerçeği yansıtmadığına ilişkin tepkilere karşı yaptığı "Türklerin suç oranı Suriyelilerin iki katı"³⁶ açıklaması bu tarz olumsuz düşünceleri

³¹ Zahir Kızmaz, "Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7, sy 2 (2018): 392-431.

³² Murat Sezik ve Osman Ağır, "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 5, sy 1 (2015): 95-123.

³³ "Suriyeli İşçi Patronunu Öldüresiye Dövüp 325 Lirasını Gasp Etti", *Hürriyet*, 12 Kasım 2013.

³⁴ Erol Özdemir, "Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye'ye Etkileri", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi* 1, sy.3, (2017): 114-140.

³⁵ Murat Sezik ve Osman Ağır, "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları" 113.

³⁶ "Soylu'nun 'Türklerin suç oranı Suriyelilerin iki katı' sözleri Bakanlık sitesinde sansürlendi | Sol haber", 2022, <https://haber.sol.org.tr/haber/soylunun-turklerin-suc-orani-suriyelilerin-iki-kati-sozleri-bakanlik-sitesinde-sansurlendi> (07.10.2022).

beslemektedir. Yine toplumda kutuplaşmaya neden olacak söylemlerde bulunan partilerin kurulması,³⁷ muhalif partilerin söylemlerinin merkezinde Suriyeli sığınmacıların gönderileceğinin yer alması hatta yaklaşan seçimlerden dolayı iktidar partisinin de söylemlerinin bu yöne kayması oy potansiyeli için toplumdaki kutuplaşmayı göz ardı etmektir. 2016 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Avrupa'yı sınır kapılarını açmakla tehdit etmesi³⁸ de sığınmacı sorunun ne kadar siyasallaştığını gözler önüne sermektedir. Bu durumlar göz önüne alındığında Suriyeli sığınmacı sorununun politik kutuplaşmayı tetikleyen bir etki olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.³⁹ Suriyeli sığınmacı nüfusunun yoğun olduğu illerden biri olan Hatay'ın Belediye Başkanı Lütfü Savaş Suriyeli sığınmacıların doğum oranındaki artışa değinerek önlem alınması gerektiğine vurgu yaptığı açıklaması⁴⁰ her ne kadar eleştirilse de uzun vadede gelişecek sonuçlardan birini oluşturmaktadır. Özellikle nüfusa oranla Suriyeli sığınmacıların yoğun bulunduğu bazı illerde etnik yapıyı etkilemektedir.⁴¹ İki toplum arasındaki uyumsuzluğu gözler önüne seren ve ileride daha büyük ulusal güvenlik risklerini de beraberinde getirecek olaylar sınır illerinde meydana gelmeye başlamıştır. Bunun en temel nedeni hem Suriyeli sığınmacılar için oluşturulan kampların bu illerde bulunması hem de diğer illere göre Suriyeli sığınmacı nüfusunun yoğunluğu ve Suriye sınırına yakın olması nedeniyle birçok saldırı ve patlamanın yaşanması, terör örgütlerinin varlığı etkili olmaktadır.

2013 yılında Hatay'ın Cilvegözü sınır kapısında patlama oldu. Bu patlama Suriye plakalı bir arabanın sınırı geçişinin ardından kısa bir süre sonra meydana geldi.⁴² Patlamada Türk ve Suriyeli vatandaşlar hayatını kaybetti. Yine 2013 yılında Hatay Reyhanlı'da bomba yüklü araçla iki saldırı düzenlendi. Bu saldırıda çok sayıda vatandaş hayatını kaybetti. Dönemin başbakan yardımcısı ve hükümet sözcüsü Bülent Arınç saldırının faillerinin Suriye istihbaratının olduğunu belirtti.⁴³ Hatay'da yaşanan bu olaylar yerel halkın Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları kamplara yürümesine, sığınmacılara saldırılarına ve protestolara neden olmuştur. Bu patlamalar sınırın ve sınır illerinin güvenliğini sorgularken Suriyeli sığınmacıların ne kadarının gerçek anlamda mağdur olduğunu düşündürmüştür. 2014 yılında

³⁷ "Ümit Özdağ Zafer Partisi'ni resmen kurdu", Hürriyet, 27 Ağustos 2021.

³⁸ "Erdoğan'dan Avrupa'ya 'kapıları açarız' tehdidi", Cumhuriyet, 11 Şubat 2016.

³⁹ Oytun Orhan ve Sabiha Senyücel Gündoğan, "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkisi", (Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2015).

⁴⁰ "Hatay Belediye Başkanı Savaş: Yaklaşık her 2 kişiden biri Suriyeli - 15.03.2022, Sputnik Türkiye", 2022, <https://sputniknews.com.tr/20220315/hatay-belediye-baskani-savas-yaklasik-her-2-kisiden-biri-suriyeli-1054740142.html> (07.10.2022).

⁴¹ İ. Aytacı Kadioğlu, "Suriye İç Savaşı ve Türkiye: Çatışma, Güvenlik ve Sığınma", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 16, sy. 29 (2020): 2181-2213.

⁴² "Cilvegözü'nde büyük patlama!", CNN TÜRK, 2013, <https://www.cnnturk.com> (11.02.2013).

⁴³ "Reyhanlı saldırıları: 7 soruda olup bitenler", BBC News Türkçe, 2013, <https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130513> (13.05.2013).

Kahramanmaraş'ta ve Gaziantep'te yaşanan olaylar⁴⁴ iki toplum arasındaki gerginliği fitillemiştir. Kahramanmaraş'ta 300 kişinin katıldığı⁴⁵, Gaziantep'te 1000 kişinin katıldığı⁴⁶ 'Suriyeli İstemiyoruz' yürüyüşleri gerçekleştirildi. 2016 yılında Konya'nın Beyşehir ilçesinde Suriyeli sığınmacılarla çıkan kavga bir gencin hayatını kaybetmesine neden olurken yaralı Suriyelilerin bulunduğu hastanenin kalabalık grup tarafından basılmaya çalışıldı ve şehirde çok sayıda kişinin katıldığı protesto yürüyüşleri düzenlendi.⁴⁷

2021 yılında Ankara'nın Altındağ ilçesinde bir grup Türk ve Suriyeli sığınmacı arasında çıkan kavgada 18 yaşında bir gencin hayatını kaybetmesi sonrası yüzlerce vatandaş Suriyelilere ait dükkân ve evlere saldırı gerçekleştirdi.⁴⁸ Olay sonucu 148 kişi yakalandı ve mahalledeki gergin hava kalkana kadar mahalleye giriş çıkışlar polis kontrolü eşliğinde gerçekleşti. Esenyurt'ta 10 yaşındaki bir çocuğa Suriyeli bir kişinin taciz ettiği iddiası mahalleyi ayağa kaldırdı.⁴⁹ İstanbul valisi Ali Yerlikaya ve İstanbul Emniyet müdürü Zafer Aktaş'ın olayların büyümesi üzerine mahalleliyi sakinleştirmek için olay yerine gelmesi ise olayın büyüklüğünü gösterir nitelikteydi. 7 Ocak 2022 tarihinde Adana'da Suriyeli bir grubun ellerinde silah, sopa, bıçaklarla yürüyüşü⁵⁰ ise mahalle sakinlerini tedirgin etti. Daha önce de birbirleri arasında⁵¹ ve yerel halk⁵² arasında çıkan çatışmalarda da bu tarz görüntüler ortaya çıkmıştı. Kahramanmaraş'ta Suriyeli sığınmacıların kaldığı kampta yaşananlar gündeme gelmektedir. Kamp içerisinde yaşanan kavgalar,⁵³ çöp konteynerlerini yakarak eylem yapmaları⁵⁴, yine Osmaniye'de bulunan kamptan içinde Suriyelilerinde bulunduğu 35 kişinin kaçması⁵⁵

⁴⁴ "Antep'ten Sonra Maraş'ta Suriyeliler'le Gerginlik", Rudaw, 2022, <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/270820142> (27.08.2022).

⁴⁵ "Kahramanmaraş'ta 'Suriyelileri İstemiyoruz' Protestoları Devam Ediyor: 27 Gözaltı Var - Diken", 16 Temmuz 2014, <https://www.diken.com.tr/kahramanmarasta-suriyelileri-istemiyoruz-protestolari-devam-ediyor-27-gozalti-var/> (16.07.2014).

⁴⁶ "Gaziantep'te 'Suriyelileri İstemiyoruz' Protestosu: 20 Gözaltı - Diken", 2014, <https://www.diken.com.tr/gaziantep-te-suriyelileri-istemiyoruz-protestosu-20-gozalti/> (20.07.2022).

⁴⁷ Gizem Adal, "Beyşehirli Suriyeli mülteciler tarafından öldürülen genç için ayağa kalktı", Euronews, 2016, <https://tr.euronews.com/beysehirli-suriyeli-multeciler-tarafindan-oldurulen-genc-icin-ayaga-kalkti> (10.07.2016).

⁴⁸ Fundanur Öztürk, "Altındağ olayları: 'Battalgazi'de Suriyeliler ekonomik olarak çok güç kazandılar, mahalledeki rahatsızlık ondan", BBC News Türkçe, 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58205315> (13.08.2021).

⁴⁹ "Esenyurt'ta çocuğa 'taciz' iddiası: Vali Ali Yerlikaya müdahale etti", Cumhuriyet, 31 Mayıs 2022.

⁵⁰ "Adana'da şoke eden görüntüler! Suriyelilerin ellerinde sopalar, bıçaklar ve silahlar var", Yeni Çağ Gazetesi, 08 Ocak 2022.

⁵¹ "Suriyelilerin kılıç, pala, bıçaklı kavgası kamerada", Hürriyet, 25 Ağustos 2019.

⁵² "Türk dışıye kılıçlarla saldıran Suriyelilerin görüntüleri ortaya çıktı", Yeni Çağ Gazetesi, 14 Eylül 2022.

⁵³ "Kahramanmaraş'taki mülteci kampında ortalık karıştı", Yeni Çağ Gazetesi, 16 Haziran 2022.

⁵⁴ "Suriyeliler Kahramanmaraş'ta yine ayaklandı. Çöp konteynerlerini ateşe verdiler", Yeni Çağ Gazetesi, 14 Ağustos 2022.

⁵⁵ "Barınma Merkezinden Kaçan Göçmenlerin Halk Tarafından Darp Edildiği İddia Edildi", rudaw.net, 2022, <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/020720223> (02.07.2022).

kamplarda yaşamaktan sıkıldıklarını ortaya koymaktadır. Burada toplumsal tepkilerin yüksek olduğu haberlere yer verilmeye çalışılmıştır. Çünkü toplumsal tepkilerin gün geçtikçe ne kadar büyüdüğünü, ileri de belki de tepkilerin mahallelerden çıkıp illere hatta ülkeye taşınacağı gerçeğini ortaya koymaktır. Suriye uyruklu kişilerin katıldığı bu olayların aslında belirtildiği kadar küçük olmadığını, indirgemenin yanlış olacağını söylemek gerekir. Bu tarz haberlerin çoğu sosyal medyada gündeme geldikten sonra kısmen de olsa haberlerde görülebiliyor. Sosyal medyadaki bazı haberlerin gerçeği yansıtmadığı, provokasyon olduğunu da belirtmek gerekir. Bunun yanı sıra yerli halkın tehdit algısını pekiştirir nitelikteki bu olayların engellenmesi zaruridir. Sığınmacıların hepsinin güvenlik riski oluşturduğuna dair genelleme yapılması doğru değildir.

Yaşananlar yerel halkta sığınmacı temelli bir güvenlik endişesi, politik sorunlar ve çatışma ortamını artırabilir.⁵⁶ Bunun en önemli sonuçlarından biri ise ileriki zamanlarda Suriyeli sığınmacıların kendi güvenliklerini oluşturmak adına örgütlenme içerisine girebilme ihtimalidir.⁵⁷ Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabulü ile ilgili yapılan araştırmalarda yerel halkın sosyokültürel, ekonomik, ulusal güvenlik gibi birçok alanda Suriyeli sığınmacılar konusunda olumsuz düşüncelerin var olduğu saptanmıştır.⁵⁸ “1380 katılımcı ile Hatay, Adana, Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis illerinde yapılan bir araştırmada katılımcıların %66’sı Suriyelilere yönelik olumsuz algı ve tutum içindedir”.⁵⁹ Kilis’te 2015 yılında 400 kişiyle yapılan araştırmada “Suriyeli sığınmacıların suç oranlarının artırıyor mu?” sorusuna %77,5’i evet cevabını verirken yerli halka zarar veriyor mu sorusuna %67’si evet cevabını verdi.⁶⁰ Ankara’da yapılan anketin sonucuna göre Suriyeli sığınmacılara yönelik tehditler ekonomi, asayiş, sosyo-kültürel alanda yoğunlaşmıştır.⁶¹ Asayiş konusunda “Suriyeliler geldikten sonra şiddet darp, öldürme ve yaralama olaylarında artış oldu mu?” soruna yanıt %60 oranında evet olmuştur.⁶² Şanlıurfa’da ise “Suriyeli Sığınmacıların Şanlıurfa’ya Gelişi Sizce Kentin Güvenliğini Nasıl Etkiledi?” sorusuna kadınların %75,4’ü erkeklerin %69,5’i şehrin güvenliğini olumsuz etkilediğini söylemektedir.⁶³ Yapılan araştırmalardan genel olarak çıkarılacak sonuç Suriyeli

⁵⁶ Kızmaz, “Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç” 400.

⁵⁷ Kızmaz, “Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç” 400.

⁵⁸ Bekir Güzel, “Yerel Halkın Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Yönelik Tutumunun Araştırılması: Kahramanmaraş Örneği”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, sy.81 (2021): 151-183.

⁵⁹ Güzel, “Yerel Halkın Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Yönelik Tutumunun Araştırılması,” 158.

⁶⁰ Hasan Memiş, “İç Savaş Nedeniyle Kilis’te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 14, sy. 52 (2015): 100-114.

⁶¹ Coşkun Taştan, Salih Zeki Haklı, ve Emir Osmanoğlu, “Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı: Önyargılar ve Gerçekler” (Ankara: Göç ve Sınır Güvenliği Araştırmaları Merkezi, 2017).

⁶² Taştan, Haklı, ve Osmanoğlu “Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı”.

⁶³ Mithat Arman Karasu, “Suç Korkusu, Göç ve Suriyeli Sığınmacılar: Şanlıurfa Örneği”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* 1, sy. 3 (2018): 332-347.

sığınmacıların Türkiye'ye ilk geldiklerinde yerel halktaki olumlu düşüncelerin tersine döndüğüdür. Her ne kadar yerel halkın Suriyeli sığınmacıların suç oranlarını arttırdığını düşünse de açıklanan verilerde bu oranların gerçek olmadığı görülmektedir. Toplumda yaygın olan bu düşüncelerin nedenlerine bakmak gerek.

Ulusal güvenliğe en büyük tehditlerden birini oluşturan durum ise Suriye'deki çatışmalardan yararlanarak güçlenen Kürdistan İşçi Partisi'nin (Partiya Karkeren Kurdistane-PKK) Suriye kolu olarak ortaya çıkan Kürt Demokratik Birlik Partisi-Halk Savunma Birlikleri (YPG/PYD), Irak Şam İslam Devleti (İŞİD/DAEŞ) gibi terör örgütlerinin ortaya çıkmasıdır. Terör örgütleri Suriye'deki ortamı fırsat bilerek Türkiye sınırında güçlenmeye başlamıştır. Bu örgütler açık kapı politikası gereği sınır güvenliğinin sağlanmasının zorlaştığı bu dönemde ülkeye sığınmacı profilinde rahatlıkla giriş/çıkış yapmıştır. Bu durum PKK terör örgütünün Türkiye'de lojistik anlamda güçlenmesine de neden olurken kanlı eylemlerine tekrar başlamıştır. PKK'nın da bu durumu fırsata çevirerek Türkiye'de başlattığı silahlı çatışmalar şehirlere taşınmış birçok doğu ilinde hem maddi hem manevi zararlara neden olmuştur. Suriye tarafından Türk jetinin düşürülmesi, sınır illerde yaşanan patlamalar, 2011-2017 yılları arası dönemde Türkiye'de gerçekleşen terör saldırıları, yerel halk ile Suriyeli sığınmacılar arasında yaşanan gerginliklerin boyutu ulusal güvenliği tehdit eder duruma gelmiştir. 2015 sonrası Türkiye'nin ulusal güvenliğinin ciddi şekilde sarsan art arda gerçekleşen patlamalar meydana gelmiştir. 6 Ocak 2015'te ilk kez İŞİD ile bağlantısı bulunan bir kişi tarafında İstanbul'da bir intihar eylemi düzenlendi.⁶⁴ Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan saldırıyı düzenleyen kişinin Suriye uyruklu olduğunu belirtti.⁶⁵ Yine aynı örgüte üye olan bir kişi 20 Temmuz 2015'te Suruç'ta düzenlediği saldırı sonucu 34 kişi hayatını kaybetti.⁶⁶ 10 Ekim 2015'te Ankara'da iki kişi tarafından yapılan eylemde 107 kişi hayatını kaybederken failerin İŞİD üyesi olduğu ve birinin Suriye uyruklu olduğu ortaya çıktı.⁶⁷ 17 Şubat 2016'da Ankara'da Kürdistan Özgürlük Şahinleri (TAK) mensupları tarafından intihar saldırısı gerçekleşti.⁶⁸ 28 Haziran 2016'da İstanbul Atatürk havalimanında düzenlenen saldırı İŞİD tarafından gerçekleştirilmişti.⁶⁹ 17 Aralık 2016 yılında Kayseri'de PKK terör örgütü üyesi tarafından asker

⁶⁴ "Sultanahmet'te intihar saldırısı: 1 polis şehit", Milliyet, 6 Ocak 2015.

⁶⁵ "Davutoğlu: Sultanahmet'teki saldırının faili yabancı uyruklu DEAŞ üyesi", BBC News Türkçe, 2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160112_sultanahmet_patlama (12.01.2016).

⁶⁶ "Suruç'ta katliam: 31 ölü, 104 yaralı", BBC News Türkçe, 2015, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150720_suruc_saldiri (20.07.2015).

⁶⁷ "İşte Ankara Garı'ndaki Suriyeli canlı bomba!", Milliyet, 27 Ağustos 2016.

⁶⁸ "Ankara saldırısını TAK üstlendi! (YENİLENDİ) | Rudaw.net", 2016, <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/190220161> (19.02.2016).

⁶⁹ "Atatürk Havalimanı'nda saldırı: 42 ölü", BBC News Türkçe, 2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160628_istanbul_havalimani_saldiri (29.06.2016).

taşıyan otobüse düzenlenen saldırı sonucu 15 asker şehit olmuştur.⁷⁰ 2015 sonrası artan saldırılar ülkenin çeşitli illerinde düzenlenmiştir. Bu dönemde 200'e yakın DAESH üyesinin Türkiye'ye girdiği istihbarat raporlarında ifade edilmiştir.⁷¹ DAESH'e ait farklı yıllarda cephanelik ve sempatizan ele geçirildi.⁷²⁷³ Bu saldırıların nedenleri izlenen açık kapı politikası ile kayıtsız şartsız alınan sığınmacıların olduğu ve dolayısıyla Suriye iç savaşının Türkiye'nin ulusal güvenliğine olumsuz etkileri olduğu düşünülmektedir. 2011 yılında sığınmacı olarak kabul edilen kişilerin kim olduğu ve neye sebep olacakları bilinmemekteydi. Terör örgütlerinin hem Suriye'de hem de Türkiye'de rahatça örgütlenmesine neden olmuştur. Yaşanan gelişmeler toplumun kendini tehlikede hissetmesine neden olurken sığınmacıların bir tehdit oluşturduğu algısı daha da pekişmiştir. Saldırıları gerçekleştirenlerden bazılarının Suriye kökenli olması bu endişeleri artırmıştır. Yerel halkta oluşan en büyük güvenlik kaygılarından biri ise terör olaylarına kendilerini açık görmesidir.⁷⁴ Bu gelişmeler Türkiye'nin sığınmacı sorununa insani amacın yanında gerçekçi bakmaya başladığı 2015 ve sonrası açık kapı politikasını daha temkinli uygulamıştır.⁷⁵ Türkiye bu durum karşısında hem olası insan hareketliliğini kontrol edebilmek ve önlemek hem de terör örgütleriyle mücadele etmek için Suriye'ye dört önemli operasyon düzenlemiştir. Yapılan operasyonlar Türkiye'yi tehdit eden unsurların çoğunu bertaraf etse de iç savaşın devam ediyor olması tehditlerin tekrarlayabileceğini göstermektedir. Her ne kadar ulusal güvenlik için operasyonlar gerçekleşse de çok sayıda şehidin verilmesi 'Türk askerinin Suriye topraklarında savaştan kaçan Suriyeli sığınmacılar için şehit oluyor' düşüncesi yerel halkta oluşunca genç Suriyeli sığınmacıların varlığından duyulan rahatsızlıklar dile getirilmeye başlandı.

Suriyeli sığınmacıların siyasete bu denli malzeme olması Türkiye'de ciddi kutuplaşmalara yol açabilir. Geçmiş yıllarda çok acı tecrübelerle deneyimlediğimiz bu süreçler göz ardı edilmemelidir. Kendi halkı içinde etnik, dini, kültürel bölünmeler yaşamış bir toplum olarak kutuplaşmaya ne kadar meyilli bir toplum olduğumuz unutulmamalıdır. Başka bir toplumdaki insanlarla olan ayrılıklara müsamaha gösterilmeyeceği açıkça ortadadır. Böyle bir

⁷⁰ "Kayseri'de askerleri hedef alan terör saldırısı: 13 şehit, 55 yaralı | Euronews", 2016, <https://tr.euronews.com/2016/12/17/kayseri-de-erciyes-universitesi-onunde-patlama> (17.12.2016).

⁷¹ Murat Sezik ve Osman Ağır, "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları",

⁷² "Bingöl'de Deaş Operasyonu: Cephanelik Gibi Araç Ele Geçirildi", Son Dakika, 2017, <https://www.sondakika.com/haber/haber-bingol-de-deas-operasyonu-cephanelik-gibi-arac-ele-9925512/> (12.08.2017).

⁷³ "İzmir'de DEaş operasyonu: 1 gözaltı", Ensonhaber, 2017, <https://m.ensonhaber.com/ic-haber/izmirde-deas-operasyonu-1-gozalti-> (16.02.2017).

⁷⁴ Orhan ve Senyücel Gündoğan, "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkisi" 108.

⁷⁵ Bayır ve Aksu, "Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine: Türkiye'de Suriyeli Sığınmacılar Olgusu" 336.

kaotik ortama düşmemek için erkenden önlem alınmalıdır. Gerekli siyasi ve kurumsal eksiklikler tamamlanmalı ve toplumsal uyum konusunda iyileştirmeler yapılmalıdır.

Sonuç

2011 yılı Türkiye için zor bir dönemin başlayacağı yıl olmuştur. 2000 yılı itibariyle Türkiye ilişkilerini geliştirmeye başladığı Suriye ile ciddi anlamda diplomatik gelişmeler yaşadı. Fakat 2011 yılında başlayan Arap Bahar'ı Türkiye'yi doğrudan etkilemese dahi sonuçlarından en çok etkilenen ülkelerden biri haline getirmiştir. Suriye'ye sızrayan olaylar Türkiye'nin hem insani hem de politik açıdan sınanacağı bir döneme girmesine neden oldu. Suriye'de başlayan barışçıl gösterilere Suriye hükümetinin verdiği sert karşılık Suriye'yi içinden çıkamayacağı bir kaosa sürükledi. Bu tarihten itibaren hem bölgenin hem de uluslararası alanın odağı haline gelirken komşuları olan ülkeler ise büyük bir yük yüklenmek zorunda kaldı. Türkiye'nin kısa bir süre önce ilişkileri çok iyi olduğu Esad yönetimi ile yaşanan ağır insan hakları ihlali sonrası karşısında yer almak zorunda kalmıştır.

Yaşadıkları zulümden kurtulmak için hem ülkeleri içinde hem de sınır ülkelere kaçarak hayatını kurtarmaya çalışan yaklaşık 6 milyona yakın Suriyeli yer değiştirmek zorunda kalmıştır. 2011 yılı Nisan ayı itibariyle Türkiye'ye ilk Suriyeli sığınmacı kafilesi gelmiştir. Türkiye ise bu süreçte ülkesini terk etmek zorunda kalan herkese kapılarını açmıştır. Açık kapı politikası gereği hiçbir Suriyeli geri çevrilmemiştir. Türkiye'ye gelen sığınmacıların tümü hoşgörüyle karşılanmıştır. Ne yazık ki beklenenin aksi gerçekleşmiş iç savaş gün geçtikçe daha da derinleşmiştir. Savaşın uzaması Türkiye'nin birtakım düzenlemelere gitmesine neden oldu. Suriyeli sığınmacılar için kamplar oluşturulmaya başlandı. Her türlü yardım da bulunuldu ve bu konuda dünyaya örnek olacak politikalar izlendi. Fakat insani duyguların ağır bastığı ilk yıllarda Türkiye'ye giriş yapan sığınmacıların güvenlik riski oluşturabileceği düşünülmediği için kontrolsüz geçişler sağlanmıştır. Kayıt altına alınma süreci ve kimliklerin verilmesi uzun bir zaman aldı. Bu zaman zarfında Suriye'den kaynaklı birçok güvenlik riski doğdu. Özellikle sınır illerinde yaşanan saldırılar, patlamalar yerel halkta tedirginlik uyandırdı. Suriye'de ortaya çıkan terör örgütleri ve 2011 sonrası Türkiye'de yaşanan terör saldırıları ise toplumda korku ortamının oluşmasına neden oldu. Bunun yanı sıra misafirliğin uzun sürmesi ve yaşanan bazı olumsuz gelişmeler yerel halkta olumsuz tepkilerin yavaş yavaş ortaya çıkmasına neden oldu. 2014 yılında Kahramanmaraş ve Gaziantep'te görünür hale gelmeye başlayan Suriyeli sığınmacılar ve yerel halk arasındaki gerginlikler risklerin boyutunu gözler önüne serdi. Bu tarihten itibaren iki toplum arasında birçok sorun yaşandı. Ve bu sorunlar ileri de daha büyük

sorunları beraberinde getirebileceği öngörülmektedir. Her ne kadar Türkiye Suriyeli sığınmacılara verilen hizmet konusunda iyi çalışmalar yürütmüş olsa da toplumsal uyum konusunda bu kadar başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Yapılan araştırmalar toplumsal uyumsuzluğu gözler önüne sermektedir. Suriyeli sığınmacıların güvenlik tehdidi oluşturduğuna dair fikirler gün geçtikçe artmaktadır. Suriyelilerin bir an önce ülkelerine dönmeleri istemektedir. Elbette halkta oluşan bu algı yalnızca kuruntulardan ibaret değildir. Belirtmek gerekir ki yaşanan terör saldırılarında bazı saldırganların Suriye kökenli olması, yaşanan adli olaylar, ekonomik, sosyo-kültürel uyumsuzluk bu düşüncelerin altında yatan temel fikirken Suriyeli sığınmacıların tamamının güvenlik tehdidi oluşturduğu düşüncesi ise oluşan olumsuz algıdan ibarettir. Buna rağmen iki toplum arasında yaşanan sorunların ölümle ya da yaralanma ile sonuçlanması, yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik bu tahammülsüzlüğü, ileri de daha büyük toplumsal tepkilerin oluşabileceğine işaret etmektedir. Eğer uyum konusunda gerekli önlemler alınmazsa, eksiklikler giderilmezse bölgesel tepkilerin ülke geneline yayılarak önü alınamaz bir kaosa neden olabilir. Toplumda oluşmaya başlayan yabancı düşmanlığının ve bu duyguları daha da destekler nitelikte partilerin ortaya çıkması aslında Suriyeli sığınmacıların adli vakalardan ziyade toplumda oluşacak bu algının çıkışı gibi büyüyüp toplumsal tepkilere dönmesini ve toplumun ikiye bölündüğü, hemen hemen her gün olayların yaşandığı o eski günlere geri götürebilir. Geçmişte yaşanan bu tecrübe sığınmacı konusuna gerekli önemin verilmesi gerektiğini göstermektedir. Her ne kadar hazırlıksız yakalanan bir insan hareketliliği olsa da bu insan hareketliliğini yönetme konusunda hem halk hem de siyasi olarak örnek olacak davranışlar sergilendiğini söylemek gerekir.

Extended Summary

There have been noticeable changes in the World after the Second World War. Regional conflicts have caused thousands of people to move from where they were born and raised to other countries. Mass migrations, which has become a threat to the world, has taken its place in the expanding understanding of security. These mass movements, which have become difficult to control, have started to be perceived as a security threat over time. Turkey followed an open door policy in the early periods. Turkey has become the country hosting the most refugees in the World. Turkey has been one of the countries affected by this situation due to its proximity to the regions where crises are experienced. The transformation of the conflict in Syria into a war has been the beginning of the refugee problem in Turkey since 2011.

Turkey viewed the Syrian civil war as a humanitarian problem. Turkey has failed to ensure that the asylum seekers who have arrived are registered. This situation has had negative consequences for Turkey in the future. The deepening of the war in Syria has caused an influx of asylum seekers to Turkey. Therefore, there has been an increase in border violations and human smuggling. Asylum seekers were seen as guests in Turkey. Turkey has developed new policies on this issue. Turkey does not accept refugees from outside Europe. For this reason, studies have been carried out to create a legal basis. Law No. 6458 on Foreigners and International Protection entered into force. Asylum seekers in Turkey are defined as 'persons under temporary protection'. According to the latest data, there are 3 million 656 thousand 157 people as asylum seekers in Turkey. Some of the Syrian refugees are staying in camps, while most are living in cities. Many terrorist organizations have emerged due to the authority vacuum created due to the civil war in Syria. Millions of asylum seekers have arrived in Turkey, mainly due to the Syrian civil war, which threatens border security. It has been 11 years since the Syrian civil war. As a result of the negative development in this process, asylum seekers have become a security problem. The recent crimes involving Syrian refugees and the violent reactions of the society to these events show that this situation has become a security issue. There have been incidents and attempts to escape in refugee camps.

Hatay is the province with the highest population of Syrian refugees. The excess of the refugee population is perceived as a threat. Terrorist incidents took place in Turkey after 2011. These terrorist incidents have increased the security concerns of the society. The reason for this was that it was not known who came from Syria as asylum seekers were. Because there could be members of a terrorist organization in this group. As a matter of fact, some of the perpetrators of the terrorist attacks were Syrians. The unfolding events have caused Turkey to look at Syrian refugees with security concerns. As of 2015, Turkey has pursued a more cautious open door policy. For this reason, border security has been increased, Syrian asylum seekers have been registered, and deterrent penalties have been applied to prevent smuggling. But Syrian migrants who enter illegally are seen as more dangerous. These illegal immigrants are difficult to control. This situation feeds the negative thinking in the local population. The process of adaptation of Syrian asylum seekers to society is becoming more difficult. Turkey may face greater security challenges in the future.

In this study, the effects of the Syrian civil war and the Syrian refugee problem on national security were examined. Current information about Turkey's migration policy and Syrian asylum seekers is given. The security risks caused by the open door policy have been

mentioned. It has been seen that social reactions towards asylum seekers are likely to grow. The problems between the two communities need to be perceived correctly and on effective adaptation process should be initiated.

References

- “1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme”, 2022, <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (20.09.2022).
- Adal, Gizem. “Beşehirliler Suriyeli mülteciler tarafından öldürülen genç için ayağa kalktı”. Euronews, 2016. <https://tr.euronews.com> (10.07.2016).
- “Adana’da şoke eden görüntüler! Suriyelilerin ellerinde sopalar, bıçaklar ve silahlar var”, Yeni Çağ Gazetesi. 08 Ocak 2022.
- Ağır, Bülent Sarper. “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11, sy 22 (2015): 97-131.
- “Ankara saldırısını TAK üstlendi!” , Rudaw, 2016, <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/190220161> (19.02.2016).
- “Antep’ten Sonra Maraş’ta Suriyeliler’le Gerginlik”, Rudaw, 2014. <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/270820142> (27.08.2014).
- “Atatürk Havalimanı’nda saldırı: 42 ölü”, BBC News Türkçe, 2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160628_istanbul_havalimani_saldiri (29.06.2016).
- “Bakan Soylu açıkladı... 2016’dan bugüne 19 bin Suriyeli sınır dışı edildi”, Hürriyet. 14 Nisan 2022.
- “Bakan Tehlikeyi Açıkladı: 8 Milyon Bekliyor”, Oda TV, 2022. <https://www.odatv4.com/guncel/bakan-tehlikeyi-acikladi-8-milyon-bekliyor-230059> (13.10.2022).
- “Barınma Merkezinden Kaçan Göçmenlerin Halk Tarafından Darp Edildiği İddia Edildi”, Rudaw, 2022, <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/020720223> (02.07.2022).
- Bayır, K. Dicle, ve Fuat Aksu. “Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine: Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Olgusu”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 8, sy2 (2022): 324-356.
- “Bingöl’de Deaş Operasyonu: Cephanelik Gibi Araç Ele Geçirildi”, Son Dakika, 2017, <https://www.sondakika.com/haber/haber-bingol-de-deas-operasyonu-cephanelik-gibi-arac-ele-9925512/> (12.08.2017).
- “Cilvegözü’nde büyük patlama!”, CNN Türk, 2013, <https://www.cnnturk.com> (11.02.2013).
- “Davutoğlu: Sultanahmet’teki saldırının faili yabancı uyruklu DEAŞ üyesi”, BBC News Türkçe, 2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160112_sultanahmet_patlama (12.01.2016).

- Ekici, Hatice. "Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler Ve Çözüm Önerileri". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 19, sy44 (2019):695-730.
- "Erdoğan'dan Avrupa'ya 'kapıları açarız' tehdidi", Cumhuriyet, 2016. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogandan-avrupaya-kapilari-acariz-tehdidi-479268> (11.02.2016).
- "Esenyurt'ta çocuğa 'taciz' iddiası: Vali Ali Yerlikaya müdahale etti", Cumhuriyet, 2022, <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/esenyurttta-cocuga-taciz-iddiasi-vali-ali-yerlikaya-mudahale-etti-1941669> (31.05.2022).
- "Gaziantep'te 'Suriyelileri İstemiyoruz' Protestosu: 20 Gözaltı ", Diken, 2014, <https://www.diken.com.tr/gaziantep-te-suriyelileri-istemiyoruz-protestosu-20-gozalti/> (20.07.2014).
- "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Suç İstatistikleri", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2021. <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/gecici-koruma-altindaki-suriyelilerin-suc-i-statistikleri> (15.03.2021).
- "Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı", Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (23.09.2022).
- "Geçici Koruma Yönetmeliği", 2014. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> (21.09.2022).
- "Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı", Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (15.09.2022).
- Güzel, Bekir. "Yerel Halkın Türkiye'de Bulunan Suriyelilere Yönelik Tutumunun Araştırılması: Kahramanmaraş Örneği". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, sy81 (2021): 151-183.
- "Hatay Belediye Başkanı Savaş: Yaklaşık her 2 kişiden biri Suriyeli", Sputnik Türkiye, 2022, <https://sputniknews.com.tr/20220315/hatay-belediye-baskani-savas-yaklasik-her-2-kisiden-biri-suriyeli-1054740142.html> (15.03.2022).
- "İkamet İzinleri", Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (23.09.2022).
- "İşte Ankara Garı'ndaki Suriyeli canlı bomba!", Milliyet. 27 Ağustos 2016.
- "İzmir'de DEAŞ operasyonu: 1 gözaltı", Ensonhaber, 2017, <https://m.ensonhaber.com/ic-haber/izmirde-deas-operasyonu-1-gozalti-> (16.02.2017).
- Kadıoğlu, İ. Aytaç. "Suriye İç Savaşı ve Türkiye: Çatışma, Güvenlik ve Sığınma". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 16, sy29 (2020): 2181-2213.
- "Kahramanmaraş'ta 'Suriyelileri İstemiyoruz' Protestoları Devam Ediyor: 27 Gözaltı Var", Diken, 2014, <https://www.diken.com.tr/kahramanmarasta-suriyelileri-istemiyoruz-protestolari-devam-ediyor-27-gozalti-var/> (16.07.2014).
- "Kahramanmaraş'taki mülteci kampında ortalık karıştı", Yeni Çağ Gazetesi, 16 Haziran 2022.
- Karasu, Mithat Arman. "Suç Korkusu, Göç ve Suriyeli Sığınmacılar: Şanlıurfa Örneği". *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* 1, sy3 (2018): 332-347.
- Karasu, Mithat Arman. "Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Kentlerde Neden Oldukları Güvenlik Riskleri". *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 36, sy 2 (2018): 51-74.

- “Kayseri’de askerleri hedef alan terör saldırısı: 13 şehit, 55 yaralı”, Euronews, 2016, <https://tr.euronews.com/2016/12/17/kayseri-de-erciyes-universitesi-onunde-patlama> (17.12.2016).
- Kesgin, Bedrettin. “Geçicilikten Kalıcılığa Suriyeli Göçmenler Ve Uyum Sorunu”. *Anasay* 6, sy19 (2022): 29-49.
- Kızmaz, Zahir. “Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç”. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7, sy 2 (2018): 392-431.
- Memiş, Hasan. “İç Savaş Nedeniyle Kilis’te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 14, sy52 (2015): 100-114.
- Orhan, Oytun, ve Sabiha Senyücel Gündoğan. “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkisi”. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2015.
- Özdemir, Erol. “Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye’ye Etkileri”. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, sy2 (2017): 81-102.
- Öztürk, Fundanur. “Altındağ olayları: ‘Battalgazi’de Suriyeliler ekonomik olarak çok güç kazandılar, mahalledeki rahatsızlık ondan”, *BBC News Türkçe*, 2021. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58205315> (13.08.2021).
- Polat, Doğan Şafak. “Küreselleşme, Ulus-Devlet Egemenliği ve Ulusal Güvenlik”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22, sy2 (2020): 491-503.
- “Reyhanlı saldırıları: 7 soruda olup bitenler”, *BBC News Türkçe*, 2013, <https://www.bbc.com/turkce/haberler/> (13.05.2013).
- Sezik, Murat, ve Osman Ağır. “Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları”. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 5, sy 1 (2015): 95-123.
- “Soylu’nun ‘Türklerin suç oranı Suriyelilerin iki katı’ sözleri Bakanlık sitesinde sansürlendi”, *Sol Haber*, 2022, <https://haber.sol.org.tr/haber/soylunun-turklerin-suc-orani-suriyelilerin-iki-kati-sozleri-bakanlik-sitesinde-sansurlendi> (06.05.2022).
- “Sultanahmet’te intihar saldırısı: 1 polis şehit”, *Milliyet*, 2015, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/sultanahmette-intihar-saldirisi-1-polis-sehit-1995013> (06.01.2015).
- “Suriyeli İşçi Patronunu Öldüresiye Dövüp 325 Lirasını Gasp Etti”, *Hürriyet*, 2013, <https://www.hurriyet.com.tr/video/suriyeli-isci-patronunu-olduresiye-dovup-325-lirasini-gasp-etti-36084096> (12.11.2013).
- “Suriyeliler Kahramanmaraş’ta yine ayaklandı. Çöp konteynerlerini ateşe verdiler”, *Yeni Çağ Gazetesi*. 18 Ağustos 2022.
- “Suriyelilerin kılıç, pala, bıçaklı kavgası kamerada”, *Hürriyet*. 25 Ağustos 2019.
- “Suruç’ta katliam: 31 ölü, 104 yaralı”, *BBC News Türkçe*, 2015, <https://www.bbc.com/turkce/haberler/> (20.07.2015).
- “Süleyman Soylu, Türkiye’de doğan Suriyeli sayısını açıkladı”, *Ensonhaber*, 2022, <https://www.ensonhaber.com/politika/suleyman-soylu-turkiyede-dogan-suriyeli-sayisini-acikladi> (10.07.2022).
- Taştan, Çoşkun, Salih Zeki Haklı, ve Emir Osmanoğlu. “Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı: Önyargılar ve Gerçekler”. Ankara: Göç ve Sınır Güvenliği Araştırmaları Merkezi (GÖÇMER), 2017.

- “T.C. Dışişleri Bakanlığı - Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Nezdinde Daimi Temsilciliği - Bilgi Notları”, 2022, <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353727> (20.09.2022).
- “Türk dışıya kılıçlarla saldıran Suriyelilerin görüntüleri ortaya çıktı”, Yeni Çağ Gazetesi. 14 Eylül 2022.
- “Türkiye’deki Suriyeli Sayısı”, Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği , 2022, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (22.08.2022).
- “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”,2022, <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeli.pdf>(20.09.2022).
- “Üçüncü Ülkelere Yerleştirilen Suriyeli Sayısı”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (23.09.2022).
- “Ümit Özdağ Zafer Partisi’ni resmen kurdu”, Hürriyet. 27 Ağustos 2021.
- “Vatandaşlık verilen kaç Suriyeli oy kullanabilecek? Bakan Soylu açıkladı”, Sözcü, 2022, <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/vatandaslik-verilen-kac-suriyeli-oy-kullanabilecek-bakan-soylu-acikladi-7316083/> (18.08.2022).
- “Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyrak)”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (03.10.2022).
- “Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (23.09.2022).
- “Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (04.10.2022).
- “Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı”, Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (04.10.2022).

TÜRKIYE'S ENERGY POLICY AND EUROPEAN ENERGY SECURITY ON THE PATH TO EUROPEAN UNION MEMBERSHIP

Ömer KAVRAR*
Yusuf SAYIN**

Abstract

The balance in energy supply and demand is in the position of being one of the most important factors that can affect the structure, welfare level and development of societies. It is clear that the energy state and its cost have an undeniable effect in different dimensions, from its environmental effects to international relations, from our quality of life to its reflections on the country's economy. The rate of increase in energy demand is not limited to the expected useful life of resources but varies depending on many factors such as the general state of the economy, investment environment, and prevailing geopolitical conditions. The European Green Deal, with the action plans it proposes, offers important opportunities to take our successful position, especially in renewable energy and energy efficiency, to a higher level. Establishing energy diplomacy that will turn this opportunity into an advantage and carrying out policies to develop energy relations with other countries with a mutual benefit approach are vital for Türkiye to overcome the energy bottleneck it is in. This study evaluates Türkiye's energy policy in terms of European energy security for the path of Türkiye's EU membership.

Keywords: Energy Management, Energy Supply, Energy Security, Europe, Türkiye

Introduction

In the next twenty-five years, the energy supply to meet the needs of the world economy will be very vulnerable to failures that may result from underinvestment, environmental disaster, or sudden supply interruptions. Among the foremost measures for energy security are diversifying the ways of providing energy, focusing on efficient energy consumption, and increasing the efficiency of energy management systems. According to the statistics, the developed countries (20% of the population) use 75% of the world's energy, and underdeveloped and developing countries use the remaining 25%. This situation arises from the concerns of developed countries with good economic power to maintain their position in the energy world and to strengthen their energy supply security. Therefore, they try to take advantage of developing countries with arguments such as globalization, new world order, clash of civilizations. Türkiye is foreign-dependent at a rate of approximately $\frac{3}{4}$ in meeting its total energy demand and it is one of the countries with the fastest increase in energy demand. On the other hand, Türkiye's geographical location is of great geostrategic importance as it is close to

* PhD, Dr. Selcuk University, Member of Faculty of Economics and Administrative Sciences, okavrar@selcuk.edu.tr

** Assoc. Prof. Dr., Necmettin Erbakan University, Member of Faculty of Political Sciences, ysayin@erbakan.edu.tr

important energy resources (70% of the world's natural gas and oil). Being located just to the west of the European countries, where the world's total energy consumption is the highest, makes Türkiye an energy terminal in the position of a bridge. For this reason, the need for solutions, cooperation and information for energy supply efficiency is more than ever. At this point, it is observed that Türkiye's energy policy targets are largely in line with the EU targets. In this study it is discussed energy security and policy in literature and the approach of Türkiye in the direction of EU membership.

Energy Security and Policy

There are different definitions in the literature on energy security and energy policies. It may be helpful to briefly recall the generally accepted definitions of energy policy and energy security terms. Energy policy is often the *way or method* by which government decides how to address energy development issues, including energy production, distribution, and consumption.¹ On the other hand, the International Energy Agency (IEA) defines energy security as the uninterrupted availability of energy resources at an affordable price.²

Energy security has many aspects: long-term energy security mainly deals with timely investments in energy supply in line with economic developments and environmental needs. On the other hand, short-term energy security focuses on the ability of the energy system to respond instantly to sudden changes in the supply-demand balance. Energy security remains the most fundamental material element for the management of economic, social, political, and geopolitical risks. In the context of energy security, the security of energy supply is extremely important.³ Considering the issue from a global perspective, effective environmental protection policies are also important along with energy supply security. Policy models to be developed must always take sustainability into account.

Unlike other energy sources, which are concentrated in a limited number of countries, large geographical areas have renewable resources and significant energy efficiency and transition opportunities. The rapid introduction of renewable energy and energy efficiency and the technological diversification of energy resources will provide significant energy security and economic benefits. As long as "Oil" is the most consumed energy resource in the world,

¹ Levent Aydın, *Enerji Ekonomisi ve Politikaları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014), 495.

² "Energy Security," <https://www.iea.org/topics/energy-security>.

³ https://tr.wikipedia.org/wiki/Enerji_g%C3%BCvencesi

the importance of easy access to this resource will continue to increase.⁴ Therefore, energy security is a vital concept in many definitions and expressed in English with the following 4A:⁵

- *Availability* of energy source
- *Accessibility* to the energy source
- *Acceptability* of the energy source
- *Affordability* of the energy source

Countries that make an effort to provide these 4 concepts gain advantages over their competitors in cases of energy crisis. Energy needs are very different in different parts of the world. Countries with high technology such as America, Canada and Saudi Arabia have more energy consumption and need for energy.⁶ Energy consumption in the world should be defined and measured for reasons such as understanding the general situation of the energy sector, observing the differences between certain regions, analyzing consumption trends, and predicting the future situation. This general explanation about energy security and policies allow us to better understand Türkiye's situation on this issue.

Türkiye's Energy Policy

Türkiye's geographical location is of great geostrategic importance as it is close to important energy resources (70% of the total natural gas and oil in the world).⁷ As of 2019, Türkiye's total electrical power installed capacity is 91 gigawatts (GW). Of this, 31% is hydroelectric, 29% is natural gas, 22% is coal, 8% is wind, 6% is solar and 2% is geothermal energy. On the other hand, being located just to the west of the European countries, where the world's total energy consumption is the highest, makes Türkiye an energy terminal in the position of a bridge.⁸ At this point, it is observed that Türkiye's energy policy targets are largely in line with EU targets.⁹ Establishing energy diplomacy that will turn this opportunity into an

⁴ Yusuf SAYIN; Fatih KILIC, "The Strait of Hormuz and Iran's International Relations," *Euroasian Research Journal* 2, no. 1 (2022).

⁵ A. Beril Tuğrul, "Enerji Güvenliği Ve Ulusal Güvenlik İlişkisi," in *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları*, ed. Tolga SAKMAN (Online: TASAM Yayınları, 2017), 584.

⁶ Mirjana Golusin, Stevan Popov, and Sinisa Dodic, *Sustainable Energy Management*, (Academic Press, 2012), <http://proquestcombo.safaribooksonline.com/book/energy/9780124159785>. 3.

⁷ ETKB, "Dünya Ve Türkiye Enerji Ve Tabii Kaynaklar Görünümü," ed. Strateji Geliştirme Başkanlığı (Ankara: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017), 59.

⁸ Nusret Alemdaroğlu, *Enerji Sektörünün Geleceği Alternatif Enerji Kaynakları Ve Türkiye'nin Önündeki Fırsatlar*, Enerji Ve Çevre Uyumu (İstanbul: Hiperlink, 2008), Book, 33.

⁹ H. Naci Bayraç, "Küresel Enerji Politikaları Ve Türkiye: Petrol Ve Doğal Gaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma," *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10, no. 1 (2015): 134.

advantage and carrying out policies to develop energy relations with other countries with a mutual benefit approach are important for Türkiye to overcome the energy bottleneck it is in.

None of Türkiye's resources alone are at a level to meet the total energy demand. The Republic of Türkiye is a country that has to keep its energy security policies at the top of the agenda, not only because it is an important energy importer, but also because of its unique position among consumer and producer countries. Türkiye, which is the country with the fastest increase in energy demand in the last 15 years among the countries of Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), has a unique geo-economic importance as it is not only an important energy importer but also a bridge between consumer and producer countries.¹⁰

In addition to being the basic element of development, energy has a great importance in the real establishment of national independence.¹¹ With this awareness, Türkiye takes initiatives to reduce foreign dependency in energy and to increase the use of local resources. As an example, Türkiye carries out natural gas exploration activities in *Mavi Vatan* with its drilling vessels, using its domestic and national resources. Türkiye should act with the goal of providing energy at sustainable, adequate, reliable and competitive prices in a way that will contribute to economic growth and ensure stability and prosperity. It is essential that all alternative sources be considered efficiently.¹² In terms of hydrogen, which is considered as an important energy source in recent studies, it is evaluated that Türkiye has the potential to meet its energy needs.¹³ The energy supply may vary depending on other factor inputs from households and firms or from the outside sector. The energy sector should be considered as a whole with other components of the economy, without being isolated. It should be noted that a country that imports its energy at a sustainable cost and provides security of supply based on well-diversified supply sources is dependent but not vulnerable.

Due to its geographical location, Türkiye has an important role in energy. In addition to being a major hydroelectric producer, the country is a transit country between the regions with energy resources such as the Middle East, the Black Sea and the Caucasus, and the EU. Türkiye, advancing with determination towards the goal of full EU membership, aims to harmonize with

¹⁰“Enerji Ve Enerji Güvenliği,” İletişim Başkanlığı, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/stratejik_iletisim_calismalari/detaylar/enerji-ve-enerji-guvenligi.

¹¹ Muharrem Hilmi Özev, “Küresel Denklemede Türkiye'nin Enerji Güvenliği,” (2017).

¹² Alemdaroğlu, *Enerji Sektörünün Geleceği Alternatif Enerji Kaynakları Ve Türkiye'nin Önündeki Fırsatlar*, 41.

¹³ Filiz Tutar and Mehmet Vahit Eren, “Geleceğin Enerjisi: Hidrojen Ekonomisi Ve Türkiye,” *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi* 3, no. 6 (2011): 22.

the European Union in energy, as in all areas of economic and social life, in this process. In this direction, necessary legal arrangements have been made and implemented in many areas related to energy. The fact that the energy legislation is comprehensive and detailed, and that it concerns not only the present but also future generations of the society, is among the factors affecting Türkiye's harmonization efforts.

EU's Energy Security

There are several reasons why the EU needs to develop a Common Energy Policy. After the Second World War, the concept of preventing a new war in Europe by transferring the iron and steel resources of France and Germany to the management of a supra-state authority and by combining the interests in iron and steel resources, which are key in terms of both international security and economic growth, became dominant. With such an understanding, the European Coal and Steel Community (ECSC) was established with the 1951 Paris Agreement.¹⁴ Thus, the European economic and political integration, which has continued until today, also began. Seven years later, in 1958. The Treaties establishing the European Atomic Energy Community (EAEC) and the European Economic Community (EEC) were signed. Since then, energy policy has evolved gradually, in line with economic integration.

The European Union has three main objectives in its energy policy. The most crucial one is due by 2020, to reduce greenhouse gas emissions (mainly CO₂) by at least 20% below 1990 levels.¹⁵ The energy policy of the European Union has three main objectives:¹⁶ Contributing to the competitiveness of the Community, Ensuring energy supply security, Contributing to the protection of the environment on the basis of sustainable development. According to the Phase:15 EU's Energy Security Policy, the five priorities (dimensions) designed to increase energy security, sustainability and competitiveness and complement each other are listed in the document, which is referred to as the "Energy Union Framework Strategy":

¹⁴ Arman Candan, "Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası," (İktisadi Kalsınma Vakfı, 2004).

¹⁵ Bartosz Fortuński, "Challenges Faced by the Eu's Energy Policy on Co₂ Emissions from 1997-2017, Including Bilateral Trade between the Eu and the Us," *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization & Management / Zeszyty Naukowe Politechniki Slaskiej. Seria Organizacji i Zarzadzanie*, no. 147 (2020): 109.

¹⁶ Sektörel Politikalar Daire Başkanlığı, "Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası," Dış İşleri Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/fasil-15-enerji_80.html#:~:text=Avrupa%20Birli%C4%9Fi'nin%20enerji%20politikası%C4%B1n%C4%B1n,temelinde%20%C3%A7evrenin%20korunması%C4%B1na%20katkı%C4%B1da%20bulunmak.

- a. Ensuring energy supply security, solidarity and trust
- b. Creation of a fully integrated common European energy market
- c. Increasing energy efficiency to contribute to reducing energy demand
- d. Decarbonising the economy
- e. Research, innovation, and competitiveness

The share of natural gas among the resources used by the European Union to meet its energy needs is approximately 1/4. Almost all countries in the Union are foreign-dependent for natural gas supply. In addition, some countries supply their demands only through a single source and a single route. For this reason, a possible disruption in the natural gas flow due to various reasons has great negative effects on all union members. The reasons for these interruptions include technical failures, human factor natural disasters, but the main reason for the recent interruption in the European Union is the war between Ukraine and Russia. Considering that Russia is the biggest natural gas exporter, Europe is facing perhaps the biggest power cut ever seen in its history.

EU's Energy Policy for Russian Energy Cut

In the war between Ukraine and Russia, the EU, which sided with Ukraine, introduced various economic sanctions against Russia. On the other hand, Russia pointed to these sanctions as the reason for the natural gas halt due to faulty or delayed equipment. Russia continues to use natural gas as a political and economic weapon as the Ukrainian occupation evolves into advanced stages. Russia's energy pressure has put pressure on energy markets, raised prices for consumers and threatened global energy security. Since then, the United States and the European Commission have taken significant steps towards reducing the European Union's dependence on Russian fossil fuels by reducing demand for natural gas, cooperating on energy efficiency technologies, and diversifying energy sources.¹⁷ In this context, the following objectives have been determined with an action called the Task Force on European Energy Security on 25 March 2022:

- Important steps were taken to reduce the European Union's dependence on Russian fossil fuels.

¹⁷ European Commission, "Joint Statement on European Energy Security," news release, 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_22_4149.

- The issue of energy efficiency, which is considered more important than having a rich energy source.

- Competitiveness is defined as maintaining the share of coal in total energy consumption, increasing the share of natural gas, establishing maximum security conditions for nuclear power plants and increasing the share of renewable energy resources, by striking a balance between the security of energy supply and environmental protection.

It seems that the EU is facing a very difficult winter, and it will take at least two years to make the necessary adjustments with its economic consequences. Energy planning, which should be done with the assumption that there will be no natural gas flow from Russia, pushes the countries to a race to fill their underground facilities on cold winter days. The balance between the EU's increasing energy need considering colder months in the upcoming winter, and the course of economic sanctions imposed on Russia will play an important role in determining the EU's energy policies in the coming period.

On the one hand, the negative effects of high energy prices to be reflected on consumers and the burden it will form on the economy, and on the other hand, meeting the energy demand for heating the houses are among the serious problems. It makes it difficult for the EU to provide sustainable energy management on all member states. Energy accounting and management can offer important solutions in similar crisis situations where the energy demand cannot be met in the short term. While the countries can take measures to reduce energy demand with high tariff applications during peak hours of electricity production, energy leaks can be detected by conducting energy studies.

Sustainable Energy Management

Providing an adequate, safe, and environmentally friendly energy system is one of the most important factors affecting the welfare, competitive position and development of an economy. Fundamental structural changes in the energy sector, called the energy transition, are taking place worldwide. The motivations, goals, and priorities for implementing energy transitions are different, but they are mostly associated with the triad of “securing energy supply”, “lowest cost approaches” and “environmental concerns”.¹⁸ Understanding these structural changes required to sustainably supply energy in the future is a major challenge and an absolute necessity. One way to achieve this is to develop energy systems within globally

¹⁸ World Energy Council, “World Energy Trilemma Index,” (London2017), 9.

defined sustainability criteria.¹⁹ The harmonious development of these systems is aimed at bringing together the best options for the long-term, stable development and survival of humanity. Energy management is an important subsystem of sustainable development as well as a problem. Because while increasing energy consumption has negative effects on environmental subsystems, it has positive effects on economic subsystem values.

Sustainable energy management should be considered together with all the elements of modern management science. It is an effective mechanism that allows the integration and long-term planning of the energy requirements determined within the scope of the implementation of the sustainable development process. Sustainable energy management is designed in such a way that its steps are clearly defined and its goals can be set and measured. With such a management model based on the impact of sustainability factors and clearly defined objectives, quality monitoring in the sustainable development process can be achieved. However, in sustainable energy management, the impact of energy use and use of energy resources on other indicators can be monitored, measured, and kept under control.²⁰ Instead of treating energy as a barrier to growth and sustainable development, if managed properly, it can successfully contribute to areas critical to sustainable development such as urban/rural development, manufacturing/industrial development, and agriculture/forestry.

Energy Security in TR-EU Relations

Despite the problems experienced during the negotiation process and tense political relations, Türkiye-EU energy relations are developing. The natural gas market, which has been reshaped with the natural gas reserves in Türkiye, seems to be compatible with the EU's efforts to develop the domestic market.²¹ It is that Türkiye and the EU have common interests, goals and policies in the energy field. Both actors act primarily with the aim of ensuring their own energy supply security. A natural gas import dependency on Russia and the goal of reducing this dependency by providing access to alternative supplier countries increase the interdependence between Türkiye and the EU. The fact that natural gas resources in the Caspian Region, the Middle East and the Eastern Mediterranean are among the most important alternatives to diversify the EU energy market, and Türkiye being the most suitable route in

¹⁹ GEA, *Global Energy Assessment - toward a Sustainable Future* (Cambridge UK and New York, NY, USA and the International Institute for Applied Systems Analysis, Laxenburg, Austria: Cambridge University Press, 2012), 237.

²⁰ Golusin, Popov, and Dodic, *Sustainable Energy Management*. 6.

²¹ Hakan Kaysı, "Energy Security Aof the European Union and Turkey's Role," *Ankara Avrupa Çalışmaları Derg* 10, no. 2 (2011).

terms of access to these resources, thanks to its geographical location, increases the EU's dependence on Türkiye. Similarly, for Türkiye, which aims to become a regional energy center, the fact that the EU is the only option as the target market increases Türkiye's dependence on the EU. Türkiye's energy policy aims to diversify the source country and route, to increase the share of renewable energy in Türkiye's energy mix, to start using nuclear energy, to work towards increasing energy efficiency and to contribute to Europe's energy security.

The war between Russia and Ukraine caused the West to experience gas supply shortages and threatened energy supply security. The reasons arising from the suppliers and transit countries and technical reasons caused problems in the realization of the natural gas supply, which was below the daily gas contract values, especially in the winter months, and therefore in ensuring the daily supply-demand balance. In terms of energy supply security, ensuring safe energy flow and the existence of secure energy transmission lines are as important as country diversity.²² Türkiye is in both an advantageous and a disadvantageous position in this respect. Türkiye is considered as the most suitable route and the most important transit country that can provide energy flow between EU countries and the Eastern Mediterranean, due to its land connection with the European continent and its proximity to Cyprus and the natural gas reserves in the region. The importance of Türkiye for Europe's energy supply security has already been noted. Within the scope of the EU energy diversification policy, Türkiye, with its position as a transport and transit country, is a part of the GGK. It carries Caspian Sea and Middle East gas to Europe. TANAP is an important alternative to reduce the monopoly of Russian natural gas on Europe as part of the GGK. Wherever pipelines cross country borders, politics and diplomacy play a very important role. Pipelines in Türkiye are in direct interaction with politics. Russia-Ukraine; Russia-EU; Russia-Türkiye relations have a very important place in Gazprom's pipeline plans for Türkiye.

²² Zekiye Nazlı Kansu, "Enerji Arz Güvenliği Bağlamında Avrupa Birliği'nin Güney Gaz Koridoru Ve Türkiye'nin Konumu," *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3, no. 3 (2019): 300.

Conclusion

It can be stated that the Russia-Ukraine war, which started in the first quarter of 2022 and still occupies the agenda of international politics with its high security risks, has revealed the most energy crises of last decades among many other challenges. It can be said that energy security has become the most important agenda item in global politics, when the problems such as supply restriction or interruption in Russia's energy supply, which have arisen due to the effect of the war, are added to the supply problems that have developed following the pandemic periods.

While before the Ukraine war, the states considered energy policies as a critical approach less important than they are today, it can be stated that energy security is one of the most important policy-making areas on the tables of states and governments after the war. While the response of many states to this challenge today is strict energy policies, since the European Union is the party most affected by this process, it has begun to seriously question energy security paradigms.

While the EU is looking for new alternatives to energy supply in Russia, it can be said that the meeting with alternative supplier countries has led the EU to review its global political vision, geopolitical and geostrategic perspective. In any case, it is difficult to say that the EU is prepared for the Ukraine war. As the winter approaches (November, 2022), the failure to give clear messages to the public on energy security seems to lead to questioning the legitimacy of EU governments. Moreover, anti-government demonstrations that have been/are being lived in many countries and the emergence of far-right politics can be taken as examples.

On the other hand, while Türkiye has consolidated its energy policies with its stance in the Ukraine war and its effective mediator-negotiator skills, giving the message to its people that there is no problem in energy supply has been a very important factor that strengthened the government's hand as the 2023 elections approached. At a time when bridges between Russia and the EU are being built, Türkiye, following the mediation mission in establishing diplomatic contacts between the parties, seems to have achieved very important successes at every stage of the process. The Grain Corridor Agreement and the project to elevate Türkiye to a base position in natural gas are among the most important examples of the subject. In a sense, this situation proves that the approaching period is the 'Turkish Century' (Türkiye Yüzyılı).

References

- Alemdaroğlu, Nusret. *Enerji Sektörünün Gelecei Alternatif Enerji Kaynakları Ve Türkiye'nin Öndündeki Fırsatlar*. [in Turkish] Enerji Ve Çevre Uyumu. İstanbul: Hiperlink, 2008. Book.
- Aydın, Levent. *Enerji Ekonomisi Ve Politikaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.
- Başkanlığı, Sektörel Politikalar Daire. "Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası." Dış İşleri Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/fasil-15-enerji_80.html#:~:text=Avrupa%20Birli%C4%9Fi'nin%20enerji%20politikası%C4%B1n%C4%B1n,temelinde%20%C3%A7evrenin%20korunması%C4%B1na%20katkı%C4%B1da%20bulunmak.
- Bayraç, H. Naci. "Küresel Enerji Politikaları Ve Türkiye: Petrol Ve Doğal Gaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma." *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10, no. 1 (2015): 323.
- Candan, Arman. "Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası." İktisadi Kalsınma Vakfı, 2004.
- Commission, European. "Joint Statement on European Energy Security." news release, 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_22_4149.
- "Energy Security." <https://www.iea.org/topics/energy-security>.
- "Enerji Ve Enerji Güvenliği." İletişim Başkanlığı, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/stratejik_iletisim_calismalari/detaylar/enerji-ve-enerji-guvenligi.
- ETKB. "Dünya Ve Türkiye Enerji Ve Tabii Kaynaklar Görünümü." edited by Strateji Geliştirme Başkanlığı. Ankara: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017.
- Fortuński, Bartosz. "Challenges Faced by the Eu's Energy Policy on Co2 Emissions from 1997-2017, Including Bilateral Trade between the Eu and the Us." *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization & Management / Zeszyty Naukowe Politechniki Slaskiej. Seria Organizacji i Zarzadzanie*, no. 147 (2020): 109-27.
- GEA. *Global Energy Assessment - toward a Sustainable Future*. Cambridge UK and New York, NY, USA and the International Institute for Applied Systems Analysis, Laxenburg, Austria: Cambridge University Press, 2012.
- Golusin, Mirjana, Stevan Popov, and Sinisa Dodic. *Sustainable Energy Management*. Academic Press, 2012. <http://proquestcombo.safaribooksonline.com/book/energy/9780124159785>.
- Kansu, Zekiye Nazlı. "Enerji Arz Güvenliği Bağlamında Avrupa Birliği'nin Güney Gaz Koridoru Ve Türkiye'nin Konumu." *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3, no. 3 (2019).
- Kaysı, Hakan. "Energy Security Aof the European Union and Türkiye's Role." *Ankara Avrupa Çalışmaları Derg* 10, no. 2 (2011): 63-82.
- KILIC, Yusuf SAYIN; Fatih. "The Strait of Hormuz and Iran's International Relations." *Euroasian Research Journal* 2, no. 1 (2022): 29-59.
- Özev, Muharrem Hilmi. "Küresel Denklemdede Türkiye'nin Enerji Güvenliği." 2017.
- Tuğrul, A. Beril. "Enerji Güvenliği Ve Ulusal Güvenlik İlişkisi." In *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları*, edited by Tolga SAKMAN, 583-93. Online: TASAM Yayınları,

2017.

Tutar, Filiz, and Mehmet Vahit Eren. "Geleceğin Enerjisi: Hidrojen Ekonomisi Ve Türkiye." *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi* 3, no. 6 (2011).

World Energy Council. "World Energy Trilemma Index." London, 2017.

ARAP BAHARI SONRASI DÖNEMDE REALİST VE LİBERAL PERSPEKTİFTEN ORTADOĞU GÜVENLİĞİ

Mehmet ALKIŞ*
Muhammet Fatih ÖZKAN**

Giriş

Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu’da bir dizi siyasi, ekonomik ve kültürel değişim yaşanmıştır. Bu değişimler sadece devletleri değil aynı zamanda toplumları ve bireyleri de etkilemiştir. Tunus, Mısır, Libya ve Suriye’de başlayan değişime yönelik talepler bölgede dengelerin farklı biçimlerde kurulmasını beraberinde getirmiştir. Aslında Arap Baharı sonrasında bölgenin hem küresel hem de bölgesel güçlerin güç ve kapasitelerini sınama alanı haline gelmesi bölge güvenliğini önemli kılmıştır. Nüfus açısından bakıldığında bölge, dünya nüfusunun sadece % 5’ini oluşturmasına rağmen dünyadaki; çatışmaların % 17’si, terör saldırılarının %45’i ve yerinden olmuş insanların % 57.5’i bu bölgede yer almaktadır.¹ Bu bakımdan sadece bölgesel düzeyde değil aynı zamanda küresel düzeyde Ortadoğu güvenliği önemli bir yer edinmektedir.

Suriye örneğinde bölge anarşisinin mikro ölçeğinin oluşması durumu bölgesel ve küresel güçlerin bölgedeki sistemi etkileme ve bu sistemden etkilenmesi sürecini beraberinde getirmiştir. Yine Suriye ve Irak özelinde yaşanan devletlerin merkezi otoritelerinin sarsılması sonucu IŞİD (Irak Şam İslam Devleti) gibi örgütler güçlenmeye başlamıştır. Bu durum realist Uluslararası İlişkiler teorisi açısından güvenlik nosyonunun yeniden düşünülmesini gerektirmiştir.

İlk ortaya çıktığı dönemlerde Arap Baharı olaylarında temel talep özgürlük ve refah yönünde olmuştur. Bu da insan güvenliği kavramının Ortadoğu’da tartışılmasını gerektirmiştir. Daha önce belirtildiği gibi Irak ve Suriye’de insan güvenliğinin tehlikeye düştüğü durumlarda devlet güvenliğinin de sağlanmasının da kolay olmadığı görülecektir. Böyle bir açıdan bakıldığında devlet güvenliği ile insan güvenliğinin birbirinden ayrılmasının zor olacağı görülecektir.

* Arş. Gör. Dr. Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

** Arş. Gör. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

¹ Alexander Atarodi, “Shifts in the Global Political and Economic Landscape and Consequences for the Middle East and North Africa”, Routledge Handbook on Middle East Security içinde, ed. Anders Jagerskog, Michael Schulz and Ashok Swain, (London: Routledge, 2019), 16-32.

Bu çalışma da Arap Baharı sonrası realist ve liberal yaklaşımlardan hareketle Ortadoğu'da güvenliği ele almayı amaçlamaktadır. Öncelikli olarak realizmin güvenlik anlayışı incelenerek bölgedeki durum değerlendirilecektir. Sonraki bölümde ise liberal güvenlik kavramı insan güvenliği açısından irdelendikten sonra bölgede kalkınma, refah ve özgürlüklerin durumu irdelenecektir.

Realist Güvenlik Çerçevesinden Arap Baharı Sonrası Ortadoğu

Realist teoriye göre uluslararası ilişkilerin doğası rekabet ve mücadeleye dayalıdır. Daimi rekabet ve mücadeleye dayalı ilişkiler belirleyicidir. Uluslararası ortamın temel özelliği bağlayıcı merkezi bir iktidarın bulunmamasıdır. Thomas Hobbes'un anarşi ve Kenneth Waltz'un da anarşiden hareketle kendi başının çaresine bakma (self-help) yaklaşımları bu ortamın sonucunda ortaya çıkmıştır. Realistlere göre temel aktör devlettir. Diğer aktörler devletlerin çıkarları için vardır. Devlet dışı etkin aktör yoktur ve devlet bütüncül ve rasyonel bir aktör olarak hareket eder.² Uluslararası siyasette temel aktör olan devletler için temel amaç hayatta kalmadır (devletin bekası – *survival*). Bu nedenle güç ve güvenliklerini artırma yoluna giderler. Yani ayakta kalabilmek için devletler gücü temel araç olarak görür. Her üç realizm türü analiz seviyesinde birbirinden farklılaşır. Klasik realistler insan doğasını temel alırken, yapısal realistler sistemi, neo-klasikler ise devlet içi etkenleri önemserler.

Klasik realizm, insan doğasını temel alarak uluslararası siyasete bütüncül yaklaşır. Thucydides, Machhiavelli, Hobbes, Clausewitz, E. H. Carr ve Hans Morgenthau klasik realizmin en önemli temsilcileridir. Morgenthau uluslararası siyasete ilişkin 6 temel ilkesi ile klasik realizme en önemli teorik katkıyı yapmıştır. Morgenthau'ya göre; siyasal ilişkilerin karakteri insan doğasından kaynaklanır. Siyasal liderler güç anlamına gelen çıkar bağlamında hareket eder. Bu çıkarların güç şeklinde tanımlanması kolayca belirlenmiş değildir. Evrensel ahlak kuralları devletlerin eylemlerine uygulanamaz. Bir ulusun ahlaki kaygıları ve öncelikleri evrensel kabul edilemez. Siyasal eylemler siyasal kriterler çerçevesinde ele alınmalıdır.³ Uluslararası siyaset alanı anarşik olduğundan dolayı devletler arası bir hiyerarşiden bahsedilemez. Klasik realistler devlet davranışlarını ne tarafından belirlendiği ile ilgilenirler.⁴

Yapısal realizm, sistemden hareketle uluslararası siyaseti analiz etmeye çalışır. Aktörler arası etkileşim ve ilişki sistemin doğasını ve biçimini belirler. Kenneth Waltz, realizmin en

² Ali Balcı ve Tuncay Kardeş, "Realizm", Uluslararası İlişkilere Giriş içinde, ed. Şaban Kardeş ve Ali Balcı, (İstanbul: Küre Yayınları, 2015), 125.

³ James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, Jr., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, (London: Longman, 2001), 76-77.

⁴ Balcı ve Kardeş, "Realizm", 126.

temel teorik eserlerinden olan *Theory of International Politics*'i yazmıştır. Uluslararası siyaset teorisi, sistemik bir teori inşasına girişerek sistemin içinde işleyen dinamikler ile ilgilenir. Yapısal realistlere göre sistem ve yapı etkileşim halindedir.⁵ Sistemin yapısını belirleyen üç unsur şöyle sıralanır: yapının kendisine göre düzenlendiği ilke (anarşi), birimlerin farklılaşması (güç ve refah bakımından farklı olsalar da devletler birbirinin aynısı), birimler arası kapasite dağılımı (askeri, ekonomik güç).⁶ Ulusal siyasette hiyerarşi bulunur ve devlet en üst otorite olarak yer edinir. Uluslararası siyasette hiyerarşi olmadığından tüm aktörler birbirine eşittir. Düzenleyici ilke olan anarşi temelli uluslararası yapı ortaya çıkar ve aktörler birbirini dengelemek zorunda kalır. Waltz'a göre devletler tek aktör değil ancak kural-koyan ve kural kaldıran durumda oldukları için belirleyicidirler.⁷ Devletler birbirinden ancak kapasiteleri ile ayrışırlar. Kapasitelerin dağılımı ve bu dağılımdaki değişim nüfus, askeri, ekonomik güç ve kaynaklara bağlıdır.⁸ Uluslararası sistemin düzen halini alması güç dengesi ile mümkündür. Devletler farklı stratejiler ile ayakta kalma ve ittifaklar yapma yoluyla bunu gerçekleştirmek isterler. Bunun için iç dengeleme yoluyla güç ve kapasite arttırımına gidilirken dış dengeleme ile de ittifak ve işbirlikleri ile rakipler zayıflatılmaya çalışılır.⁹ Waltz, varlığını koruma- ayakta kalma ve güvenliğe odaklanırken Mearsheimer daha çok ofansif realizm yanlısıdır. Mearsheimer şu temel sonuca varır. Devletler birbirinden korkar, güvenliklerini başkalarına bağlamazlar ve bunlardan dolayı en güçlü aktör olmak isterler.¹⁰

Neo-klasik realizm için en önemli etken devletin yapısıdır. Devlet ile toplum arasındaki ilişkinin dinamikleri, toplumsal gruplar- menfaat gruplarının dış politikaya etkisi, askeri kurumların kapasitesi, tehdit ve fırsat algılamaları önemli rol oynar. Neo- klasik realizmin genel bir dış politika teorisi olduğunu söylemek yerinde olacaktır.¹¹ Yapısal realizmin yaklaşımlarını kabul eder ancak sistemik yaklaşımlarına ek olarak askeri güç arttırımını ve ekonomik güçlenmeyi de ekler. Neo-klasiklere göre ülke içi süreçler ve liderlerin kararları analizlere dahil edilmelidir.¹² Fareed Zakaria, akımın en önemli temsilcilerinden biri olarak devletin gücünü milli güç ile devlet kuvvetinin bir yansıması olarak görür. Devletin gücü milli gücü kullanabilme yeteneğinden gelir. Ana aktörler devlet adamları ve onların güç algılamalarıdır. Devlet adamları milli gücü devlet gücü kanalıyla

⁵ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, (Illinois: Waveland Press, 2010), 40.

⁶ Waltz, *Theory of International Politics*, 88.

⁷ Waltz, *Theory of International Politics*, 93.

⁸ Waltz, *Theory of International Politics*, 131.

⁹ Balcı ve Kardaş, "Realizm", 125.

¹⁰ John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, (New York: W. W. Norton, 2001), 33.

¹¹ Eyüp Ersoy, "Realizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde*, ed. Ramazan Gözen, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 179.

¹² Balcı ve Kardaş, "Realizm", 131

kullanabilirler.¹³ İçeride güç biriktiği zaman dışarıda kullanılmaya başlanır.

Realist güvenlik algılamasına göre küresel güçler olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin ve Rusya'nın bölge politikası üzerinde durulması gerekir. ABD'nin otoriter rejimlere karşı çıkan isyanları desteklediği ve özellikle de Hillary Clinton'ın dışişleri bakanlığı döneminde Suriye'deki ılımlı muhalefetin önünün açılmaya çalışıldığı görülmektedir. Fakat bölgede radikal cihatçı örgütlerin güçlenmeye başlaması bu politikanın sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Mısır'da yapılan darbe sonrasında iktidar olan Sisi yönetiminin ABD tarafından desteklenmiş olması ve IŞİD tehdidi nedeniyle Esad yönetiminin ömrünün uzamasının dolaylı olarak kabul edilmesi bu sorgulamanın bir yansıması olarak ele alınabilir. Bu nedenle oluşan terör tehditlerine karşı bölgede Rusya ile doğrudan koordinasyon içerisinde olmak Obama döneminin önemli politikalarından biri olmuştur. Fakat iktidara gelen Trump yönetiminin ilk aylarda Rusya ile bölgede bir *consensus* içinde hareket ederken Nisan ayının başında Suriye rejiminin kimyasal silah kullanması sonucu oluşan statükodan vazgeçildiği görülmektedir. Bölgede yaşanan son gerilim sonucunda Amerika Birleşik Devletleri bölgede varlığını devam ettireceğini göstermiştir. Franko'ya göre ilişkilerde geline nokta aslında ilişkilerin restore edilmesinden çok yeni bir Soğuk Savaş'ın olma ihtimalini güçlendirmektedir.¹⁴

Rusya ise Arap Baharı ile birlikte Mısır, Tunus ve Libya'da yaşanan iktidar değişikliği sürecine müdahil olmamasını Suriye politikası ile telafi etmeye çalışmıştır. Bu nedenle Suriye'de Esad yönetimine açık destek verilmiş ve olası bir iktidar değişiminin geçiş hükümeti yoluyla gerçekleşmesini amaçlamıştır. Küresel güçler açısından bakıldığında hem ABD hem de Rusya Ortadoğu'da oluşan bölgesel anarşik düzende çıkarlarını olabildiğince güvenli bir hale getirmeye çalışmıştır. Bunun için bölgede oluşan yapıyı olabildiğince kendi lehlerine çevirme çabası içindedir. Örneğin; Suriye'de hem IŞİD ile mücadele hem de güvenliklerini maksimize etmek için her iki güç askeri üsler kurmuş ve buradaki farklı grupları desteklemiştir. Fakat son dönemde her iki küresel gücün bölgede yaşadığı gerilim IŞİD ile mücadelede işbirliği yapma imkanını zorlaştırmaktadır.¹⁵

Bölgesel güçler açısından bakıldığında Arap Baharı ve sonrası dönem güvenlik, güç ve kapasitelerin sınanmasını beraberinde getirmiştir. Türkiye, İran ve Suudi Arabistan gibi

¹³ Fareed Zakaria, *From Wealth to Power*, (New Jersey: Princeton University Press, 1999), 42.

¹⁴ Blake Franko, "Why U.S.-Russia Relations Won't Get Any Better", *The National Interest*, 2017, <http://nationalinterest.org/feature/why-us-russia-relations-wont-get-any-better-20145> (13.4.2017).

¹⁵ "Mr. Trump's Fickle Diplomacy", *The New York Times*, 2017, https://www.nytimes.com/2017/04/12/opinion/mr-trumps-fickle-diplomacy.html?ref=opinion&_r=0 (13.4.2017).

bölgesel güçler söz konusu dönemde oluşabilecek değişiklikleri kendi lehlerine çevirme arayışında olmuştur. Özellikle Suriye’de yaşanan iç savaşta bölgesel güçler vekalet savaşları ile etkili olmaya çalışmıştır. Muhalif grupların Türkiye ve Suudi Arabistan tarafından Suriye rejiminin ise İran tarafından desteklenmesi bu bölgesel güçlerin sadece bölgede nüfuzlarını arttırmaları olarak değil aynı zamanda kendi güvenliklerini tehlikeye düşürecek bir anarşinin önüne geçme stratejisi olarak görülmelidir. Yani Türkiye, İran ve Suudi Arabistan güvenliklerini Suriye özelinde vekalet savaşları ile sağlamaya çalışmıştır. Arap Baharı olaylarının başlangıçtaki iyimser havası Türkiye için bölgedeki etkinin arttırılmasının bir aracı olarak görülmüştür. Fakat Mısır ve Suriye’de yaşanan gelişmeler Türkiye’nin istediği sonuca ulaşamadığını göstermiştir. Suriye’de Rus uçağını düşürmesi sonucu Suriye özelindeki bölgesel yapıdan izole olmuştur. Özellikle Türkiye’nin Suriye sınırı boyunca bir YPG/PYD tehdidinin ortaya çıkmış olması ile birlikte IŞİD’in zaman zaman yaptığı saldırılar Türkiye’nin güvenlik algılamasına etki etmiştir. IŞİD ile mücadele temelinde gerek ABD gerek de Rusya ile diplomasi yürütmesi Türkiye’nin güvenlik algılamasının nasıl olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu nedenle IŞİD ile mücadele ve YPG/PYD tehdidinin önüne geçmek için Fırat Kalkanı Operasyonu’nu düzenlemiştir. Fakat IŞİD’e karşı uluslararası koalisyonların düzenlediği operasyonlar ABD ve Rusya’nın YPG/PYD ile işbirliği yapmasının önüne geçememiştir.¹⁶

Yukarıda değinildiği üzere İran ise Suriye’deki rejimi destekleyerek bölgede devlet güvenliğini garanti altına almaya çalışmıştır. Suriye sahasında rejime hem askeri ve lojistik destek sağlayarak hem de Lübnan üzerinden Hizbullah’ı da harekete geçirerek Esad yönetiminin ayakta kalmasını sağlamaya çalışmıştır. Obama döneminde Washington yönetiminin Suriye ve Irak politikasının müdahaleciliğe uzak durması sadece Suriye’nin değil aynı zamanda İran’ın da avantajlar elde etmesine neden olmuştur. Nitekim P5+1 ülkeleri ile yaptığı nükleer anlaşma, İran’ın bölgede güvenlik artırma yolu ile bekasını sürdürdüğünü göstermektedir. Irak, Suriye, Lübnan ve Yemen gibi ülkelerdeki nüfuzu İran’ın güvenlik algılamasını göstermesi açısından önemlidir. IŞİD ile mücadeleye doğrudan veya Haşdi Şabi gibi örgütler aracılığı ile destek vermiş olması İran’ın uluslararası meşruiyet arayışında olduğunun göstergesi olarak ele alınabilir. Fakat ABD’de Trump’ın iktidara gelmesi ile birlikte Obama döneminin denge politikasından vazgeçileceği ve İran’ın bölgedeki etkisinin sınırlanacağını beklentisi oluşmuştur. İran’ın güvenlik ve güç arttırımı için yeni politikalar

¹⁶ “Çavuşoğlu: Rusya ile ABD, YPG’yi kaptırmamak için rekabet ediyor”, Hürriyet, 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/cavusoglu-rusya-ile-abd-ypgyi-kaptirmamak-ic-40421842> (14.4.2017)

izleyeceği tahmin edilmiştir.¹⁷ Nitekim Trump döneminde ABD, İran'la imzalanan nükleer antlaşmadan çekilmiş ve İranlı general Kasım Süleymani'ye yönelik bir suikast gerçekleştirmiştir. Ancak, beklenin aksine İran'ın bu hamlelere karşı cevabı sınırlı bir düzeyde kalmıştır.

Suudi Arabistan da Arap Baharı sonrasında Ortadoğu'da güvenlik ve güç arttırma yolu ile etkili olma politikasını yürütmüştür. Körfez ülkelerinin de desteğiyle bölgede petro-dolar ile tarihsel ve kültürel olarak gerilim yaşadığı İran'ın bölgedeki nüfuzunu kırmaya çalışmıştır. Ortadoğu'da Selefi-Şii gerilimi olarak yansıyan bu rekabet Suriye'de vekalet savaşları üzerinden yürümüştür. Bu nedenle Suudi Arabistan'ın ordusunu modernize etme amacıyla savunma ve güvenlik harcamalarını arttırdığı görülmektedir.¹⁸

Liberal Güvenlik Anlayışı'na Göre Arap Baharı Sonrası Dönem

Liberal teorinin uluslararası siyasete ilişkin yaklaşımlarını insan güvenliği perspektifinden ele almak yerinde olacaktır. Birleşmiş Milletler İnsan Güvenliği Birimi'nin yaptığı tanıma göre insan güvenliği; devletlerin askeri saldırganlığını temel alan devlet güvenliği yerine bireylerin korunmasını ve güçlenmesini önceleyen güvenlik anlayışıdır.¹⁹ Bu güvenlik anlayışı insan hakları ve kalkınma konularına öncelik verir. Böylece barış, güvenlik ve kalkınmanın ulusları da aşacak şekilde genişletilerek ilerletilmesini amaçlar. Daha detaylı bakıldığında ekonomi, gıda, sağlık, çevre, kişisel, siyasi güvenlik türlerini içermektedir. Bir bakıma liberalizmin temel dayanağı olan "birey" in "iyi olma hali" insan güvenliğinin odak noktasını oluşturmaktadır. Yani yoksulluk, işsizlik, açlık, salgın hastalık, kötü beslenme, çevresel bozulma, hava kirliliği, cinayet, terör, etnik-dini gerilimler ve insan haklarının ihlal edilmesi gibi sorunlara çözüm üretilmesi insan güvenliği kapsamına girmektedir. Bu sorunların giderilmesi aynı zamanda *boomerang* etkisi yaparak devletlerin hem içeride hem de dışarıda güvenliklerini arttırıcı etki yapacaktır.²⁰ Soğuk Savaş döneminin bitmesi ile birlikte küreselleşme süreçlerinin etkisi ile hak-özgürlüklerin ilerleyeceği ve refahın da artacağı varsayımı insan güvenliği konusunun önemini arttırmıştır. Arap Baharı sonrası Ortadoğu'da

¹⁷ "Is Ahmadinejad Iran's answer to Trump?", Gulf News, 2017, <http://gulfnews.com/news/mena/iran/is-ahmadinejad-iran-s-answer-to-trump-1.2011145> (14.4.2017).

¹⁸ Jen Judson, "Saudi Arabian National Guard Helicopter Force Takes Shape", Defence News, 2017, <http://www.defensenews.com/articles/saudi-arabian-national-guard-helo-force-takes-shape> (14.4.2017).

¹⁹ United Nations Human Security Unit, Human Security in Theory and Practice, (New York: Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2009), 6.

²⁰ Peter H. Liotta, "Boomerang Effect: The Convergence of National and Human Security", Security Dialogue 33, sy. 4 (2002): 473-474.

yaşanan gelişmeler, liberal teori kapsamında ele alınacaksa yukarıda belirtilen tehdit ve güvenlik sorunlarına odaklanmak gerekmektedir.

2011 yılının başında Tunus'ta bir gencin kendini yakmasıyla başlayan Arap Baharı'nın temel mottosu "ekmek, özgürlük, sosyal adalet ve insan onuru" olmuştur. Daha sonra dalga dalga Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yayılan isyan hareketlerinin amacı o dönemin mevcut yönetimlerine karşı özgürlük ve refah konularındaki memnuniyetsizliği göstermek olmuştur. Örneğin; 2010 yılı Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporu'na göre 188 ülke arasında Tunus 94. sırada yer alırken Mısır ise 113. sırada yer almıştır. Benzer biçimde ülkelerde işsizlik oranı çok yüksek seviyelerde yer almıştır. Bu nedenle refah talebinin bu dönemde ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Siyasal özgürlükler açısından bakıldığında Ortadoğu ülkelerinin çoğunda otoriter rejimlerin iktidarda yer alması bu özgürlüklerin edinilmesi ve kullanılması konusunda sorun oluşturmuştur.²¹ Politik ve kamusal alanda taleplerin ifade edilememesi ve insan haklarının ihlali ile birlikte yönetimlerin adil olmayan yaklaşımları Arap Baharı protestolarını beraberinde getirmiştir.

Arap Baharı ile birlikte tartışmaya açılan konulardan biri de koruma sorumluluğu kapsamında insani müdahale konusu olmuştur. Kaddafi rejiminin Libya'da insanların temel haklarını ihlal etmesi sonucu NATO tarafından ülkeye müdahale edilmiştir. Bu müdahalenin sonrasında Kaddafi yönetimi devrilmiştir. Fakat müdahale sonucu sivil insanların da hayatını kaybetmesi müdahalenin amacından sapabildiğini de göstermiştir. Aynı biçimde müdahalenin Batı yanlısı rejimlere yapılmaması da konunun başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Suriye örneği ise insan güvenliği açısından önemli bir yer edinmektedir. Demokrasi ve hak talebiyle başlayan protestolar Suriye rejimi tarafından askeri hareketler ile şiddetle bastırılmaya çalışılmıştır. ABD ve diğer devletlerin müdahaleyi BM Güvenlik Konseyi aracılığıyla uygulamaya çalışması Rusya ve Çin'in vetosuna takılmıştır. Suriye rejiminin muhalif ve sivillere karşı birçok defa kimyasal silah kullandığı ileri sürülmüştür. Son olarak 2017 yılının Nisan ayının ortasında Suriye'nin İdlib şehrinde kimyasal silah kullanılması sonucu ABD füzeleri ile Suriye rejiminin üslerini bombalamıştır.

Arap Baharı sonrasında insan güvenliğinin *boomerang* etkisinin en çok hissedildiği sorun mültecilerin durumu olmuştur. Suriye İç Savaşı ile ülkede 6.8 milyon insan yerinden olurken resmi olarak 6.9 milyon kişi başka ülkelere göç etmek durumunda kalmıştır.²² Bu veriler baz alındığında Suriye'ye komşu ve yakın bölgelerin mülteci sorunundan nasıl

²¹ Mohammed Nuruzzaman, "Human Security and the Arab Spring", Strategic Analysis 37, sy. 1 (2013): 56.

²² "Syrian Refugee Crisis Explained", The UN Refugee Agency, 2022, <https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/> (08.07.2022).

etkilendiği daha da net anlaşılabilir. Özellikle mültecilerin gittikleri ülkelerde sosyo-ekonomik entegrasyon konusunda sorun yaşamaları ve bu durumun ülkelerin gelecekteki siyasi, ekonomik, hukuki ve kültürel yapısına yönelik güvenlik tehdidi oluşturma potansiyeli bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin yaklaşık 4 milyonu Türkiye'ye gelmiştir.²³ Mültecilerin yaşadıkları sorunların yanında ülkenin ileriki yıllarda yaşayabileceği sorunlar için de olasılıklar bulunmaktadır. Suriyeli mülteci sorunu bölgesel bir konu olmaktan çıkıp küresel bir sorun haline de almıştır. Avrupa Birliği Suriyeli mültecilerin yaklaşık 900 binini kabul etmiştir.²⁴ Mülteci sorunun ileride neden olabileceği istikrarsızlığın önüne geçmek için sayıyı sınırlı tutmaya çalışmış ve Türkiye ile geri kabul anlaşması imzalanmıştır. Sorunlardan en önemlilerinden biri mültecilerin Avrupa'ya gitmek için kaçak yollara başvurarak Ege ve Akdeniz'de boğularak hayatlarını kaybetmesi olmuştur.

Yukarıda belirtildiği üzere Arap Baharı'nı tetikleyen olayların nedenlerden biri de refah talebi olmuştur. Bu nedenle İnsani Gelişmişlik Endeksi'ne göre Arap bölgesini değerlendirmek çalışma açısından yararlı olacaktır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 2015 yılı raporuna göre 1990 yılında 55,3 birim olan gelişmişlik seviyesi 2014 yılında 68,6 birime yükselmiştir.²⁵ Endeksin eşitsizlik skalasına göre de ortalama 13,48 birimden 10,01 birime düşmüştür. Yıllık bazda bakıldığında ise ortalama olarak İnsani Gelişmişlik Seviyesi 0,9 oranında artmıştır.²⁶ Ülkeler baz alındığında Katar'ın en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Arap Baharı olayları başladıktan sonra Suudi Arabistan ve bazı Körfez ülkelerinde oluşan talepler için sınırlı da olsa sosyo-ekonomik reformların yapılması insan güvenliği perspektifi ile bakıldığında anlamlı bulunabilir. Başta Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar olmak üzere Körfez ülkelerinde, ülke vatandaşlarının eğitim, sağlık ve teknolojiye erişim gibi konularda sorun yaşamadığı söylenebilir. Bunun dışında bölge ülkelerinin cazibe merkezi haline getirilmesi sonucu yabancı çalışanların sayısının artmasıyla özellikle Körfez ülkelerinde liberal bir kozmopolitizmin oluştuğunu göstermektedir. Fakat Körfez ülkelerinde durum böyle iken Mısır, Suriye ve Filistin gibi bölgelerde gelişmişlik seviyesinin ileri bir seviyede olmadığı söylenebilir.

²³“Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler”, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (18.08.2022).

²⁴ <http://syrianrefugees.eu/#aid-asylum>, (Erişim: 10 Nisan 2017).

²⁵ UNDP Report 2015.

²⁶ UNDP Report 2015.

Sonuç

Arap Baharı Sonrası dönemde Ortadoğu’da birçok değişim yaşandı. Tunus, Mısır ve Libya’daki iktidar değişimlerinin arkasında yatan temel neden özgürlük, refah ve insan onuru talebiydi. Bu talepler insan güvenliğini ön plana çıkarırken Suriye’de başlayan iç savaş sadece bölge güçleri açısından değil aynı zamanda küresel güçler için güç ve güvenliklerini sınama alanı oldu. Genel olarak devlet güvenliği ve insan güvenliğinin bir madalyonun iki yüzü olarak birbirinden ayrılamayacağı kabul edilirken özellikle bölgesel güçlerin realist açıdan bakıldığında Suriye özelinde vekalet savaşları ile girdiğı mücadele insan güvenliğinin geldiğı olumsuz durumu göstermesi açısından önemlidir. Son çeyrek yüzyılda bölgedeki devletlerin askeri harcamalarını her geçen yıl arttırması devlet güvenliğinin öncelikli görüldüğünü göstermektedir.

Bitirirken Stephen Walt’un *Foreign Policy* dergisine yazdığı “*How Not to Fix the Liberal World Order*” başlıklı makalesinde Soğuk Savaş Sonrası Amerikan dış politikasına hakim olan neo-konservatif ve liberal müdahaleci eğilimleri eleştirerek realist politika izlenmesi gerektiğine yaptığı vurgunun daha da anlaşılır hale geldiğini belirtmek gerekir. Aslında durum sadece bölgede değil aynı zamanda uluslararası sistem açısından hem iç hem de dış siyasetlerde realist eğilimin güçlendiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Atarodi, Alexander. "Shifts in the Global Political and Economic Landscape and Consequences for the Middle East and North Africa", Routledge Handbook on Middle East Security içinde, Editörler: Anders Jagerskog, Michael Schulz and Ashok Swain, (16-32). London: Routledge, 2019.
- Balcı, Ali ve Tuncay Kardeş. "Realizm". Uluslararası İlişkilere Giriş içinde, Editör: Şaban Kardeş ve Ali Balcı, (119-146). İstanbul: Küre Yayınları, 2015.
- "Çavuşoğlu: Rusya ile ABD, YPG'yi kaptırmamak için rekabet ediyor". Hürriyet, 2017. <http://www.hurriyet.com.tr/cavusoglu-rusya-ile-abd-ypgyi-kaptirmamak-ic-40421842> (14.4.2017).
- Dougherty, James E. ve Robert L. Pfaltzgraff, Jr. Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey. London: Longman, 2001.
- Ersoy, Eyüp. "Realizm", Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde, Editör: Ramazan Gözen, (159-188), İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Franko, Blake. "Why U.S.-Russia Relations Won't Get Any Better". The National Interest, 2017. [http://nationalinterest.org/feature/why-us-russia-relations-wont-get-any-better-20145\(13.4.2017\)](http://nationalinterest.org/feature/why-us-russia-relations-wont-get-any-better-20145(13.4.2017)).
- Human Security Unit, United Nations. Human Security in Theory and Practice. New York: Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2009.
- "Is Ahmadinejad Iran's answer to Trump?". Gulf News, 2017. <http://gulfnews.com/news/mena/iran/is-ahmadinejad-iran-s-answer-to-trump-1.2011145> (14.4.2017).
- Judson, Jen. "Saudi Arabian National Guard Helicopter Force Takes Shape". Defence News, 2017. <http://www.defensenews.com/articles/saudi-arabian-national-guard-helo-force-takes-shape> (14.4.2017).
- Liotta, Peyer H. "Boomerang Effect: The Convergence of National and Human Security". Security Dialogue 33, sy. 4 (2002): 473-488.
- Mearsheimer, John. The Tragedy of Great Power Politics. New York: W. W. Norton, 2001.
- "Mr. Trump's Fickle Diplomacy". The New York Times, 2017. https://www.nytimes.com/2017/04/12/opinion/mr-trumps-fickle-diplomacy.html?ref=opinion&_r=0 (13.4.2017).
- Nuruzzaman, Mohammed. "Human Security and the Arab Spring". Strategic Analysis 37, sy. 1 (2013): 52-64.
- "Syrian Refugee Crisis Explained". The UN Refugee Agency, 2022. [https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/\(08.07.2022\)](https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/(08.07.2022)). <http://syrianrefugees.eu/#aid-asylum>, (10 Nisan 2017).
- UNDP Report 2015. "Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler". T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2022. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (18.08.2022).
- Waltz, Kenneth. Theory of International Politics. Illinois: Waveland Press, 2010.
- Zakaria, Fared. From Wealth to Power. New Jersey: Princeton University Press, 1999.

BLOKCHAIN TEKNOLOJİSİ, ANARŞİ SORUNSALI VE GÜVENLİK

Fikret Birdişi*
Nevzat Tetik**

Öz

Soğuk Savaş sorası uluslararası alanda yaşanan en önemli değişimler ekonomi ve güvenlik alanındadır. Ekonomik küreselleşme devletin merkezi bir kurum olma karakterinin rağmına, uluslararası alanda uluslararası örgütler ve finans pratikleri üzerinden kendine özgü merkezler yaratmıştır. Bu durum uluslararası ilişkiler çalışmalarında önemli bir konuma sahip olan anarşi sorununa farklı açılımlar sağlamaktadır. Çünkü ekonomi ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler blokchain teknolojisi üzerinden özellikle para konusunda geleneksel devletin dışında fiili bir merkez yaratmış ve kripto paraları ortaya çıkartmıştır. Blokchain teknolojisinin içerdiği iki yeni kavramdan biri “Sıfır Bilgi İspatı” diğeri ise “Kriptografik Delil” dir. Her iki kavramın ortak noktası ilişkileri karşılıklı güven yerine bir dışsala bağlamaktır. Buna göre istaplayıcı sahip olduğu bilgiyi ifşa etmeden doğruluğunu ortaya koyabilmektedir. Bu makalenin konusu ekonomi-politik alanındaki bu iki kavramı güvenlik çalışmalarına uyarlamaktır. Bu kapsamda Ulusal Güvenlik Strateji belgeleri ve uluslararası alanda ortaya çıkan yeni güvenlik ittifakları “Sıfır Bilgi İspatı”ve “Kriptografik Delil”kavramlarının epistemolojisi kullanılarak yorumlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Blokchain, Anarşi, Güvenlik, Küreselleşme, Ekonomipolitik, Kriptografik delil*

Giriş

Uluslararası alanın en temel sorunlarından biri anarşidir. Anarşi uluslararası alanda devletlerin temel birim olarak kabul edilmesi ve egemen varlıklar olarak devletlerin üstünde bir otoritenin bulunmaması halidir. Bu bağlamda anarşi kendi içinde, uluslararası alanda bir merkezsizlik sorununu barındırdığından devletler arasında bir güvensizlik ortamı yarattığı ve bu nedenle devletlerin kendi başlarının çaresine bakarak çıkarlarını gerçekleştirmeye çalıştığı yönünde yaygın bir kanaat oluşmuştur.¹ Bu doğrultuda ana akım teorilerin önemli bir çabası devletlerin bu anarşik ortamda çatışmaya sürüklenmelerini önleyecek yollar aramaya yöneliktir. Bu çabaların merkezinde ise yine merkezsizlik ve güvensizlik sorununu çözmek yer alır. Fakat klasik yaklaşım uluslararası alanın merkezsizliğini devletlerin doğasına bağladıkları bir endojen olarak gördüklerinden güven sorununu da anarşi olgusunun dışında fakat anarşiyi

* Doç.Dr. İnönü Üniversitesi, Stratejik Araştırmalar Merkezi, ORCID ID:0000-0003-3832-7749, fikret.birdisli@inonu.edu.tr

** Doç.Dr. İnönü Üniversitesi, İşletme Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-3152-8271, nevzat.tetik@inonu.edu.tr

¹ Alexander Wendt, “Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics,” *International Organization* 46, no. 2 (1992): 391–425.

oluşturan bağımsız devlet fenomeninin içinde aramaktadırlar.² Bu durumda uluslararası politikada devletler arası ilişkilerde ihtiyaç duyulan güven, taraflar arasında kurulan karşılıklı ilişkinin dayandırıldığı bir rasyonel zorunluluk (realizm) ya da optimal fayda (liberalizm) etrafında aranmaktadır. Yani neoklasik realizm kendi başının çaresine bakmayı (self-help) ve güç hiyerarşisini anarşinin doğurduğu rasyonel bir sonuç olarak görürken,³ liberal yaklaşımlar uluslararası kurumlar ve hukuk üzerinden oluşturulacak karşılıklı çıkar ilişkisine neden olan bir optimal fayda arayışını anarşi sorununa bir çözüm olarak ileri sürmektedir.⁴ Başka bir ifade ile neoklasik realizme göre uluslararası siyasi sistemler ve ekonomik piyasalar sadece kendine güvenen birimlerin bir araya gelmesiyle oluşur.⁵ Liberaller ise uluslararası siyasi sistemleri ve ekonomik piyasaları öz çıkar arayışının rasyonelize edilmiş bir hali olan çıkarların karşılıklı optimizasyonu üzerine inşa etmişlerdir. Neticede her iki temel yaklaşımda ikili ilişkiler üzerine inşa edilmiş bir güven unsuruna şahit olmaktadır.

Fakat son zamanlarda uluslararası alanda bu geleneksel yaklaşımı etkileyecek gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmelerin ilki ekonomi alanındadır. Küreselleşme bağlamında hacmi giderek artan ticaret ve finans uygulamaları uluslararası örgütler yoluyla ekonomi alanında bir merkezileşme eğilimini desteklemektedir. Her ne kadar neofonksiyonel yaklaşım ekonomi alanındaki bu merkezileşmenin politik alanda da bir merkezileşmeyi tetikleyeceği öngörüsünde bulunsu bile ulus devletlerin egemenlik anlayışları siyasal alanda merkezileşmenin önünde en büyük engel olarak varlığını halen korumaktadır. Buna rağmen IMF, Dünya Bankası ve bunların dışında ticaret ve finans alanının yönetiminde rol alan çok sayıda uluslararası örgüt ekonomi alanını her geçen gün ulus devletlerin kontrolünden uzaklaştırarak ortak bir iradeye bağlamaya devam etmektedir. Ekonomi alanındaki entegrasyonun derinliği arttıkça, karşılıklı bağımlılık ve ekonomik fayda merkezileşme eğilimini de güçlendirmektedir.

İkinci gelişme güvenlik alanındadır. Devletler için ulusal güvenliğin giderek artan maliyeti ve uluslararası güvenliğin koruma alanları devletleri kolektif güvenliğin bir parçası olma yönünde zorlamaktadır. Bu açıdan NATO gibi eski ve QUAD, CSTO, AUKUS gibi yeni bölgesel örgütlenmeler güvenlik alanında da merkezileşme eğilimini güçlendirmektedir.

Tüm bu farklı merkezileşme eğilimleri anarşinin klasik anlamını aşındırırken ekonomi alanında ortaya çıkan blockchain teknolojisi sadece ekonomik alanda yeni fırsat ve uygulamalara

² Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading Mass, 1979).

³ Waltz, 232.

⁴ Wendt, "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics," 399.

⁵ Waltz, *Theory of International Politics*, 99.

yol açmamış, aynı zamanda güvenlik konusunda merkezi rol oynayan güven unsurunu “kriptografik delile” dayandırarak yeni bir taraf oluşturmuştur. Çünkü merkezîleşme eğilimi güven unsuruna dayandırıldığı gibi, güven unsuru iki taraflı bir ilişki üzerine inşa edilir. Oysa ki blockchain teknolojisi güven unsuruna iki tarafın dışında üçüncü bir taraf olarak “kriptografik delili” eklemiştir. Böylelikle güven unsurunda taraflar kim olduklarına bakmaksızın üçüncü bir fenomene dayalı olarak ilişkilerini yürütmektedirler.

Blokchain teknolojisinin belli bir merkez yerine kişiden kişiye (peer-to-peer) uygulama üretmesi uluslararası ilişkilerin temel varsayımlarından olan anarşi sorunsalı açısından yeni anlayışlar ortaya koymakta ve yerleşik ulusal/uluslararası güvenlik fenomenlerini etkilemektedir. Çünkü blok chain uygulaması bir yanda ekonomik anlamda kripto paraların bir merkez olmaksızın üretilmesi sonucunu verirken, bu uygulamanın güvenilirliği kriptografik delile dayandırılmaktadır. Kriptografik delil, güven unsurunda taraflar kim olduklarına bakmaksızın üçüncü bir fenomene dayalı olarak ilişkilerin yürütüldüğü yeni bir durumdur.

Bu kapsamda bu araştırmanın konusunu blokchain teknolojisinin “anarşi” ve “güvenlik” kavramları üzerinde neden olduğu değişiklikleri incelemek ve bunu ulusal/uluslararası güvenlik bağlamında yorumlamaktır. Araştırmanın sorunsalı ise “blokchain teknolojisinin dayandırıldığı kriptografi politik ilişkiler için de bir valör olabilir” hipotezine dayandırılmıştır.

Uluslararası Politikada Anarşi

Uluslararası politikada devletlerarasındaki ilişkiler çözümlenirken anarşi hemen hemen tüm teoriler tarafından a-priori bilgi olarak kabul edilir. Çünkü anarşi kavramının atıfta bulunduğu merkezsizlik uluslararası ilişkilerde temel bir olgu olarak kendini gösterir. Bu olgunun temel dayanağı ise uluslararası alanda devletlerin eşit egemenler olduğu kabulüne dayanır. Devletlerin egemen eşitler olarak kabul edilmesiyle ilgili ilk adım Westphalia Barışı olmuştur. Çünkü 1648'deki Westphalia Barışı, birçok prensliğin ve devletin, hanedanlar arasındaki üstünlük iddiasını yasal bir zeminde eşitleyerek devletlerin eşit bağımsız varlıklar olarak tanınmasını sağlamıştır. Öte yandan, 1701'de başlayan İspanya Veraset Savaşı ve 1713'te imzalanan Utrecht Barışı, Westfalya sonrası hanedanlık ilkelerine ve eşit bağımsızlığa dayalı olarak işleyen uluslararası ilişkileri zayıflatmış ve bazı devletlerin öne çıkmasına neden olmuştur. Bu devletlerin uluslararası arenada birbirlerini dengeleme çabaları ikinci aşamada “güç dengesi” sistemini oluşturmuştur. Ardından bu statü Napolyon savaşlarından sonra yapılan Viyana Kongresinde alınan kararlarda bir kez daha teyid edilmiştir.

Tüm bu tarihsel süreç anarşi prensibinin aslında statik bir olgu olmaktan çok genel bir tarihsel kabule dayandığı ve tanınmış bu statünün güç parametreleri açısından eşit olmayan devletler tarafından hegemonik bir eğilimle sürekli ihlal edildiğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda anarşi durumunun sadece uluslararası alanda devletler arasında merkezi bir güç ve otoritenin olmaması durumundan öteye geçerek devletlerin hukuksal varlıklarının ötesinde eşitsiz varlıklar olduğunu da içinde barındırdığı gözlerden kaçmıyor. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerin temel sorunsalı 'merkezi otoritenin olmadığı "egoistlerin" dünyasında işbirliğinin hangi koşullar altında ortaya çıkacağı arayışı etrafında tanımlanmaktadır.⁶

Uluslararası ilişkilerde anarşi durumunun a-priory bilgi olarak kabul edilmesine neden olan şey ana akım teoriler ve teorisyenler arasındaki uzlaşmadır. Örneğin realist Robert Gilpin anarşiyi aktörlerin güç ve zenginlik için mücadelelerinin tekrarlandığı bir durum olarak tanımlamakta,⁷ neorealist Kenneth Waltz ise otomatik bir uyumun olmama hali olarak görmektedir.⁸ Bu açıdan Waltz anarşiyi uluslararası sistemin en temel yapısal elementi olarak kabul ediyor.⁹

Liberallerden Robert O. Keohane ise anarşinin realistler tarafından hiyerarşinin zıttı olarak görülmesini hatalı bulur ve bu görüşün taraftarlarının dünya siyasetindeki hiyerarşik olmayan koordinasyonu görmezden geldiklerini ileri sürerek uluslararası örgütleri ve rejimleri zayıf hiyerarşiler olarak yanlış yorumladıklarını ileri sürer. Buna göre egemenlik ilkesi, devletin üzerinde hiyerarşiler kurmaya çalışmanın beyhudeliğini garanti etse bile, kurallar yine de bir rol oynayabilir. Bu durumda Keohane'ye göre anarşi göreceli bir durum ve esnek bir kavramdır.¹⁰

Anarşinin sözlük anlamına bakıldığında yine iki şeyin öne çıktığı görülmektedir. Biri düzenin olmama halidir kaos ve karmaşayı çağrıştırır. Bu anlayış realist yaklaşımda uluslararası ilişkileri sürekli bir "savaş durumu (state of war)" ya da "sıfır toplamlı oyun" (zero sum game) olarak görmeye neden olmaktadır.¹¹ Gilpin, teknolojik gelişmelerin karşılıklı yarar için fırsatlar açabileceği ama siyasi mücadele için mevcut gücü de artıracığı için uluslararası ilişkilerde gücün merkezi konumunu her daim koruyacağını ileri sürer. İnsan aklının ya da anlayışının

⁶ Helen Milner, "The Assumption of Anarchy in a Critique International Relations Theory :'" 17, no. 1 (1991): 67.

⁷ Robert Gilpin, *War and Change in World Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981), 7.

⁸ Kenneth N. Waltz, *Man, The State and War* (New York: Columbia University Press, 2001), 182.

⁹ Waltz, *Theory of International Politics*, 88.

¹⁰ Robert Keohane, *After Hegemony* (Princeton University Press, 1984), 238.

¹¹ Hedley Bull, *The Anarchical Society* (London: Palgrave Publication, 1995), 24–25.

gelişmesinin de ulusal çıkarları gerçekleştirmenin yollarını daha insani kılmakla birlikte güç mücadelesini sona erdirmeyeceği öngörüsünde bulunur.¹²

Politik realizm, modern bilimin ve aydınlanmanın bir ürünü olarak devlet adamlarının güç ve ulusal çıkar hesapları yoluyla anarşiden düzen yaratabileceğini ve böylece özerk, ben-merkezci ve rekabetçi devletlerin kaçınılmaz çatışmalarını yumuşatabileceğini de savunur. Nitekim Morgenthau devletler dini amaçlarını ve ideolojisini terk ederek yalnızca kendi güvenlik çıkarlarını takip etseler ve diğer devletlerin hayati çıkarlarına eşit şekilde saygı duysalardı, bir uzlaşma ve düzenli değişim temeli mümkün olabileceğini düşünmüştür.

Anarşi konusunda en dikkat çekici çıkış ise konstrüktivist yaklaşımda yaşanmıştır. Aleksander Wendt anarşi fenomeninin devlet davranışlarını kendi başına yönlendirmek için yetersiz kaldığını çünkü anarşinin öznel için dost ya da düşman konusunda bir bilgi içermediğini ileri sürmektedir. Buna göre devletler kendi dışlarında yer alan bir anarşi olgusuna göre değil nesnelere onlar için taşıdığı anlamlara göre hareket etmektedirler. Dolayısıyla devlet davranışlarının temel nedeni öznelarası anlayışlara ve beklentilere, benlik ve öteki kavramlarını oluşturan "bilgi dağılımına" bağlıdır.¹³ Nitekim Konstrüktivist sosyal teorinin temel bir ilkesi, insanların, diğer aktörler de dahil olmak üzere, nesnelere karşı, nesnelere onlar için sahip olduğu anlamlar temelinde hareket etmesidir. Bu durumda Wendt'e göre devletlerin birbirlerine karşı duydukları güvensizlik öznelarası bilgi akışının veya algıların değiştirilmesi ile değiştirilebilir.

Konstrüktivizme göre kimlikler doğası gereği ilişkiseldir. Olgular öznel gerçekliklerine bağlı olarak değil, psikolojik gerçekliklerine bağlı olarak inşa edilirler. Bu nedenle bir özne farklı ortamlar içinde farklı kimlikler yüklenerek ilişkilerini çok boyutlu ve çok düzlemsel olarak yürütebilir. Tüm bunlar devletler arasındaki ilişkilerde görülen güvensizliğin kaynaklarının olgusal değil algısal ve etkileşimsel olduğunu göstermektedir. Öyleyse öznelarası güvensizliğin kaynağı da anarşi değil, öznelarası etkileşimin bir türüdür. Çıkarlar ise kimliklerin bir ifade biçimidir. Örneğin Soğuk Savaşta ABD ve Sovyetler Birliği açısından kimliklerini tanımlamak için karşılıklı tehdit ve düşmanlık yüklemeleri olmadan, bu devletler "çıkarlarının" ne olması gerektiğinden emin olmazlar.¹⁴

Wendt öznelarası duyulan güvensizliğin kimliklerin uluslararası kurumlar içinde yeniden inşası ile aşılabileceğini de öne sürmektedir. Çünkü kurumlar, temelde aktörlerin dünyanın nasıl çalıştığına dair fikirlerinden ayrı olarak var olmayan bilişsel varlıklardır. Bu

¹² Gilpin, *War and Change in World Politics*, 226.

¹³ Wendt, "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics," 397.

¹⁴ Wendt, 399.

durumda güvenliği sağlamak için kurumların çatışmacı yerine işbirlikçi olarak inşa edilmeleri gerekir. Wendt anarşi, güç dengesi, kendi kendine yetme ve çıkarlar konusunda yaptığı tüm bu “kolaylaştırıcı” açıklamalara rağmen pratikte bunu gerçekleştirmenin oldukça zor olduğunu kabul eder ve bunu devletler arasındaki “çürük elmaların” varlığına bağlar. İnsan doğası, iç politikadaki zorlamalar ve sistemsel mağduriyetlerin devletleri birer “predatör” gibi davranmaya iteceğinden bahisle bunun uluslararası politikadaki difüzyonist sonuçlarını göz ardı edemez.¹⁵

Haliyle anarşi sorunsalına konstrüktivist yaklaşım oldukça iyimser olmakla birlikte potansiyel çatışmalara karşı bağışıklı değildir. Bu durumda blokchain teknolojisinin literatüre kazandırdığı kriptografik delile dayalı güven ilişkisinin anarşi sorunsalına nasıl bir katkı sağlayacağı önemli bir soru olarak ortaya çıkmaktadır.

Blokchain Teknolojisi ve Kriptografik Delil

Öncelikle blokchain teknolojisi ekonomik alanda farklı bir anarşi durumu yaratmaktadır. Küreselleşmeye teknolojinin katkısı ile ortaya çıkan blokchain, ekonomi ve finans alanını “kişiden kişiye” (peer-to-peer) anlayışıyla adeta merkezsizleştirmiştir. Bu işlemlerin hızla yaygınlaşması ve kripto para uygulaması ise uluslararası finans piyasalarına isteyen herkesin dahil olmasına neden olmuş, hem ulusal ekonomilere hem de küresel ekonominin geleneksel uygulamalarına paralel bir piyasa ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu kapsamda blokchain teknolojisi ekonomik liberalizmin öngördüğü “bırakınız yapsınlar” anlayışına uygun bir ortam sağlarken, küresel ekonominin uluslararası örgütler ve finans piyasalarının kontrol edildiği borsalar eliyle de-facto merkezileşmesine aykırı bir durumu da bünyesinde birlikte barındırmaktadır. Bu çelişik duruma devletlerin ve küresel ekonomik çevrelerin nasıl tepki vereceği ise merak edilen bir konudur. Bu konuda belirsizlik devam ederken ilk kaygı devletlerin egemenliklerinin göstergesi olan parayı kontrol etme tekeli ve ayrıcalığı bağlamında ulusal güvenlik alanında kendini göstermiştir. Bu kaygıların ne kadar yerinde olduğu veya blokchain teknolojisinin nasıl bir durum yaratacağı takip eden paragraflarda ortaya konulmaktadır.

Blockchain Teknolojisi

M.Ö. VII. Yüzyılda Anadolu’da başlayan paranın tarihsel gelişim sürecine ayrı bir boyut kazandıran Satoshi Nakamoto, aslında 20. Yüzyılda tanıştığımız “Kişiden Kişiye” (Peer-to-Peer - P2P) kavramını, ekonomi ve finans alanlarında bütünleştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda da blockchain teknolojisini geliştirmiştir (Yavuz vd. 2020: 3). Nakamoto

¹⁵ Wendt, 408.

(2008), en kısa anlatımla blockchain sistemini; “ihtiyaç olan güven yerine kriptografik delile dayalı, iki tarafın üçüncü bir güvenilir kişiye gerek duymaksızın doğrudan tarafların birbirleriyle işlem yapabileceği bir elektronik ödeme sistemi” olarak açıklamıştır. Bu sistem bir muhasebe defteri gibi düşünülebilir. Eşler arası herhangi bir işlem yapıldığında bu işlem şifrelenmiş bir biçimde kayıt altına alınmaktadır. İsteyen herkes bu ağa katılabilmektedir. Bu ağa serbestçe katılma, blockchain sisteminin açık bir defter olma özelliğinden kaynaklanmaktadır (Vigna ve Casey,2015:150). Diğer bir ifade ile blockchain teknolojisi aslında bir veri tabanı gibi işlemlerin kayıtlarının yapıldığı, şifreli bir sistemdir.

Tarihi süreç içerisinde 2008’de ismi anılmaya başlayan blockchain teknolojisi sadece ilgili kişiler tarafından bilinirliği olan bir teknik kavram olmasın rağmen 2017 yılında değeri 19.056 ABD doları değerine yükselen kripto para türü olan Bitcoin ile birlikte bu teknoloji tüm dünyada tanınmaya başlamıştır (Şahin, 2020: 370). Dolayısıyla blockchain teknolojisi ilk zamanlar sadece Bitcoin ve diğer kripto para türleriyle ilişkilendirilirken, zamanla aradaki araçlardan kaynaklanan zaman ve maliyet kaybının ortadan kaldırılması amacıyla farklı sektörlerde ve iş kollarında kullanılmaya başlanmıştır. Blockchain teknolojisinin iş modeli üzerindeki etkisi ve optimal maliyet ile riskleri azaltması nedeniyle finans piyasasını yeniden şekillendirebilecek önemli ve güçlü bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir (Yavuzarslan, Kurt, 2020: 180). Bu teknolojinin kripto paraların üretilmesindeki fonksiyonunu ve işleyiş mekanizmasını kısa alt başlıklar altında şu şekilde özetleyebiliriz (Şahin, 2018: 77-80):

a) Dijital bir sistem üzerinde yapılacak mutabakatın bir yazılımla garanti altına alınması zorunludur. Bu aşamada Blockchain sistemi devreye aktif olarak girmektedir. Blockchain sistemi, dijital ortamdaki herhangi bir veriyi, iletişim ağları üzerinden, bütün kullanıcılara açık olarak dağıtılmış şekilde saklamanızı ve bu süreç içerisinde verinin tüm pozisyonlarda aynı kalmasını sağlayan bir sistem olarak tanımlanabilir.

b) Herhangi iki kişi arasında gerçekleştirilecek olan işlem (transaction), dosya veya istenilen herhangi bir veri bloklara işlenir. Bu işleme sırasında bloklarda kriptolojik fonksiyon özelliği devreye girmektedir. Yani her bir işlem için hash (işlem özeti) kodu üretilmekte ve bloklar içerisine gönderilmektedir. Hash kodu ile tüm bloklar birbirleri ile zincirlenmektedir.

c) Blockchain sistemi içerisinde son derece önemli pozisyonlardan birine sahip aktör madencilerdir. Madenciler (mining) blockchain sistemi üzerinde onaylama işlemi yapan gruptur. Diğer bir ifade ile, madencilik blockchain sisteminde para çıkartma veya klasik olarak para basma işlemine verilen teknik isimdir. Madencilik, bilgisayar sistemi üzerinden bu işi yapan işletmelere kayıt olarak yapılabilen ve bilgisayarların gücüne göre matematiksel

algoritmaları çözerek yapılan bir işlemdir. Madencilik yapılırken en fazla katlanılan maliyet kalemi kripto para çıkarma işlemi sırasında harcanan yüksek enerji miktarıdır.

Blockchain teknolojisinin temel bazı özellikleri ise şu şekilde sıralanabilir:

i. Blockchain işleminin tarafları veri tabanının tamamına ve tarihine erişim sağlayabilmekte, ancak kontrol edememektedir.

ii. İletişim merkezi bir sistemde değil taraflar arasında gerçekleşmektedir.

iii. İşlemlerin tamamı sistemde olan herkese açık olup işlem yapanlar anonim kalabilmekte veya kimliklerini açık tutabilmektedir.

iv. Kayıtlar bir zincir şeklinde birbirleriyle bağlantılı oldukları için geriye dönük olarak değiştirilememektedir. Kontrat, alışveriş ve kayıtların elektronik ortamda güvenli bir şekilde muhafazasının kritik öneme sahip olduğu finansal piyasalarda bu teknoloji siber saldırılara maruz kalan ve pahalı olan mevcut sisteme hızlı, düşük maliyetli ve güvenilir bir alternatif sunmaktadır. Bunlarla birlikte bazı araştırmacılara göre bu teknolojinin potansiyelinin ülkelerde tamamıyla güvenilir şekilde kullanılmasının on yıllar alabileceği, ancak tüm altyapı çalışmalarının günümüzde başlamasının yararlı olacağı belirtilmektedir (Çekin, 2019:26).

Kriptografi Algoritması

Kriptografi algoritmaları, verileri okunabilir bir formdan korumalı bir forma ve tekrar okunabilir forma değiştirmenin araçlarıdır. Kriptografik algoritmalar, veri şifreleme, kimlik doğrulama ve dijital imzalar gibi önemli görevler için kullanılır.

Kripto gizli, grafik ise yazı anlamına gelir. Kriptografi tarihi eski Mısır ile ilişkilendirilir. Günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce Mısırlılar birbirleriyle iletişim kurmak için en eski kriptografi tekniği olan hiyeroglifleri kullanmışlar, daha sonra, MÖ 500'de, sadece birkaç kişi tarafından bilinen bazı gizli kurallara dayalı olarak karakterlerin alfabelerle değiştirilmesiyle teknik değiştirmişlerdir. Daha sonraları bu kural, gizli kodları veya mesajları deşifre etmenin anahtarı olarak bilinir hale gelmiştir.

Zaman içinde 15. yüzyılda, Vigenere şifrelemesi gibi daha karmaşık teknikler ve Enigma rotor makinesi gibi kodlama makineleri gelişmiş ve günümüzde kriptografi ortaya çıkmıştır. Kriptografi, yetkisiz erişimi önlemek için verilerin şifrenmesi ve şifresinin çözülmesi çalışmasıdır. Şifreli metin hem gönderici hem de alıcı tarafından bilinmelidir. Böylelikle modern veri güvenliği verilerin yalnızca hedeflenen alıcının anlayabileceği şekilde değiştirebilmesine olanak tanımıştır. Böylelikle dijital verilerin istekli taraflar arasında güvenli bir şekilde iletilmesi mümkün olur. Kriptografi pek çok şeyin yanı sıra şirket sırlarını korumak, sınıflandırılmış bilgileri ve hassas bilgileri dolandırıcılık faaliyetlerinden korumak için kullanılır.

Şifreleme, çeşitli algoritmalar kullanarak verileri karıştırdığı için kriptografinin temel bir bileşenidir. Veri şifreleme, verilerin tekrar okunabilmesi için şifrelenerek yapılan işi geri alma yöntemidir. Kriptografi ise bu yöntemlerin her ikisine de bağlıdır. Kriptografide, bir düz metin mesajı, eğitimsiz bir gözle anlaşılmasın görünen bir teknik veya sayısal hesaplamaların bir kombinasyonu kullanıldığında şifreli metne dönüştürülür.¹⁶

Kriptografide iki kavram daha ortaya çıkmaktadır. Birisi “Sıfır Bilgi İsbatı” (Zero-Knowledge Proof) diğeri ise “Kriptografik Delil” (Cryptographic proof).

Sıfır Bilgi İsbatı bildiğiniz bilgiyi bir başkasına, bilgiyi ona vermeden ispat etmektir. Bilginizi ispat etme yönteminiz genel olarak ideal bir kriptografik fonksiyonunun varsayımlarıdır.

Kriptografide, sıfır bilgi ispatı veya sıfır bilgi protokolü, bir tarafın (kanıtlayan) başka bir tarafa (doğrulayıcı) belirli bir ifadenin doğru olduğunu kanıtlayabildiği ve ispatlayıcının bunun dışında herhangi bir ek bilgi iletmekten kaçındığı bir yöntemdir. İfadenin gerçekten doğru olduğu gerçeği. Sıfır bilgi ispatlarının özü, bir kişinin belirli bir bilgiye sahip olduğunu basitçe ifşa ederek kanıtlanmanın önemsiz olmasıdır; zorluk, bilginin kendisini veya herhangi bir ek bilgiyi ifşa etmeden bu tür bir mülkiyeti kanıtlamaktır.

Bir ifadeyi ispatlamak, ispat edenin bazı gizli bilgilere sahip olmasını gerektiriyorsa, doğrulayıcı, ifadeyi gizli bilgilere sahip olmadan başka birine ispat edemez. Kanıtlanan ifade, kanıtlayıcının böyle bir bilgiye sahip olduğu iddiasını içermelidir, ancak bilginin kendisini iddiaya dahil etmeden veya iletmekten. Aksi takdirde, protokolün sonunda doğrulayıcıya deyim hakkında ek bilgi sağladığı için deyim sıfır bilgide kanıtlanmayacaktır. Bilginin sıfır bilgi kanıtı, ifadenin yalnızca kanıtlayıcının gizli bilgiye sahip olduğu gerçeğinden oluştuğu özel bir durumdur. Etkileşimli sıfır bilgi ispatları, bilgisini ispatlayan kişi (veya bilgisayar sistemi) ile ispatı doğrulayan kişi arasında etkileşim gerektirir.¹⁷

Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri ve “Sıfır Bilgi İsbatı”

Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri hükümetler tarafından hazırlanan, ulusal güvenlik endişelerini ve yönetimin bunlarla nasıl başa çıkmayı planladığını gösteren belgelerdir. Belge içerik olarak genel olmakla birlikte bu belgeye ek olarak yayınlanan diğer strateji belgeleriyle birlikte politikayı destekleyici argümanlar ışığı altında ayrıntılı bir rehberliği amaçlar. Beyaz

¹⁶ “IntelliPaat,” 2022, <https://intellipaata.com/blog/what-is-cryptography/#:~:text=Cryptography algorithms are the means,%2C authentication%2C and digital signatures.>

¹⁷ Zero-knowledge proof. (2022, November 8). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Zero-knowledge_proof

kağıt olarak da bilinen bu dokümanlar ilk kez İngiltere’de ortaya çıkmış ve 1920’li yıllarda parlamentoya sunulmuştur.

Geçmişte devletler ulusal hedefler ve tehdit algıları ile ilgili düşünce ve planlarını gizli tutarken günümüzde büyük ve güçlü devletler stratejik hedeflerini büyük oranda kamuoyuyla paylaşıyorlar. Bu paylaşım Birinci Dünya Savaşı’nın ardından benimsenen açık diplomasinin adeta Soğuk Savaş sonrası dönemdeki uzantısı gibidir. Doerr’e göre “Beyaz kağıtlar, "değiştirilemez bir politika taahhüdü değil katılımcı demokrasinin bir aracıdır.”¹⁸ Bu noktada ulusal güvenlik belgeleri katılımcı demokrasi ve şeffaflık prensibi için en gri alan sayılabilecek güvenlik alanının da demokratikleşmesine hizmet eder. Bu durumda ulusal güvenlik konusunda beceri ve avantaj, sağlam hükümet politikaları, merkezileşmiş kurumlar ve tutarlılık açısından sağlanmaktadır. Bu bakımdan Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri bir nevi “sıfır bilgi isbatı” işlevi görür. Artık ulusal güvenlik kendine yetme (self-help) politikasına değil yük paylaşımı, uluslararası örgütleri hareket geçirebilme, uluslararası hukuku kullanabilme, kriz yönetimi ve akıllı güç politikaları gibi unsurlara dayalıdır.

Ulusal Güvenlik Strateji belgelerinin stratejik kalitesi bir devletin algıladığı güvenlik sorunlarına derinlemesine vakıf olduğunu göstererek rakip devlet üzerinde kendisi ile ilgili dolaylı bir kanaat oluşturur. Yani rakip devlet diğer devlet hakkında, eğer bu bilgiye sahipse bunun anlamı bu sorunla baş edebilecek mekanizmaları da harekete geçirebilme kapasitesini oluşturmuştur izlenimi uyandırır.

Beyaz kağıtlar, hükümetin yasa çıkarmadan önce politika tercihlerini sunabilmesinin bir yoludur. Ayrıca Beyaz kitap yayınlamak, tartışmalı politika konularında kamuoyunu test eder ve hükümete olan olası etkisini ölçmesine yardımcı olur.¹⁹ Bu açıdan beyaz kağıtlar kamuoyu açısından da bir “sıfır bilgi ispatı” rolü üstlenir. Burada mantık, sorunu iyi analiz edebilme kapasitesinin o sorunla baş edebilme kapasitesine sahip olma becerisine de sahip olduğu yönünde oluşturduğu kanaattir.

Güvenlikte Yeni Merkezileşme

Ekonomik küreselleşme ve uluslararası politikada yaşanan gelişmeler bağlı olarak uluslararası kurumların işlevselliğinin artması ekonomik alanda devletlerin dışında fakat devletlerin de içinde yer aldığı yeni merkezler yaratmıştır. Uluslararası kurumlara bağlı olarak gelişen bu durum neofonksiyonalist yaklaşımı yansıtırcasına güvenlik alanını da kapsamış ve

¹⁸ Audrey D. Doerr, “The Role of White Papers,” in *The Structures of Policy-Making in Canada*, ed. G. B. and Peter Aucoin Doern (Toronto: MacMillan, 1971), 179–233.

¹⁹ Henry and Denis Deneau Chapin, *Citizen Involvement in Public Policy-Making: Access and the Policy-Making Process* (Ottawa: Canadian Council on Social Development, 1978), 33.

Soğuk Savaşın klasik güvenlik örgütlenmelerine göre daha esnek ittifaklar ortaya çıkartmıştır. ABD ve müttefikleri yoluyla ilk önce pasifikte görülen bu yeni örgütlenmeler bir uluslararası örgüt olmaktan ziyade bir forum niteliği taşıyarak, aktörlerin esnek hareket etmelerine imkân sağlamaktadır. Bu esneklik rakip devletler için dengeli ve statik karşı politikalar geliştirmeyi güçleştirir. Dolayısıyla içinde yer aldığımız esnek güvenlik (responsive security) oluşumları size bir teminat sağlarken rakip devlette kararsızlık oluşturabilir. Bunun en somut örnekleri Dörtlü Güvenlik Diyalogu (QUAD), Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (CSTO), Avusturya, Birleşik Krallık, ABD üçlü Güvenlik Paketi (AUKUS) gibi yeni yapılanmalardır. Bu yapılanma içinde yer alan ülkeler “ortak demokratik değerler” ana teması etrafında güvenlik ve refah için işbirliği çerçevesinde toplandıklarını ileri sürmektedirler.

Devletleri bu yeni yapılanma içine çeken şey ilk olarak empati ve bağlılık duygularının gelişerek ortak çıkarları sağlama konusunda kolektif bir bilinç uyandırmasıdır. Ayrıca uluslararası toplumda iletişim süreçlerinin etkin kullanılması bilginin ve malların serbest dolaşımına olanak sağlayarak devletler arasında bir bütünleşmeye işaret etmektedir. Bütünleşmeyi yaratacağı ortak “biz” bilinci, karşılıklı empati, güven ve ortak çıkarlar üzerine inşa edilmiş bir güvenlik topluluğuna doğru devletleri itmektedir.²⁰

“Biz” bilinci, karşılıklı empati ve bağlılık duygularını geliştirerek ortak çıkarları doğrultusunda hareket eden devletlerin davranışlarının birbirine benzemesine sebep olmaktadır.

Yeni güvenlik ittifaklarının diğer bir özelliği ise tehditler yerine korunması gereken değerler üzerinden bir entegrasyon sağlanmasıdır. İlk kurulduğu andan sonra bir süre sessizliğe bürünen QUAD 2017 yılında yeniden canlandırılarak ittifak içi ilişkileri geliştirebilmek amacıyla “minilateral ağları” güçlendirecek girişimlerde bulunulmuştur. Diyalog ortaklarının üst düzey yöneticileri ikili ya da üçlü görüşmeler gerçekleştirmiş ve ülkeler deniz tatbikatları yapmışlardır. Bu tatbikatların işlevi, “düşmana” gözdağı vermek değil Dört’lünün orduları arasında güven oluşturmak, birlikte çalışabilirliği teşvik etmek ve daha derin bir düzeyde siyasi bağların temelini oluşturmaktır.²¹ Bu temel yaklaşım QUAD’ın 2017 yılında yaptığı toplantıda üzerinde durulan yedi temel temadan da anlaşılabilir. Buna göre QUAD’ın amacı şu şekilde özetlenmiştir:²²

- a. Asya'da kurallara dayalı bir düzen kurulması,

²⁰ Mithat Çelikpala, “Güvenlik Topluluğu,” Güvenlik Yazıları Serisi, 2019, <https://trguvenlikportali.com/arastirma-2/guvenlik-yazilari/page/2/>.

²¹ B. Buchan, P.G; Rimland, “Defining the Diamond: The Past, Present and Future of Quadrilateral Security Dialogue,” 2020, <https://www.csis.org/analysis/defining-diamond-past-present-and-future-quadrilateral-security-dialogue>.

²² A. Rai, “Quadrilateral Security Dialogue 2 (Quad 2.0) – a Credible Strategic Construct or Mere “foam in the Ocean”?,” *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India* 14, no. 2 (2018): 138–48.

- b. Denizcilik ortak alanında seyrüsefer ve uçuş özgürlüğü sağlanması,
- c. Uluslararası hukuk kurallarına uyulması,
- d. QUAD bağlarının güçlendirilmesi,
- e. Deniz güvenliğinin sağlanması,
- f. Kuzey Kore tehdidi ve nükleer silahların yayılmasının önlenmesi,
- g. Terörizmin önlenmesi.

Böylelikle QUAD, güvenlik ve refah için işbirliğinin temeli olarak görülen “ortak demokratik değerler” ana teması üzerinde uzlaşmaya varmışlardır.

Sonuç

Soğuk Savaşın hemen ardından uluslararası alanda pek çok konuda yeni bir evreye girildiği fark edilmektedir. Bunun ilk yansıması bir Soğuk Savaş örgütlenmesi olan NATO'nun misyonu konusunda yapılan tartışmalarda kendini göstermiştir. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) Soğuk Savaş sırasındaki varlığı, Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı'nın oluşturduğu tehdide karşı ortak savunma ihtiyacına dayanıyordu. Soğuk Savaş sırasında, İttifak, kapsamlı ve karmaşık bir karar alma bürokrasisi tarafından desteklenen siyasi-askeri bir örgüte dönüştü. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, hem ABD hem de İttifak'ın Avrupalı üyeleri bu ortak savunma sistemini korumak için daha geniş bir güvenlik endişeleri yelpazesi ile örgütü yeniden yönlendirmeyi planladılar. Tartışmanın en yoğun unsuru, NATO eyleminin coğrafi ve stratejik sınırları etrafında dönüyor. 1999 yılından bu yana, İttifak, “alan dışı” tartışmalarla dolu uzun bir geçmişin ardından, güvenlik ufkunu resmi olarak üye ülkelerinin coğrafi sınırlarının ötesine genişlettiler.²³

Soğuk Savaş sonrası dönemin dönüştürdüğü şeylerden bir diğeri de güç dengesi üzerindeki etkileri oldu. ABD'nin hegemonik gücü azaldı, uluslararası politikada Soğuk Savaş yıllarına ait bazı stratejilerin güncellenerek hayata geçirildi. Bu stratejiler Tehdit Dengesi, Yeni Çevreleme, Önalıcı Savunma, Sessiz Sızma, Tutunma Bölgeleri ve Kültürel Angajman şeklinde açıklanabilir.²⁴

Başka bir nemli gelişme ise küresel ekonominin giderek merkezileşmesi ve Çin'in ekonomik bir güç olarak ABD'ye rakip olacak şekilde yükselmesiydi. Bu merkezileşmenin bir görüntüsü olarak Çin uluslararası ticaretle ilgili ABD'yi Dünya Ticaret Örgütüne şikâyet etti.

²³ Scott A. Sendmeyer, “NATO Strategy and Out-of-Area Operations” (Kansas, 2010), file:///C:/Users/12042021/Downloads/713508.pdf.

²⁴ Fikret; Birdişli, “Ulusal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi,” *Güvenlik Bilimleri Dergisi Özel Sayı* (2020): 236.

Şikayeti dile getirirken ABD'nin siyasal vizyonu dâhil olmak üzere pek çok uygulamasını çağ dışı olarak tanımladı.²⁵

Soğuk Savaş sonrası dönemde en önemli dönüşüm ise COVID-19 Pandemisi ile yaşandı. Pandemi güvenlik ve ekonomi konularının hiç olmadığı kadar iç içe geçmesine neden oldu ve etkisi hem bireyler, hem toplum, hem devlet hem de küresel düzeyde daha önce hiç olmadığı kadar kalıcı sonuçlar doğurdu. Uluslararası Örgütler daha önemli bir konuma gelirken pandeminin neden olduğu kısıtlayıcı sonuçlar küresel ekonomiyi derinden etkiledi.²⁶

Küresel ekonominin ulusal kısıtları aşacak şekilde genişlemesi, entegre olması ve kendine uygun merkezileşmeyi ortaya çıkartması devletin para üzerinde sahip olduğu tekeli zayıflattı. Ortaya çıkan blockchain teknolojisi ve finans piyasalarında artan küresel işlemler kendi içinde yeni bir para birimi olarak elektronik parayı çıkarttı. Bu yeni teknoloji devletin geleneksel egemenliğine dışsal bir etki sağlamış oldu. Blokchain teknolojisi ve kripto para her ne kadar merkezi devletlerin dışında yaratılmış olsa da kendi içinde bir merkeze ve bu merkezin işletilmesi ile ilgili devletlerin merkezi otoritesinin dışında kabul edilen bir güven unsuruna sahiptir. Bu yeni güven unsuru geleneksel anlayışta olduğu gibi tarafların birbirine karşı duydukları güvene değil kriptografi denilen farklı bir dışsala dayandırılmıştır. BU kriptografik delil kendi içinde birisi Sıfır Bilgi İsbatı (Zero-Knowledge Proof) diğeri ise Kriptografik Delil (Cryptographic proof) olmak üzere iki güven parametresini barındırmaktadır. Kriptografi bu özelliğiyle sadece finansal işlemler açısından değil aynı zamanda siyasal alanda da bilinen geleneksel güven unsuruna yeni anlam ve açılımlar kazandırmıştır. Sıfır Bilgi İsbatı ve kriptografik delil içeriği ve karakteri itibarıyla gerek ulusal güvenlik stratejilerini ve gerekse son yıllarda sayıları giderek artmaya başlayan esnek güvenlik ittifaklarını açıklayan niteliklere sahiptir. Çünkü uluslararası politikanın önde gelen güçleri güvenlik ve uluslararası politikaya yönelik algı ve beklentilerini Strateji Belgeleri yayımlayarak kamuoyu ile paylaşmaktadırlar. Bu strateji belgeleri kriptografide yer alan Sıfır Bilgi İsbatı ile daha anlaşılır bir nitelik taşıırken, kriptografik delil soğuk savaş sonrası dönemde ortaya çıkan ve daha esnek bir yapılanma içeren esnek güvenlik (responsive) ittifaklarını açıklar niteliktedir. Buna göre ulusal güvenlik stratejilerinde devletler algıladığı güvenlik sorunlarına derinlemesine vakıf olduğunu göstererek rakip devlet üzerinde kendisi ile ilgili dolaylı bir kanaat oluşturur. Esnek Güvenlik ittifakları ise hedefledikleri amacı tehdit olarak tanımlamadan ve sorumluluklar ile angajman

²⁵ BBC News, "Soğuk Savaş Zihniyeti Çağdışı' Diyen Çin, ABD'yi Dünya Ticaret Örgütü'ne Şikayet Etti," 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43711307>.

²⁶ Fikret Birdişi, "The Effect of Covid-19 on the Security Issue at the Economic, Politic and Ontological Level," in *Geo-Economic Perspectives in the Global Environment* (Routledge, 2022).

bakımından sert bir konum ve tutum almadan işbirliği yapmayı mümkün kılar. “Sıfır Bilgi İsbatı” ve “Kriptografik delil” sahip oldukları bu niteliklerle güvenlik ve işbirliği konularına farklı bir derinlik katmıştır.

KAYNAKÇA

- Ağan, B., Aydın Ü. “Kripto Para Birimlerinin Küresel Etkileri: Asimetrik Nedensellik Analizi”, *22’nci Finans Sempozyumu*, Mersin, 2018.
- BBC News. “Soğuk Savaş Zihniyeti Çağdışı’ Diyen Çin, ABD’yi Dünya Ticaret Örgütü’ne Şikayet Etti,” 2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43711307>.
- Birdişli, Fikret; “Ulusal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi.” *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Özel Sayı, ss. 235–60, 2020.
- Birdişli, Fikret. “The Effect of Covid-19 on the Security Issue at the Economic, Politic and Ontological Level.” *Geo-Economic Perspectives in the Global Environment*. Routledge, 2022.
- Buchan, P.G; Rimland, B. “Defining the Diamond: The Past, Present and Future of Quadrilateral Security Dialogue,” 2020. <https://www.csis.org/analysis/defining-diamond-past-present-and-future-quadrilateral-security-dialogue>.
- Bull, Hedley. *The Anarchical Society*. London: Palgrave Publication, 1995.
- Crosby, M; Nachiappan; Pattanayak, P; Verma, S. ve Kalyanaraman V. "Block Chain Technology: Beyond Bitcoin", *Applied Innovation Review*, Iss:2, 6-19.2016
- Chapin, Henry and Denis Deneau. *Citizen Involvement in Public Policy-Making: Access and the Policy-Making Process*. Ottawa: Canadian Council on Social Development, 1978.
- Çekin, S.E. *Türkiye’de Finans Sisteminin Yapısı Ve Dönüşüm Gereksinimi*, SETA Analiz. Seta Yayınları, Temmuz, Sayı: 290, 2019
- Çelikpala, Mithat. “Güvenlik Topluluğu.” Güvenlik Yazıları Serisi, 2019. <https://trguvenlikportali.com/arastirma-2/guvenlik-yazilari/page/2/>.
- Doerr, Audrey D. “The Role of White Papers.” In *The Structures of Policy-Making in Canada*, edited by G. B. and Peter Aucoin Doern. Toronto: MacMillan, 1971.
- Dilek, Ş. *Blockchain Teknolojisi ve Bitcoin*, SETA Analiz, SETA Yayınları, Şubat, Sayı:231, 2018
- Eryüzlü, H. "Kripto Para Piyasası İçin Bir Risk Analizi", *İktisadi ve İdari Bilimlerde Güncel Araştırmalar*, Ivpe Cetinje, Karadağ, 2020
- Gilpin, Robert. *War and Change in Wolrd Politic*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- Gültekin, Y., Bulut, Y. “Bitcoin Ekonomisi: Bitcoin Eko Sisteminden Doğan Yeni Sektörler ve Analizi”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 2016.
- “IntelliPaat,” 2022. <https://intellipaata.com/blog/what-is-cryptography/#:~:text=Cryptography algorithms are the means,%2C authentication%2C and digital signatures>.
- Keohane, Robert. *After Hegemony*. Princeton University Press, 1984.
- Milner, Helen. “The Assumption of Anarchy in a Critique International Relations Theory”

Review of International Studies, 17/1, 1991, pp.67–85.

Rai, A. “Quadrilateral Security Dialogue 2 (Quad 2.0) – a Credible Strategic Construct or Mere “foam in the Ocean”?” *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India* 14, no. 2, 2018, pp.138–48.

Sendmeyer, Scott A. “NATO Strategy and Out-of-Area Operations.” Kansas, 2010. file:///C:/Users/12042021/Downloads/713508.pdf.

Şahin, E. E. “Kripto Para Bitcoin: ARIMA ve Yapay Sinir Ağları İle Fiyat Tahmini”, *Fiscaoeconomia*, Vol.2(2), 2018.

Şahin, E.E. “Devlet Olmadan Para Olur mu? Blokzincir Teknolojisi ve Küresel Finans Sistemi”, *Finansal Dinamikler*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2020.

Vigna P. ve Casey J. *Kripto Para Çağı*. 2. Baskı, Buzdağı Yayın Evi, 2015

Waltz, Kenneth N. *Man, The State and War*. New York: Colombia University Press, 2001.

———. *Theory of International Politics*. Reading Mass, 1979.

Wendt, Alexander. “Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics.” *International Organization* 46, no. 2 (1992): 391–425.

Yavuzarslan, T; Kurt, G. “Finansal Piyasalarda Değişim Süreci ve Finansal İnovasyon: Türkiye Örneği”, *Ekonomik ve Teknolojik Değişim Sürecinde İnovasyon*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2020.

Yavuz, U; Özen, Ü; Taş, K; Çağlar, B. “Yapay Sinir Ağları ile Blockchain Verilerine Dayalı Bitcoin Fiyat Tahmini”. *Bilişim Sistemleri ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 2020

Yüksel, A. E. B. “Elektronik Para, Sanal Para, Bitcoin ve Linden Doları’na Hukuki Bir Bakış”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 73, Sayı: 2, 2015.

ULUSLARARASI ALANDA KURALLARA DAYALI DÜZEN ARAYIŞLARI:QUADRILATERAL SECURITY DIALOGUE ÖRNEĞİ

Melike TEKİN¹

Öz

Uluslararası alanda kurallara dayalı düzen kurmaya yönelik olan ve liberal temelli bir girişim olan QUAD; 2007 yılında ABD, Avustralya, Hindistan ve Japonya tarafından başlatılmıştır. QUAD ülkeleri “ortak demokratik değerler” ana teması etrafında ve güvenlik ve refah için işbirliği çerçevesinde toplanmışlardır. Liberal uluslararası düzene göre kalıcı barış ancak uluslararası hukuk ve uluslararası örgütlerin varlığı ve evrensel ilkelerin sisteme yön vermesi ile mümkün olacaktır. 21. yüzyılın kurallara dayalı liberal uluslararası düzeni birçok sorun ile karşılaşmaktadır. Bu durum ise bölgesel güvenliği sağlamaya ve ekonomik işbirliğini artırmaya yönelik ittifak biçimlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Liberal büyük güçler tarafından Hint-Pasifikte liberal düzenin korunmasına yönelik atılan adımlarda QUAD, en iyi örneklerden biridir. QUAD Hint-Pasifik’te önemli bir güvenlik oluşumu haline gelmiştir. Uluslararası ve bölgedeki aktörlerin Hint-Pasifik’e olan ilgisi arttıkça QUAD da önemli hale gelmektedir. Uluslararası bir örgüt olarak QUAD, klasik yapılanmış uluslararası örgütlerin doğasına sahip olmayan Hint-Pasifik bölgesinde minilateral bir mekanizma olarak var olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Liberal Uluslararası Düzen, Bölgesel Güvenlik, Hint-Pasifik, Uluslararası Örgütler, QUAD.

The Search Rules-Based Order in the International Area: The Case of the Quadrilateral Security Dialogue

Abstract

QUAD, a liberal-based initiative aimed at establishing a rules-based order in the international arena; it was launched in 2007 by the USA, Australia, India and Japan. QUAD countries have gathered around the main theme of “common democratic values” and within the framework of cooperation for security and prosperity. According to the liberal international order, perpetual peace will only be possible with the existence of international law and international organizations and universal principles directing the system. The rules-based liberal international order of the 21st century faces many problems. This situation has led to the emergence of alliance forms aimed at ensuring regional security and increasing economic cooperation. QUAD is one of the best examples of the steps taken by the liberal great powers to preserve the liberal order in the Indo-Pacific. QUAD has become an important security entity in the Indo-Pacific. QUAD becomes important as the interest of international and regional actors in the Indo-Pacific increases. As an international organization, QUAD exists as a minilateral mechanism in the Indo-Pacific region, which does not have the nature of classically structured international organizations.

Keywords: Liberal International Order, Regional Security, Indo-Pacific, International Organizations, QUAD.

¹ Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, e-mail:melike.tekin@inonu.edu.tr

1. Giriş

Bu araştırmanın konusu kısaca QUAD, Quadrilateral Security Dialogue, yani Dörtlü Güvenlik Diyaloğu'dur. Hint-Pasifik olarak zikredilen bölgede, temelinde Çin'i çevreleyen, uluslararası alanda kurallara dayalı düzen kurmaya yönelik olan ve liberal temelli bir girişim olan QUAD; 2007 yılında ABD, Avustralya, Hindistan ve Japonya tarafından başlatılmıştır. Genel itibari ile diplomatik ve askeri işbirliğine dayanmaktadır. QUAD ülkeleri "ortak demokratik değerler" ana teması etrafında güvenlik ve refah için işbirliği çerçevesinde toplanmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında galip devletler tarafından kurulan liberal uluslararası düzen barış, refah ve özgürlük üretmiştir. Çoğunlukla önde gelen demokratik müttefikler tarafından geliştirilen bu sistemin büyüüp gelişmesinde birçok devletin sisteme dâhil olması ve sistemi kabul etmeleri etkili olmuştur. Bu uluslararası sistem; ekonomik, siyasi/hukuki ve güvenlik alanında birçok norm ve ilkeye dayanmaktadır. Liberal uluslararası düzen kalıcı barışın ancak uluslararası hukukun ve uluslararası örgütlerin varlığı ve evrensel ilkelerin sisteme yön vermesi ile mümkün kılınacağını belirtmektedir. Ancak 21. yüzyılın kurallara dayalı liberal uluslararası düzeni birçok sorun ile karşılaşmaktadır.

2000'li yıllardan sonra Çin'in ekonomik olarak yükselişi doğal olarak bu sisteme bir meydan okuma olarak algılanmakta ve Hint-Pasifik'te gelecekte oluşacak düzenin belirsizleşmesine sebep olmaktadır. Bundandır ki liberal büyük güçler tarafından Hint-Pasifikte liberal düzenin korunmasına yönelik atılan adımlarda QUAD, en iyi örneklerinden biridir. İttifakın aktörleri doğrudan Çin'i hedef göstermese de QUAD'ın Çin'in yükselişine bir tepki olarak ortaya çıktığı görüşü yaygındır.

Uluslararası bir örgüt olarak QUAD, klasik yapılanmış uluslararası örgütlerin doğasına sahip olmayan Hint-Pasifik bölgesinde minilateral bir mekanizma olarak var olmaktadır. Uluslararası örgütler genel olarak ekonomik tabanlı ve sosyolojik tabanlı olmak üzere iki büyük ayrıma tabi tutulmaktadır. Sosyolojik ayırım egemenlik ve güç odaklıdır (Barnett & Finnemore, 1999, s. 702). Uluslararası örgütler kurumsal yapıya sahiptirler. Resmi bir organ olarak faaliyet göstermeleri kendilerine ait tüzük ve yasaları, komite ve komisyonları ile mümkün olmaktadır (Kratochwil & Ruggie, 1986, s. 755). Dört büyük demokrasinin bölgesel güvenlik mekanizması olan QUAD geleneksel uluslararası örgütlerin aksine yazılı bir tüzüğe, bir sekreteryaya ya da bir komisyona sahip değildir. QUAD oluşumunda önemli katkıları olan

ABD Siyasi İşlerden Sorumlu Dışişleri Müsteşarı Marc Grossman da bu mekanizmanın farklı bir deneyim olduğuna dikkat çekmiştir (Grossman M. , 2005, s. 11).

Çalışma, bu açıdan ele alındığında farklı örgütsel yapısı ve Hint-Pasifik bölgesindeki faaliyetleri ile dikkat çeken QUAD'ın detaylı incelenmesini içermesi açısından önem arz etmektedir. Yabancı yazında genel olarak rapor ya da haber olarak kalmıştır. Yabancı çalışmalar arasında en kapsamlı olarak Patrick Gerard Buchan ve Benjamin Rimland'ın kaleme aldıkları genel çerçevesini içeren *Defining The Diamond: The Past, Present, and Future of the Quadrilateral Security Dialogue* ya da dörtlünün motivasyonlarını içeren Sophie Eisentraut, Bart Gaens tarafından yazılmış olan *The Us-Japan-India-Australia Quadrilateral Security Dialogue Indo-Pacific Alignment Or Foam In The Ocean?* örnek verilebilir. H. D. P. Envall'ın Hint-Pasifik odaklı *The Quadrilateral Security Dialogue: Towards An Indo-Pacific Order?* çalışması ve Jyotsna Mehra'nın Çin faktörünü ele aldığı *The Australia-India-Japan-US Quadrilateral: Dissecting the China Factor* araştırması da yabancı çalışmalara örnek verilebilir. Yerli çalışmalara bakıldığında ise bu konuda yayımlanmış bir eser bulunmamaktadır.

Bu araştırma, Hint-Pasifik'te kurallara dayalı düzen inşasına QUAD'ın ne kadar hizmet ettiğini açıklamayı amaçlamaktadır. Dört ülkenin bu bölgedeki stratejik eğilimlerine ilişkin görüşleri birbirinden farklı olabilir. Bu farklılıklar kuruluşundan sonra bu girişimin uzun süre pasif kalmasına sebep olmuştur. QUAD'ın 2017'de tekrar canlanması ortakların çıkarlarının aynı yönde olduğuna işaret etmektedir. Bundan dolayı bu araştırma dört ülkenin arasındaki güvenlik işbirliğinin neden ortaya çıktığına ve ilk girişimin neden başarısızlıkla sonuçlandığına odaklanacaktır.

Bu çalışmada genel bir bakış açısı kazandırmak adına “Betimsel Araştırma Yöntemi” kullanılmakta ve araştırmanın ana nesnesi olan QUAD, sistematik olarak incelenmektedir. Araştırma boyunca yapılacak literatür taramasında, makalelerin ve lider ifadelerinin derinlemesine anlaşılması için nitel içerik analizi seçilmiştir. Açıklayıcı anlatım tarzı ile çalışmada başta ikincil kaynaklar olmak üzere online kaynaklar kullanılmıştır. Araştırmanın sorunsalı şu şekildedir: “QUAD I” olarak adlandırılan ilk girişimden bu yana bu dört ülke arasında Çin'e karşı artan bir tehdit algısı varlığıdır. Bu minvalde dörtlü ittifak Hint-Pasifik'te ortak hedefleri doğrultusunda işbirliğini artırmışlardır”.

2. Uluslararası Düzen Ve Güvenlik

Uluslararası İlişkiler disiplininde önemli bir yere sahip olan güvenlik fenomeni, kavramsal ve teorik olarak farklı açılardan değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında bir güvenlik mekanizması olan QUAD'ın incelenmesini kolaylaştırmak amacıyla bu farklı kavramsal perspektif ele alınmaktadır. Bundan dolayıdır ki uluslararası düzen ve güvenliğin ilişkisi bu bölümde incelenmek üzere ele alınacaktır.

2.1 Uluslararası Düzen Ve Teorik Yaklaşımlar

Uluslararası düzen kavramı, uluslararası sistemin anlaşılması açısından önemli bir yere sahiptir. Düzen, uluslararası politika bağlamında tanımlanırken çeşitli anlamlar atfedilir ve belirli bir düzenin birçok biçimi olabilir. Siyasi bir kavram olarak düzen; normlar, kural koyucu kurumlar ve uluslararası örgütler veya rejimler dâhil olmak üzere bazı parçaların birleşimlerini içeren, devletler arasındaki istikrarlı, yapılandırılmış ilişkiler modeli olarak tanımlanabilmektedir (Mazarr, Priebe, Radin, & Cevallo, 2016, s. 7).

Uluslararası sistemde devlet davranışlarını etkileyen birçok faktör vardır düzen de bu faktörlerden biridir. Tarihsel olarak bakıldığında geçmişten günümüze kadar var olan istikrarlı bir uluslararası sistem yoktur. Uzun tarih sahnesinde kısa ve orta vadelerde *sistemi yürüten düzenin* sıklıkla değiştiği görülmektedir (Kut, 2019, s. 6). Ulus-devlet sisteminin oluşturulduğu 1648 Vestfalya Anlaşması, denge siyasetinin benimsendiği 1815 Avrupa Uyum, 1920 Milletler Cemiyeti ile oluşturulan savaş sonrası liberal düzen, iki kutuplu düzenin egemen olduğu 1945 sonrası dönem ya da Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında kendini sonlandırması ile ortaya çıkan tek kutuplu dünya düzeni örnek gösterilebilir.

G.J. Ikenberry'nin uluslararası düzen tanımı literatürde yaygın kullanılmakta olup uluslararası düzeni, “temel kuralları, ilkeleri ve kurumları da dâhil olmak üzere bir grup devlet arasında *yol gösteren* düzenlemeler” olarak tanımlamaktadır (Lascurettes & Poznansky, 2021, s. 3). Uluslararası düzen, aktörlerin birbirleriyle olan etkileşiminde bir miktar düzenlilik, öngörülebilirlik ve istikrar gerektirir.

Uluslararası İlişkiler disiplininde temel teorik yaklaşımlar uluslararası düzeni kendi perspektifleri ile tanımlamaktadırlar. Disiplinin ana-akım teorileri düzen tanımını anarşi, *uluslararası sistemde egemen iktidarın yokluğu*, kavramıyla incelemişlerdir.

Uluslararası düzeni iyi anlamak, bir dizi sorunun sonuçlarını düşünmek açısından da yararlıdır. Örneğin; Çin'in yükselişi, liberal düzeni küçümseyen bir yönetimin seçilmesi Donald Trump gibi ve popülizmin küresel yükselişi, küresel pandemi.

2.1.1 Realist Teoriye Göre Uluslararası Düzen

Uluslararası İlişkiler disiplininin hâkim teorilerinden biri olan Realizm uluslararası düzeni tanımlarken net ifadeler kullanır. Realizme göre uluslararası sistemin başlıca özelliği anarşik olmasıdır. Anarşi, en temel ifade ile uluslararası sistemin temel aktörü olan egemen devletler üzerinde nihai karar alıcı üstün bir mekanizmanın olmaması halidir (Ersoy, 2017, s. 161). Devletler, birbirleri arasındaki ilişkileri düzenleyen üst otoritenin olmadığı anarşik ortamda kendi başının çaresine bakacak konumda olmalıdır. Bu açıdan devletler, kendi güvenliklerini sağlama sorumluluğu altındadırlar (Baylis, 2008, s. 71). Zira bunun için güvenebileceği başka bir kurum yoktur. Devletler, meşru gücünü kullanabilen ve kendi toprakları üzerinde yaşayan vatandaşlarının güvenliğini diğer devletlere karşı korumakla yükümlüdürler. Bu zorunluluk ise temelinde güvensizlik kavramı yatan self-help/kendine yardım ile ifade edilmektedir. Liberalizmin aksine uluslararası hukuk ve uluslararası örgütler aracılığıyla barışın sağlanabileceğine dair inanç Realizm 'de azdır. Çünkü uluslararası düzen devletlerin ulusal çıkar ve güç mücadelesi şeklinde özetlenebilmektedir.

Realizme göre uluslararası düzen güç üzerine kuruludur. Uluslararası düzeni belirleyici kılan ise kutuplaşmalardır. Kutup olarak kabul edilen güç merkezlerinin sayısı düzenin nasıl işleyeceğini belirler. Tek kutuplu, iki kutuplu ya da çok kutuplu uluslararası düzen olabilir. Burada önemli olan güç dengesinin varlığıdır. Güç dengesi önemli bir mekanizma olarak bir devletin diğer devlet üzerinde egemenlik kurmasını engelleyecektir. Karar alıcılar tarafından korunan ve tesis edilen güç dengesi kavramı tarihsel süreç içerisinde değişik biçimlerde varlığını sürdürmüş ittifaklar dinamiği olarak ifade edilmektedir. Gözlemlenen en temel sonuç ise uluslararası sistemin temel ilkeleriyle korunarak devletlerarası rekabetin çatışmaya dönüşmesine olanak vermeden savaş ihtimalini azaltmak olmuştur (Kut, 2019, s. 8) İnsanoğlunun karamsarlığının bir yansıması olarak Realist teori uluslararası ortamın anarşik yapısına odaklanan bir yaklaşımdır.

2.1.2 Liberal Teoriye Göre Uluslararası Düzen

Liberal uluslararası düzen; açık piyasa sistemine ve işbirliği esaslı çoktarafli ekonomik kuruluşların varlığına, özgürlük, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi değerlere dayalıdır. I. Dünya Savaşının ardından özellikle Wilson Prensiplerini baz alan, ABD'nin liderliğini yaptığı bu düzen BM, NATO, IMF, Dünya Bankası, GATT ve G-7 gibi kuruluşlar ile kurumsallaşmıştır. Liberal uluslararası düzen iki kutuplu Soğuk Savaş yıllarında da devam etmiştir. Büyük güçler arasında herhangi bir çatışmanın çıkmaması, rekabetin denetim

altına alınması ABD liderliğindeki liberal düzenin başarısı olarak görülmüştür (Kurtbağ, 2020, s. 380-381).

Liberal uluslararası düzenin “kurallara dayalı” sıfatı ile anılması analistlerin üzerinde durdukları nokta, büyük ölçüde güvenlik düzenidir. Realist düşüncesinin aksine devletlerin yapabilecekleri ve yapamayacakları salt güç tarafından belirlenmez. Liberal düzenin yapı taşlarından olan uluslararası hukuk, devletlerin eylemlerini kısıtlar. Ekonomi, Liberal uluslararası düzen dendiğinde akla ilk gelen alanlardan biridir. Liberal ekonomi; malın, sermayenin, hizmetin, bilginin akışının önündeki engellerin kaldırılması ile kurulmuş küreselleşme ile yakından bağlantılı bir olgudur. Bu düzen; insan haklarına ve insan kişiliğinin haysiyetine ve değerine olan inancı yeniden teyit eden” ve tüm üye devletleri “insan haklarına ve temel haklara evrensel saygıyı ve bunlara uyulmasını teşvik etmeye” taahhüt eden Birleşmiş Milletler Şartı'na dayanmaktadır (Kundnani, 2017, s. 4-6).

2.1.3 Konstrüktivist Yaklaşım Göre Uluslararası Düzen

Konstrüktivist uluslararası düzen de devleti tek bir veri olarak ele almayıp, en temel hedeflerinin varlıklarını sürdürmek olduğu varsayımı kabul edilmez. Konstrüktivizme göre belirli tarihsel süreçlerde devletlerin kimlikleri ve çıkarları şekillenmiştir.

Konstrüktivist uluslararası düzene göre hiçbir “yapı”, sabit ve değişmez nitelikte değildir. Değişimin yapıda mümkün olabilmesi için gerekli faktör ise bu doğrultudaki beklentilerdir. İnşacılar, uluslararası sistemde devletlerin üzerinde ve onlara egemen olacak herhangi bir kurumun bulunmadığını kabul ederler. Ancak bu durumu anlatmak için kullanılan anarşi kavramı, aslında amillerin ilişkilerini yürütme biçiminden kaynaklanan, onların doğrudan sorumlu olmadığı bir kural durumunu ifade etmektedir. Eğer anarşi amillerin niyetleri ile ilgili olmayan böyle bir kural durumu ise, uluslararası ilişkiler de gerçekte anarşik değildir. Zira anarşi de bir kural durumudur ve herhangi bir kuralın olmaması anarşi değil, kaostur. Kaldı ki anarşi, “devletlerin yaptığı/ inşa ettiği bir şeydir” (Küçük, 2016, s. 325-327).

Konstrüktivist uluslararası düzen maddi kapasitede olmayan “sosyal ilişkilerden oluşan” bir yapıdadır. Sosyal yapıya hâkim olan bilgi, beklenti ve normlar aktörler arasındaki ilişkilerin çatışmaya mı yoksa işbirliğine mi dönüşeceğine yön verirler. Uluslararası sistemin anarşik olup olmaması devletlerin aralarındaki güven ilişkisine bağlıdır. Birbirlerini karşılıklı olarak inşa eden yapı ve aktör, birbirlerinin davranış ve tercihlerini etkileyebilmektedir (Wendt, 1999, s. 247)

Konstrüktivist uluslararası düzen, realizmin varsaydığı insan doğasına olan karamsar bakışı ve anarşik uluslararası düzenin varlığını reddeder. Devletlerin sosyal kimlikleri yapı tarafından oluşturulmaz aksine devletlerin birbirleri arasındaki etkileşim sonucu oluşmaktadır. Eğer bu etkileşim güçlü ise işbirliğine/bencil kimliğe zayıf ise çatışmaya/ kolektif kimliğe dönüşür. Kolektif kimliğin oluşması anarşinin oluşmasını engellemektedir.

3. Uluslararası Alanda Düzen Ve Güvenlik İlişkisi

Küresel barışı sağlamaya yönelik uluslararası girişimlerde bugüne kadar edinilen yüzyıllık deneyimler, geleneksel güvenlik kavramlarının devletler arası çatışma ve bölgesel istikrarsızlık gibi mevcut zorluklara yeterli çözümler sağlamadığını göstermektedir. Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında güvenlik teorileri uluslararası ilişkiler disiplinine dair önemi daha da artmıştır. Bu bölümde güvenlik teorilerinden bahsedilecektir.

3.1 Güvenlik Topluluğu Teorisi

Güvenlik Topluluğu (Security Community) kavramı Uluslararası İlişkiler literatürüne Praglı siyaset bilimci Karl W. Deutsch tarafından kazandırılmıştır. Anarşik uluslararası sistemde devletlerin kalıcı barış ve istikrarlı ilişkilerin nasıl kurulacağı sorusu Karl Deutsch'ın, "güvenlik toplulukları" kavramı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Soğuk Savaşın getirdiği iki kutuplu dünyada savaşın aslında kaçınılmaz olmadığı uluslararası düzende Deutsch, uluslararası toplumun birlik haline getirilmesine vurgu yapmaktadır. Uluslararası toplumda iletişim süreçlerinin etkin kullanılması bilginin ve malların serbest dolaşımına olanak sağlayarak devletler arasında bir bütünleşmeye işaret etmektedir. Bütünleşmeyi yaratacağı ortak "biz" bilinci, karşılıklı empati, güven ve ortak çıkarlar üzerine inşa edilmiş bir güvenlik topluluğunu ortaya çıkaracaktır (Çelikipala, 2019, s. 1).

"Biz" bilinci, karşılıklı empati ve bağlılık duygularını geliştirerek ortak çıkarları doğrultusunda hareket eden devletlerin davranışlarının birbirine benzemesine sebep olmaktadır. Sürekli barışı sağlamak ve çatışmayı önlemek birincil amacıdır. İki tür güvenlik topluluğu teorisi vardır. Bunlardan ilki *Amalgam Güvenlik* topluluğu diğeri ise *Plüralistik Güvenlik* topluluğudur.

Amalgam Güvenlik topluluğu; birbirlerinden resmi olarak ayrı olan kurumların ortak bir çatı altında birleşerek tek bir hükümet tarafından kurulmuş olan topluluğu ifade etmektedir. ABD böylesi bir güvenlik topluluğuna örnek olarak gösterilebilir. Diğer taraftan Plüralistik

Güvenlik topluluğu ise farklı kimlik ve hükümetleri bulunan devletlerin bir üst otorite altında bir araya geldikleri topluluğu ifade etmektedir (Dedeoğlu, 2004, s. 11). Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) ise Plüralistik Güvenlik topluluğuna örnektir.

Güvenlik Topluluğu teorisinde güvenlik, devletlerin askerî girişimleri ya da tek taraflı stratejileri ile değil, karşılıklı ortak bir çıkarları kapsamında oluşturacakları işbirliği ile sağlanabilir. Bundan dolayı iletişimin ve ortak değerlerin artması güvenliğin sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Devletler arasında oluşan kolektivite ve “biz” bilinci sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarda işbirliğini geliştirerek güvenli bir düzen sağlayacaktır.

3.2 Kolektif Güvenlik Yaklaşımı

Uluslararası İlişkiler teorilerinden İdealizm ve Liberalizm ile yakından ilişkili olan Kolektif Güvenlik terimi 20. yüzyıl icadıdır. Esas olarak ortak çıkar alanları içinde bireysel üyelerin güvenlik çıkarlarını korumak maksadıyla ülke grupları arasında oluşan uzun vadeli resmi bir taahhüttür (Aleksovski, Bakreski, & Avramovska, 2014, s. 274). Kolektif Güvenlik, herhangi bir devletin başka bir devlete karşı işleyeceği herhangi bir savaş veya saldırıya karşı her bir devletin güvenliğini garanti etmektedir. Devletlerin yaşayacağı olası saldırılar durumunda bir sigorta sistemi olarak devreye girmektedir.

Kolektif güvenlik, Birleşmiş Milletler ve onun selefi olan Milletler Cemiyeti'nin bir ilkesi olarak yansıtılmıştır. Üye devlet, bir toplu güvenlik sistemi uygulayarak, barışı tehdit edebilecek şekilde hareket etmekten caydırılarak olası bir çatışmadan kaçınılır. Kolektif güvenlik altında kurulan birlik, bölge içinde güçlü ekonomik işbirliği, ve hukukun üstünlüğüne ortak saygı ilkelerini de kapsamaktadır (Aleksovski, Bakreski, & Avramovska, 2014, s. 275).

Kolektif güvenlik, uluslararası sistem genelinde barışı tesis etmek ve korumak amacıyla devletler tarafından kurulan çok taraflı bir kurumdur. Kendi alanı altındaki tüm devletler için geçerli olan ve olası bir saldırganlığa karşı üstünlük sağlamayı amaçlayan güç kullanımını düzenleyen evrensel bir anlaşmadır. Barışın bölünmezliği ve yaygın mütekabiliyetin genel ilkelerine dayanmaktadır. Temel varsayımı, rasyonalitenin devletler arasında çıkar uyumu ya da çıkar çatışmalarının uzlaştırılması durumunda savaşın kaçınılmaz olmadığıdır (Andreatta, 1996, s. 42).

Dünyanın herhangi bir yerindeki savaş ve saldırganlığa karşı uluslararası barışı ve güvenliği korumak için tasarlanmıştır. Kolektif güvenliğin iki önemli avantajı vardır. İlki, saldırganlığa

karşı etkili bir dengeleme sağlaması, ikincisi ise aktörler arasında güven ve işbirliğini teşvik etmesidir (Kupchan & Kupchan, 1995, s. 54).

Günümüzde operasyonelleşmiş kolektif güvenlik uygulamalarına Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Birliği ve AGİT örnek verilebilir.

3.3 Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi (RSCT)

Kopenhag Ekolü Soğuk Savaş sonrası uluslararası düzende güvenliğin yeniden tesis edilmesi alanında yaptığı çalışmalar ile uluslararası güvenlik çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuştur. Güvenlik/güvenikleştirme, sektörel güvenlik ve Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi (Regional Security Complex Theory- RSCT) bu alanda yaptığı önemli katkılardandır.

Bölgesel Güvenlik Kompleksi kavramı ilk olarak Kopenhag Ekolü'nün önde gelen isimlerinden olan Barry Buzan'ın 1983 yılında yayımladığı *People, States and Fear* adlı eserinde kullanılmıştır. Sonrasında Buzan ile beraber Ole Waever kavramı geliştirilerek ekolün güvenlik yaklaşımlarından biri olarak teorileştirmiştir. RSCT, devletlerin ulusal güvenlik kaygılarının birbirinden bağımsız olarak ele alınamayacak kadar iç içe geçmiş olduğunu belirtir. Bu teori, güvenlik bağımlılığını bölgesel temelli kümelerin yaratılmasında kritik bir faktör olarak görmektedir. RSCT, farklı bölgelerin bölgesel güvenliğinin analizi ve karşılaştırılması için bir çerçeve sağlar.

Teori, bölgesel alt sistemlerin varlığını güvenlik analizinin nesnelere olarak kabul eder ve bunlarla başa çıkmak için analitik bir çerçevede sunar. Birim olarak devlete ve güvenlik ilişkilerinin ana forumu olarak siyasi ve askeri sektörler odaklanmıştır (Buzan, 2003, s. 141).

Buzan bölgesel güvenlik yaklaşımının üç faydasından söz etmiştir;

- a. Güvenlik çalışmalarının hangi seviyede gerçekleşeceği konusunda kolaylık sağlamak,
- b. Ampirik çalışmaları sınıflandırmayı kolaylaştırmak,
- c. Bilinen özellikler kullanılarak teoriye dayalı senaryolar üretmek (Birdişli, 2016, s. 132).

Bölgesel Güvenlik Kompleksleri Teorisi, uzun mesafelere göre tehlikelerin kısa mesafelerde daha kolay yayıldığı için karşılıklı güvenlik bağımlılığının bölgesel güvenlik kompleksleri içerisinde çok daha yoğun olacağına vurgu yapmaktadır. Bölgesel güvenlik ortak coğrafyayı paylaşmaktan dolayı ortaya çıkan faktörlerin oldukça etkili olduğu bir alandır. Güvenlik ilişkileri üzerinde coğrafyanın bununla beraber o coğrafyanın siyasi, askeri, sosyal yapısı etkisi vardır (Kaya, 2019, s. 58).

4. Asya'da Bölgesel Güvenlik Arayışları ve Quadrilateral Security Dialogue Örneği

Japonya, Çin, Hindistan ve Rusya gibi küresel aktörleri bünyesinde barındıran Asya kıtası hızla gelişen dinamik ekonomik gücü, muazzam nüfus yapısı ile uluslararası alanda önemli bir yere sahiptir. Küreselleşmenin de etkisi ile Asya'nın artan popülasyonu Batılı güçlerin de dikkatini çekmiştir. Küresel politikanın merkezinin Kuzey Atlantik'ten Asya'ya doğru kayması bölgeyi önemli kılmaktadır. Coğrafi yakınlığın gerekliliğinin küresel dünyada daha az önem taşıması sebebi ile Batılı güçler özellikle ABD, uluslararası örgütler aracılığı ile bölgede aktif bir rol oynamaktadır.

4.1 Asya'da Bölgesel Güvenlik Arayışları ve Klasik Yapılanmalar

Hint-Pasifik'teki güvenlik ortamı, son yıllarda önemli değişiklikler yaşamıştır. Çin'in Hint-Pasifikte giderek artan iddiası ve Kuzey Kore'nin son zamanlarda gerçekleştirdiği nükleer füze denemeleri, hem komşu ülkelerde hem de genel olarak uluslararası toplumda büyük bir endişe yarattığı aşikârdır. Bu sebepler bu alanda bölgesel güvenliği sağlamaya ve ekonomik işbirliğini artırmaya yönelik ittifak biçimlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlara Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO), AUKUS ve QUAD örnek verilebilir.

4.1.1 ASEAN ve Güvenlik

Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), ekonomik ve güvenlik işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan bölgesel bir gruptur. Bu grup Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam'dan oluşmaktadır. ASEAN ülkelerinin toplam nüfusu 662 milyon olup birleşik gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYİH) rakamı 3.2 trilyon dolardır. Grup, Asya'nın ekonomik entegrasyonunda merkezi bir rol oynamıştır. Dünyanın en büyük serbest ticaret anlaşmasını oluşturmak için müzakerelere katılmış ve diğer bölgesel ekonomilerle birlikte altı serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır (CFR, 2022).

Aldığı bazı eleştirilere rağmen ASEAN, Güneydoğu Asya ve ötesinde bölgesel güvenliği şekillendirmede ve katkıda bulunma noktasında oldukça önemli bir rol oynamıştır. Güneydoğu Asya, kendisini çatışma ve gerilim kaynaklarından tamamen kurtaramamış olsa da, oldukça uzun bir barış ve istikrar dönemi yaşamıştır. Bölge ülkeleri arasındaki devletlerarası ilişkilerin odağı kısa süre içerisinde bölgesel ekonomik işbirliğine ve güven inşasına dönüşmüştür. ASEAN'ın güvenlik rolü Güneydoğu Asya'nın da ötesine geçmiştir. Doğu Asya'da Soğuk Savaş sonrası bölgesel güvenlik mimarisinin şekillenmesinde aktif rol alarak sahip olduğu konumu korumayı başarmıştır.

ASEAN, güvenlik sorunlarının nasıl ele alınacağı konusunda bölünmüş bir durumdadır. Bunlar arasında Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki iddiaları, insan hakları ihlalleri,

üye devletlerin siyasi baskısı, narkotik kaçakçılığı, mülteci akışları, doğal afetler ve terör gibi sorunlar yer almaktadır. Çin'in, Güney Çin Denizi'ne erişimi kontrol etmesini engellemekte güçlü bir çıkarı olan ABD; Filipinler, Tayland ve Vietnam dâhil olmak üzere ASEAN üyeleriyle askeri işbirliğini sürdürmüş ve denizdeki varlığını artırarak seyrüsefer özgürlüğünü uluslararası sular güçlendirmiştir. Ekonomik anlamda Çin'e bağımlı hale gelme konusunda endişeli olan üye ülkeler; Çin'in büyüyen askeri gücüne karşı korunmak amacıyla ABD ile savunma işbirliği arayışı içerisindeyler (CFR, 2022).

ASEAN sistem olarak bir işbirliği içerisinde beraber hareket ederek varlığını güçlendirmekten ziyade birlik çatısı altında gücünü çatışmaları engellemek üzere kullanmaktadır. Bu nedenle, ASEAN bölgeselciliğinin, bölgesel düzenin hem maddi hem de sosyal temelleriyle ilgili bir uzlaşma arayışı ve bir dizi diyalog, tartışma, fikir alış veriş ve değişimi şeklinde algılandığı düşüncesi savunulabilir. Bu pozitif etkileşim sayesinde, diyalog sisteminin geliştirilmesi ile birlikte bölgenin ve bölgeciliğin şekillendiği anlaşılmaktadır. En önemlisi de üye devletler bu diyalog odaklı süreç aracılığıyla ekonomik ve politik güvenlik ve işbirliği konusunda yeni ve ortak bir anlaşma zemininde buluşabilmeye imkân bulabilmişlerdir (Temiz, 2019, s. 1101)

4.1.2 Şanghay İşbirliği Örgütü ve Güvenlik

15 Haziran 2001 tarihinde Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan tarafından Şanghay Beşlisi olarak kurulan örgüt zamanla genişleyerek Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) adını almıştır. ŞİÖ; geniş Avrasya bölgesinde güvenliği sağlamak, istikrarı korumak, ortaya çıkan zorluklara ve tehditlere karşı koymak için güçlerini birleştirmek ve ekonomik, kültürel ve insani işbirliğini geliştirmek için çok taraflı bir birlik olarak kurulmuştur. Her devletin, karşılıklı ihtiyaç ve isteklerini dikkate alan, çok uluslu ve çok kültürlü bir kuruluş olan ŞİÖ, kendi bölgelerindeki medeniyetler çatışmasını savuşturmaya çalışmaktadır. Güvenliği tehdit eden konulara karşı diyalog yolunu sunan ve kullanan ŞİÖ'nün güvenliği bu şekilde tesis ettiği ifade edilebilmektedir (SCO, 2015).

ŞİÖ'nün bölgesinde var olan terörizm, aşırıçılık ve bölücülük güvenlik sorunlarını “üç şeytani güç” olarak tanımlamış olup bu sorunlara karşı 15 Haziran 2001'de Teröre Karşı Bölgesel Yapı/RATS, Bişkek-Kırgızistan'da konuşlandırılmıştır. Ulusötesi terörizmle mücadelede önemli bir yapı olarak görülen RATS, ŞİÖ Şartı ve Terörizm, Ayrımcılık ve Aşırılığa Karşı Şanghay Konvansiyonu (The Shanghai Convention on Combating Terrorism,

Separatism and Extremism) esaslarına dayandırılarak faaliyetlerini sürdürmektedirler (Arslan, 2019, s. 298).

ŞİÖ üyelerinin ortak coğrafyayı paylaşmasından kaynaklı Orta Asya’da bölgesel aktörlerin karşılıklı güvenlik bağımlılığından yola çıkılarak oluşturulmuştur. ŞİÖ, bölgesel güç olarak varlık göstermekte ve hem bölgesel güvenliğin sağlanmasında hem de uluslararası güvenlik konularında etkinliği bulunmaktadır.

5. Asya’da Yeni Güvenlik Arayışları ve Quadrilateral Security Dialogue-Quad

Asya’nın, artan askeri harcamaları ve dünyanın en hızlı büyüyen bölgesi olması, bölgenin önemli aktörleri arasında yeni stratejik ittifaklar ve koalisyonların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası düzende bölgenin artan stratejik önemi, aktörler arasında stratejik ilişkilerin kurulmasına yol açmıştır. Bölgede birçok ikili ya da daha fazla ortaklı ittifak ya da işbirliği anlaşması vardır. ABD’nin Avustralya ve Yeni Zelanda ile 1951 yılında imzaladığı Birleşik Devletler Güvenlik Antlaşması (Australia, New Zealand, United States Security Treaty/ ANZUS) 1960 yılında imzalanan ABD ve Japonya arasındaki Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Antlaşması bölgede hâlihazırda bulunan güçlü ikili stratejik bağlara örnektir. Diğer taraftan Avustralya ve Japonya da geleneksel olarak stratejik alanda birbirleriyle angaje olmuşlardır. Bölgenin önemli diğer aktörü Hindistan’ın ise ABD, Avustralya ve Japonya ile stratejik ilişkilerinde bariz bir artış vardır (Sharma, 2010, s. 237).

Asya’nın belki de en önemli aktörü olan Çin’in bölgede yükselişi diğer aktörleri kaygılandırmakta ve bununla beraber yeni arayışlar içine sokmaktadır. Bu yükselişi yakından takip eden, Soğuk Savaş sonrası düzende bölgede etkin güç olan ABD başat güç olma fonksiyonunu kaybetmemek adına yeni ittifaklar peşindedir. ABD’nin bu konudaki en önemli adımlarından biri AUKUS Güvenlik Paketi diğeri ise QUAD’dır.

AUKUS Paketi, 15 Eylül 2021 tarihinde Avustralya, Birleşik Krallık ve ABD’nin katılımı ile ilan edilen üçlü bir güvenlik anlaşmasıdır. Bu anlaşma ile amaçlanan ABD ve Birleşik Krallık, Avustralya’ya nükleer enerjili denizaltılar geliştirmeye yardım edilmesi ve bölgenin Batı’nın askeri varlığına katkı sunmasıdır. Ancak AUKUS “Geliştirilmiş Üçlü Stratejik Ortaklık Anlaşması”, sadece nükleer denizaltı üretimi ile sınırlı değildir. Bunun ötesinde yapay zekâ teknolojileri, siber teknolojisi, kuantum teknolojisi ve uzun menzilli vuruş kabiliyetleri alanlarında bir anlaşmadır (İşbilen, 2021, s. 223).

QUAD; Asya-Pasifik bölgesine özgü bir girişim olarak 2004 yılında ABD, Avustralya, Hindistan ve Japonya'nın arasındaki tsunami işbirliğinden sonra ortaya çıkan güvenlik öncelikli

bir mekanizmadır. Güvenlik ile beraber ekonomik ve teknolojik işbirliğini kapsamaktadır. 2007’de Japonya Başbakan’ı Şinzo Abe’nin katkılarıyla resmi bir hüviyet kazanmıştır.

5.1 QUAD’ın Tarihi ve Kökenleri

26 Aralık 2004 tarihinde Hint Okyanusu’nda meydana gelen deprem ve tsunami sonrasında bölgede insani yardım faaliyetleri yürütmek için ABD, Avustralya, Hindistan ve Japonya bir araya geldiler. Bir araya gelen bu ülkelerin adına “Tsunami Çekirdek Grubu” denen bir ittifak ile bölgede afet sonrası gerekli yardımların yapılmasını amaçlayan bir yapı oluşturdular (Envall, 2019, s. 3). Bir araya gelerek “Tsunami Çekirdek Grubu”nu kuran bu dört ülke afet sonrası yeniden yapılanma için düzinelerce helikopter, kargo gemisi ve nakliye uçağına ek olarak 40.000’den fazla asker ve insani yardım ekibi ile gruba katkıda bulundular. “Tsunami Çekirdek Grubu” faaliyetleri ile yeni bir diplomatik koordinasyon ve eylem tarzı denediklerini belirtmiştir. Bu grup için diplomasinin tarihi şehirlerinden birinde bir araya gelmemesine, hiçbir bildiri yayınlamamasına, hiçbir sekretarya oluşturmamasına rağmen başarılı bir organizasyon olarak ortaya çıktığını söylemiştir (Grossman M. , 2005, s. 11). Yeni bir diplomasi tarzının ortaya çıktığına kanaat getiren ve bunu kurumsallaştırmak isteyen dördlünün ilk somut adımı 2007 yılında Japonya Başbakanı Şinzo Abe tarafından atılmıştır.

Şinzo Abe'nin 2006'da bir “Özgürlük ve Refah Yayı - Arc of Freedom and Prosperity” önermesiyle bu dördlü ideolojik bir yön kazanmıştır. Ona göre “Yay” Avrasya kıtasında, özgürlüğü ve hukuk kurallarını teşvik etmek için genişleyen ve Japon diplomatik çabalarıyla birbirine bağlanan bir devletler ağını tasavvur etmektedir (Buchan & Rimland, 2022, s. 2). Japonya'nın bu ağı genişletmek için gösterdiği çabaları, dönemin Hindistan Başbakanı Manmohan Singh'in 2006'da Tokyo'ya yaptığı bir ziyarette "karşılıklı çıkar" temalarını ele almak için Asya-Pasifik bölgesindeki diğer benzer düşünen ülkelerle diyalog başlatmaya istekli olduğunu belirttiği açıklama ile karşılık bulmuştur (Buchan & Rimland, 2022, s. 2).

QUAD’ın mimarları olan ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Avustralya Başbakanı John Howard, Hindistan Başbakanı Manmohan Singh ve Japonya Başbakanı Şinzo Abe 2007 yılında girişimlerine başlamışlardır. Mayıs 2007'ye gelindiğinde Filipinler’de düzenlenen ASEAN Bölgesel Forumu sırasında bu dört ülkenin delegeleri, aralarındaki güvenlik alanında işbirliğini masaya yatırmak üzere bir araya gelmişlerdir. Asya-Pasifik bölgesinde ulus ötesi güvenlik, terörizm ve deniz korsanlığı ile mücadele gibi konulara ek olarak afet yardımı gibi güvenlik dışı konuları da ele almışlardır (Sharma, 2010, s. 239). Yaptıkları bu toplantı “gayri resmi bir gruplaşma” olarak adlandırılrsa da aslında QUAD resmi olarak başlatılmıştır.

QUAD, kuruluşunun akabinde Bengal Körfezi'nde gerçekleştirdiği 2007 Malabar Askeri tatbikatı ile dikkatleri üzerine çekmiştir. İttifakın, Malabar Tatbikatı, Çin'i alarma geçirmiş ve Çin, QUAD'ın bu girişimine resmi kanallardan yürüttüğü protestolar ile karşılık vermiştir. Çin'in yoğun eleştirilerine maruz kalınmasının sebebi, Çin'i çevreleme ve Çin'e karşı yapıldığı görüşüydü. Gerek Avustralya gerekse Hindistan kanadından QUAD'ın aslında Çin'e karşı düşünülmüş bir oluşum olmadığına dair açıklamalar gelmiştir.

Çin ile ilişkilerinin bozulması endişesi, Avustralya'da başbakanlık koltuğuna yeni oturan Kevin Rudd'u QUAD'dan çekilmeye itmiştir. Hindistan Başbakanı Manmohan Singh de benzer bir şekilde ittifak konusunda isteksizdi. Ne Avustralya ne de Hindistan, Çin'i çevrelemeye veya çevrelemeye çalıştıkları izlenimini vermek istemiyorlardı nedeni ise her iki ülkenin Çin ile güçlü ekonomik ilişkiye sahip olmasıydı. Avustralya'nın ittifaktan geri çekilmesinin ardından Japonya Başbakanı Şinzo Abe, ittifakın öncüsü, istifa etmiştir. Ülkelerdeki iç siyasi durumun değişmesi ile yaşanan bu gelişmeler ardından ise QUAD sessiz bir ölüme terk edilmiştir (Eisentraut & Gaens , 2018, s. 3).

İlk yıllarında QUAD önemli bir ittifaktan ziyade yalnızca bir stratejik diyalogdu, ancak varlığı, ülkelerin Çin'in yükselişi ve artan etkisine ilişkin endişelere karşı bir çabaydı. 2017 yılına kadar sessiz kalan aktif bir politika sergileyemeyen ittifakın bu başarısızlığının belli sebepleri vardı. En temel sebebi belki de artan Çin etkisinin o zaman için yeterince hissedilmemesiydi ya da kurucu lider Şinzo Abe'nin istifasıydı (Koyuncu, 2021). Bundan dolayı QUAD diriltilmeye çalışılmıştır. 2007-2017 yılları arasında duraksama dönemi yaşayan QUAD, 2017 yılında Başkan Donald Trump'ın girişimleri ile tekrar gündeme gelmiştir. Trump yönetiminin Hint-Pasifik bölgesini baskıdan ziyade "free and open- özgür ve açık" tutma politikası bağlamında QUAD canlandırılmıştır (Grossman D. , 2019).

5.2 QUAD'ın Tehdit Algılamaları ve Çıkarları

2004'de Hint Okyanusunda ortaya çıkan tsunamiden sonra denizcilik işbirliğiyle başlayan ittifak bugün güvenlik, ekonomi ve sağlık gibi konularını içeren çok daha geniş bir yelpazeye sahip hale gelmiş olup zaman içerisinde de diplomasisi artmış ya da azalmıştır. Bu da resmi bir ittifaktan ziyade esnek bir gruplaşma olduğuna dair görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Şöyle ki; Japonya dört ulusun demokratik kimliğine vurgu yaparken Hindistan işlevsel işbirliğini vurgulayarak daha rahat bir izlenim sergilemiştir. Diğer taraftan Avustralya ise grubun resmi bir ittifak olduğu izlenimini yaratmak konusunda isteksiz davranmıştır (Smith, 2021). QUAD ülkelerinin işbirliğindeki motivasyonları birbirinden farklılık göstermektedir.

5.2.1 Amerika Birleşik Devletleri'nin Tehdit Algılamaları ve Çıkarları

QUAD dörtlüsünden biri olmak ABD açısından doğal bir durumdur. Hem ABD ulusal güvenlik stratejisi belgesinde hem de ulusal savunma stratejisi belgesinde Çin'in, ABD'yi Hint-Pasifik'te "yerinden etmeyi" ve "bölgeyi kendi lehine yeniden düzenlemeyi" amaçlayan muhalif bir güç olarak görüldüğü ifade edilmiştir (Grossman D. , 2019). ABD ortaklarıyla bağlarını sadece ikili değil, çok taraflı olarak da güçlendirmektedir ve QUAD da çok taraflı mekanizmalardan biridir. ABD için Avustralya ve Japonya antlaşma müttefikleri iken Hindistan ise önemli bir stratejik ortaktır. Hint-Pasifik bölgesi iki okyanusu ve birkaç kıtayı kapsamaktadır ki ABD'nin denizaşırı çıkarları açısından oldukça önemlidir. Ekonomik açıdan bakıldığında ise dünyanın en büyük ekonomilerinden ABD, Çin ve Japonya mevcut bölgede küresel GSYİH'nın yüzde 60'ını oluşturmaktadır (Ray, 2021).

Çin'in bölgesel statükoya meydan okuma konusundaki giderek artan isteği ve demokratik değerlere meydan okuması da ABD'yi endişelendiren konulardandır. Ekonomik büyüme hızı baz alındığında Çin'in milli gelirinin önümüzdeki yıllarda ABD milli gelirine yaklaşması hatta geçmesi beklenmektedir. Çin'in bölgesel çıkarları peşinde koşmaya devam etmesini COVID-19 salgını dâhil beklenildiği kadar etkilememiştir. ABD, Hint-Pasifik bölgesinde kendine daha fazla güvenen ve iddialı olan bir Çin duruşunun farkındadır. Ekonomik büyümedeki başarısına dayanan Çin'in ordusunu modernize etmesi, ABD tarafından Çin'in Hint-Pasifik bölgesindeki ABD etki alanını değiştirme girişimi olarak algılanmaktadır (Smith, 2021).

QUAD'ın yeniden canlanması, ABD dış politikası ve özellikle Batılı güçlerin Afganistan'dan çekilmesinden sonra Asya-Pasifik bölgesindeki üstünlüğünün kaybedilmemesi açısından da önemlidir. ABD, Kabil'den çekilmesine rağmen büyük güç olarak çıkarlarını güvence altına almak için askeri müdahaleye gerek kalmadan bölgedeki etkisini sürdürmekle ilgilenmektedir. Bu nedenle Washington, üstünlüğünü sağlamak için bölgesel bir ittifak olan QUAD'a önem vermekte ve bu mekanizmayı hızla geliştirmektedir. Joe Biden yönetimi, QUAD ile bölgede etkisini devam ettirme niyetindedir (Malik, 2021). Şubat 2021'deki ilk diplomatik konuşmasında Başkan Biden, "Amerika geri döndü, diplomasi geri döndü" iddiasında bulunmuştur (NTV Haber, 2021). Bu söylem, ABD'nin artan Çin küresel etkisine ve stratejik erişime karşı koymak için ittifak oluşumunu hızlandırmak için diplomasinin canlanmasını istediğini ima etmekte olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Sonuç olarak, ABD'nin, dünyanın geri kalanına üstünlüğünü yansıtmak ve aynı zamanda Çin'e karşı koymak için sert bir anlayışı baz alan geleneksel stratejik yaklaşımdan uzaklaşarak daha dinamik bir diplomatik duruşa doğru yönelme meyli özellikle günümüzde

Asya-Pasifik'te ekonomik, siyasi ve diplomatik nüfuzunu genişletme niyetinin bir göstergesidir. Bu bağlamda QUAD, muhtemelen ABD için önemli bir bölgesel ittifak görevi üstlenecektir.

5.2.2 Avustralya'nın Tehdit Algılamaları ve Çıkarları

Avustralya, QUAD dördlüsünün 2008 yılında dağılmasına sebep olan ortağıdır. İttifakın diğer üyelerine danışmadan diyalogdan çekilme kararı almıştır. Kasım 2007'de başbakan seçilen Kevin Rudd, kendisi Mandarin konuşabilen ve Çin konusunda uzman olan bir diplomattır, bu formatın bir defaya mahsus olduğunu ve Avustralya'nın bunu daha fazla sürdürmeyi planlamadığını açıklamıştır. Böyle bir kararın altında Çin'i düşmanlaştırma korkuları ve Rudd'un Çin-Avustralya ilişkisini yeniden başlatma konusundaki kişisel umutlarının yer aldığı düşünülebilir (Eisentraut & Gaens , 2018, s. 5). Avustralya Dışişleri Bakanı Stephen Smith, Çinli mevkidaşı Yang Jiechi ile yaptığı bir basın brifingi sırasında Hindistan, Japonya veya ABD'ye danışmadan Avustralya'nın QUAD'dan çekildiğini duyurdu. Aslına bakılırsa QUAD'ın kurulmasından Avustralya oluşuma ihtiyatlı yaklaşmaktaydı. Çin'e "Hindistan ile dörtlü bir ortaklık" değil, yalnızca Japonya ve ABD ile savunma angajmanı peşinde koştuğuna dair güvence vermiştir (Mehra, 2020, s. 12).

Avustralya'yı tedirgin kılan en önemli sebep Çin ile içinde buldukları ekonomik tabloydu çünkü Dörtlünün diğer üyelerine göre ihracat hacmi daha fazlaydı (Eisentraut & Gaens , 2018, s. 5). Ekonomik olarak bakıldığında 2020'de Çin, Avustralya ihracatının neredeyse yüzde 30'unu oluşturuyordu. Bu açıdan bakıldığında Çin ile ikili ilişkilerinin devamı dörtlü diyalog içinde bulunmaktan daha değerli bir hal aldığını ifade etmek mümkündür.

2017'de QUAD'ın yeniden canlanmasına yol açan yıllarda, Avustralyalı karar alıcı organlar diyalog içindeki "doğal ortakları" ile değerlere dayalı güvenlik ve dış politika stratejisi arayışına girmişlerdir.

2019 QUAD ilk bakanlar toplantısından sonra, Avustralya Başbakanı Scott Morrison, QUAD'ın Avustralya ve dünya için önemli forum olduğunu ve bununla güveni yeniden tesis etmekten duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir (Mehra, 2020, s. 12).

Peki, başlangıçta QUAD'tan çekilen ancak 10 yıl sonra tekrar canlandırılmasına destek veren Avustralya'nın çıkarları neydi? Çin'in Avustralya'nın önde gelen partilerine ve politikacılarına yapmış olduğu nakdi bağışlar, Avustralya siyasi sisteminin etki altına alma çabası ikili ilişkileri zora sokmuştur. Diğer taraftan Avustralya üniversitelerinde artan sayıdaki Çinli öğrenciler vasıtasıyla Avustralya'ya giren döviz hareketliliği açısından Çin'e büyük ölçüde bağlanmaktadır. Ancak bu durum ülkenin akademik özgürlüğünü zedelemekte olup yayınlar tarafsız olarak ortaya çıkmamaktadır (Mehra, 2020, s. 15). Bu durumların neticesinde

Çin'e karşı daha sert bir duruş sergilemesi gerekmiştir. Dörtlü diyalog içinde yer alması ile Avustralya hem müttefiki olan ABD'yi Hint-Pasifik'e bağlayacak hem de ABD'nin bölgede olası geri çekilmesine karşı Hindistan ile kurduğu bağlar sayesinde tutunabilecekti. Nihayetinde Hindistan'ın hem güçlü bir donanmaya sahip hem de ekonomik olarak güçlenmesi, Avustralya'nın Çin'e olan bağımlılığını azaltacaktı (Eisentraut & Gaens , 2018, s. 5).

5.2.3 Hindistan'ın Tehdit Algılamaları ve Çıkarları

QUAD içinde Hindistan'a baktığımızda; dış politikada stratejik özerkliğini korumaya çalışmış ve bundan gurur duymuştur. Uluslararası sorunları çözme ya da farklılıklar arasında köprü oluşturma hususunda uluslararası hukuka ve diyalog kurmaya bağlı kalmış ve dış politikada barış ve tarafsızlığı savunmuştur (Rai, 2018, s. 144).

Hindistan, dörtlü diyalog içinde bulunmaktan tıpkı Avustralya gibi tereddüt duymaktaydı. 2007'deki resmi olmayan ilk toplantısının ardından Çin ile ilişkilerin gerilmesi endişesi taşıyan Hintli yöneticiler peşi sıra QUAD'ın, anti-Çin bir blok olmadığına dair açıklamalar yapmışlardır. Başbakan Manmohan Singh, aynı yıl Pekin'de yaptığı bir konuşmada ülkesinin dış politikasının bağımsızlığını yinelemiş, ülkesinin bir sınırlama stratejisine dâhil olduğu yönündeki iddialarını kesin bir dille reddetmiştir (Mehra, 2020, s. 17). Hindistan'ın bu kaygan ve tereddütlü yapısı onu dörtlü içerisinde en zayıf halka yapmıştır.

Çin'in Hindistan için önemi ekonomik ilişkiler ile başlamaktadır. Çin, Hindistan'ın en büyük ticaret ortağıdır. Son 25 yılda Hindistan'ın Çin'e ihracatı yıllık %16,3 oranında artarak 1995'te 425 milyon dolardan 2020'de 18,5 milyar dolara yükselmiştir. Aralık 2021'de Çin, Hindistan'dan 9.63 milyar dolar ihracat ve 1.79 milyar dolar ithal ederek 7.84 milyar dolarlık pozitif bir ticaret dengesi sağlamıştır (OEC, 2020)

QUAD'ın ölüme terkedilmesinde Hindistan'ın da payı büyüktür. 2017 yılında tekrar diriltilmeye çalışılmasına Hindistan bu defa ses çıkarmamış kesin ifadeler kullanmamıştır. Her iki ülke sınır komşusudur. Hindistan da bu coğrafi durumun getirdiği baskının oldukça farkındadır. Çünkü zamanla Hintli liderler Çin'i bölgede birincil güvenlik sorunu olarak görmeye başlamışlardır. Çin ile artan jeopolitik rekabet, sınır boyunca yaşanan çatışmalar ikili ilişkilerde kaymalara sebebiyet vermiştir. Çin'in geleneksel rakip Pakistan'a vermiş olduğu ekonomik ve askeri destek, Çin deniz kuvvetlerinin Hindistan bölgesine konuşlandırılması, Çin'in bölgedeki büyük altyapı yatırımları Delhi'nin güvenlik endişelerini destekler niteliktedir (CRS, 2022).

Genel olarak, Hindistan'ın çıkarları ve jeopolitik öncelikleri, özellikle Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki iddialı eylemleri ışığında, ABD, Japonya ve ayrıca Avustralya'nın çıkarlarıyla giderek daha fazla yakınlaştırmaktadır. Bununla birlikte, Japonya ve ABD gibi ülkelerle güçlü

bağlar kurmak, Hindistan'ın Asya'da kendi pivotu olarak hizmet etmeyi ve bölgedeki ekonomik ve güvenlik işbirliğini artırmayı amaçlayan Hindistan'ın 2014'te başlattığı “Doğu Hareketi” politikasının da temel bir bileşeni olmuştur.

Hindistan, Çin liderliğindeki Asya düzenine karşı bariz bir direniş içine girmiştir. Çin'in “Bir Kuşak ve Yol Projesi” ve “Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık” a katılmayı reddetmiştir (CRS, 2022). Son yıllarda Hindistan, Çin'in artan etkisine karşı giderek daha dikkatli hale geldi. Bu sebepler doğrultusunda Hindistan QUAD işbirliğine sıcak bakmaktadır.

5.2.4 Japonya'nın Tehdit Algulamaları ve Çıkarları

Japonya başbakanı Şinzo Abe'nin önemli katkıları ile oluşturulan QUAD dördlüsü Hint-Pasifik bölgesinde Japonya'nın çıkarlarına büyük oranda hizmet etmektedir. Abe, Çin donanmasının Güney Çin Denizi'ni "Pekin Gölü"ne dönüştürmesine ve Senkaku Adaları çevresinde yükselmesine karşı Hint ve Pasifik Okyanuslarında seyr-ü sefer özgürlüğü için daha fazla sorumluluk üstlenilmesi gerektiğine odaklanmıştır. QUAD'dın Japonya için önemi, Çin ile daha iyi ilişkiler geliştirilmesinden yana olan Yasuo Fukuda'nın 2007'de Abe'nin istifasının ardından başbakanlık görevini devralmasından sonra azalmıştır (Mehra, 2020, s. 264). On yıllık durgunluktan sonra 2017 yılında başbakanlık koltuğuna tekrar geçen Şinzo Abe kaldığı yerden devam etmiştir.

Tokyo'nun Özgür ve Serbest Hint-Pasifik (Free and Open Indo-Pacific/FOIP) Stratejisi ve diplomatik hedeflerini ilerletme çabaları kapsamında QUAD artan bir önem kazanmıştır. Özgür ve Serbest Hint-Pasifik Stratejisi 2017 yılı Nisan ayında Japon Dışişleri Bakanlığı tarafından yayımlanmış esas olarak Hint-Pasifik bölgesindeki ülkeler arasında ekonomi ve güvenlik temelli bir bağlantı oluşturularak barış, istikrar ve güvenliğin korunması hedeflenmiştir (Alagöz, 2021, s. 798). FOIP kapsamında üç alan üzerinde durulmuştur (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2017);

1. Uluslararası barış, istikrar ve refah ortamının geliştirilmesi ve evrensel değerlerin paylaşılması,
2. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması ve insan güvenliğini teşvik etmeye yönelik küresel sorunlara odaklanması,
3. Gelişmekte olan ülkelerle birlikte “kaliteli büyümeyi” hedefleyen ve bölgesel canlanmaya katkıda bulunan ekonomik diplomasiyi geliştirilmesi.

QUAD içinde bulunarak FOIP hedeflerine yönelen Japonya'nın iki önemli motivasyonu vardır. Bunlardan ilki bölgedeki maddi güç dengesidir. Çin'in bölgedeki ağırlığı artarken Japonya, QUAD ülkeleri ile özellikle Hindistan ile ilişkilerini güçlendirerek bölgedeki güç dengesinde durumu lehine çevirecektir. İkincisi, QUAD işbirliğinin ideolojik boyutudur.

Tokyo için, demokratik liberalizmin tehlikede olduğu, insan haklarının ihlal edildiği ve serbest ticaretin tehlikede olduğu bir dünyada bölgenin en önemli dört demokrasisini birleştirmek arzu edilir bir şey olarak görülmektedir (Wilkins, 2022).

5.3 QUAD'ın İşlevselliği ve Gelişmeler

2007 yılında kaderine terk edilen oluşumun ilk sürümü QUAD 1.0, 2017 yılında canlandırılma sırandaki sürümü ise QUAD 2.0 olarak adlandırılmıştır. Diyalog ortakları sessiz kalınan on yıllık süre zarfında birbirleri arasında çeşitli ikili ve üçlü ilişkileri güçlendirmek için bir takım girişimlerde bulunmuşlardır. Bu “minilateral” ağların geliştirme çalışmaları QUAD 2.0'nin kurulmasına hız kazandırmıştır. Diyalog ortaklarının üst düzey yöneticileri tarafından ikili ya da üçlü görüşmeler gerçekleştirilmiş ve deniz tatbikatları yapılmıştır. Bu tatbikatların işlevi, Dört'lünün orduları arasında güven oluşturmak, birlikte çalışabilirliği teşvik etmek ve daha derin bir düzeyde siyasi bağların temelinin oluşturmaktır (Buchan & Rimland, 2022, s. 4).

On yıllık sessizlikten sonra 12 Kasım 2017 tarihinde toplanan QUAD 2.0 bölgede hâkim olan jeopolitik ve jeostratejik ortam karşısında yedi ana tema üzerinde durmuştur (Rai, 2018, s. 140);

- a. Asya'da kurallara dayalı bir düzen kurulması,
- b. Denizcilik ortak alanında seyrüsefer ve uçuş özgürlüğü sağlanması,
- c. Uluslararası hukuk kurallarına uyulması,
- d. QUAD bağlarının güçlendirilmesi,
- e. Deniz güvenliğinin sağlanması,
- f. Kuzey Kore tehdidi ve nükleer silahların yayılmasının önlenmesi,
- g. Terörizmin önlenmesi.

Böylelikle QUAD, güvenlik ve refah için işbirliğinin temeli olarak görülen “ortak demokratik değerler” ana teması üzerinde uzlaşmaya varmışlardır. Eylül 2019'da BM Genel Kurulu vesilesiyle New York'ta ilk Dışişleri Bakanları Toplantısı gerçekleşmiştir. Ekim 2010'da Tokyo'da bu toplantının ikincisi yapılmıştır. Mart 2021 tarihinde QUAD liderlerinin katıldığı video konferans sonrası Beyaz Sarayın yaptığı “QUAD Ruhü” adlı brifingde QUAD'ın amaç ve hedefleri beş başlık altında toplanmış ve yukarıda sıralanan amaçlar ile aynı doğrultuda kalmış ve dörtlü arasında işbirliğinin artırılması hedeflenmiştir (The White House, 2021).

2022 Eylül ayında QUAD liderlerinin katılımı ile yüz yüze gerçekleştirilen ilk toplantıları Başkan Joe Biden'ın ev sahipliği yaptığı Beyaz Sarayda, Avustralya Başbakanı Scott Morrison, Hindistan Başbakanı Narendra Modi ve Japonya Başbakanı Yoshihide Suga'nın katılımı ile gerçekleşmiştir. Liderler, 21. yüzyılın zorlukları karşısında bağlarını

derinleştiren ve işbirliğini geliştiren hedefler ortaya koymuştur. Covid-19 pandemisinin yarattığı olumsuz havayı dağıtarak güvenli ve etkili aşılara üretimi ve erişimi artırıp salgını sona erdirmek, yüksek standartlarda altyapıyı teşvik etmek, gelişen teknolojiler, uzay ve siber güvenlik konularında ortaklık sağlamak, iklim değişikliği ile mücadele etmek ve yetenekli yeni nesil yetiştirmek toplantıda karar kıldıkları hedeflerdir (Ministry of External Affairs, 2021).

QUAD'ın ses getiren son toplantısı ise 24 Mayıs 2022 tarihinde Tokyo'da devlet başkanlarının katılımı ile yapılmış olup ikinci yüz yüze gerçekleştirilen zirvedir. QUAD liderlerinin 2021 yılında dört zirve yapmayı başarması, dört ülkenin gruplaşmaya gösterdiği güçlü bağlılığı açıkça ortaya koymaktadır. Toplantıdan sonra yayınlanan ortak bildiri Hint-Pasifik bölgesinde yaşanan sorunların çözümünde daha dirençli hedefler sıralanmıştır. Ukrayna Krizinin yansımaları bu toplantıda belirgin şekilde görülmüştür. Hukukun üstünlüğü, egemenlik ve toprak bütünlüğünün önemi vurgulanmış anlaşmazlıkların tehdit veya güç kullanımı olmaksızın barışçıl yollarla çözülmesi ve seyrüsefer ve uçuş özgürlüğünün sağlanması konularına dikkat çekilmiştir. Liderler, özellikle Hint-Pasifik'te geçerli olan "ülkelerin her türlü askeri, ekonomik ve siyasi baskıdan arınmış olduğu uluslararası kurallara dayalı düzeni destekleme" konusundaki kararlılıklarını yinelemişlerdir (Rajagopalan, 2022).

5.4 QUAD'ın Geleceği ve Zorlukları

QUAD ülkelerini ilk kez bir araya getiren sebep Çin olmasa da Çin tehdidinin Hint-Pasifikte artması bu ülkeleri bir arada tutmaktadır. QUAD bütünleşmesine "*Asya NATO'su*" yakıştırmaları yapılmaktadır ancak bu tarz ifadelerin kullanılması için henüz erkendir. QUAD'ın ortak bir amaç veya somut bir gündeme sahip olmaması onu zayıf kılmaktadır. Çünkü dört devlet tarafından belirtilen hedeflerin hiçbiri QUAD'a özel değildir. Ayrıca yazılı bir misyon ve vizyon eksikliği ittifakın sorgulanmasına ve kurumsallaşmasına neden olmaktadır. Bu durum bölgede Vietnam ve Filipinler gibi Çin ile sınır sorunu yaşayan ülkelerin diyaloga katılmasında çekimser kalmalarına sebep olmaktadır (Koyuncu, 2021).

QUAD ülkelerinin Çin ile arasında bulunan yoğun ekonomik ilişkiler birliğin karşılaştığı diğer bir zorluktur. Çin, ihracat temelli ekonomik sistemi ile bölge ülkeleri üzerinde önemli bir ekonomik güç elde etmiştir. Çin'le ekonomik ilişkilerin, QUAD'ın Çin'e karşı duruşunu zayıflatmaktadır.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Asya'da kurallara dayalı uluslararası düzen, bölgenin devletlerinin ve aktörlerinin tarihsel deneyimlerine, ulusal çıkarlarına ve sistem içindeki iktidar konumlarına bağlı olarak farklı anlamlara gelmektedir. Demokrasi ve insan haklarına önem veren “Liberal” uluslararası düzen Asya'nın önemli aktörü olan Çin'in kural ve normlara karşı olan direnişi ile karşı karşıyadır. Çin'in ekonomik ve diplomatik nüfuzu baz alındığında Hint-Pasifik alt bölgesinde ortak coğrafyayı paylaştığı diğer ülkeleri tedirgin etmektedir. Bu duruma karşı kurulmamış olsa da zamanla Çin'i bölgede dengelemeyi amaçlayan QUAD Hint-Pasifik'te önemli bir güvenlik oluşumu haline gelmiştir. Uluslararası ve bölgedeki aktörlerin Hint-Pasifik'e olan ilgisi arttıkça QUAD da önemli hale gelmektedir. QUAD için “Yeni Asya NATO”su gibi adlandırmalar yapılmakta ancak kurumsal ve anayasal altyapısının eksikliği, diyalog ortaklarının farklı hedef ve motivasyonlarından dolayı böylesi yakıştırmalar için henüz erkendir.

Bölgesel güvenliğin temini için oluşturulan örgütler ya da oluşumlar güvenliğin yanı sıra siyasi, ekonomik ve sosyal bir entegrasyonu da sağlamaktadırlar. QUAD da bu oluşumlardan biridir. QUAD ortakları arasında devam eden ikili, üçlü ve dördü stratejik görüşmeler ve askeri tatbikatlar, Hint-Pasifik bölgesinde istikrarı sürdürmek için stratejik bir ortaklığın yanı sıra birçok konuda güvenlik işbirliğini oluşturmaya yöneliktir. QUAD tarafından önerilen özgür, açık ve kurallara dayalı bölgesel düzen ABD, Japonya, Hindistan ve Avustralya'nın ortak değerlerini ve ulusal çıkarlarını kolektif işbirliği yoluyla korumayı amaçlamaya yöneliktir. Yükselen Çin etkisinin QUAD ortaklarını yakın zamanda daha sıkı işbirliğine sevk edeceği yönündeki görüşler de yaygındır.

1992 yılından beri her yıl düzenlenen Malabar Deniz Tatbikatları QUAD'ın güvenlik alanındaki işbirliğine yönelik en önemli etkinliğidir. Malabar Tatbikatı başlangıçta ABD ve Hindistan arasında iki taraflı olarak yapılmaktaydı. 2015 yılında Japonya ve 2020 yılında Avustralya'da dâhil oldu (CRS, 2022).. Malabar Tatbikatları, QUAD'ın deniz gücünü artırarak “Asya NATO”sunun dönüşürülmesi için bir fırsat olarak kullanılmaktadır. Ancak QUAD'ın, geleneksel güvenlik örgütleri ile kıyaslandığında NATO gibi, daha gevşek ve diplomatik ilişkilere dayalı bir oluşum olduğu görülmektedir.

QUAD, farklı ve yeni bir oluşum olarak birçok avantaj ve dezavantajlara sahiptir. Ortak güvenlik ve jeopolitik hedeflere odaklanan QUAD, okyanusta ve denizde büyük donanma gücüne sahip ülkeleri bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca savaş tecrübesi olan bu ülkeler (özellikle ABD), bölge ülkeleriyle çok sayıda deniz tatbikatı düzenleyebilmekte ve böylece

savaş ihtimali halinde ittifaklar arası koordinasyon becerisini arttırabilmektedirler (Koyuncu, 2021). Ancak QUAD, öncesinde de belirtildiği gibi herhangi bir tüzük ya da yasası olmadığı için hukuki bir yaptırım gücüne sahip değildir. Yıllık toplantılar düzenlenmekte fakat bu toplantılar ortak hedefleri içeren açıklamalar ile son bulmaktadır. Merkezi bir sekreteryasının yokluğu ittifaka başkanlık edecek bir merciinin de eksikliğine sebep olmaktadır. Karar alma süreçleri de aynı şekilde bir konseyin olmamasından dolayı atıl kalmaktadır. Kurumsal yapısındaki bu eksikliklere rağmen QUAD’ın uluslararası gündemi meşgul etmesi önemli bir “tehdit” etrafında buluşabilmiş bu ülkelerin başarısı olarak görülebilir. QUAD, uluslararası düzende diyalog odaklı oluşabilecek oluşumlara, ittifaklara örnek olabilmesi açısından önemlidir.

Sonuç olarak bölgesel güvenlik söyleminde Hint-Pasifik kavramının ortaya çıkması ile QUAD’ın önemi bölgedeki etkili aktörlerin güvenlik politikalarını bu coğrafyanın konseptine göre oluşturmaya başladıkça artmıştır.

Kaynakça

- Alagöz, Emine Akçadağ. «HİNT-PASİFİK STRATEJİSİ KAPSAMINDA HİNDİSTAN-JAPONYA GÜVENLİK İLİŞKİLERİ.» *Mehmet Akif Ersoy İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 8, no. 2 (Temmuz 2021): 791-808.
- Aleksovski, Stefan, Oliver Bakreski, ve Biljana Avramovska. «Collective Security – The Role of International Organizations –Implications in International Security Order.» *Mediterranean Journal of Social Sciences* 5, no. 27 (2014): 274-282.
- Andreatta, Filippo. «Collective Security Theory and Practice of an Institution for Peace in the XX Century.» *Ph.D. Dissertation*. London School of Economics and Political Science, 1996. 1-289.
- Arslan, İbrahim. «Şanghay İş Birliği Örgütü: Çıkarlar/Öncelikler ve Bölgesel İş Birliği Arasında Bir Denge Arayışı .» *Güvenlik Stratejileri* 15, no. 30 (2019): 289-330.
- AVCI, Gültekin. *İstihbarat Teknikleri: Aktörleri - Örgütleri ve Açmazları*. İstanbul: Timaş yayınları, 2004.
- Barnett, Michael N., ve Martha Finnemore. «The Politics, Power, and Pathologies of International Organizations.» *International Organization* 53, no. 4 (1999): 699-732.
- Baylis, John. «Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı.» *Uluslararası İlişkiler* 5, no. 18 (2008): 69 - 85.
- BAYRAKTAR, Gökhan. «Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat.» *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2014: 119-147.
- Birdişli, Fikret. *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik Kavram-Teori-Uygulama*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Buchan, Patrick Gerard, ve Benjamin Rimland. *Defining The Diamond: The Past, Present, and Future of the Quadrilateral Security Dialogue*. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2022, 1-11.
- Buzan, Barry. «Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World.» *International Political Economy Series* içinde, yazar Fredrik Söderbaum ve Timothy M. Shaw, 140-159. 2003.
- Cambridge Dictionary. 2022. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/intelligence> (erişildi: Haziran 05, 2022).
- CFR. *What Is ASEAN?* 11 04 2022. <https://www.cfr.org/background/what-asean> (erişildi: 5 10, 2022).
- CRS. «The “Quad”: Security Cooperation Among the United States, Japan, India, and Australia.» *Congressional Research Service (CRS)*. 16 5 2022. <https://sgp.fas.org/crs/row/IF11678.pdf> (erişildi: 5 22, 2022).
- Çelikpala, Mitat. «Güvenlik Topluluğu.» *Güvenlik Yazıları Serisi* 43 (11 2019): 1-8.
- Dedeoğlu, Beril. «Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine.» *Uluslararası İlişkiler* 1, no. 4 (2004): 1-21.
- Eisentraut, Sophie, ve Bart Gaens . *THE US-JAPAN-INDIA-AUSTRALIA QUADRILATERAL SECURITY DIALOGUE INDO-PACIFIC ALIGNMENT OR FOAM IN THE OCEAN?* Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 2018, 1-8.
- Envall, H. D. P. *THE QUADRILATERAL SECURITY DIALOGUE:TOWARDS AN INDO-PACIFIC ORDER?* Policy Report, Singapore: The S. Rajaratnam School of International Studies, 2019, 1-11.
- Ersoy, Eyüp. «Realizm.» *Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde, yazar Ramazan Gözen, 159-189. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

- GORTNEY, William E. *Department of Defense Dictionary of military and associated terms*. Washington: Joint Chiefs of Staff, 2010.
- Grossman, Derek. *How the U.S. Is Thinking About the Quad*. 7 2 2019. <https://www.rand.org/blog/2019/02/how-the-us-is-thinking-about-the-quad.html> (erişildi: 5 10, 2022).
- Grossman, Marc. «The Tsunami Core Group: A Step toward a Transformed Diplomacy in Asia and Beyond.» *Security Challenges* (Institute for Regional Security) 1, no. 1 (2005): 11-14.
- HERMAN, Micheal. *Intelligence Power in Peace and War*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- İLTER, Erdal. *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*. ANKARA: MİT Basım Evi, 2002.
- İşbilen, Samet. «AB'nin Güvenlik Endişelerinde NATO ve AUKUS'un Etkileri.» *Cappadocia Journal of Area Studies (CJAS)* 3, no. 2 (2021): 216-229.
- ITU-T - TELECOMMUNICATION STANDARDIZATION SECTOR OF ITU. *ITU-T X.1205*. interfaces, 10(20-X), 49, 2008.
- Jie, Zhang. «The Quadrilateral Security Dialogue and Reconstruction of Asia-Pacific Order.» *China International Studies*, 2019: 55-73.
- Kaya, Rüştü. «Orta Asya 'Bölgesel Güvenlik Kompleksi' ve Şangay İşbirliği Örgütü.» *International Journal of Political Science & Urban Studies* 7, no. Özel Sayı (2019): 53-71.
- KELEŞTEMUR, Sami Atalay. «Siber İstihbaratın Kamu Güvenliği İçin Rolü ve Önemi.» *Yüksek Lisans Tezi*. Gedik Üniversitesi. İstanbul, 2018.
- Koyuncu, Mustafa Cem. *Hint-Pasifik Bölgesinin "Yeni Yıldızı" QUAD: Zayıflıklar, Fırsatlar, Tehditler ve Avantajlar*. 7 Temmuz 2021. <https://www.ankasam.org/hint-pasifik-bolgesinin-yeni-yildizi-quad-zayifliklar-firsatlar-tehditler-ve-avantajlar/> (erişildi: Nisan 15, 2022).
- Kratochwil, Friedrich, ve John Gerard Ruggie. «International Organization: A State of the Art on an Art of the State.» *International Organization* 4, no. 4 (1986): 753-775.
- Kundnani, Hans. *What is the Liberal International Order? The German Marshall Fund of the United States*, 2017, 1-10.
- Kupchan, Charles A., ve Clifford A. Kupchan. «The Promise of Collective Security.» *International Security* 20, no. 1 (1995): 52-61.
- Kurtbağ, Ömer. «ABD Liderliğindeki Liberal Uluslararası Düzenin Sonu Tartışması: Liberalizmin Krizi ve Geleceği.» *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 8, no. 8 (9 2020): 379-403.
- Kut, Gün. «ULUSLARARASI SİSTEM VE KURALLARA DAYALI DÜNYA DÜZENİ: ÇOK TARAFLI DENGELER ARAYIŞLARI.» 2019, 1-24.
- Küçük, Mustafa. «Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık.» *Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde, yazan Ramazan Gözen, 325-379. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2016.
- Lascourettes, Kyle M., ve Michael Poznansky. «International Order in Theory and Practice.» *International Studies*, 08 2021: 1-29.
- Malik, Haris Bilal. *Revival of Quad & the US' Strategic Shift*. 21 10 2021. <https://casstt.com/post/revival-of-quad-the-us-strategic-shift/494> (erişildi: 5 5, 2022).
- Mazarr, Michael J., Miranda Priebe, Andrew Radin, ve Astrid Stuth Cevallo. *Understanding the Current International Order*. RAND Corporation, 2016.
- Mehra, Jyotsna. «The Australia-India-Japan-US Quadrilateral: Dissecting the China Factor.» *ORF Occasional Paper* 1-62, no. 264 (2020).

- Ministry of External Affairs. *Fact Sheet: Quad Leaders' Summit*. 24 9 2021. <https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/34319/Fact+Sheet+Quad+Leaders+Summit> (erişildi: 5 12, 2022).
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. «Foreign Policy.» *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. 4 2017. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.mofa.go.jp/files/000259285.pdf> (erişildi: 5 10, 2022).
- NTV Haber. *Biden'dan ilk dış politika konuşması: Amerika geri döndü, diplomasi geri döndü*. 4 2 2021. https://www.ntv.com.tr/dunya/bidenamerika-geri-dondu-diplomasi-geri-dondu,VVar23Rd90W8_dG7NBj4JQ (erişildi: 5 10, 2022).
- OECD. 2020. <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ind/partner/chn> (erişildi: 5 18, 2022).
- ÖZALP, Ahmet Nusret. «Devletin Güvenlik Politikalarında Siber İstihbaratın Rolü ve Önemi.» *Akademik Bilişim Konferansları*. 2017.
- ÖZDAĞ, Ümit. *İstihbarat Teorisi*. Ankara: Krypto, 2014.
- PRICE, Douglas R. «A Guide to Cyber Intelligence.» *Journal of U.S. Intelligence Studies* , 2014: 55-60.
- Rai, Ashok. «Quadrilateral Security Dialogue 2 (Quad 2.0) – a credible strategic construct or mere “foam in the ocean”?» *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India* 14, no. 2 (2018): 138-148 .
- Rajagopalan, Rajeswari Pillai. *Quad Summit Indicates Growing Strength*. 26 5 2022. <https://thediplomat.com/2022/05/quad-summit-indicates-growing-strength/> (erişildi: 6 10, 2022).
- Ray, Saon. *Commerce and connectivity for enhancing trade in the Indo-Pacific*. 14 Aralık 2021. <https://www.orfonline.org/expert-speak/commerce-and-connectivity-for-enhancing-trade-in-the-indo-pacific/> (erişildi: Nisan 10, 2022).
- SCO. *About SCO*. 2015. http://eng.sectsco.org/about_sco/ (erişildi: 5 12, 2022).
- Sharma, Ashok. «THE QUADRILATERAL INITIATIVE: AN EVALUATION.» *South Asian Survey* 17, no. 2 (2010): 237–253.
- Smith, Sheila A. *The Quad in the Indo-Pacific: What to Know*. 21 Mayıs 2021. <https://www.cfr.org/in-brief/quad-indo-pacific-what-know> (erişildi: Nisan 10, 2022).
- ŞENEL, Muazzez, ve Turhan ŞENEL. *İstihbarat ve Genel Güvenlik Konularımız*. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, 1997.
- TAYLOR, Stan A. «The role of intelligence in national security.» *Contemporary security studies* içinde, yazar Stan A. TAYLOR, 248-267. 2007.
- Temiz, Süleyman. «ASEAN ve Güneydoğu Asya Bölgeselciliği Üzerine Etkisi.» *KAÜİİBFD* 10, no. 20 (2019): 1086-1116.
- The White House. *Quad Leaders' Joint Statement: "The Spirit of the Quad"*. 12 03 2021. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/03/12/quad-leaders-joint-statement-the-spirit-of-the-quad/> (erişildi: 5 20, 2022).
- Türk Dil Kurumu (TDK). 2022. <https://sozluk.gov.tr/> (erişildi: Haziran 5, 2022).
- Wendt, Alexander. «Social Theory of International Politics.» *CAMBRIDGE STUDIES IN INTERNATIONAL RELATIONS* içinde, yazar Steve Smith. New York: Cambridge University Press, 1999.
- Wilkins, Thomas. *Advancing Japanese diplomacy through the Quad: Why it matters for Tokyo*. 23 5 2022. <https://www.aspistrategist.org.au/advancing-japanese-diplomacy-through-the-quad-why-it-matters-for-tokyo/> (erişildi: 6 2, 2022).

COĞRAFI İSTİHBARAT

Beytullah Sürücü²

Öz

Devletlerin konumu ve coğrafyası karar alıcıların stratejik düşünceleri konusunda belirli ipuçları vermektedir. Coğrafya ve konuma bağlı olarak üretilen politikalar o bölgede bulunan ülkeler hakkında öngörüler elde etmeyi sağlamaktadır. Bir ülkenin coğrafyası o ülkenin ekonomik, askeri ve politik olarak kendine has önlemler almasına neden olmaktadır. Bir devletin rakip olarak tanımlayabileceği başka bir devlet hakkında bilgi elde etmesi o devlete bazı konularda olası avantajlar sağlayabilmektedir. Elde edilen bilgilerin coğrafi konularda olması istihbarat bakımından daha elzem bir hal almaktadır. Yalnızca rakip olarak tanımlanan devletlerin coğrafyası değil aynı zamanda yakın bölgede bulunan komşu devletlerin de coğrafyasına hakim olmak istihbarat bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmada coğrafi istihbarat kavramı konusunda bilgi verilecektir. Coğrafya ve coğrafyaya bağlı istihbarat kavramının tanımlamasını tümüyle kapsayan bir tartışmayı bu kısa yazı çerçevesinde yapmak mümkün olmadığından bu çalışma görece coğrafi istihbarata bir giriş ve genel değerlendirme mahiyetinde bir eser olacaktır. Coğrafi istihbarat konusunda yapılan akademik çalışmalar daha çok özel konular hakkında ele alınmışken bu çalışma ise doğrudan coğrafi istihbarat kavramı üzerinde yoğunlaşmaktadır. İki bölüm halinde olacak bu çalışmada öncelikle coğrafi istihbaratın tanımı ele alınacaktır. Sonraki bölümde ise coğrafi istihbaratın kapsamı ve neleri içerdiği ifade edilecektir. Bu çalışma coğrafi istihbarat hakkında ele alınabilecek konuların genel çerçevesini belirlemesi bakımından yardımcı kaynak olarak kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Strateji, Coğrafya, Coğrafi İstihbarat, Jeo-uzamsal İstihbarat

GEOGRAPHIC INTELLIGENCE

Abstract

The location and geography of states provide certain clues about the strategic thinking of decision-makers. Policies produced depending on geography and location provide insights into the countries in that region. The geography of a country causes that country to take its own economic, military, and political measures. Obtaining information about another state that a state can define as a rival may provide that state with possible advantages in some matters. The fact that the information obtained is on geographical issues becomes more essential in terms of intelligence. It is important in terms of intelligence to dominate not only the geography of the states defined as rivals but also the geography of the neighboring states in the close region. In this study, information will be given about the concept of geographical intelligence. Since it is not possible to make a discussion that covers the definition of geography and geographical intelligence within the framework of this short article, this study will be an introduction to relative geographic intelligence and a general assessment. While academic studies on geographical intelligence are mostly focused on specific issues, this study focuses directly on the concept of geographical intelligence. This study, which will be in two parts, first of all, the definition of geographical intelligence will be discussed. In the next section, the scope of geographical intelligence and what it includes will be expressed. This study can be used as an auxiliary resource in terms of determining the general framework of the issues that can be discussed about geographic intelligence.

Keywords: Intelligence, Strategy, Geography, Geographic Intelligence, Geospatial Intelligence

² Dr. Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler A.B.D. ORCID: 0000-0002-8863-1039, bytllh.src@gmail.com

1. Giriş

Bir devlet kurulmuş olduğu bölgenin yeryüzü şekilleri, coğrafi konumu, iklimi, nüfusu, topoğrafyası, o ülkenin karar almasında rol oynayan önemli unsurlardan bazılarıdır. Bu unsurlar coğrafya bilimi tarafından incelenmektedir. Bu unsurların haritalandırılma sürecini coğrafya bilimi tamamlamaktadır. Coğrafyanın incelemiş olduğu bu unsurlar bazı devletlere avantaj sağlarken bazı devletleri de dezavantajlı bir duruma sokmaktadır. Coğrafyanın incelemiş olduğu fiziki unsurlar sosyal bilimlere önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Devletin kurulmuş olduğu coğrafya o devletin jeopolitiği hakkında önemli bir bilgi kaynağıdır. Jeopolitik konumun politika ve politikaya bağlı eylemleri ne ölçüde etkilediğini belirlemek zordur.³ Bu durum devletlerin içinde bulunduğu coğrafyada nelerin tehdit olduğunu belirlemesi bakımından tereddütlere sebep olmaktadır. Bu tereddütler her devletin coğrafyaya farklı bir çerçevede yaklaşmasına neden olur. Coğrafya milli güç unsurlarını haritaya işleyen bir bilim olarak tanımlanmaktadır.⁴ Bu tanımdan hareketle Polonya'nın tarihsel bağlamda talihsiz devlet olarak ifade edilmesi onun coğrafi konumu ile ilgilidir. Yine benzer şekilde İsrail'in içinde bulunduğu coğrafya İsrail'i güvenlik konusunda daha çok endişelendirmekte ve baskı altına almaktadır.⁵ Hem siyasi hem de askeri konular genel olarak coğrafyanın belirlediği haritalar üzerinden belirlenebilmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Ben, siyasal sorunları da askerî durumlar gibi harita üzerinden incelerim." sözü coğrafyanın askeri ve siyasi önemini vurgulamıştır.⁶

Coğrafya, dünyanın birçok farklı bölgesinde kurulan devletlerin stratejilerini ve stratejiye bağlı olarak oluşan *Grand Stratejisini*(Genel Strateji) önemli oranda etkilemektedir. Stratejiyi oluşturan en önemli etkenlerden biri de coğrafyadır. Devletler için dağlar, denizler, göller, barajlar, nehirler ve iklim gibi bilgileri öğrenmek askeri stratejileri ve orduların gücünü öğrenmekle aynı düzeyde değerlendirilebilir. Bir devletin güvenliğini sağlamada bölgesel ve küresel rakip olarak tanımladığı devletlerin sahip olduğu coğrafya hakkında stratejik bilgiye sahip olması onu stratejik hedeflere ulaşmada başarılı kılmaktadır. Devletlerin bölgesel ve küresel hedeflerini şekillendirmede ortaya koydukları taktik ve operasyonların coğrafi koşullar ile uyum içinde olması amaçlanan stratejilerin politik düzeyde başarılı olmasını sağlayabilir.

³ Patrick O'Sullivan & Jesse W. Miller, *The Geography Of Warfare*, (New York: Routledge, 2015), 91.

⁴ Ümit Özdağ, "Stratejik İstihbarat Avrasya Dosyası", *İstihbarat Özel*, Cilt:8, Sayı:2, (2002): 130

⁵ Williamson Murray, MacGregor Knox, Alvin Bernstein, *The Making Of Strategy: Rulers, States, And War*, (England: Cambridge University Press, 1994), 7

⁶ Bekir Tünay, "Jeopolitik Tehditler Karşısında: Yurtta Sulh, Cihanda Sulh", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:6, (1968), 745

Bu çalışma coğrafi istihbarat kavramı hakkında genel bir çerçeve belirleyerek kavramın genel niteliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Coğrafi istihbarat kavramı genel olarak ifade edildikten sonra coğrafi istihbaratın kapsamı beş temel başlık altında ifade edilmektedir. İfade edilen başlıklar coğrafi istihbarat konusunda yapılan araştırmalar neticesinde belirlenmiştir. Coğrafi istihbarat hakkında yazılan akademik kaynaklar genel olarak kavram hakkında kısa bir bilgi vermekle birlikte daha spesifik bir konu üzerinde değerlendirme yapmaktadır. Bu çalışma coğrafi istihbarat kavramı hakkında yazılan kaynaklar taranarak kavram hakkında daha genel bir kapsamının belirlenmesini sağlamıştır. Bu minvalde ortaya çıkan bu çalışma bundan sonraki süreçte coğrafi istihbarat kavramı hakkında yapılacak çalışmalara yol gösterici nitelikte olması hedeflenmiştir.

2. Coğrafi İstihbaratın Tanımı

Coğrafi istihbarat kavramı ele alınmadan önce coğrafya ve istihbarat kavramlarına genel bir giriş yapılacaktır. Coğrafya denince akla yeryüzü şekilleri ve çevre gelmektedir. Fakat coğrafya bu iki anlam dışında daha açıklayıcı bir tanımı hak etmektedir. Coğrafya insan-çevre veya insan-mekân şeklinde ikili bir yapıdan ibaret olarak görülse de⁷ devletler açısından ifade edilmesi gereken kavramlardan biri haline gelmiştir. Coğrafya çevre veya mekân bakımından insandan bağımsız olarak var olması ve kendi yasalarının olması⁸ da devletlerin bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmasına iten sebeplerden biri olabilir. Çünkü coğrafyayı kaçınılmaz bir olgu⁹ olarak görmeye başlayan görüşler onun değiştirilemez koşullarına istinaden artmaktadır. Kuvvetle muhtemel bu yöndeki düşüncelerden ötürü coğrafyanın kimlik ve aidiyet kavramlarını da şekillendiren en temel unsurlardan biri olarak algılanabilmektedir.¹⁰

Coğrafya sadece yeryüzü şekilleriyle ilgili bir kavram değildir. Aynı zamanda bir ülkenin bitki örtüsünü, büyüklüğünü, nüfusunu, iklimini, doğal kaynaklarını ve jeopolitik konumunu da ele alıp incelemektedir. Coğrafya birçok disipline referans olduğu gibi Uluslararası İlişkiler disiplinine de katkıda bulunan bir yapıya sahiptir. Uluslararası İlişkiler alanında çalışmalar yapmış olan James Kurth coğrafyayı “yerelliklerin, gerçekliklerin ve zihniyetlerin” incelenmesi olarak ifade eder.¹¹ Coğrafyayı bu yönüyle ele alıp incelemek devletler açısından stratejik düzeyde bilgilere erişmeye olanak sağlar.

⁷ Münür Bilgili, Ali Osman Kocalar, “Coğrafya Nedir?” *Liberal Düşünce*, Sayı:99, (2020),149

⁸ Bilgili vd., “Coğrafya Nedir?”, 149.

⁹ Colin Gray. “Inescapable Geography”, *Journal of Strategic Studies*, Cilt:22, Sayı:2, (1999) 161-177

¹⁰ Halvard Buhaug, Scott Gates, “The Geography of Civil War”. *Journal of Peace Research*, Cilt:39, Sayı:1, (2002), 420.

¹¹ Ronald Granieri, “What is Geopolitics and Why Does It Matter?”, *Orbis*, Cilt: 54, Sayı:4, (2015): 492.

İstihbarat kavramı etimolojik olarak Arapça kökenli olmakla birlikte “istihbar etme” haber ve bilgi alma kelimesinin çoğuludur.¹² Kavram genel manada haber alma, bilgi toplama anlamlarına gelmektedir. Fakat bu kavram zaman içinde stratejik bakımdan değerli bilgilerin toplanması olarak algılanmaya başlanmıştır. Çünkü kavrama dair görüşler ve eğilimlerin değiştiğine bir kanı mevcuttur.¹³ Mackubin Thomas Owens strateji kavramını açıklarken “maddi faktörler ve coğrafya tarafından belirlenen kısıtlamalar dâhilinde bu hedeflere ulaşmak için tasarlanmış alternatif eylem biçimi” olarak ifade etmektedir.¹⁴ Buradan hareketle istihbaratın stratejik düzeyde coğrafya ile bağlantısı göz ardı edilmemiştir. Genel olarak istihbarat devletlerin ulusal güvenlikleri için vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir.¹⁵ Bu sebeple devletler için öngörülemez veya bilinmezlik seviyesi yüksek olan konularda çeşitli kaynaklardan bilgiler toplayarak öngörülebilir ve bilinmezlik seviyesi düşük politikalara strateji oluşturmayı hedefler.

İstihbarat kavramı İngilizce’de ise intelligence olarak ifade edilmekle birlikte akıl, zeka, haber, anlayış gibi anlamlara gelmektedir.¹⁶ İstihbarat günümüzde sahip olduğu anlamı itibarıyla onu oluşturan unsurlardan bağımsız bir tanımlama yapmak mümkün değildir. İstihbarat hem özellikleri hem de işlevi dolayısıyla kendini temellendiren bir kavram haline gelmiştir. En genel çerçevede istihbarat, “belirli bir olgu karşısında onu tanıma, açığa çıkarma, anlama ve yapılması gerekenlere ilişkin olarak planlama yapma, karar verme, önleme, harekete geçme, strateji geliştirme, politika üretme; amaçlara yönelik olarak özel araçlar ya da metodolojik bilgi toplama ve yine kendine özgü yöntemlerle bu bilgiyi analiz etme, değerlendirme ve eyleme dönüştürme faaliyeti olarak tanımlanmaktadır.”¹⁷

Coğrafi istihbarat kavramı ise tanımlanırken yukarıda tanımlı ayrı ayrı yapılan coğrafya ve istihbarat kavramlarından istifade edilecektir. Coğrafi istihbarat kavramının eklettik bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü kendisini oluşturan değişkenler tek başlarına birbirinden bağımsız anlamları ifade ederken bir betimleme yoluyla birleşerek farklı bir anlama verilmiştir. İnsan coğrafyası, istihbarat ve bilgi arasında sürekli bir bağ mevcuttur.¹⁸ Çünkü bir ülkenin coğrafyası dünyanın hangi bölgesinde olduğu, yeryüzü şekilleri, bitki örtüsü,

¹² Özdağ, “Stratejik İstihbarat Avrasya Dosyası”, 209.

¹³ Ahmet Ateş, “Current Challenges and Trends in Intelligence”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt:9 Sayı:1, (2020): 178

¹⁴ Mackubin Thomas Owens, “Strategy and the Strategic Way of Thinking”, *Naval War College Review*, Cilt: 60, Sayı, 4, (2007): 114.

¹⁵ Ateş, “Current Challenges and Trends in Intelligence”, 178

¹⁶ Özdağ, “Stratejik İstihbarat Avrasya Dosyası”, 110.

¹⁷ Ertan Beşe, Merve Seren, “Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt:13, Sayı:3, (2011): 124

¹⁸ Jeremy W. Crampton, Susan Roberts, Poorhuis Yedik, “The New Political Economy of Geographic Intelligence”, *Annals of the Association of American Geographers*, Cilt:104, (2014): 214

nüfusu, nüfusun homojen veya heterojen olması, iklimi, doğal kaynakları ülkenin kaderini belirleyen unsurlardandır.¹⁹ Coğrafyanın politik bir hale dönüşmesi de bu yolla mümkün olmuştur. Bir ülkenin coğrafyası ve o ülkenin kaderi birbirine oldukça yakındır. Ülkelerin coğrafi konumları, genişliği veya fiziksel küçüklüğü askeri strateji ve politik karar almada önemli bir referans sağlamaktadır.

Örneğin Türkiye'nin doğu ve batı arasında yıllarca köprü görevi gördüğüne dair söylemler onun jeopolitik konumu itibariyle türetilen bir algı haline gelmiştir. Bu söylem Türkiye için Doğu ile Batı arasında kültürel, politik ve toplumsal bir tampon bölge kimliğini daha çok ön plana çıkarmaktadır. Bu bilgiler Türkiye için gerek iç politikada gerek dış politikada ortaya koyduğu hedefleri belirleyen unsurlar haline gelmiştir. Türkiye'yi rakip veya düşman devlet olarak algılayan devletlerin bu bilgilere dayanarak politikalar geliştirmesi de aynı şekilde coğrafi istihbarata dayanmaktadır.

Devletler için coğrafyanın önemi konusunda net bir başlangıç tarihi vermek mümkün değildir. İlk kabile toplulukları arasındaki çekişmelerde coğrafi faktörler göz önüne alınmış olabilir. Fakat Sun Tzu'nun Savaş Sanatı adlı eserin onuncu bölümünde arazi koşulları ve savaş arasındaki ilişkiden söz edilmiştir. Sun Tzu bu eserinde, “kendini ve düşmanını iyi tanıyorsan zafer senin için asla tehlikede değildir. Gökyüzü ile yeryüzünü iyi biliyorsan senin için zafer asla tükenmez.”²⁰ sözleriyle coğrafyanın önemi vurgulanmıştır. Tarihin önemli eserlerinden biri olan Peloponez Savaşlarında da devletlerin bu savaşta coğrafya faktörünü göz önüne aldığını söylemek mümkündür. Peveril Meigs, Peloponez Savaşlarında bir kar fırtınasının Thukidides için nelere mal olduğunu ifade etmiştir.²¹ Peloponez savaşlarında Atina'nın yayılmasının temelinde coğrafya, demografik yapı ve kuraklığın yer aldığı da ifade edilmektedir.²²

Coğrafya savaş anında devletlere zaman zaman olanaklar sağlasa da bu durum bazen olumsuz sonuçlar da doğurabilir. Ama kesin olan şu ki savaşların insanlara coğrafya konusunda daha fazla bilgi sahibi olmasına sebep olduğudur.²³ Savaş bölgesinin coğrafi özellikleri ve ona bağlı olarak değişmeyen unsurlar savaşan devletler için hayati önem taşımaktadır. Coğrafya, bir ülkenin güvenliğini ve savunma stratejilerini de belirleyen en temel faktörlerdendir. Türkiye'nin coğrafi konumu bakımında karasal olarak işgal edilme potansiyeli Amerika

¹⁹ Özdağ, “Stratejik İstihbarat Avrasya Dosyası”, 118.

²⁰ Sun Tzu, *Savaş Sanatı*(A. Demir, çev.), (İstanbul: Kartaş Yayınevi), 23.

²¹ Peveril Meigs, “Some Geographical Factors in the Peloponnesian War”, *Geographical Review*, Cilt:51, Sayı:3, (1961), 371

²² Robert Gilpin, “The Theory of Hegemonic War”, *The Journal of Interdisciplinary History*, Cilt:18, Sayı:4, (1988), 597.

²³ Greg O'Toole, “War Is God's Way of Teaching Us Geography” *Quote Investigator*. Erişim Tarihi 1 Mart 2022, <https://quoteinvestigator.com/2014/05/19/geography/>

Birleşik Devletleri(ABD)'ne kıyasla daha yüksektir. ABD sahip olduğu coğrafi konuma bağlı olarak bir kıta devleti olduğunu söylemek mümkündür. Etrafı okyanuslarla çevrili olması onu karasal olarak işgallerden koruyan coğrafi bir sonuç olarak ele almak mümkündür. ABD'nin coğrafi konumuna bağlı olarak küresel bir güç olmasının önündeki en büyük engel onun coğrafi konumu olduğu söylenmektedir.²⁴

Bir ülkenin kara veya deniz gücü olması da bulunduğu coğrafyaya bağlı olarak şekillenmektedir. Hatta bulunduğu coğrafya o ülkenin askeri kuvvetlerinden hangisinin daha çok güçlendirilmesi gerektiğini belirlemektedir. Mackinder'e göre, dünya tarihi, kara gücü (Sparta, Roma ve Büyük Britanya) ile deniz gücü (Atina, Kartaca ve Almanya) arasında tekrarlanan mücadele olarak ifade edilmektedir.²⁵ Bu kapsamda ABD bulunduğu coğrafya itibarıyla hava ve deniz kuvvetlerine daha fazla yatırım yaparak sayısal olarak daha güçlü bir donanma ve hava kuvvetlerine sahip olabilmıştır. İngiltere de bu minvalde düşünüldüğünde deniz ve hava kuvvetlerinin daha gelişmiş bir düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Almanya da tarihsel süreçte incelendiğinde ordusunun temelini kara kuvvetleri oluşturmaktadır. Coğrafi olarak kara sınırında birçok devlet tarafından işgal edilme potansiyeli Almanya'yı karasal bir güç haline getirmiştir.

Coğrafya bir ülkenin savunma stratejilerini ve askeri operasyonlarını oluşturan temel unsurlardan biri olmaktan öte aynı zamanda o coğrafyada yaşayan toplulukların sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını da oluşturmaktadır. İslam dünyasının yetiştirmiş olduğu önemli düşünürlerden biri olan İbni Haldun da coğrafi determinizmin insan ve çevre arasındaki ilişkiye dayanarak devletlerin ve milletlerin dağılışı ve kuruluş sebeplerini ifade etmiştir.²⁶ Buna benzer şekilde İbni Haldun, göçebelikten şehirleşmeye geçiş ile devletin bağıni ele alırken çevre koşullarını da göz önünde bulundurmaktadır.²⁷ Coğrafya, içinde bulunan toplumların yönetim şeklinin belirlenmesinde de etkili bir unsur olduğu söylenebilir. Çünkü bir devletin askeri operasyonlarının ve savunma stratejilerinin oluşturulmasındaki en temel unsur coğrafyadır.

Coğrafyaya bağlı olarak şekillendirilen stratejiler en nihayetinde devletin karar alma sürecini de etkileyen bir unsur haline gelmektedir. Bu stratejiler hem barış zamanında hem de savaş zamanında farklılık gösterebilmektedir. Bir devlet savaşmayı düşündüğü başka bir devletin coğrafi konumunu, dağlarını, nehirlerini, göllerini, denizlerini, tepelerini, bitki

²⁴ Owens, "Strategy and the Strategic Way of Thinking", 118.

²⁵ Gilpin, "The Theory of Hegemonic War", 599.

²⁶ Rauf Belge, Cemalettin Şahin, "İbni Haldun'da Coğrafi Determiniz", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 57, (2016), 440

²⁷ İsmail Hakkı İşcan, "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 1, Sayı: 2, (2004), 53.

örtüsünü, ekin durumunu, iklimini, nüfusun dağılım oranını, nüfus yapısını en derin detayına kadar bilmelidir. Bu bilgiler savaş sırasında zafere giden en temel yoldur. Buradan hareketle coğrafi istihbarat kavramının sadece zemin ve doğal şekiller olarak düşünülemezliği bunun yanı sıra nüfus yapısı gibi olguların da önem arz ettiği ifade edilmelidir.

Bir devlet başka bir devlet hakkında coğrafi bakımdan istihbarat bilgisi ederken bazı temel unsurlara dikkat etmektedir. Bu unsurlardan ilki coğrafi bakımdan devletin büyüklüğüdür. Bir devletin büyüklüğü o devlet hakkında geniş bir bilgi havuzu oluşmasını sağlayabilmektedir. Yine aynı devletin konumu ifade edilirken kuzey veya güney yarım kürede olup olmadığı ve bulunduğu kürenin hava koşullarına bağlı olarak o ülke hakkında mevsimsel öngörülerde ve bilimsel çıktılara sahip olunmalıdır. Rakip devletlerin coğrafyası hakkında bilgi toplanırken aşağıda ifade edilen coğrafi istihbaratın kapsamı çerçevesinde toplanan bilgiler rakip devletlere karşı önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu avantajlar sadece askeri bir düzeyde olmakla kalmayıp aynı zamanda siyasi, diplomatik, ekonomik çıkarların da artırılması amacıyla kullanılabilir.

Rakip devletlere stratejik olarak etki etmek o devletlerin stratejik kültürünü oluşturan veya stratejik kültürünün değişmezlerinden biri olan coğrafya hakkında bilgi sahibi olmakla mümkündür. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme olgusuna bağlı olarak devletler birbirlerinin coğrafyası hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaktadır. Teknolojik araçların gelişimi ile coğrafyaya bağlı olarak gelişen bir diğer stratejik olgu ise jeo-uzamsal istihbarat kavramıdır. Bu kavram aşağıda detaylı olarak ele alınıp incelenecektir.

3. Coğrafi İstihbaratın Kapsamı

Coğrafi istihbarat kavramının genel çerçevesi ilk bölümde ifade edilmiştir. Bu bölümde ise coğrafi istihbarat kavramının genel kapsamı ele alınmaktadır. Bu bölümün başlığı altında coğrafi istihbarat kavramının kapsamı ayrı ayrı başlıklar altında incelenecek ve coğrafi istihbarat açısından önemi vurgulanacaktır.

3.1. Jeopolitik Konum

Jeopolitik, coğrafyadan faydalanarak bilgi üreten bir bilim dalıdır.²⁸ Kavram ele alınıp incelenmeye başlandığında ilk olarak hayat sahası veya yaşam alanı olarak algılanmaktaydı.²⁹ Jeopolitik konum ise bir devletin bulunduğu coğrafyanın siyasi bir yorumu ya da sonucu olarak

²⁸ Faruk Kaya, "Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Dünya Siyasetindeki Yeri", *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, (2017), 6.

²⁹ Granieri, "What is Geopolitics and Why Does It Matter?", 94.

da ifade edilebilir. Jeopolitik konum kavramı ilk defa Rudolf Kjellen tarafından kullanılmıştır.³⁰ Rudolf'a göre bu kavram "coğrafi organizma veya mekan içinde fenomen olarak devletin tetkik meselesidir."³¹ Jeopolitik konum, bir devletin özel konumu sebebiyle askeri, siyasi ve ekonomik önemini ifade etmek amacıyla kullanılmakla birlikte o ülkenin kendini savunması adına ortaya koyduğu politika ve stratejileri ifade etmek için de kullanılan bir kavram olarak ifade etmek mümkündür

Jeopolitik kavramının kökeni, tarihte milattan önce eski Yunan'da Herodot (M.Ö.485-425), Platon (M.Ö. 427-347), Aristo (M.Ö. 384-322), Strabon (M.Ö.63-M.S.24) gibi tarihçilerin yaptığı devlet ve kurulduğu toprak arasındaki ilişkiyi inceleyen eserlere kadar götürülebilir. Aristo'nun site devletlerinin çevre ile ilişkisi üzerine yaptığı çalışmalarda iklimlerin insan ve medeniyet üzerindeki etkisini de ele almıştır.³²

Jeopolitik, ürettiği bilgiler ile karar alıcılara strateji oluşturmada yardımcı unsurlardan biri olarak kabul edilebilir. Jeopolitik, bir ülkenin kurulduğu coğrafyanın hangi kıtada olduğu ve bulunduğu kıtadaki bölgede hangi devletlerin güç odaklı hareket ettiğini analiz ederek bölgedeki konumuna siyasi bir değer katmaktadır. Her ülkenin jeopolitik konumu itibarıyla kendisine has avantajları veya dezavantajları mevcuttur.

Jeopolitik konum ve bu konuma bağlı olarak üretilen politik davranışlar bir ülkenin stratejik planlama ve stratejik düşünme becerisini de geliştirmektedir. Bu minvalde yapılan teorik araştırmalar da jeopolitik teorilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, ilk jeopolitik teori Halford J. Mackinder tarafından ortaya atılan *Kara Hakimiyeti Teorisi*'dir. Mackinder'e göre küreselleşen dünyada bir devlet için en uygun yer merkez olarak kabul edilen coğrafi bölgelerdir. Merkez olarak kabul edilen coğrafyanın *kalpgal* olarak kavramsallaştırılması ve bu merkeze yakın coğrafi kuşaklar üzerinden siyasal sistemi yorumlaması Mackinder'in coğrafi olarak devletlere yükledikleri anlamı ifade etmektedir. Bir diğer teori ise Nicholas Spykman'a ait olan *Kenar Kuşak Hakimiyet Teorisi*'dir. Spykman'e göre *kalpgah*'a değil onu çevreleyen kuşağa hâkim olan dünyaya hâkim olacaktır. Bu teorilerin yanı sıra Alfred Thayer Mahan ise *Deniz Hakimiyeti Teorisi* ile bir devletin sahip olduğu deniz gücünün coğrafyası ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Mahan'a göre deniz gücünün muhafaza edilebilmesi için altı temel faktör mevcuttur.³³ Bunlar:

³⁰ Veysel Yılmaz, Salih Barışık, "Jeopolitik Konum, Savaş, Terör, İklim ve Uluslararası Göç", *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* içinde, ed. Salih Barışık, (Ankara: Gazi Kitapevi 2020), 163

³¹ İşcan, "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", 54.

³² İşcan, "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", 53.

³³ İşcan, "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", 65.

- Coğrafi Konum
- Ülkenin Fiziksel Yapısı (Ülkenin doğal kıyı şeridinin yapısı)
- Coğrafi Alan
- Nüfus Gücü
- Toplum Yapısı
- Ülke Yönetim Yapısı

İfade edilen üç ana jeopolitik teori de coğrafya üzerinden bir devletin gücünü koruma ve hâkimiyet alanlarının belirlenmesi konusunda öneriler geliştirmiştir. Çünkü jeopolitik konum bir ülkenin gücünü belirlemede, yaymada ve tutma da önemli bir unsur haline gelmiştir.³⁴

3.2. Nüfus

Nüfus kavramı Uluslararası İlişkiler açısından incelendiğinde devletler için farklı bağlamlarda ele alınabilmektedir. Bu kavram devletler için hem insani hem siyasi hem ekonomik hem de milli bir unsur olarak algılanabilmektedir. Nüfus kavramı akla gelen ilk anlamıyla bir bölgede bulunan insan sayısı olarak anlaşılabilir. Fakat nüfus, “belirli bir bölgede belirli bir zamanda yaşayan bireylerin oluşturduğu kütle veya bireylerin toplamı” olarak tanımlanmaktadır.³⁵ Bunun yanı sıra nüfus bazı kaynaklarda sadece insan değil aynı zamanda bitki ve hayvan çeşitlerini de ifade etmek için kullanılmaktadır.³⁶ Nüfus kavramının tarihsel süreç içinde farklı şekilde anlaşıldığını söylemek mümkündür. 18’inci yüzyılda Avrupa’da nüfus güç kavramı ile eşdeğer bir anlam içermekteydi.³⁷

Nüfus, coğrafi istihbarat açısından çok önemli bir unsurdur. Rakip devletler birbirlerinin nüfusu, nüfusunun coğrafyaya dağılımı, nüfusun cinsiyet oranı, nüfusun iç ve dış göç oranı, nüfusun ekonomideki yeri, nüfusun yaşa göre oranı gibi konular hakkında bilgi sahibi olmaları kendilerine birçok konuda avantaj sağlayabilmektedir. Bunlara paralel olarak devletlerin etnik ve mezhepsel farklılık oranları günümüzde siyasi amaçlar için manipüle edilebilmektedir.³⁸ Bir devletin rakip devlete ait nüfusu arttırıcı veya azaltıcı politikalar hakkında bilgi sahibi olması rakip devlet ile olası bir savaş durumunda göz önünde bulundurulması gereken stratejik

³⁴ Kaya, “Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Dünya Siyasetindeki Yeri”, 10

³⁵ Miktaç Çakır, “Uluslararası İlişkiler ve Beşeri Güç Açısından Demopolitika”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, (2014), 41.

³⁶ M. Said Doğan, “Nüfus Hareketleri ve Sosyal Değişme”, *Journal of Social Policy Conferences*, Sayı: 49, (2010), 665.

³⁷ Elif Merve Dumankaya, “Uluslararası İlişkiler ve Güç Kavramı”, *Trend Analizi*, Erişim Tarihi 14 Mart 2022, https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/81201991930923_stm_uluslararasi_iliskiler_ve_guc_kavrami.pdf, (2019), 4

³⁸ Geoffrey Sloan, *Geopolitics, Geography and Strategic History*. (Abingdon, UK: Routledge, 2017), 43

düzeyde bir bilgidir. Bu bilgilerin üretilmesi ile geleceğe dair stratejik planlamalar yapılabilmektedir. Bir devletin gücünü belirleyen en temel unsur askeri güçtür. Askeri gücün temeli ise asker sayısına bağlıdır. Bir ülkenin hava kara ve deniz kuvvetlerinde görevli personel sayısının nüfusuna oranı hakkında bilgi sahibi olunması önemli derecede avantajlar sağlayabilmektedir.

Küresel ölçekte nüfus ise 20. yüzyıl sonrası ortaya çıkan en önemli sorunlardan bir tanesi olarak görülmekte ve özel anlamda dünya nüfusu giderek yaşanmaktadır. Dünyanın bölgesel ve küresel ölçekteki nüfusa dair sayısal verilerin işlenmesi Birleşmiş Milletler tarafından düzenli olarak yapılmaktadır.³⁹ Bu işlem Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından gerçekleştirilmektedir. Devletler rakip veya komşu devletlerin nüfus yapısı hakkında ne kadar istihbarat bilgisi toplayabilirse olası bir çatışma ortamında daha fazla avantaj sahibi olması mümkündür.

3.3. İklim

İklim kavramı bir bölgede meydana gelen atmosferik olaylar olarak tanımlanmakla birlikte o bölgedeki uzun bir süre değişmeyen hava koşulları⁴⁰ olarak da ifade edilmektedir. İklim bir devletin kaynaklarını belirleyen bir ölçek olarak kabul edilebilir. Bir ülkenin bulunduğu coğrafyaya bağlı olarak sahip olduğu iklim koşullarının şekillendirdiği yağış, sıcaklık, nem, bitki örtüsü gibi durumlar bir ülke için hayati önem taşımaktadır. Bu durumlar altında bir ülkenin tarım yapılabilecek bir seviyede olması kendi kaynakları bakımında zengin bir konuma gelmesini sağlayabilecektir. İklim kavramı Uluslararası İlişkiler literatüründe iklim değişikliğinin küresel etkileri bakımından daha çok incelendiğini söylemek mümkündür. Bu sebeple iklimin coğrafi bir unsur olduğu ve istihbarat düzeyinde önem verilmesi gerektiğine yönelik yazılı çalışmalar iklim değişikliği konusunda yazılanlara oranla çok daha az bir düzeyde bulunmaktadır. Devletler rakip veya komşu devletlerin sahip olduğu iklim koşullarına ne kadar hâkim olurlarsa olası bir çatışma veya savaş ortamında zaferi elde etme olasılığı daha fazla olacaktır.

3.4. Yeryüzü Şekilleri

Yeryüzü şekilleri Uluslararası İlişkiler bakımından önemli bir kavramdır. Yeryüzü şekilleri tarihsel süreç içerisinde devletler için çizilen sınırları belirlemekte kullanılmıştır. Sadece sınır belirlemekle kalmayıp aynı zamanda birçok savaşın seyrini değiştiren unsurlardan biri haline gelmiştir. Yeryüzü şekilleri zaman zaman iklimi belirleyebilmekte ya da etkilerini

³⁹ Mehlika Özlem Ultan, "Dünyadaki Nüfus Artışı Konusuna Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler Yaklaşımları", *Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 5, Sayı: 31, (2018), 88

⁴⁰ Gültekin Yalçın, Mesut Demircan, Yusuf Ulupınar, Emin Bulut, *Klimatoloji-I*, (Ankara: DMİ Yayınları), 3

değiştirebilmektedir. Bu yönüyle yeryüzü şekilleri politika yapım sürecinde veya karar alma sürecinde stratejik düzeyde önemli bir etken haline gelmektedir.⁴¹ Dağların, ovaların, nehirlerin, tepelerin dağınık veya dengeli dağılımı beşeri hayatı etkileyen unsurlardan biridir. Yerleşme ve şehirleşme sürecinde buna benzer yeryüzü şekillerinin göz önünde bulundurulduğunu söylemek mümkündür. Tarihsel süreç içerisinde güvenliği sağlama veya sınırları belirlemede yeryüzü şekilleri bir araç olarak kullanılmaktaydı. Savaşların tarihsel süreç içerisinde şekil değiştirmesine rağmen coğrafyaya bağlı yeryüzü şekillerinin sağlayacağı avantaj veya dezavantajlar hala güncelliğini korumaktadır. Bu sebeple devletler rakip veya komşu devletlerin yeryüzü şekilleri konusunda stratejik bilgiler elde etmektedirler. Bu bilgiler coğrafi istihbarat açısından önem arz etmekle birlikte olası bir savaşta zaferi mümkün hale getirmektedir. Dağlar bu konuda bir ülkenin doğal savunma hattı olarak kabul edilebilir. Rusya'nın batı sınırında doğal bir sınırın yokluğu ve dağların olmaması batıdan gelebilecek saldırılara karşı savunmasız bir coğrafyaya sahip olduğu ifade edilmektedir.⁴² Dağlarla çevrili ülkelerin siyaset bilimi bakımında muhafazakâr bir toplumu var ettiği ifade edilirken Uluslararası İlişkiler açısından güvenli bir toplumu meydana getirdiğini söylemek mümkündür. Yeryüzü şekillerine bağlı olarak rakip veya komşu devletlerin sahip olduğu kaynaklar hakkında da bilgi sahibi olunabilmektedir. Bir ülkede tarım yapılabilir alanların fazla olması o ülkenin kaynaklar bakımından zengin olabileceğine işaret etmektedir. Yeryüzü şekilleri ve buna bağlı unsurlar coğrafi istihbarat bakımından devletlerin üzerinde durduğu bir konudur. Devletlerin bekası kimi zaman böylesi stratejik bilgilere bağlıdır.

3.5. Doğal Kaynaklar

Doğal kaynaklar, bir ülkenin sınırları içerisinde elde edilen her türlü ürün olarak ifade edilebilir. Bir ülkenin zenginliği sahip olduğu doğal kaynaklar ile orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Doğal kaynaklar genel olarak, tarıma bağlı olarak üretebilen ürünlerin (sebze, meyve, baharat, kurutulmuş gıdalar, vb.) yanı sıra yenilenemeyen doğal kaynaklar (kömür, petrol, doğalgaz, madenler) ve belli koşullarda yenilenebilir kaynaklar(orman, hayvan, toprak) olarak ifade edilebilmektedir. Burada ifade edilen tüm doğal kaynaklar bir devletin gücü ve zenginliğini ölçebilen unsurlar haline gelmiştir. Devletler sahip oldukları kaynaklar ölçüsünde ilerleyebilir ve güvenliğini sağlamada askeri unsurları ekonomik olarak destekleyebilir. Burada temel ölçüt ne oranda üretim yapıldığıdır. Doğal kaynaklara sahip

⁴¹ Mustafa Karnıbüyük "İklim, Coğrafi Konum, Yer Şekilleri ve Denizlerin Siyasi Coğrafya Üzerindeki Etkileri", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı:1, (2019), 177.

⁴² Michael Roskin, *Çağdaş Devlet Sistemleri; Siyaset, Coğrafya, Kültür*(B. Seçilmişoğlu, Çev.), (Ankara: Adres Yayınları, 2009), 199

olmak ülkeler arasındaki çatışmaların da temelini oluşturabilmektedir.⁴³ Doğal kaynaklara bağlı olarak üretilen ürün fazlasının satışı ile elde edilen gelirler bir ülkenin güvenliği ve askeri harcamaları bakımından değerlendirilebilmektedir. İç savaş ekonomisi üzerine yapılan son çalışmalar, bugün iç savaşı anlamak için silah satın alımını finanse etmede doğal kaynakların oynadığı rolü anlamamız gerektiğini açıkça göstermektedir.⁴⁴ Bu minvalde rakip veya komşu devletlerin sahip olduğu doğal kaynaklar hakkında her türlü bilgi sahibi olunması stratejik düzeyde bir üstünlük sağlamaktadır.

3.6 Jeo-Uzamsal İstihbarat

Gelişen teknoloji ile devletlerin coğrafyaya hakimiyet yöntemleri de çeşitlilik göstermektedir. Dünyanın bazı yerlerine insan yapımı araçlarla dahi ulaşmak mümkün değildir. Böyle bir durumda gelişen teknolojiden faydalanılmaktadır. Uzaya gönderilen uydular aracılığıyla ulaşılamayan coğrafyalara kameralar yoluyla ulaşım bilgi sahibi olmak mümkün hale gelmiştir. Jeo-uzamsal istihbarat terimi, Dünya üzerindeki fiziksel özellikleri ve coğrafi olarak referans verilen faaliyetleri tanımlamak, değerlendirmek ve görsel olarak tasvir etmek için görüntülerin ve jeo-uzamsal bilgilerin kullanılması ve analizi anlamına gelir. GEOINT(Geospatial Intelligence), görüntü, görüntü zekası ve coğrafi bilgiden oluşur. ABD tarafından kurulan Ulusal Jeo-Uzamsal İstihbarat Ajansı (National Geospatial-Intelligence Agency, NGA), uydular, insansız hava araçları aracılığıyla coğrafyaya ait görüntülerin alınmasını sağlamaktadır.⁴⁵ Bu ajans aynı zamanda, seçilmiş bir coğrafi alandaki insan faaliyetlerinin ve de kaynakların ve yer altı koşullarının takip edilmesi ve izlenmesine yönelik sabit ya da zaman-frekans görüntü analizi sağlamaktadır.⁴⁶ Bu teknoloji dünya üzerindeki hareketlenmeleri projeksiyona dökülebilmektedir. Bu teknoloji coğrafyanın mekânsal görüntülerini, yeryüzü şekillerini beşerî hareketlerini belli bir yöntemle grafiksel olarak sunabilmektedir. Bu yöntem askeri istihbarata destek güç olarak kullanılmaktadır. Coğrafi istihbarat genellikle askeri operasyonların tamamlayıcısı niteliğindedir. Örneğin El Kaide Lideri Usame Bin Ladin'in ölü olarak ele geçirildiği operasyonun öncesinde ABD Ulusal Uzaydan Coğrafi İstihbarat Dairesi (NGA) tarafından sağlanan veriler sayesinde operasyon yapılan evin maketi yapılmış ve operasyon bu maket üzerinden planlanmıştır.⁴⁷ ABD Ulusal

⁴³ Karnıbüyük, "İklim, Coğrafi Konum, Yer Şekilleri ve Denizlerin Siyasi Coğrafya Üzerindeki Etkileri", 183

⁴⁴ Buhaug vd., "The Geography of Civil War", 420

⁴⁵ Neven Tandarić, "Geospatial Intelligence: A Review of the Discipline in the Global and Croatian Contexts", *Kartografija i Geoinformacija*, Cilt: 14, Sayı: 1.(2015), 38.

⁴⁶ Murat Bulut, "İstihbarat Başarısızlığına Analitik Bir Yaklaşım: Tanımı, Sebepleri ve Çözüm Önerileri", *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 1, (2017), 73

⁴⁷ Öldürüldüğü Malikanenin Maketi Sergileniyor. (2012). Erişim Tarihi: 18 Nisan 2022, <https://www.ahaber.com.tr/Dunya/2012/05/18/oldurulduguw-malikanenin-maketi-sergileniyor>

Jeo-uzamsal-İstihbarat Ajansı'na (2006) göre, GEOINT altı ardışık temel hedef temelinde çalışır: Elde etme, tanımlama, entegre etme, analiz etme, yayma ve koruma.⁴⁸ Bu hedeflerin, elde edilen verilerin döngüsel bir akışa girdiği, işlendiği, sonuçların çıkarılması için kullanıldığı ve yeni veriler döngüye girdikçe ve akış devam ederken tamamlandığı veya düzeltildiği aşamalar olarak anlaşılması çok önemlidir. Ulusal Jeo-Uzamsal İstihbarat Sistemi (NSG), hem coğrafi istihbarata entegre edilmiş çoklu istihbarat ortamında bilgi üretmek için gerekli olan teknoloji hem de politikalar, yetenekler, doktrinler, faaliyetler, insanlar, veriler ve organizasyonların bir kombinasyonu olarak tanımlanmaktadır.⁴⁹ ABD'nin 2003 Irak İşgali sırasında uydudan elde edilen görüntüler ile NGA'nın varlığının gerekliliğini ortaya koymuştur. NGA sağladığı görüntüler ile diplomatik girişimleri, insani yardımları ve yeniden yapılanma çabalarını ortaya koymakla kalmayıp ticari görüntüler, Patriot füzesi ve hava savunma bataryaları için konuşlandırma yerlerinin belirlenmesine yardımcı olmuştur.⁵⁰ ABD, NGA için 2000-2006 yılları arasında yaklaşık 7 milyar dolarlık harcama yapmıştır.⁵¹ Bu harcamalar ABD'nin ulusal güvenliği açısından coğrafyanın ne kadar önemli bir düzeyde olduğunu göstermektedir.

4. Sonuç

Coğrafya, bir devletin kuruluşundan itibaren onun hedeflerini belirlemede ve bekasını sağlamada önemli bir rol oynamıştır. Coğrafyanın stratejik bir olgu olarak kabul edilmesiyle birlikte devletler açısından da önemle bakılan bir bilim haline gelmiştir. Coğrafya ve coğrafi unsurlar tarihsel süreç içerisinde stratejik öneme sahip olmuştur. Bu sebeple devletlerin coğrafyaya bakışı da zamanla değişmiştir. Coğrafya, Uluslararası İlişkiler'i besleyen bir bilim olmakla birlikte aynı zamanda yön verebilmektedir. Devletler sahip olduklarını koruma algısı ve genişleme içgüdüleriyle hareket ettiklerinde coğrafyadan bağımsız bir ilerleme kat edemezler. Hedefler doğrultusunda oluşturulan politikalar coğrafi koşullardan bağımsız değerlendirilemez. Bu sebeple bu çalışmada coğrafi istihbarat kavramını oluşturan unsurlar analiz edilmiştir. Bu analizlerden hareketle coğrafi istihbarat kavramı tanımlanmış ve bir devlet açısından coğrafi istihbarat kavramının anlaşılmasındaki önem vurgulanmıştır.

⁴⁸ Tandarić, "Geospatial Intelligence: A Review of the Discipline in the Global and Croatian Contexts", 38

⁴⁹ Puneet Bhalla, "Geographic Information Systems: Enabling Knowledge-Based Operations". *CLAWS Journal*, Cilt: 1, Sayı: 1 (2013), 214

⁵⁰ Gary Weir, "The Evolution of Geospatial Intelligence and the National Geospatial-Intelligence Agency". *Intelligencer Journal*, Cilt: 21, Sayı: 3, (2015), 57

⁵¹ Crampton, vd., "The New Political Economy of Geographic Intelligence", 209.

Coğrafya tarihsel süreç içerisinde hem askeri hem de ulusal güvenlik konusunda stratejik planlamanın bir unsuru olarak görülmüştür. Devletler toplumsal, sosyo-politik ve ekonomik temellerini oluşturan coğrafi koşullarını karar alma sürecinde görmezden gelemez. Bu minvalde coğrafi istihbarat kavramı bir devletin bekası için her anlamda besleyici bir rol oynamaktadır. Devletler coğrafi koşulları tahlil ederken yalnızca yeryüzü şekillerine bağlı kalmayıp aynı zamanda iklim, doğal kaynaklar ve nüfus konusuna da odaklanmalıdır. Coğrafi istihbarat devletlerin birbirleri hakkında bilgi toplama aşamasında faydalandıkları ve çıkarlarını korumak amacıyla aktif olarak kullandıkları bir yöntemdir. Bu çalışmamızda coğrafi istihbarat kavramının kapsamı verilerek devletler açısından kullanım yöntemleri ifade edilmiştir. Coğrafyanın yalnızca yeryüzü şekillerinden ibaret olmadığı ifade edilirken aynı zamanda diğer alanların coğrafya ile ilişkisi ifade edilmiştir. Bir devletin jeopolitik konumuna bağlı olarak dost veya düşman algılamaları o devletin coğrafi istihbarat bakımından elde ettiği bilgilerin analizine bağlıdır. Yalnızca jeopolitik konumu değil aynı zamanda sahip olduğu doğal kaynaklar da bu konuda etkili bir unsurdur. Yeryüzü şekilleri, jeopolitik konum, nüfus, iklim, doğal kaynaklar ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan jeo-uzamsal yöntemler de coğrafi istihbaratın kapsamı içinde değerlendirilmiştir. Böylece coğrafi istihbarat kavramının neleri kapsadığı ifade edilmiştir. Bu çalışma coğrafi istihbarat kavramı hakkında yapılacak çalışmalara yol gösterici olması bakımından literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu çalışma coğrafi istihbarat kavramı hakkında yapılacak çalışmalara yardımcı kaynak olarak kullanılması öngörülmüştür.

Devletler bekasını daim kılmak amacıyla güvenlik ve savunma stratejileri konusunda sürekli politikalar üretmektedir. Bu politikalar devletlerin neleri tehdit olarak algıladığıyla ilgilidir. Devletler, olası çatışma durumunda yukarıda ifade edilen coğrafi istihbarat kavramının kapsamlarından bağımsız hareket etmesi, o devletlerin zafer elde etme ihtimallerini azaltan bir durum haline gelebilecektir.

Kaynaklar

- Ateş, Ahmet “Current Challenges and Trends in Intelligence”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9 sy. 1, (2020): 177-204.
- Belge, Rauf ve Şahin, Cemalettin. “İbni Haldun’da Coğrafi Determinizm”, *Akademik Bakış Dergisi* 57, (2016): 439- 467.
- Beşe, Ertan ve Seren, Merve “Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi”, *Polis Bilimleri Dergisi* 13, sy. 3, (2011): 123-145.
- Bhalla, Puneet “Geographic Information Systems: Enabling Knowledge-Based Operations”. *CLAWS Journal* 1, sy. 1 (2013): 201-219.
- Bilgili, Münür ve Kocalar, Ali Osman. “Coğrafya Nedir?” *Liberal Düşünce*, sy.99 (2020): 145-162.
- Buhaug, Halvard ve Gates, Scott “The Geography of Civil War”. *Journal of Peace Research* 39, sy. 1 (2002): 417-433.
- Bulut, Murat “İstihbarat Başarısızlığına Analitik Bir Yaklaşım: Tanımı, Sebepleri ve Çözüm Önerileri”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 19, sy. 1 (2017): 67-90.
- Crampton, Jeremy W., Roberts, Susan., Yedik, Poorhuis. “The New Political Economy of Geographic Intelligence”, *Annals of the Association of American Geographers* 104, (2014): 196-214.
- Çakır, Miktaç “Uluslararası İlişkiler ve Beşeri Güç Açısından Demopolitika”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* 1, sy. 3 (2014): 39-52.
- Doğan, M. Said “Nüfus Hareketleri ve Sosyal Değişme”, *Journal of Social Policy Conferences*, sy. 49 (2010): 659-675.
- Dumankaya, Elif Merve “Uluslararası İlişkiler ve Güç Kavramı”, *Trend Analizi*, Erişim Tarihi 14 Mart 2022, https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/81201991930923_stm_uluslararasi_iliskiler_ve_guc_kavrami.pdf , (2019).
- Gilpin, Robert. “The Theory of Hegemonic War”, *The Journal of Interdisciplinary History* 18, sy. 4 (1988): 591–613.
- Granieri, Ronald “What is Geopolitics and Why Does It Matter?”, *Orbis* 54, sy. 4 (2015): 491-504.
- Gray, Colin. “Inescapable Geography”, *Journal of Strategic Studies* 22, sy. 2 (1999): 161-177.
- İşcan, İsmail Hakkı “Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları”, *Uluslararası İlişkiler* 1, sy. 2 (2004): 47-79.
- Karnıbüyük, Mustafa. “İklim, Coğrafi Konum, Yer Şekilleri ve Denizlerin Siyasi Coğrafya Üzerindeki Etkileri”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14, sy. 1 (2019): 167-185.
- Kaya, Faruk “Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Dünya Siyasetindeki Yeri”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3, sy. 2 (2017): 1-14.
- Meigs, Peveril. “Some Geographical Factors in the Peloponnesian War”, *Geographical Review* 51, sy. 3, (1961): 370–380.

- Murray, Williamson, Knox, MacGregor ve Bernstein, Alvin. *The Making of Strategy: Rulers, States, And War*, England: Cambridge University Press, 1994.
- O'Toole, Greg. "War Is God's Way of Teaching Us Geography" *Quote Investigator*. Erişim Tarihi 1 Mart 2022, <https://quoteinvestigator.com/2014/05/19/geography/>
- O'Sullivan, Patrick ve Miller, Jesse W. *The Geography Of Warfare*, New York: Routledge, 2015.
- Owens Mackubin Thomas, "Strategy and the Strategic Way of Thinking", *Naval War College Review* 60, sy. 4 (2007): 111-124.
- Özdağ, Ümit. "Stratejik İstihbarat Avrasya Dosyası", *İstihbarat Özel* 8, sy.1 (2002): 109-149.
- Roskin, Michael. *Çağdaş Devlet Sistemleri; Siyaset, Coğrafya, Kültür*(B. Seçilmişoğlu, Çev.), Ankara: Adres Yayınları 2009.
- Sloan, Geoffrey, *Geopolitics, Geography and Strategic History*. Abingdon, UK: Routledge, 2017.
- Tandarić, Neven "Geospatial Intelligence: A Review of the Discipline in the Global and Croatian Contexts", *Kartografija i Geoinformacije* 14, sy. 1 (2015): 38-49.
- Tünay, Bekir "Jeopolitik Tehditler Karşısında: Yurtta Sulh, Cihanda Sulh ", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 2, sy. 6 (1968): 743-756.
- Tzu, Sun. *Savaş Sanatı*(A. Demir, çev.), İstanbul: Kartaş Yayınevi, 2008
- Ulan, Mehlika Özlem "Dünyadaki Nüfus Artışı Konusuna Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler Yaklaşımları", *Sosyal Bilimler Dergisi* 5, sy. 31 (2018): 82-92.
- Weir, Gary "The Evolution of Geospatial Intelligence and the National Geospatial-Intelligence Agency". *Intelligencer Journal* 21, sy. 3 (2015): 53-59.
- Yalçın, Gültekin., Demircan, Mesut., Ulupınar, Yusuf., Bulut, Emin. *Klimatoloji-I*, Ankara: DMİ Yayınları, 2005.
- Yılmaz, Veysel ve Barışık, Salih. "Jeopolitik Konum, Savaş, Terör, İklim ve Uluslararası Göç", *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* içinde, ed. Salih Barışık: 168-197 Ankara: Gazi Kitapevi, 2020.

ARAP YARIMADASI GÜVENLİK FAALİYETLERİNİN YAPISAL İNCELEMESİ

Özdemir AKBAL*

1. Giriş

Yapısal etkileşimin gerçekleşmesi uluslararası politika ve güvenlik alanında devletlerin politika üretme süreçlerinin tanımlanabilmesi için önem arz etmektedir. Yapısal tartışma genel olarak uluslararası politika, özelde de güvenlik politikası bağlamında güncel sorunları da ifade ettiğinden önemini korumaya devam etmektedir. Genel bir okumayla, Yapısal Realizm bağlamında açıklayıcılık sorunu ortaya çıktığına dair görüşler ortaya konmaktadır. Ancak Kenneth N. Waltz'un Theory of International Politics adlı kitabında açık bir şekilde belirttiği gibi özniteliklerin devletin oluşumuna direkt etkisinin olduğu hususu dikkate alınmalıdır.⁵² Buna ek olarak Waltz'un aynı çalışmasında organizasyonların da sistemik yapıya etkisinin olduğunu belirtmektedir.⁵³ Waltz yine aynı çalışmada devletlerin birbirine karşı konumlanması sonucu karşılıklı olarak birbirlerini kısıtladığı ve sınırladığını belirtmektedir.⁵⁴ SSCB'nin yıkılışı sonrası dönemde yeni bir dünya düzeni dolayısıyla farklı bir sistemik yapının oluştuğu görüşleri de daha cesur bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır. Uluslararası politika analizi bağlamında teorik eleştiriler 1970'lerde ortaya çıkan krizlerle başlasa da⁵⁵ SSCB'nin yıkılması ile daha yoğun bir hal almıştır. Bu krizli dönemde ABD hegemonyasının sona erdiği iddiası ile yeni bir yapının oluştuğunun yoğun bir şekilde iddia edildiği zaman dilimini ifade etmektedir. Bu önermeler yapının durumunun incelendiği bölümde ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

Güvenlik tanımlamaları bu şartlar altında dönemsel politik durumların tanımlanması üzerine kurulu olduğu için aynı yazarın kendi eserini sürekli güncellemesi halini beraberinde getirmiştir. Joseph S. Nye, Jr., tarafından ortaya konan yumuşak güç yaklaşımı çok kısa bir süre sonra akıllı güç tanımı ile revize edilirken, Barry Buzan gibi güvenlik çalışmaları alanında çokça atf alan akademikler de çalışmalarını ABD'nin hegemonik kapasitesinin yanlış değerlendirilmesi dolayısıyla revize etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu şartlar altında

* Dr; Trakya Üniversitesi; ozdemirakbal@gmail.com; 0000-0001-7030-7946.

⁵² Kenneth N. Waltz, Theory of International Politics, (Massachusetts: Addison Wesley Publishing Co., 1979).

⁵³ Waltz, Theory of International Politics.

⁵⁴ Waltz, Theory of International Politics.

⁵⁵ Bkz: Robert O. Keohane, After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy, (New Jersey: Princeton University Press, 1984)., Robert Gilpin, War and Change in World Politics, (Cambridge: Cambridge University Press, 1981).

çalışmaların eski yahut yeni olmasından ziyade geçerliliği hususu bu çalışmanın konusu haline gelmekte, sistemik yapıyı tanımlayan, alt sistemik yapının etkileşim birimlerini ortaya koyan çabası ile de tündengelim metodu kullanılacaktır. Böylece çalışma sistemik seviye ile alt sistemik seviye arasındaki ilişkiyi özniteliksel ve koalisyonlarla ilgili bağlamda ele almak suretiyle nadiren çalışılan bir perspektifi kullanarak farklılaşacaktır.

2. Sistemik Yapının Tanımı

Bu kısımda sistemik yapının tanımlanması, özniteliklerin ve koalisyonların sistemik seviyede eyleyen en önemli birim olarak devletin oluşumuna etkisi ele alınarak sistemik seviye ile alt sistemik seviye arasında bağıntı açıklanacaktır. Waltz, sistemik uluslararası politika yapısının eyleyen birimler olarak devletlerin birbiri karşısında konumlanmasına tabi olarak birbirlerini etkilerken yapıdan da etkilendiklerini ve aynı zamanda kendi özniteliklerini de bu ilişkinin etkilediğini belirtmektedir.⁵⁶ Bu ifadeye dayanarak sistemik yapının, yapı içinde eyleyen birimler tarafından oluşturulduğunu, yapı içinde eyleyen birimlerin de özniteliklerine bağlı olarak eyleme kapasitesine sahip olduğunu belirtmek mümkündür. Bu noktada yapının tanımlanması birimlerin karşılıklı konumlanmasına bağlıken; birimlerin ortaya çıkışı ve oluşumu da özniteliklerle ilintilidir. Dolayısıyla yapı açıklanmadan önce dış politika ilişkisi olarak tanımlanabilecek bir ilişki düzeyinin ortaya konması gerekmektedir. Sistemik yapıda eyleyen birimlerin öznitelikleri ile olan ilişkileri sabit kalmak kaydıyla birbirleri ile olan ilişkileri sistemik yapıdan bağımsız olarak dış politika analizi çerçevesinde ele alınabilir.⁵⁷ Bu iki seviye arasında dikkat çekici bir fark mevcuttur. İlk tanımlamada sistemik yapının eyleyen birimlere bir etkisi söz konusuysen, ikinci tanımlamada sistemik yapının etkisi olmaksızın birimlerin birbiri ile olan etkileşimi söz konusudur. Ancak ikinci tanımın sistemik yapının etkisinden azade olarak ele alınması analiz hatalarına yol açabilmektedir. Zira sistemik yapının etkisinden bağımsız olarak bir devletin güç kapasitesinin kullanılabilmesinin çok daha geniş olduğu ifade edilebilmektedir. Oysa MAD anlaşması klasik bir örneği oluşturduğu halde yapının etkisi birimlerin kapasitesini yönlendirmekte, Waltz'un belirttiği gibi devletler yapı içinde bir birlerini kısıtlamakta ve sınırlamaktadır.⁵⁸ Bu durum güvenlik analizinin de sistemik yapıdan bağımsız bir şekilde ortaya konamayacağını göstermektedir. Ancak sistemik yapı ile alt sistemik yapının ilişkisi açısından öznitelik kavramı açıklanmalıdır.

⁵⁶ Waltz, *Theory of International Politics*, 100.

⁵⁷ Waltz, *Theory of International Politics*, 99.

⁵⁸ Waltz, *Theory of International Politics*, 100.

Öznelikler, bir toplumsallaşma unsuru olarak rekabet ortamında ki, bu rekabet ortamını Waltz; ihtilâller, devrimler gibi olaylar olarak tanımlamaktadır, ortaya çıkan yapılar olarak tanımlamaktadır.⁵⁹ Özneliklerin örgütlü bir birim haline dönüşmesi⁶⁰ devletin oluşum süreci için de önemlidir. Zira özneliklerin örgütlü bir birim haline dönüşmesi aynı zamanda sistemik yapıda eyleyen birim olarak devletin niteliğini belirleyen önemli bir özelliktir. Tam olarak bu nokta Yapısal Realist perspektifin yoğun bir şekilde eleştiriye tabi tutulduğu dış politika yapım sürecinin yahut devletlerin iç politik yapılarının dikkate alınmadığı hususuna dair yaklaşımlara zemin hazırlamaktadır. Ancak Waltz; devletin oluşumuna katkıda bulunması hasebiyle özneliklerin tanımlanması, düzenlendiği ilkelerin tespit edilmesi, birimler arası yeteneklerin dağılımının tespit edilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁶¹ Bu yaklaşım özneliklerin devletin oluşumuna ve devletin oluşumunun da dış politika yapım sürecine etkisi açısından mühim olmakla birlikte sistemik yapının oluşuktan sonra değişimi için II. Dünya Savaşı sonrası dönemde olduğu gibi öncesine nazaran güç unsurları ve dağılımında muazzam derecede değişimlerin ortaya çıkması gerektiği gözden kaçırılmamalıdır. Bu hususa dayalı olarak Waltz, SSCB'nin dağılışı sonrası dönemde gerçekleşen olayları sistemik yapının değişimine dönük bir krizden ziyade sistemik yapının içinde gerçekleşen ama yapısal değişimi tetiklemeyen bir kriz olarak tanımlamaktadır.⁶² Dolayısıyla özellikle SSCB'nin yıkılışı sonrası ortaya konan güvenlik ve güç mücadelesi analizlerindeki yeni dünya düzeni gibi ifadelerin güç analizinin tekrar tekrar revize edilmesiyle düzeltilebilir hale geldiğine dikkat etmek gerekmektedir.

3. Sistemik Yapı-Altsistemik Yapı

Yapı analizinde organizasyonların da dikkate alınması gerekliliği Waltz tarafından belirtilmiştir.⁶³ Devletlerin sistemik yapı içinde birbirine karşı konumlanması sürecinde iş birliği de en az çatışma kadar olağan ve süregelen bir durumdur. Hatta devletler aynı anda hem çatışma hem de iş birliği yürütebildiği farklı güvenlik alanlarında da eyleyebilmektedir. Böyle bir durumda sistemik yapının etkilendiği bir koalisyonlar tanımı ortaya konabilir mi sorusu sorulmalıdır. Özneliksel özelliklerin oluşturduğu birim olarak devlet, sistemik yapı içinde eyleyen bu birimlerin oluşturduğu koalisyonlar da sistemik yapıyı etkilemektedir. Buna ek olarak bu koalisyonlar, birimleri de özneliksel açıdan etki altına alabilmektedir. Toplumsallaşma süreçlerinin özneliklerle ilintili olduğu dikkate alınacak olursa; Moskova'da,

⁵⁹ Waltz, Theory of International Politics, 76.

⁶⁰ Waltz, Theory of International Politics, 78.

⁶¹ Waltz, Theory of International Politics, 82.

⁶² Kenneth N. Waltz, "Structural Realism after the Cold War", International Security 25, sy. 1 (2000): 5.

⁶³ Waltz, Theory of International Politics, 100.

Soğuk Savaşın son döneminde McDonalds isimli hamburger zincirinin açılması koalisyonların devletler üzerindeki etkisi açısından bir örneği oluşturabilir. Zira II. Dünya Savaşı sonrası dönemde SSCB'nin toplumsallaşma süreçleri bağlamında Amerikan kültüründen uzak kalma çabası sistemik yapıya etki eden birimlerin etkileşimi dolayısıyla uzun sürmemiştir. Bu ölçekten bakıldığında, Batı Yarıküre koalisyonu olarak adlandırılabilir ve liderliğini ABD'nin yaptığı ittifak şekli, yapı içinde eyleyen başka bir birimin öznitelikselsel halini etkileme imkanına sahip olmuştur. Buna ek olarak koalisyonların güvenlik hususunda da birlikte hareket etme imkan ve kabiliyetleri de mevcuttur.

Koalisyonları birer topluluk olarak niteleyen bir çalışma Deutsch ve arkadaşları tarafından ortaya konmuştur.⁶⁴ Bu çalışmada Kuzey Atlantik alanı bir politik topluluk olarak nitelenmekte ve bu topluluğun etkileşimi sonucu bir güvenlik toplumunun ortaya çıktığı belirtilmektedir. Deutsch'dan sonra Buzan da güvenlik toplulukları hususuna dayalı bir coğrafi tanım ortaya koymuştur.⁶⁵ Bu yaklaşıma göre ise Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya birer güvenlik topluluğu oluşturmaktadır. Buzan, çalışmasından altı yıl sonra Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi ifadesiyle oluşturduğu araştırmasını yayımlamıştır.⁶⁶ Bu noktada güvenlik toplulukları bağlamında koalisyonların coğrafi olarak tanımlanma hususunda ne denli etkin bir açıklayıcılık getirildiği tartışılmalıdır. Zira güvenlik toplumunu oluşturduğu ifade edilen birimlerin aynı coğrafya üzerinde bulunmasına yoğunlaşan bu yaklaşımların sistem-alt sistem yapı ilişkisinde açıklayıcılığı kısıtlı kalmaktadır. Bu noktada bir örneklem bağlamında ortaya konan önermelerin test edilmesi gerekmektedir.

4. Arap Yarımadası Güvenlik Topluluğu Yapısı

Güvenlik topluluğu ifadesi coğrafi olarak tanımlanmakta buna istinaden ortak tehdidin gelişimi haricinde kültürel bir benzeşme ile de ifade edilmektedir. Bu ölçekten hareketle Arap Yarımadası Devletleri açısından böyle bir durumun analizi faydalı olacaktır. Bu önermelere bakıldığında tıpkı Kuzey Atlantik politik topluluğu gibi bir Arap Yarımadası topluluğu varlığından söz edilmesinin mümkün olup olmadığı önemlidir. Ancak Deutsch'un ortaya koyduğu Kuzey Atlantik tanımı ile Buzan'ın ortaya koyduğu Kuzey Amerika güvenlik toplumu birbirinden hayli farklıdır. Üstelik Buzan'ın ortaya koyduğu güvenlik bölgesi olarak tanımlanan Batı Avrupa tanımı da geçerliliğini yitirmiştir. Ek olarak Arap Yarımadasında yaşanan Katar

⁶⁴ Karl Deutsch vd., *Political Community and the North American Area*, (Princeton: Princeton University Press, 1957).

⁶⁵ Barry Buzan, "Rethinking security after the Cold War". *Cooperation and Conflict* 32, sy1 (1997): 5-28.

⁶⁶ Barry Buzan, "Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World", *Theories of New Regionalism* içinde, Editörler: Fredrik Söderbaum ve Timothy M. Shaw, (New York: Palgrave, 2003), 140-159.

krizleri bile tek başına bu ölçekte gerçekleştirilecek bir tanımlamayı sorgulanabilir hale getirecektir.

Bu şartlar altında özniteliksel olarak Arap Yarımadası devletlerinin genel bir tanımına gidilmek zorunluluğu mevcuttur. Arap Yarımadası devletlerinin özniteliksel açıdan ortaya çıkışı Waltz'un tanımında olduğu gibi ayaklanma ve belli başlı grupların bu faaliyetleri yönlendirmesi üzerine kuruludur. Bu açıdan toplumsallaşma süreci de devletleri oluşturan belli başlı grupların idaresi altında gerçekleşmiştir. Böylece rantiyer devlet yapısına giden bir süreç oluşmuştur. Bu özellik başka bir araştırma konusu olmakla birlikte özniteliklerden doğan özelliklere bağlı olarak, devletin oluşumu ve bu oluşumun uluslararası politika alanında eyleme biçimi açısından kısaca değinilmelidir. Bu özellikli devletlerde sermaye yoğun askeri kurumsallaşma gücün ve idarenin önemli bir faktörüdür.⁶⁷ Askeri gücün temini ve tehdit karşısında birleşme aynı zamanda bir ardına takılma (bandwagoning) etkisi de yaratmaktadır. Bu şartlar altında Arap Yarımadası devletlerinin özniteliksel özelliklerinin Emperyal dönemde Büyük Britanya ardından da ABD tarafından etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu şartlar altında Arap Yarımadası güvenlik topluluğu olarak değerlendirilebilecek yapının sistemik yapının başat gücü yönlendirmesi ile politik faaliyetlerini ortaya koyduğunu belirtmek mümkündür. Bu durumda sistemik yapı ile güvenlik faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan alt sistemik yapı arasında bir ilişki olduğu da açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ancak bu aşamada güvenlik topluluğu olarak nitelendirilen Arap Yarımadası devletleri ilişkisinin örneklerle değerlendirilmesi gerekliliği belirmektedir.

Bu aşamada Deutch ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada yer alan bütünleşik (amalgamated) ve çoğulcu (pluralistic) güvenlik toplulukları arasındaki farka kısaca değinmek gerekmektedir. Bütünleşik güvenlik toplulukları bir entegrasyon içerisinde iken, çoğulcu güvenlik toplulukları daha gevşek bir yapıda hareket etmektedir.⁶⁸ Bu noktada Arap Yarımadası için güvenlik topluluğu ifadesi kullanılırken terimin içi doldurulmak zorundadır. Bu açıklamalar için de örneklere ihtiyaç vardır. Arap Yarımadası devletlerinin belli bir seviyedeki kültürel benzeşimi mevcudiyetini korusa da devlet olmanın getirdiği yarışmacı iş birliği başat politik davranış biçimini belirlemektedir. Bu durumun en klasik örneği tekrar tekrar ortaya çıkan Katar krizleridir. Körfez İş Birliği Konseyi'nin kuruluşundan itibaren defaatle yaşanan bu krizlerin sonuncusu 2017'de zuhur etmiş olmakla birlikte şu an üye devletlerin İsrail ile

⁶⁷ Alexander Wendt ve Michael Barnett, "Dependent State Formation and Third World Militarization", *Review of International Studies* 19, sy. 4 (1993): 323. (321-347).

⁶⁸ Deutsch vd., *Political Community*, 6.

normalleşmesi süreci yaşanmaktadır. Bu noktada krizlerin süresiz bir şekilde devam ettirilemeyeceği, krize taraf olan devletlerin sistemik yapıda eyleyen başat devletlerle olan ilişkileri ve krize taraf olan devletlerin kapasitelerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede Arap Yarımadası devletleri özellikle Suudi Arabistan ve Katar başta olmak üzere hem ekonomik hem de güvenlik ilişkileri bağlamında ABD ile yakın ilişkiler ortaya koymaktadır. Bu ilişkilerin getirmiş olduğu yönlendirme kapasitesi de Arap Yarımadası devletlerinin birbirleri ile olan krizlerine rağmen ABD tarafından bir ortak paydada birleştirilebilmesine sebep olmaktadır. Katar, NATO üyesi olmayan başat müttefik sıfatını haizdir. İbrahim Anlaşmaları süreci ile diğer Arap Yarımadası devletleri için de bu statüye dair çalışmalar yapılmaktadır. Buna ek olarak tüm Arap Yarımadası devletleri İsrail ile ilişkilerini “normaleşme” adı altında tesis etmektedir. Suudi Arabistan’ın gerek Çöl Fırtınası Operasyonu gerek de Irak işgali sürecinde ABD’ne verdiği destek de sistemik yapının başat gücü ile alt sistemik yapının başat gücünün ilişkisine örnek oluşturabilecek pek çok olaydan sadece ikisidir.

5. Sonuç

Bölgesel güvenlik tanımlamaları ismiyle müsemma bir şekilde coğrafi bir kısıtlama ile ortaya konmaktadır. Ancak bu coğrafi kısıtlamalar hususunda net bir mutabakatın ortaya çıktığını belirtmek mümkün değildir. Bu şartlar altında tanımlanan coğrafi yapıların ihtilafı bir yana sistemik yapıda eyleyen başat güç olarak ABD’nin Arap Yarımadası devletleri bağlamında devam edegelen etkisi de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu ilişki çerçevesinde Arap Yarımadası politik topluluğu güvenlik faaliyetlerinin de coğrafi olmaktan ziyade politik bir yapısı olduğu açıktır. Zira kültürel pek çok ortak paydası bulunan devletler arasında ortaya çıkan krizler bu devletlerle neredeyse hiçbir kültürel ortak paydası bulunmayan bir devletin çaba ve yönlendirilmeleriyle aşılmaktadır. Arap Yarımadası güvenlik topluluğu tanımlaması yapılabilecek devletlerin özniteliksel kapasiteleri ve birim olarak devletlerin alt sistemik yapıda karşılıklı konumlanmaları geçici krizlere yol açsa da sistemik yapı içindeki başat birimlerden biri olan ABD tarafından eşitlenerek kısıtlanmaktadır. Böylece sistemik yapı ile etkileşimde olan altsistemik yapı unsurlarının özniteliklerine dayalı eyleme biçimlerinin birbiri karşısında yarattığı etkileşimin sistemik yapının başat unsuru tarafından yönlendirilebildiği bir ilişki ağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Askeri kapasite kadar ekonomik kapasite de güvenlik politikasının bir unsurudur. Bu unsurun etkileri özellikle Arap Yarımadası güvenlik topluluğu bağlamında daha net bir şekilde görülmektedir. Zira bölge devletleri ABD liderliğindeki güvenlik yapısına askeri olmaktan

ziyade ekonomik faaliyetler bağlamında katkıda bulunmaktadır. Bu özellikleri ve Amerikan askeri faaliyetlerine yarattıkları alanlar dolayısıyla da seçkin müttefik tanımlaması ile taltif edilmektedirler. Böylece güvenlik faaliyetinin bir parçası olarak ekonomik faaliyet unsurları da yer almaktadır. Bu yapısı ile Arap Yarımadası güvenlik topluluğu başat yapının etkisi ile tanımladığı ortak tehditler karşısında bir dengeye kavuşmakta buna dayalı olarak da benzeri politikalar üretilmektedir. Sistemik yapı seviyesi ile alt sistemik yapı seviyesi ilişkisi uluslararası politika teorisinde önemli bir açığı kapatma kapasitesine sahip olma ihtimalinden dolayı daha geniş çaplı araştırılmayı hak eden bir alan olarak varlığını sürdürecektir.

Kaynakça

- Buzan, Barry. "Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World". Theories of New Regionalism içinde, Editörler: Fredrik Söderbaum ve Timothy M. Shaw, 140-159, New York: Palgrave, 2003.
- Buzan, Barry. "Rethinking Security after the Cold War", Cooperation and Conflict 32, sy.1 (1997): 5-28.
- Deutsch, Karl, Sidney A. Burrell, Robert A. Kahn, Maurice Lee, Jr., Martin Lichtenman, Raymond E. Lindgren, Francis E. Loewenheim ve Richard W. Political Community and the North American Area. Princeton: Princeton University Press, 1957.
- Gilpin, Robert, War and Change in World Politics, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- Keohane, Robert O. After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy, New Jersey: Princeton University Press, 1984.
- Waltz, Kenneth N. "Structural Realism after the Cold War", International Security 25, sy. 1 (2000): 5-41.
- Waltz, Kenneth N. Theory of International Politics, Massachusetts: Addison Wesley Publishing Co., 1979.
- Wendt, Alexander ve Michael Barnett. "Dependent State Formation and Third World Militarization". Review of International Studies 19, sy. 4 (1993): 321-347.

KİTAP ÖZETİ

Fethi ÇİFTÇİ⁶⁹

SCIENTIFIC AND TECHNICAL INTELLIGENCE ANALYSIS

Robert M.Clark, “Scientific And Technical Intelligence Analysis”, *Studies in Intelligence*, v.19.1975, pp.39-48, https://www.cia.gov/readingroom/docs/scientific_and_t.pdf

İngiltere 1939'da Hava Kuvvetleri İstihbaratına bir bilim insanı atamak istemişti. O zamana kadar hiç bir bilim insanı bir istihbarat birimi için çalışmamıştı. Bu nedenle bu fikir bir devrimdi. Fizikçi R. V. Jones'a bu iş verildi. Jones'ın ilk işi geliştirilmekte olduğuna inanılan "Almanların yeni silahlarını" çalışmaktı. Bu silahlardan ilki Almanların Knickebein dedikleri kör bomba sistemiydi. Jones, Knickebein'in Londra'nın bir mil görüş alanı üzerinde bir dizi radyo ışınlarını kullandığı sonucuna vardı. Alman bombacıları bir ışın üzerinde uçarken ve radyo alıcıları ikinci bir ışının üzerinde olduğunu gösterince bombalarını bırakıyorlardı. Jones'ın işaret etmesiyle Winston Churchill 21 Haziran 1940'ta bir RAF araştırma uçağına emir verdi ve Jones'ın tahmin ettiği sık kullanılan sinyaller doğru çıktı.

Bu bilgiyle İngilizler ülkelerinin kırsal kesimi üzerinde Almanların aylarca dağınık bomba yüklemesine neden olan ve Knickebein'in sinyallerini dağıtan sinyal kesiciler inşa edebildiler. Böylece II. Dünya Savaşı boyunca Almanların yeni radyo navigasyonları geliştirmesi ve İngilizlerin buna karşı hamle yapması olan ünlü "ışın savaşları" başlamış oldu. Jones II. Dünya Savaşı boyunca birçok zorlu Bilimsel ve Teknik İstihbarat Analizi (BTİ Analizi) sorunu çözmeye devam etti ve bugün yaygın olarak "BTİ Analizinin babası" olarak bilinmektedir. II. Dünya Savaşı süresince Jones'ın üzerinde çalıştığı BTİ Analizinin ana prensiplerini incelemek bugün eskisi kadar faydalıdır.

BTİ Analizinin Amaçları

Jones'tan bu yana BTİ Analizinin birincil amacı düşmanın yeni silahlarını tanımak ve onların karakteristik özelliklerini tanımlamaktır. Bir defa düşman silahlarının karakteristik özellikleri bilinince, düşmanın silahı kullanımındaki taktiğini ve stratejisini bilmek de peşi sıra

⁶⁹ İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Programı Öğrencisi, Öğr. No: 35213460001, Orcid: 0000-0001-9369-8847, fethiciftci63@hotmail.com

takip eder. Örneğin, Sovyetlerin erken ateşleme sisteminin genişliği Batı Avrupa ve deniz kuvvetleri için mi yoksa küresel olarak ABD'ye mi karşı kullanabileceği açısından önemliydi. Ayrıca bir kere düşman silah sisteminin karakteristiği bilindi mi, karşı önlemleri almak daha kolay olmaktadır. Örneğin, SA-2 yani karadan havaya savunma sistemi hakkında birçok şeyin bilinmesi Kuzey Vietnam'ı savunmada kullanılmıştır. B-52 uçaklarıyla Kuzey Vietnam'a karşı saldırıya karar verdiğimizde SA-2 karşı önlemler alabildik ve Kuzey Vietnam'ın hava savunma sistemi tamamen etkisiz kaldı. Diğer taraftan Mısır'da Yom Kippur Savaşı'ndan önce, savaşta kullanılan SA-6 hava savunma sistemi hakkında çok az şey biliyorduk. Bu nedenle bu bilgi eksikliği İsrail'in büyük miktarda saldırı uçağını Mısır hava savunma sistemi karşısında kaybetmesine yol açtı.

BTİ Analizinin Durumları

Jones karşılaştığı BTİ Analizinin durumlarının üç genel kategoriye ayrıldığını fark etti. Maalesef, Jones'ın zamanından bu yana BTİ analistleri dördüncü bir durumla da uğraşmak zorundalar.

BTİ Analizinin Birinci Durumu

Biz Silah Geliştiriyoruz - Onlar Silah Geliştiriyorlar

BTİ Analiz birimi elemanlarının en yaygın uğraştığı durum budur. Biz ICBM geliştiriyoruz, Sovyetler geliştiriyor. Biz MIRV'leri ICBM'lerimize koyuyoruz, Sovyetler de MIRV'lerine ICBM'ler koyuyor. Sovyetler ABM sistemi geliştirdi, biz ABM sistemi geliştirdik. İki taraf şu an lazer öldürücü silah geliştiriyor. Böyle uzayıp gidiyor. Bu durumda BTİ Analizi personelinin işi o kadar zor değil, çünkü ülkesinin uzmanlarını belirli bir silah sistemine yönlendirebilir. Fakat kendi uzmanlarını kullanmanın tuzakları vardır. Tuzakların klasik bir örneği "SS-6 Olayı"dır. Birleşik Devletler ICBM uzmanları Sovyet füzelerine karşı ülkelerinin yaklaşımını kullanmakta ısrar ettiler, böylelikle SS-6'nın değerlendirmesiyle ilgili yıllarca doğru değerlendirme yapmakta gecikteler.

BTİ Analizinin İkinci Durumu

Biz Silah Geliştiriyoruz - Onlar Geliştirmiyorlar

Bu durumda istihbarat elemanları gerçek bir durumla karşı karşıyalar: BTİ Analizinde bir tahmini çürütmek hemen hemen imkânsızdır. Yabancı bir gelişme hakkında istihbari bilgi olmaması gelişmenin olmadığı anlamına gelmez. 1960'larda Hava Kuvvetleri istihbarat elemanı

olarak, yıllarca Bileşik Devletler Hava Kuvvetleri'nin "SSCB muhtemelen önleyici uçakları için pulse-doppler radar geliştiriyor" ve "SSCB Birleşik Devletleri'n SAGE sistemine benzer bilgisayarlı hava savunma sistemi kullandığı bekleniyor." Yıllar sonra, bugüne kadar Sovyetler hala ikisini de yapmadığını söyleyebiliriz. Fakat iki tahmini 1974'te çürütmek 1964'te çürütmek kadar zordu. Söz konusu olan daha önce bahsettiğimiz işlerin ters gitmesidir. Bir kimse bunun nasıl Sovyetlerin Birleşik Devletler'e karşı stratejik bombalama olarak kullanmak niyetinde olmadığı sonucunu çıkarabilir, her ne kadar bu görev için uygun olmasa da?

BTİ Analizinin Üçüncü Durum

Biz Silah Geliştirmiyoruz - Onlar Geliştiriyorlar

Bu en tehlikeli durumdur. Burada BTİ Analizi istihbarat personelleri kendi ülkesinden gelen kuşuların üstesinden gelmek zorundadırlar. Bu şüpheler sıklıkla benzer yaklaşımları kullanan ve başarısız olan bilim insanlarıdır ve kendilerini aynı şeyi denemek isteyenlerin cesaretini kırmak zorunda hissedenlerdir. Bu durumun en dramatik örneklerinden biri Sovyetlerin gemisavar seyir füzesi geliştirmesidir. Birleşik Devletler'in istihbarat bölümleri 1960'ların başlarında Sovyet gemisavarlarının Birleşik Devletleri'n yüzey filosuna gerçek bir tehdit oluşturduğunu dillendirdiler. Tehdit ciddiye alınmadı, ta ki 1967'deki Altı Gün Savaşlarında Sovyet gemisinin İsrail Eliat savaş gemisini batırana kadar. Maalesef, Savunma Bakanlığı'nın birçok personeli sonra aşırı tepki göstererek, Birleşik Devletleri yüzey filosunu "bir grup oturan ördekler" olarak etiketlemiştir. Bakteriyolojik ve kimyasal savaşlar bölümündeki analistler Üçüncü Durumla daha çok haşır neşir olacaklardır. Şu an Birleşik Devletler bakteriyolojik ve kimyasal silah araştırmalarını durdurdu.

BTİ Analizinin Dördüncü Durumu

Biz Silah Geliştirmiyoruz - Onlar da Geliştirmiyorlar

İngilizler savaşın içinde oldukları ve akademik problemlerle kaybedecek vakitleri olmadığı için R. V. Jones asla bu durumla uğraşmadı. Dördüncü Durum en sinir bozucu olandır; İkinci Duruma benzer, fakat silah sistemini sorgulayarak geliştirmedığımız için fiziksel kısıtlamaların göz ardı edilme ihtimali vardır ve her hangi bir aktör oyunun her hangi bir kuralını her hangi bir zaman değiştirebilir. Dördüncü Durumla karşılaşmamız ilk Sayre Stevens'in "SAM Upgrade Blues"ta tanımladığı SAM'ın güncellenmesi problemiydi.

SAM güncellenmesi denilen Sovyetlerin SA-2'yi (sonrasında SA-5) kullanarak kısıtlı ABM savunma sistemi geliştirmesi ihtimali CIA analistleri ve üst düzey yetkilileri için hayatı

heyecanlı ve sinir bozucu yaptı. Ne zaman bir analist SAM güncellemesi üzerinde çalışsa ve sonuca ulaşmaya yakın olsa birisi yeni bir başlangıcı zorunlu kılan beklenmedik yeni bir pürüz buluyordu. SAM güncellenmesi meselesinden çıkarılacak birinci ders, biz daha fazla konvansiyonel istihbarat analizleri yapamayız. İstihbarat analistleri ‘‘X silah sisteminin kapasitesi nedir?’’ sorusunu cevaplayacaktır; ancak her geçen gün daha çok analist ‘‘Eğer... olursa?’’ sorularına muhatap olacaktır. Bunlar genellikle Dördüncü Durumun sorularıdır.

Geçen yaz, DDS&T istihbarat analistleri Sovyetlerin uzay temelli ABM sistemi geliştiriyor olabileceğini söylediler. Bu konsept hükümetin diğer bir istihbarat servisinden üst düzey yetkilisi tarafından önerilmektedir (ilginç bir şekilde, en çok önerilen Dördüncü Durum problemleri istihbarat havuzu dışında olan ancak onlarla irtibatı olanlar tarafından önerilmekte; nadiren istihbarat personelleri tarafından önerilmekte). Fikir Sovyetlerin yüksek ultraviyole ışınli lazerle güçlendirilmiş (25,000 mil yüksekliğinde) yörüngeye yerleştirilmiş bir program üzerinde çalışıyor olabileceğiydi. Lazer enerjisini uçuşun ortasında Birleşik Devletleri'nin ICBM'nin atmosfere dönüş araçlarına odaklar, sonrasında istediği kadar atmosfere dönüş araçlarına zarar verebilirdi. Işın gerçeği böyle bir program Sovyetlere ABD'nin Apollo Programına koyduğundan daha fazla kaynağa mal olacaktı. Ancak bir Sovyet programının kanıtı için bakmamız konusunda ısrar eden savunucuların en azından hiçbirinin gözünü korkutmuyor gibiydi. Hatırı sayılır zaman ve efor harcandıktan sonra Sovyetlerin uzay merkezli ABM lazer sistemi geliştirmediği sonucuna vardık. Maalesef, bu problem için muhtemelen ilk efordu. Dördüncü Durumun asla bitmeyen, tekrarlayan karakteristiği olduğu görünüyor.

BTİ Analizinin Kaynakları

Jones BTİ olaylarının üstesinden nasıl geldiğini insan başı analogisi üzerinden göstermektedir. Onun analogisinde gözler fotoğraf istihbaratını ve kulaklar sinyal istihbaratını simgelemektedir. İstihbaratın bu iki girdisi istihbaratı harmanlama görevi olan beyni beslerken, ne anlama geldiğini ve karar verme görevlerini yerine getirir. Analogiyi tamamlamak için ağzın yayma görevini temsil ettiği söylenebilir. Jones göz ve kulak hakkında yorum yapmış olmasına rağmen, bir BTİ analisti normalde altı çeşit bilgi kaynağını görevinde kullanır. Bunlar:

Fotoğraf istihbaratı

Sinyal istihbaratı

İnsan kaynakları

Yabancı literatür

Birleşik Devletler çalışmalarının sonuçları

Temel fiziksel kanunlar

Birçok istihbarat analistleri bunların ilk ikisini "sert" istihbarat olarak nitelerken, sonraki ikisini ise "yumuşak" istihbarat olarak değerlendirmektedir. Bu talihsiz terminoloji fotoğraf ve sinyal istihbarat bilgilerinin diğerlerinden daha güvenilir olduğu önyargısını yansıtmaktadır. Aslında, insan ve yabancı kaynak istihbaratları bizlere yabancı bilimsel ve teknik gelişmeler için değerli iç görüler sunmaktadır. Fakat bunların değerlendirilmesi ise, fotoğraf ve sinyal istihbarat kaynaklarından daha fazla yargılama ve analitik beceri gerektirmektedir.

Son iki kaynak -Birleşik Devletler çalışmaları ve ana fiziksel kanunlar- genellikle istihbarat kaynakları olarak düşünülmezler. Fakat bu kaynaklar size ne yapıldığını ve ne yapılabileceğini söylerler. Ve bunlar diğer kaynaklar kadar analitik analiz süresi isterler. Bazı durumlarda, daha fazla zaman alırlar; bazı analistler Sovyetlerden bilgi almayı Amerikan çalışmalarından bilgi almaktan daha kolay olduğunu iddia etmektedirler. İstihbarat analizi - Jones'ın analogisindeki beyinin gördüğü işlev- tüm kaynakları bir araya toplama ve sonuca ulaşma sürecidir. Bu zor bir süreçtir öyle ki, muhtemelen beyin işlevlerinden anlamaktan daha kolay değildir. En önemlisi Jones'ın "bilimsel istihbaratın ana prensibi" olarak tanımladığı ilkeler vardır.

Bilimsel İstihbaratın Ana Prensibi

On dördüncü yüzyıla gidilirse, William of Occam adındaki bir filozof bilimsel deneylerden en iyi sonuç çıkarma yolu üzerinde birçok düşünceler geliştirmiştir. Ulaştığı sonuç bilimsel araştırmalar için o zamandan beri yol gösterici ilke olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bilimsel istihbarat analistleri için tek ve en önemli rehber niteliği taşımaktadır. Sonuç Occam'ın usturası adındadır: gözlemlerini açıklamak için en az sayıda hipotez kullan. Occam'ın Usturası şu şekilde çalışmaktadır: farz edin ki, Sovyetlerin Washington'daki büyükelçiliği Karargâh Konferans Salonunda sunulan ve gizli olan bir belgeye erişti. Ben size şunu söyleyebilirim: "mühimmat deposunda dinleme cihazı var. Onu bulun." Cihazı parçalamayı bitirdikten sonra, geri gelip cihazın bulunmadığını söylüyorsun.

Benim cevabım: "Sovyetlerin gerçekten dinleme cihazını bu kadar kolay bulabileceğinizi mi sandınız? Çağırın temizlikçileri!" Kırılanların elektronik cihazla kapsamlı süpürülmesinden sonra, olumsuz sonuçla dönüyorsun. Ama ben hazırım. "Aha" derim. "Sovyetler şüphelendiğim gibi süpürülemez dinleme cihazı geliştirmiş!" Razor'ın Usturasını kullanmadıkça ve "hayır! Gözlemlerimiz için daha basit bir açıklama olmalı" demedikçe, gördüğünüz gibi bu oyunu daha da uzatabiliriz. Şimdi bu hikâye kulağa uydurulmuş gelebilir,

fakat istihbarat dünyasındaki her gün devam eden şeyi tanımlıyor. Biz geçenlerde bu tür bir alıştırmayı benimkine benzer İstihbarat Teşkilatı personeliyle yaptık ve her Sovyet uydusunun bazı gizli görevleri olduğu sonucuna vardı. Ve bu gizli görevlerle ilgili tüm bilgilere ulaşamamızın tek nedeni yeterince bakmamızdı!

Bilimsel ve Teknik İstihbarat Analizinin Bazı İlkeleri

Ana ilkenin yanında, birçok istihbarat analistlerinin er ya da geç öğrenecekleri sert bir şekilde veya tecrübeyle öğrenecekleri bir dizi kurallar vardır. Bunların birincisi: mücadele ettiğin herkesten şüphelen. Bir istihbarat elemanı zor bir işin üstesinden gelmek için asla balta kullanmamalı. Analistin kendi kendine "ben şunu ispat edeceğim..." dediği gün rasyonalite yolundan ayrılmış demektir. Elbette ki analizlerinden çıkardığın sonuçlar için kanıt sunmak zorundasın. Bu, gerçekleri bilmeden önce bir şeyi ispatlamak için düzenlemekten farklıdır. Analistin harcadığı enerjinin amacı "gerçek" içindir, önceden düşündüğü nosyon için kanıtlar değil. Bu notayı David Brandwein'in Studies in Intelligence'de (XIII/3) 1969 Yaz sayısında tanımladığı "SS-8 Tartışması"ndan daha iyi gösteren başka bir şey muhtemelen yoktur.

Sovyetler 1961'de SS-8 isminde yeni bir füze sistemini test etmeye başladı. Hava Kuvvetleri istihbarat analistleri Sovyetlerin büyük kıtalararası balistik füzesi (KBF, SS-6) ve daha küçük KBF'si (SS-7) olduğu için hemen yeni geliştirilen SS-8'in SS-6'dan büyük olacağı sonucunu çıkardılar. CIA analistleri bu fikre katılmadılar. 1962'nin başında istihbarat teşkilatı analistleri "büyük SS-8" ve "küçük SS-6" grupları olarak ikiye ayrılmışlardı ve çekişme ileri bir ayrılığa dönüşmüştü. İki taraf da analizlerinin kusursuz olduğunu kabul etmekten uzaktı. İki cenah da argümanlarını destekleyen "kanıt" peşindeydi. 1962'nin ortalarında istihbarat teşkilatı analistleri arasında SS-8'lerle ilgili objektif analiz mümkün değildi. Çıkmaz, problemi değerlendirmek için bağımsız ve tarafsız bir komite oluşturulana kadar aşılamadı. SS-8'in Moskova'daki geçit töreninde fotoğrafı çekilene ve küçük bir füze olduğu anlaşılana yani 1964'e kadar tartışma noktalanmadı. Maalesef, bazı insanların doğruyu bulmak yerine kendi düşüncelerini ispatlamaya çalışması para ve zaman israfına neden oldu.

Kendi inandığı şeyden başkasına doğruluk ihtimali tanımayan (crusader) birinin göstergesi yanlış olabileceğini kabul etmemesidir. İstihbarat teşkilatı öyle görünmektedir ki, diğer devlet veya endüstri kurumlarından daha fazla böyle kişileri bünyesinde barındırmaktadır ve en çok da profesyonel bir bilim insanının böyle biri olması beklenmeyen BTİ Analizinde bulunmaktadır. Profesyonel bilim insanları içgüdüsel olarak normalde böyle kişilere (crusader) güvenmezler. Sadece hakikatin inşasıyla alakadar olan ve asla bir şeyi ispatlamaya çalışmayan

crusading bilimsel metotlarla uyumsuzdur. Tüm zamanların en büyük bilim insanlarından Louis Pasteur, bunu açıkça söylemiştir: "akıl en büyük sapması birinin bir şeyin öyle olmasını istediği için inanmasıdır..."

BTİ Analizinde İkinci Kural: Uzmanlar Yanılabilir

Gereklikten dolayı, istihbarat teşkilatı uzmanları danışman olarak kullanılmalı. Sıklıkla uzmanların analiz yapmak için en iyi kişiler olduğu tartışılır, fakat bir uzman kendi uzmanlık alanıyla ilgili bağınaz fikirler geliştirmeye uzman olmayan birine göre daha hazırdır. Uzmanlar özellikle BTİ Analizi Üçüncü Durumu için tehlikelidir. Jones Knickebein'la ilgili başarılı analizini sonuçlandırdığında, Londra üzerinden böyle bir sinyalin zorluklar nedeniyle Almanların alamayacağını savunan İngiliz radyo dalgaları uzmanları Jones'ın araştırma uçağının gönderilmesi önerisine karşı çıkmışlardı. Şansa ki, Churchill araştırma uçağının Knickebein'in sinyalleri alana kadar uzmanların görüşlerini öğrenmemişti.

Uzmanlarla ilgili büyük problem "uzman" unvanlarıyla insanları gereksiz yere etkilemeleridir. Uzmanların görüşleri hak ettiği kadar değer görebilir. Muhtemelen - araştırma asistanının sunduğu inciyi araştırma direktörünün posası için geri çeviren- Washington personelinin zihniyeti problemle ilgisi vardır. Her hangi bir istihbarat analisti büyük bir analist eforu gerektiren gülünecek "Sovyetlerin Muhtemel Uzay-Merkezli ABM Lazer Silah Sistemi Geliştirmesi"ni önerecek olması aptal olmak için yeterlidir. Maalesef, fikir bir uzman tarafından önerilmiş ve etkili olmuştur ve kimse en azından sesli şekilde gülmemiştir. Projeyi yaptık.

Uzmanlar yanlış yaptıklarında en çok inatçı olmaya yatkın kişilerdir. Birkaç yıl önce, CIA analistleri özel bir Sovyet ABM'sini değerlendiriyordu. Danışılan bazı uzmanlar ana antenin yanındaki düz, büyük yapının ikinci radarın anteni olduğu -yetersiz bilgiye yani toplamda iki antenin olduğu- sonucuna vardılar. Ekstra analiz yaptıktan ve Sovyetlerin anten teknolojisine yakından baktıktan sonra, çoğu istihbarat teşkilatı üyesi için açıkça ortaya çıktı ki düz yapı yapıyı besleyen antendi, radar değildi. Uzmanlar bu yorumu umursamadılar ve CIA analistleri ikinci radardan sinyal araştırması için görevlendirildiler. Sonuç olarak, Sovyetler gözetliyor olduğumuz ABM radarının operasyonel versiyonunu inşa etti. Bu radarda, akıllı başında kimsenin anten olarak adlandıramayacağı düz yapı ile ilginç görünen aparat yer değiştirmişti. Yeni düz yapının açıkça ABM radar anteninin besleme sistemi olduğu kabul edilince, uzmanlar asla orijinal tahminleri olan ikinci radar düşüncesinin yanlış olduğunu kabul etmediler. Yalnızca konu hakkında tartışmaktan kaçındılar. Bugün bile, bazen projede yer

alanlara ikinci radarı buldunuz mu diye soruyorum. Neyse ki, ABM analistlerinin iyi mizah anlayışlıları var.

Nadiren nedenleri kabul edecekleri için uzmanların görüşleri istihbaratın mümkün olan tüm kaynaklarından farklı olduğu zaman, diğer tüm istihbarat kaynaklarını sorguladığımız gibi soruşturmanız gerekir. Aynı şey uzmanların farklı bir şekli olan yükleniciler (contractor) için de geçerlidir. Bizi diğer bir özdeyişe getiriyor: asla bir yükleniciye güvenme. Bu biraz güçlü olacak ama söylemeliyim: bir yükleniciye güvenme. İyi ve kötü yükleniciler var. Asla yüklenici kullanma demiyorum - onlara güvenme diyorum. Çok zaman alan işler için yüklenicileri BTİ Analizinde kullanırız ve kullanmalıyız, fakat yüklenicilere çok fazla güvenme eğilimimiz var. Bir defasında ABM analisti olan iyi bir arkadaşına üzerinde çalıştığı ABM radarının kapasitesini sordum. Cevabı "önce yüklenicime sormak" oldu. Ona şüphenin faydasını vererek, ifadesinin alaycı olduğunu sandım. Fakat diğer istihbarat teşkilatlarında olduğu gibi CIA'daki tehlikeli eğilimi gösteriyordu. İş dünyasında yüklenicinin para için olması neyse, profesyonel bir ajanın iş dünyasında para için yer alması aynı şeydir. Her hangi bir durumda bir görevli profesyonel bir ajana nasıl davranacağını söyleyebilir. Kullanman gerektiğinde kullanırsın, ama asla onlara güvenmezsin. Aynı şey yükleniciler için de geçerli.

Batı Yakası'ndaki "Z" Şirketi ile anlaşma yapan bir elektronik analizini bir keresinde ödüllendirdik. Bundan kısa bir süre sonra, "Z" Şirketi personeli Karargâhı nasıl gelişme ile ilgili eğitimini almak ziyaret etti. Birkaç formalite ve kahveden sonra, kontratın detaylarını görüşmek için oturduk. İlk sorusu birçok yüklenicinin olduğu gibi unutulmazdı. O dedi ki, "tamam, bize neyi ispatlamak istiyorsun?" Biz o noktada anlaşmayı iptal ettik. Çünkü yüklenici ona ödediğin parayı kazanmak istiyordu, bu nedenle kendini burada herhangi bir şey olsun olmasın bir şeyle gelmek zorunda hissediyordu. Bir yüklenici ayrıca iyi bir gazetecinin bileceği şeyi bilir: kötü haber satar. Bu nedenle yüklenici Anak sendromuna (yüklenicilerin yeni İstihbarat analistleri ile paylaştığı isim yapma zaafı) karşı güçsüzdürler.

Anak sendromunun tarihi Yahudilerin vaat edilmiş topraklar için casusluk faaliyetleri yapmalarına kadar gider. Casuslar numara 13: 32-33'te rapor edilen tamamlanmış istihbarat analiziyle dönerler:

"...Ve onlar Yahudi çocuklarını araştırdıkları şeytani bir raporlar döndüler, araştırdığımız topraklar üzerindeki bu nedenle yiyip bitirdi; gördüğümüz insanların hepsi devasa boyluydu. Ve biz orada Anak'ın oğulları devler gördük: kendimizi çekirgeler gibi görüyorduk ve onlar da öyle görüyordu."

Bu raporun sonucu Yahudiler için felaket oldu: 40 yıl daha kör dolaşmak. Yüklenicilerle ilgi diğer tecrübelerle dayalı olarak, daima Musa'nın şunun gibi bir mektup alacağına ikna olmuşumdur:

Yahudi Araştırma Projeleri Ajansı
Kadeş 3
Paran'ın El Değmemiş Güzelliği
Musa'ya, Selamla:

a. Son istihbarat raporları göstermektedir ki, Kenan Dini Orduları DEVLERİ saldı. İnsan bedenindeki bu beklenmedik gelişme potansiyel düşmanımız bizim güçlerimizi taktik dezavantaja soktu. IRPA savaş oyunları analizinin gösterdiği gibi DEVLERLE takviye edilmiş Kenan Ordusu bölümleriyle PLA bölümlerinin karşılaşmasında birebirde %76,8' nedensellik maruz kalırken, sadece %16,4'ü karşı tarafta zayıyata yol açar.

b. IRPA inanıyor ki, Yahudilerin hayatta kalması için bu meydan okumanın büyüklüğü Kenan tehdidini karşılaması için R&D'nin tam güçle direnmesini gerektiriyor.

c. IRPA R&D'nin kuvvetini yönetmek için iyi donanımlı. İlgili deneyimlerimiz iki ön değerlendirme içermektedir: "Mısır (İng. Egypt) Unu Üzerindeki Çekirge Sürüsünün Biyolojik Etkisi" (Gizli/Yahudiler Sadece Kullanır) ve "Bir Taktik Hareketlilik Problemi: Kızıl Deniz'i Geçmek İçin Yeni Yaklaşımlar" (TS/TUO).

İmzalandı
Dan Kabilesinden Gemalli'nin Oğlu Ammiel
Araştırma Direktörü

Ekler: Öneri

Son özdeyişimiz açık: resmin bütününe bak.

Veya başka bir deyişle istihbaratın kaynaklarını göz ardı etme. Bu kural açık olabilir, fakat bir BTİ analistin yapacağı en zor şeylerdendir. Temel sorun mümkün istihbarat bilgilerinden biridir. Üçlü grup olan NSA, CIA ve Deniz Kuvvetleri İstihbarat Komutanlığı'nın birçok bilgi bölümleri var. Hemen hemen her konuda bir BTİ analisti, ihtiyaç duyduğu bilginin bu bölümler arasında dağıldığını görecektir. Er ya da geç bu bölümler arasından ihtiyaç duyduğu bilgiyi almaya çalışan analist, BTİ paradoksu ile karşılaşacaktır: konu önemli oldukça, mümkün olan bilgiye ulaşmak zorlaşır. Bu paradoks güvenlik düzenlemelerinden kaynaklanmıyor, ama insan doğasından kaynaklanıyor. Çok az istihbarat toplayıcıları veya analistleri sahip oldukları en ilginç ve heyecan verici bilgileri ifşa etmek (en azından diğer analistlere) ister. Bu korkudan kaynaklanmaktadır -sıklıkla doğrulanır- bilgiyi paylaştığın analist onu alır, kendi amacı için kullanır ve senin işinden itibar sağlar.

Yıllardır hemen hemen tüm istihbarat servisleri aşırı-bölünme ve profesyonel kıskançlık için ağır bedeller ödedi. İngilizler Knickerbein sistemini sinyallemeye başladığında, Goering İngilizlerin önceden bombardıman baskının nereden geldiğini biliyordu. O, karşı istihbarat elemanlarından sızıntının nereden kaynaklandığını bulmak için bir ekip kurdu. Goering onlara

verilmesi çok hassas olan Knickebein projesi dışında tüm bilgilere ulaşmalarını sağladı. Tabii ki, Knickebein hava saldırılarının tüyosuydu, bu yüzden Goering'in karşı istihbarat kurma çabası başlamadan önce başarısız oldu; tepedeki insanlar resmin tamamına sahip değildi. Bilgiler analistler için mümkün olduğu zaman bile, biz onları zekice kullanmıyoruz. "Yumuşak" ve "sert" istihbarat önyargıları daha önce bir örnekte bahsedildi. Biz uzaktan analiz yapıyoruz görünüyoruz, ELINT analistleri, foto analistleri... genellikle bir ana kaynağa dayananlar ve diğerlerini arka plan için kullananlar. Bu kişiler BTİ Analizi uzmanlarıdır. BTİ analistleri değiller.

Bir BTİ analistin perspektifi olmalıdır. Onun yabancı R&D gruplarının nasıl olduklarına dair içgüdüsel hisleri olmalıdır -ön yargıları, tercih edilen yaklaşımlar, zayıf ve güçlü tarafları- ve gelişimlerini engelleyen kaynaklara da sahip olmalıdırlar. Perspektifi sadece bir istihbarat kaynağından edinemezsiniz. Bir BTİ Analizi konusunda yoğun bir çalışmayla üç ay veya altı ay içinde perspektif kazanamazsınız. Perspektif ve BTİ analistin sahip olması gereken iç görüşü kazanmak için mümkün olan tüm istihbarat kaynaklarıyla yıllar alır.

Sonuç

Bu makale Jones döneminden bu yana gelişen BTİ Analizinin bazı cephelerine değindi. Vurgusu silah istihbaratı veya askeri amaçlı bilim ve teknolojinin uyarlaması üzerineydi. Geçen yıllarda uluslararası rekabetin odak noktası ulusal gücün askeri alanından ekonomik alanına kaydığı için BTİ Analizi için yeni bir amaç veya hedefe evrilmiştir: ekonomik rakiplerimizin uluslararası ticaretin yüksek teknoloji alanlarının (Fransa, Japonya, vd.) teknik kapasitesini değerlendirmek. BTİ Analizi çevreleri halen hızla gelişen sivil teknolojik değerlendirmesinde kendisine bir rol bulmaya çalışıyor. Bu geçmiş tecrübelerimize çok yabancı bir durum. Fakat Ford ve Chrysler'deki son gelişmeleri takip etmesi gereken General Motors'taki casus grubu için daha tanıdık bir iş olurdu. Yukarıda tartışılan çoğu kural uygulanacak; bazıları da uygulanmayacak. Temel kuralların gelişimi yeni gelişen BTİ Analizi için ilginç ve heyecan verici bir görev olacak.

ULUSLARARASI GÜVENLİK KONGRESİ

TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

Uluslararası Politika ve Güvenlik Çalışmaları Derneği Yayınları

INTPOLSEC Publishing
Yayınevi Sertifika No:49567

Yeni Hamam Mh. Hendek Sk. Zafer İşhanı Battalgazi, Malatya/Türkiye

www.intpolsec.org
info@intpolsec.org

